

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.

Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.

Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.

Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.

All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.

If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

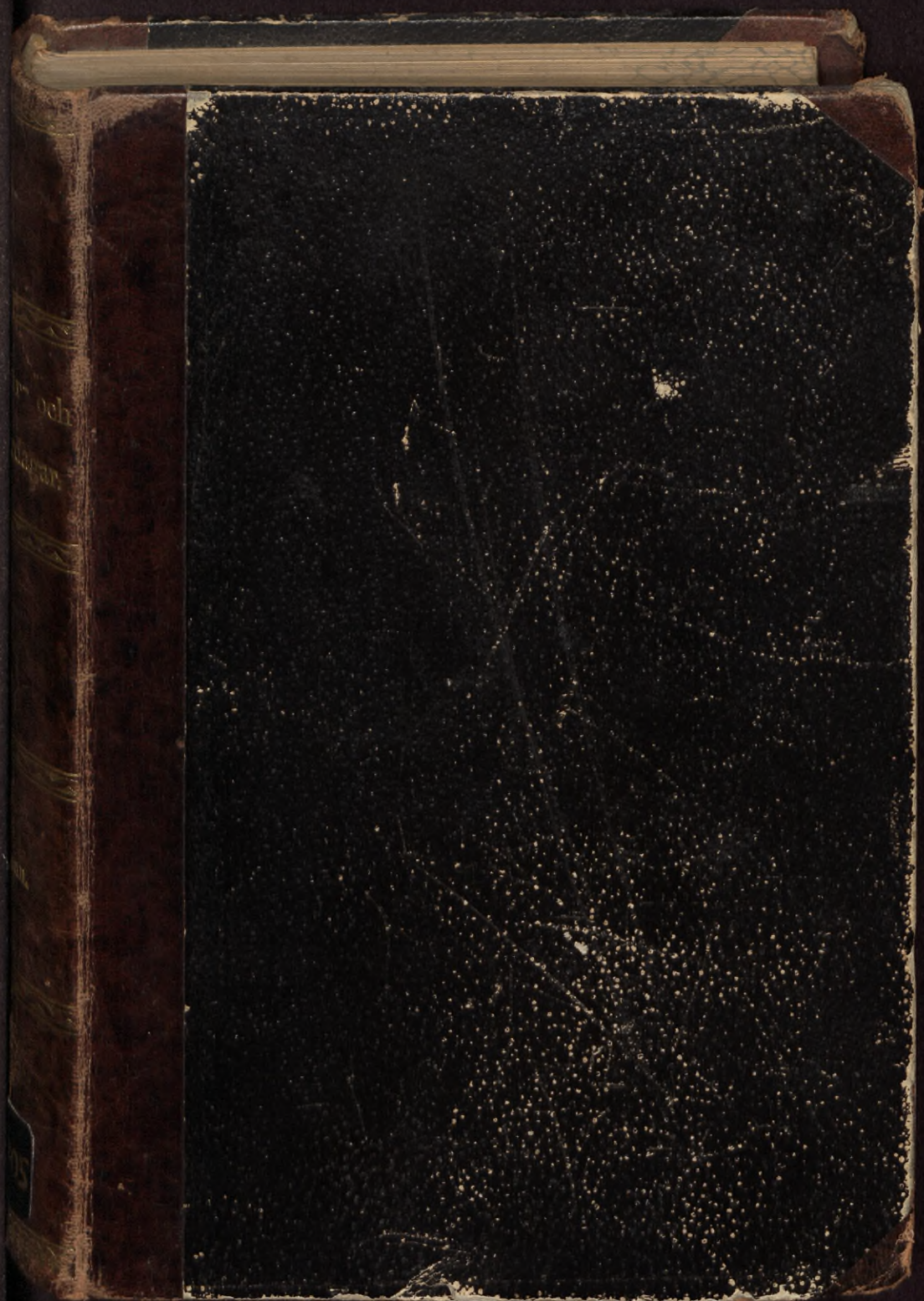
GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

U. G. F. s. Bibliotek.

UNIVERSITETSBIOTEKET
UMEA

16705

Umeå Gymnasieförenings
Lärobibliotek.

Umeå universitetsbibliotek

00001843132

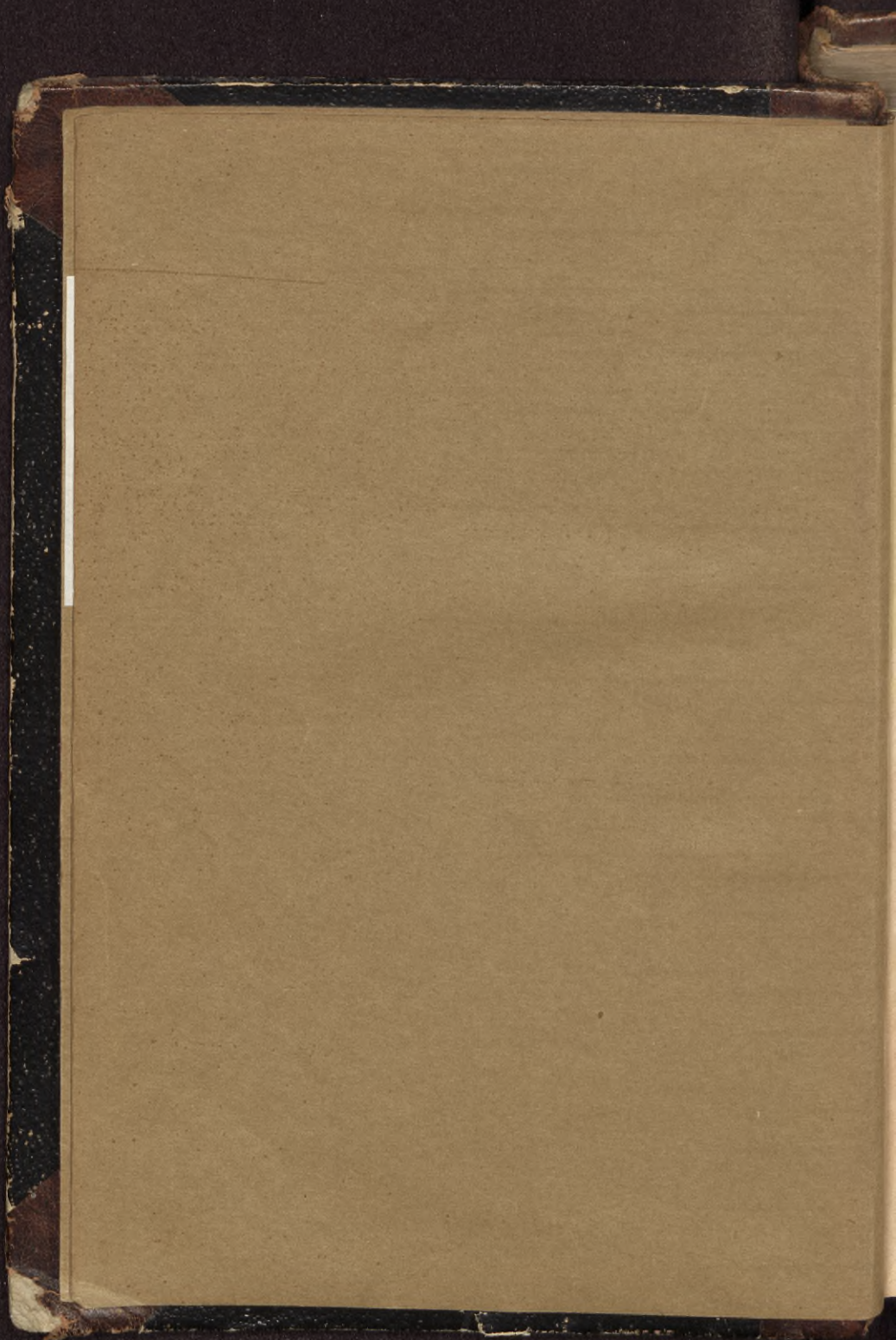
UNIVERSITETSBIBLIOTEKET
- 3. SEP. 1970
UMEÅ

Umeå universitetsbibliotek

00001843135

91
W

FRÅN VÅR- OCH SOMMARDAGAR

MINNEN OCH INTRYCK

AF

N. P. ÖDMAN.

FÖRRA SAMLINGEN.

—
ANDRA TUSENDET.

—
STOCKHOLM
FAHLCRANTZ & Co.

Uwe

LC

11189/53

24

STOCKHOLM
IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI, 1887.

Ett litet "förord"

till gamla »gynnare och vänner».

Mången af eder, som råkar få fatt i den här boken på boklädsdisken, skall säkert efter ett flygtigt bläddrande lägga den åsido, tänkande: »det här är bara gammalt — det har jag alltsammans läst förut i tidningsartiklar». Som detta hastiga omdöme är lite förargligt både för förläggaren och undertecknad, så ber jag med dessa rader få upplysa, att boken visserligen innehåller mycket, som varit tryckt förut i diverse tidningar, men också åtskilligt, som är »tryckt i år». Och hvad det gamla beträffar, så har jag genom många helsosamma strykningar sökt att sätta det i bättre skick, — dock nu liksom förra gången med iakttagande af den uppmärksamheten mot mina vänner, att äfven åtskilligt lemnats kvar åt dem att under läsningen stryka sjelfva.

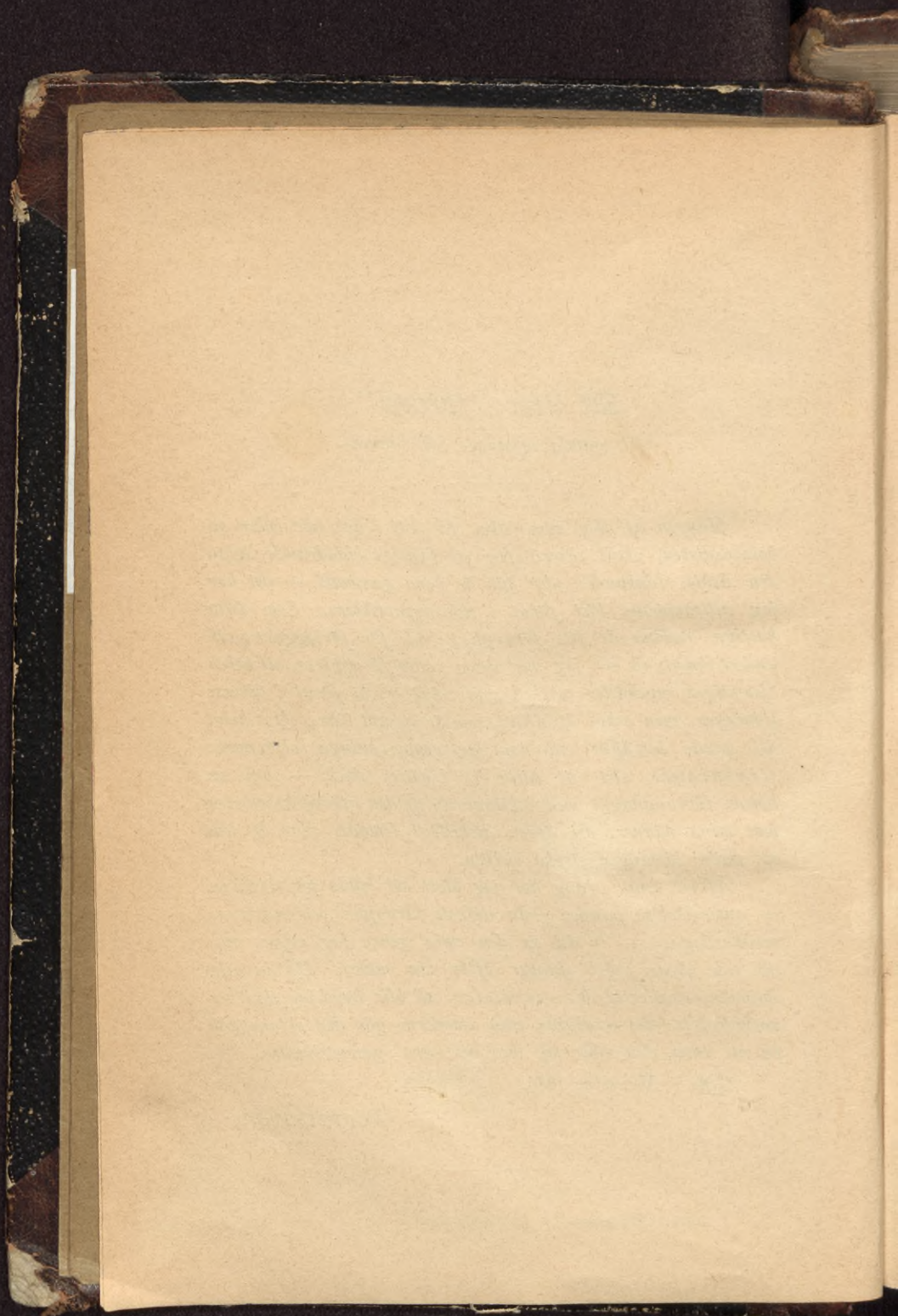
Äfven denna gång har jag blott att bjuda på minnen — anspråkslösa minnen från »lifvets vårdagar» och »naturens sommar dagar» — ty det är den enda genre jag vågar mig på, och »hvar fogel sjunger efter sin näbb». Då ju alla »minnen» emellertid äro realiteter, så blir hvad jag skrifver naturligtvis idel »realism», men »modern» gör den ej anspråk på att vara, den njjer sig med att vara »gammalmodig».

Gesle i November 1887.

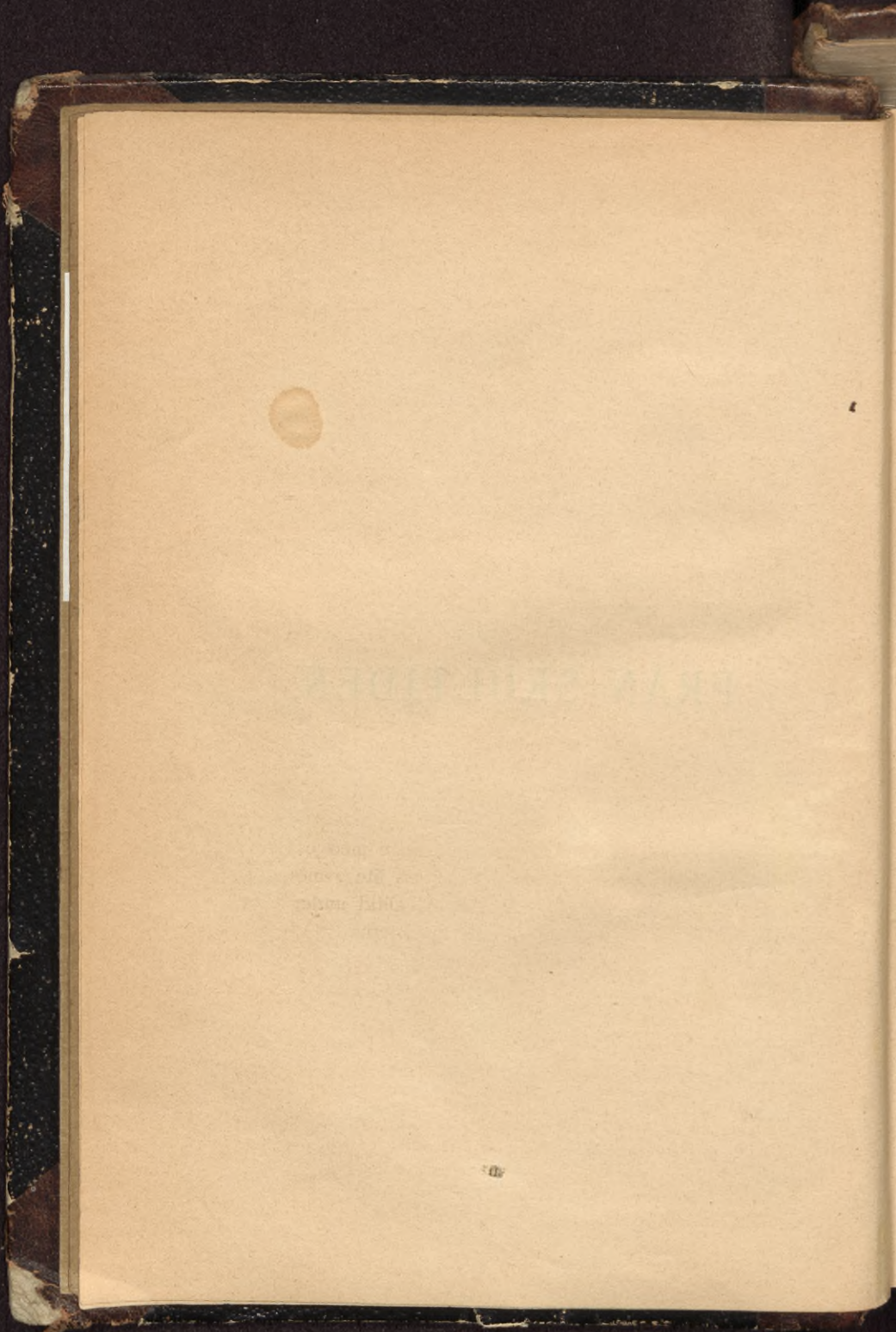
Författaren.

FRÅN SKOLTIDEN.

I.

I en »skolkasern» på 40-talet.

I slutet af 1840-talet bodde vi omkring tjugo pojkar inackorderade hos magister W.* i ett gammalt rödmåladt tvåvåningshus med torftak vid Herrgårdsgatan i Karlstad — det Karlstad »som gått».

Af andra skolgossar kallades vi vanligen »pellepojkarne», emedan magister W. hette Pelle i förnamn. Alla tjugo voro emellertid inte »pojkar», några voro »herrar *gymnasister*», och ve den som vågade kalla dem pojkar, den fick ångra sitt öfverdåd; men nu är det så längesedan, att det inte kan vara farligt. De deltog ej i lekarne ute på gården, ej i lekarne inne, och hela deras umgänge med oss andra inskränkte sig till att då och då ge oss lite »smörj», när de funno för godt att göra det och då alltid under hot af ännu mer, om vi »sqvallrade för magistern». Och detta aktade vi oss väl att göra, ty gymnasium var en förfärande makt på den tiden, och vi skolgossar sågo upp till hvarje

* Samme man som förut af författaren skildrats i en uppsats med titel »Morbror Pelle och hans pojkar» (i samlingen Ungdoms- och Reseminnen II). Föreliggande kapitel »I en skolkasern» kan anses som ett komplement, om man så vill, till nyss nämnde uppsats, der anordningarne och det dagliga lifvet inomhus företrädesvis äro framställda, särskildt i den mån de belysa »Morbror Pelles» och hans makas förhållande till pojkarne. Här åter är mera fråga om pojkarne sjelfva, deras lif på egen hand, deras lekar på gården och deras inbördes förhållanden af hvarjehanda slag.

gymnasist med ännu mera bäfvan än till en magister; ty fingo vi stryk af en magister, så visste vi åtminstone *hvarföre* vi fingo det, men det var just det förfärliga och hemlighetsfulla med det stryk vi fingo af gymnasisterna, att vi aldrig visste »hvarföre». Deras käppar och knytnäfvar sväf-vade som det blinda ödet eller som ett slags Damoclessvärd öfver oss. Ja, det var farliga herrar. Och åtminstone fyra sådana bodde hos magister W.

Och strängt taget skulle jag utom dessa äfven ha af-räknat från de tjugo pojkarne några unga herrar, som hörde till »de sturske» d. v. s. till ett förbund i de högsta skol-klasserna, som förberedde sig till den blifvande gymnasist-värdigheten dels genom att öfva sig i konsten att liksom gymnasisterna ge oss mindre pojkar »smörj», dels genom att gå mycket högtidliga och allvarsamma på gatan och aldrig »springa som småpojkar» och framför allt att aldrig besvara några helsningar af sådana och under inga vilkor deltaga i deras lekar — och det var alla dessa öfningar i uppehållandet af sin värdighet, som hade den olägenheten att förskaffa dem öknamnet »de sturske».

När vi nu äfven af *dessa* herrar hade tre à fyra i »röda gården» — så att alltså hela summan af dem som i följd af sin ställning ej voro »att leka med» utgjordes af sju eller åtta — så återstodo för de glada lekarne och upp-tågen på den rymliga gårdsplanen endast en tolf tretton stycken, ett antal som dock var tillräckligt att, som man plär säga, sätta lif i spelet. Också var det ett lif, ett väsen och ett støj på denna gård, så att det hördes kring halfva staden; och för en nervös menniska var det minsann inte roligt att komma i närheten. Den arma mamsell E—n, som hade ett par rum på nedra botten, skulle kunna in-tyga det bättre än någon annan, liksom hon ock i lifstiden mer än en gång gjorde det i form af klagomål för magistrern. Hon bar, såsom mången än mins, ständigt en stor grön sidenskärm, inrättad som en liten sufflett, öfver ögonen;

men, stackars gumma, hon hade ingenting öfver *öronen*, och det var det värsta, ty vårt oväsen höll ibland på att skrämma ihjel henne, sade hon; men trots detta dog hon dock en stilla naturlig död långt efter vår skoltid. Det var en märkvärdig gumma.

Men det var nu om pojkarne vi skulle tala och inte om gumman E—n; och att börja med låt oss kasta en blick på deras yttre, deras klädsel, som i mycket afvek från nutidens pojkräkt.

Man kan öfver hufvud säga, att skolgossarne voro på den tiden tarfligare klädda, än de äro nu. Vadmal och andra hemmaväfdade tyger hörde till ordningen. Men det fans derjemte i 1840-talets pojkklädsel en mängd egenheter, som nu mera alldeles dött ut. De friska, ja ofta något vilda lekar och idrotter, som dåtidens ungdom med så mycken förkärlek idkade, gjorde starka kläder erforderliga, och denna styrka ernåddes genom de stora skinnbeslag, på vermländska kallade »skinnboter», som voro anbragta här och der på hvardagsdräkten. Sådana »skinnboter» sattes först och främst i stora fyrkanter på knäna, vidare nederst kring byxbenen i breda remsor och slutligen ännu bredare på ett annat viktigt ställe, der de utan tvifvel voro ändå nödvändigare. Ja, redan på splitter nya byxor anbragtes de stundom för att göra dem uthålliga, och hvad ett gammalt utnött plagg beträffar, så hörde det till regeln att genom sådana skinnbeslag låta det framträda som en Fenix i förnygrad gestalt — och det var då nästan outslitligt, ja detta till den grad, att det nästan var lite retsamt. Så tyckte åtminstone en af mina kamrater, Bartold X., som för att åstadkomma hastigare slitning och derigenom få nya byxor, satte knäna mot en slipsten och förmådde en kamrat att vefva kring; detta var ju i sin väg ett mycket praktiskt påhitt d. v. s. hvad den »hastigare slitningen» vidkom, och det hade blott den olägenheten att förskaffa dess uppfinnare ett dugtigt kok stryk och dertill ett par nya »skinn-

boter», starkare än de gamla. Mången hade äfven skinnbeslag på rocken, nemligen på armbågarne och under armarne. Denna drägt i sin helhet var icke vacker, det måste erkännas, och dock bedrefs med den ej sällan ett visst koketteri. Pojkar, som ville vara fina, behandlade sina »skinnboter» flitigt med blanksmörja och borste och uppträdde på detta sätt så glänsande från alla sidor som nyblankade stöflar. Detta var emellertid blott de som ville vara sprättiga. De flesta insågo deras praktiska nytta och använde dem för sitt praktiska ändamål: att slita på. Förträffliga voro de ock bland annat som penntorkare; och bläckstrimmor och bläckfläckar gifvo dem en viss variation, när de börjat urblekas; ja, ej sällan öfverströk man dem i sådana fall helt och hållet med bläck, som de flesta hade bättre tillgång på än blanksmörja.

Något annat utmärkande i klädseln hos den tidens pojkar var, att veckskjortor voro en okänd lyx, och att västen knäpptes ända upp till halsen, hvaremot man ofvanför denna gräns var så mycket mer hvitglänsande genom den stora skjortkrage som låg utbredd öfver rockkragen, ja stundom ett stycke ut på axlarne. I den mån man blef äldre eller mer sysselsatte sig med sitt yttre, började man sedan vika in skjortkragen mellan västen och rocken, emedan man tyckte det såg »småpojraktigt» ut att ha den ofvanpå rockkragen; och slutligen, då man blifvit en liten herre på 14 å 15 år, utbyttes hela skjortkragen mot styfva uppstående »fadermördare» jemte halsduk, vanligen en mycket brokig bomullshalsduk, som knöts i en stor rosett. Vidare må påminnas om de stora, fasta mösskärmarne af läder, svarta ofvanpå och gröna under, och likaledes om de mycket vanliga gröna »skinn-kasketterna»; och om vi slutligen äfven kasta en blick på de grofva högskaftade becksömsstöflarne med stora klackjern eller på vermländska »klackskåller», så varder den allmänna bilden af en skolgosse på den tiden temligen fullständig.

Rörande herrar gymnasister och »de sturske» må särskildt tilläggas, att för dem började mot slutet af 1840-talet kapuschongkappan att vara ett oundgängligt plagg i alla väder, regn eller solsken, liksom det ock hörde till deras privilegium att äfven i den mest hårdnackade torka gå med *galoscher* — lädergaloscher med klackjern, ty andra förekommo ej då — och det ihåliga skramlet af dessa galoscher mot gatstenarne hörde rent af till elegansen. Hade man dertill ljusblått foder i kapuschongen och sjelfva kappan löst kastad öfver axlarna med ärmarna dinglande — så var sprätten fullständig. Och hvad gymnasiisterna särskildt beträffar så få vi ej heller glömma, såsom kronan på allt, den blå gymnasiistmössan med svart sammetsbård och blågul kokard och — — här gör jag ett par tankstreck af idel vördnad — käpp i hand och cigarr i mun!!!

* * *

Herskaren i röda gården, den originelle läraren och pedagogen magister W. eller »Morbror Pelle», var rätte mannen att hålla reda på den stormande ungdomsskara som var inackorderad hos honom, och han hade härvid i sin förståndiga hustru, »moster Gustafva», en i allo förträfflig hjälp.

Moster Gustafva representerade dock icke den enda qvinliga tillsyn pojkarne hade. Hon egde äfven vid sin sida biträden som icke voro att förakta. »Härförarn ensam vinner icke slaget, de djupa leder vinna det åt honom», kunna vi här säga med Tegnér. Visserligen var det inga »djupa leder» moster hade under sitt kommando — det var endast *tvenne pigor*, men tvenne säkra, som voro så goda som tio — Lisa och Maja Stina*.

* Den tiden hade i Vermland ännu titeln *piga* en god klang och hördes af jungfrurna sjelfva utan rysning, och man reserverade deremot jungfrutiteln åt hushållerskor. Först när »morbror Pelle» fick pastorat och Lisa blef hans hushållerska i prestgården, upphöjdes hon till rang,

Lisa och Maja Stina, båda af stadgad medelålder, den förra svagt bygd och blåögd, den senare stor och stark som en gardist och med skarpa bruna ögon, hade hvar på sitt sätt en stor makt öfver pojkarne, Lisa mer genom mildhet och äfven en viss fin ironi, som var henne medfödd, Maja Stina mera genom ett par väldiga knytnäfvar och en rikedom på kraftord af det slag som sällan förekommer i något lexikon, men framför allt genom en förmåga att gripa in med bådadera just i det kritiska ögonblicket och då hon var minst väntad. Pojkarne kunde aldrig, när de hade något »fuffens» för sig eller när de slogos, vara säkra för Maja Stina. Ett, tu, tre var hon öfver dem som en stormvåg, kringklappade de små orostiftarne med näfvarne och öfversköljde dem samtidigt med ett skum af glosor, så att det bokstafligen yrde om öronen på dem. Ja stundom behöfde dessa glosor blott utbasunas med kraftig stämma från köksfönstret, för att stäfja hvad ofog som helst nere på gården, just när det var i värsta farten. När pojkarne från höjden hörde klangen af ett uppslängdt fönster och Maja Stinas välkända »hva' nu skojarungar» — hvarmed hennes tal vanligen började, — visste de det ej var värdt att fortsätta längre, ty gjorde de det, så hörde de ögonblicket derefter hennes fötter som trumpinnar i trapporna, eller, hvad värre var, verkstälde hon sin hotelse »att tala om för magistern» — en utväg, som hon dock i medvetandet af egna naturgåfvor sällan använde. Såsom exempel på arten och kraften af hennes språk och själsnärvaro påminner jag mig just nu, hur hon en gång till en ljuslockig och okynnig pojke, som i spetsen för en hop andra ville tränga sig in i bryggstugan, medan hon der höll på med skorpbakning, ropade med trumpetande kraft: »Tittar du hit, hvitlocken,

---

heder och värdighet af *jungfru* — så att hvar och en visste att, när man talte om »jungfrua», menades Lisa och ingen annan; och hon var i början lika brydd öfver denna nya äretitel, som moster Gustafva vid samma tid öfver att heta prostinna.

så dänger ja' dej i skallen med brö'spaden». Det var ord och inga visor: hvitlocken försvann, och skorporna voro räddade.

Hvad »magistern» och hans förhållande till Maja Stinas rättskipning beträffar, torde hennes kraftiga exekutiva åtgärder i de flesta fall ha undgått honom — hans rum låg ej åt gården — men erkännas måste väl ock, att han, äfven när han hade reda på saken, i viss grad såg genom fingret dermed, dels emedan Maja Stina aldrig grep in annat än i »grefvens tid», dels emedan hennes kraftiga språk aldrig innehöll svordomar eller oanständigheter. Han insåg väl, att äfven *hon* på sitt originella sätt verkade i den allmänna ordningens intresse, och de »pellepojkar» som ännu lefva, författaren icke undantagen, kunna intyga, att, när de kände Maja Stinas näfvar eller tuktades af hennes kraftord, så förtjente de verkligen hvad de fingo.

Maja Stina var köksa, och när hon gräddade pannkakor på torsdagarne, så förstod hon som ingen annan att försvara sin ömtåliga position mot pojkarne, då de vid hemkomsten från skolan stormade genom köket, som var den enda vägen till matsalen, med vaksamt öga och med pannkaksspaden lyftad afvärjde hon kraftigt hvarje äfven det fintligaste försök att i förbigående knipa en nygräddad pannkaka eller blott en bit. En hand stack fram på hennes högra sida — vips ett slag: en annan på den venstra, vips ett annat slag, »bort med er skojarbytingar», och under tiden vände och manierade hon med van hand de ännu fräsande exemplaren i pannorna — och de små fribytarne fingo gå in i matsalen sugande på sina ömma fingrar i stället för på Maja Stinas läckerbitar. Höfligt skulle man be; då kunde det någon gång hända, att hon gravitetiskt fattade en pannkaka och skiftade ut den med oväld till höger och venster, derunder utdelande hvarjehanda smekord, såsom: »här, sotarpojke!», »här, gullgris!», »här, hvitlock!» etc.

Sina blidaste ögonblick hade hon annars på morgonen, då hon kom med kaffebrickan kl. tre kvart på 6, omedelbart efter magistrernas första rond. Då ropade hon så att det skallade genom rummen: »Opp! opp! sotarpojker, så får ja' se, hur många halfve kaker då' går åt!» Detta ordstäf var en slags munter revelj, som återkom hvarje morgon, men hvars ursprung för öfrigt är mig fullkomligen obekant. Då var hon alltid glad som en lärka och alltid välkommen.

Om Maja Stinas öde efter vår skoltid är mig ej mer bekant än att hon till slut gifte sig med en liten mager och beskedlig karl. Hvem som der blef »herre i huset» bör ej vara svårt att gissa.

Var Maja Stina som en stormby, så var Lisa som ett solsken — men om solskenet är ej mycket att säga mer än att det är ljusst, varmt och välgörande — och om Lisa är ej mer att säga, än att hon troget och med stillhet skötte sin pligt, och att hon med ett vänligt ord vann lika mycket makt öfver pojkarne som Maja Stina genom sina starka adjektiver, och vidare att hon stod kvar i sin tjänst, så länge hennes husbonde lefde; och när han under hennes 25:te tjensteår dog såsom församlingsherde i en aflägsen socken i stiftet, så dog jungfru Lisa också — som det säges af sorg. Medalj för trogen tjänst hade hon icke, men hvem som vill kan af dessa få rader fläta henne en liten minneskrans.

* * *

Att lekar af alla slag öfvades på gården, behöfver jag väl ej säga. De skiftade naturligtvis efter årstiden. Till de öfligaste vinterlekarne hörde då som nu snöfästningar och snöbollskrig. Snöfästningar synas dock bland nutidens pojkar ha kommit mycket ur modet. I »röda gården» saknades aldrig en fästning om vintern, och genom påhållande af vatten hvarje frostqväll vardt den till slut så fast som is

och så stark att den trotsade äfven de starkaste stötar af fienden d. v. s. af de pojkar från andra gårdar som af pellepojkarne utmanats till strid, och som i stora hopar stormade in genom gårdsporten. Ofta fingo vi ock vid byggandet af dessa fästningar anvisningar och råd af »morbror Pelle» sjelf, som till och med någon gång i egen person deltog i arbetet, när han var i rätta lynnet.

Kälkbackåkningen var naturligtvis också ett mycket omtyckt vinternöje då för tiden, liksom det är ännu. Till detta nöje fans dock ej tillfälle inne på gården, men deremot åkte man fritt i nästan alla backar på de offentliga gatorna i staden, till stor förfäran för alla korgbärande madamer och andra hederliga vandrare. »Ur vägen *torpare*, då kommer *bönder!*» skrek man med full hals, och så bar det af, och alla madamer och rådmän, ja sjelfva magistrarne måste skynda undan, ty kälkarne voro stora och fullastade med pojkar och kommo med en fart, så att ett karingben skulle ha knäckts som en sticka. Någon egentlig polis fans det inte på den tiden i Karlstad, och de två hyggliga stadsbetjenterna, egentligen skickliga i hårklippning och andra fredliga värf, hade ej i sina instruktioner att hindra pojkar att köra benen af folk. Verkliga olyckor hände dock sällan.

Men vi återvända till lekarne på gården. Bland sommarlekarne var det jemte bollslagning i synnerhet följande fyra: »tvi dunk» (äfven kallad »spott i knut»), »boll i håla»*, »slå trissa» och »hoppa bock», som utgjorde de förnämsta. Då det ej hör till mitt mål att här »lemna någon undervisande redogörelse för fria lekar», påminner jag blott, huru lifliga och uppfriskande hvar och en af de nyss nämnda i sitt slag är, och beklagar, att åtminstone de tre först nämnda liksom så många andra börjat allt mer komma ur modet bland nutidens skolungdom.

Bland nöjen af andra slag, som mycket idkades i röda

* På andra orter kallad »puttboll».

gården, var det djerfva *hoppandet* ett af de förnämsta. Man hoppade dels högt uppifrån trapporna ned till afsatser och golf, dels från den stora stegens pinnar ned i en sandhög eller rent af ned på hårda marken. Denna sist nämnda öfning öfvergick till den lifligaste täflan med noggrann beräkning af hvarje hoppes värde efter pinnens nummer i stegen; och genom att småningom öfva sig från de lägre pinnarne till de högre, drefvo somliga det så långt, att de hoppade från 12:te 15:te, ja ända till 20:de, utan att bryta armar och ben af sig. Och så till slut vågade en och annan af de djerfvaste göra det halsbrytande språnget från öfra våningens fönster ned på gården eller i trädgården.

Till samma slags äfventyrliga nöjen som steghoppningen hörde äfven klättring i träden och springande på taken. Hvem af de forna pojkarne kommer icke ännu ihåg det höga kastanjeträdet, som stod innanför trädgårdsstaketet åt gårdssidan och sträckte sina stora grenar ut öfver gården, ja, så att en af de längsta till och med sväfvade bort öfver uthuslängans tak midt emot. Hvilket lif det var i detta träd kan man knapt föreställa sig; foglar funnos der sällan, men fullt af pojkar var det nästan alltid, och hvar och en hade der en gren som han kallade för sin och en sittplats som han försvarade till det yttersta. Strider om dessa platser förekommo ej sällan, och då blef det rigtiga brottningar, men pojkarne föllo sällan ned, ty genom öfning voro de flesta viga som kattor; och kommo de fortare än vanligt till marken, så var det oftast genom ett frivilligt hopp för att rädda sig i sista stund. En liten fotvrickning och några dagars inneliggande kunde väl förekomma någon gång, men det hejdade ej ifvern. Magistern lade sig väl emellan ibland och gjorde sina föreskrifter, såsom att hvar och en skulle ha sin sittplats fredad, och att det inte fick vara något slagsmål deruppe; men förbjuda dem att klättra i trädet ville han icke, dertill var han sjelf för stor vän af kroppsöfningar och äfven af en smula djerfhet. Och hvad

slitningen af kläderna beträffar, så behöfver jag ju bara påminna om de förut nämnda »skinnboterna».

Den stora grenen, som hängde ut öfver taket, betraktades dock som ett »commune bonum» och från den gjordes ofta exkursioner på uthuslängans torftak; och mjukt och skönt var det att springa der, och för vettgiriga ynglingar fans der äfven rikt tillfälle till botaniska studier, om dessa också allt för mycket försummades. I botaniskt hänseende stod dock torftaket på stora boningshuset vida högre, likasom det ock var högre från marken. Af denna sista anledning stod också hågen hit ännu lifligare än till uthus-taken, och vägen upp var den stora stegen. Som exempel på, hvilken oemotståndlig dragningskraft detta tak hade på pojkarne, må förtäljas följande. Morbror Pelle fick en vacker dag påminnelse från husegaren att afstyra pojkarne takvandringar, som hade väckt hans allvarsamma farhågor — för takets skull naturligtvis — och morbror, som äfven sjelf vid verkstäldt förhör öfverraskades att höra, att pojkarne vistades på taket nästan lika mycket som österlänningar, ehuru han endast tillåtit dem göra besök der för återhemtande af bollar och andra saker, som under lekarne föllo dit, höll vid middagsbordet ett allvarligt tal och förbjöd från denna stund all vidare takvandring utan hans särskilda tillstånd. Gossarne sågo djupt nedslagna ut af förmaningen: det syntes, att den gått dem till hjertat. En stund efter middagen passerade emellertid morbror Pelle händelsevis öfver gården och fick då höra stöj och rop liksom från molnen; han tittade upp — och der stodo på stora taket ej långt ifrån kanten tvenne pojkar inbegripna i fullt slagsmål, så att hårtestarne flögo om dem. Morbror ropade åt dem med dundrande stämma; de upphörde och tittade förfärade ned, och nu ville de undskylla sig med att de *botaniserade*, men det gick inte. Naturligtvis kommo de fortare ned än de hade velat, om ock ej den genaste vägen, som såg sannolikast ut, utan omvägen utför stegen; och derpå

finjo de följa med in i morbror Pelles rum, och hvad som der passerade kan man gissa — liksom ock att de nu gjort sitt sista takbesök för långa tider.

Den ene af pojkarne blef sedan sjöman, den andre brukspatron, och åtminstone kommo den förre väl till pass de goda förstudier han gjort uppe i luften under sin skoltid, ehuru visserligen sotaryrket synes ha legat ännu naturligare för hans anlag.

Det berättas, att äfven ett par andra pojkar, just två af de okynnigaste, gjorde ett besök på uthustaket några veckor efter den nyssnämde händelsen, men de voro listiga nog att hålla sig på andra sidan, der de ej syntes. De hade dock icke varit der länge, förrän de grepos af en oemotståndlig lust att speja öfver takåsen, om någon fara var å färde, och kröpo för ändamålet till kanten och stucko upp hufvudena. Men ett oblidt öde ville, att morbror Pelle just i samma ögonblick stod i ett fönster åt gården. Han fick se två hufvuden dyka upp vid takåsen af uthuslängan och hastigt åter försvinna, trodde knappt sina ögon och stirrade oafslätligt, som om han haft en syn — fenomenet visade sig igen — och nu skyndade han ned, ty han insåg sammanhanget, och — resten af historien skulle hans smidiga rotting kunna tala om bättre än jag, ty den spelade naturligtvis här hufvudrollen.

* * *

Trädgården, dit vi under höstmånaderna hade fritt tillträde, erbjöd oss stora behag. Der fans en mängd kastanje-träd att klättra i, om ock ej så stora som det förut skildrade favoriträdet, men der fans dock något ännu bättre, ett stort och fruktrikt äppelträd. Det var oss visserligen vid strängt straff förbjudet att röra detta träd, men vi hade dock tillåtelse att under frukttiden plocka upp och äta alla de äpplen, som föllo ned. Derför älskade vi under hösttiden intet väder så som blås- och regnväder, och många

voro de pojkar, som om septemberqvällarne gingo ut på gården för att speja, hur väderleken skulle arta sig till natten. Men vare sig det blef oväder eller inte, så skyndade pojkarne tidigt på morgonen ut i trädgården, stundom i den lättaste dräkt, för att kasta sig öfver de nedfallna äpplena. Det gälde här, hvem som kunde komma först och lura de andra. I synnerhet var det en, låt oss kalla honom Petter, som utmärkte sig för påpasslighet. Denne lycklige bebodde ock ett rum, som med sitt fönster vette åt trädgården och låg på nedra botten, och han hade alltså i denna jagt efter äpplekart en stor förmån framför alla de andra. Också kom han nästan alltid före dem. En gång hade dock en viss bland pojkarne, unge Klas X., föresatt sig att lura både honom och alla de andra, och sade det öppet till honom, men meddelade ej på hvad sätt. Det var en kolmörk blåsig afton de taltes vid. Han hade i hemlighet skaffat sig ett väckur och stälde det på 4, när han gick till sängs. Denne pojke var just en af de der, som slogos uppe på taket, och han var en djerf hoppare; nu bodde han på öfre våningen, och då han väl förstod, att väckuret äfven skulle väcka de andra och göra alarm i hela lägret, hade han beslutat att förekomma dem alla genom en mästerkupp af djerfhet — ett språng ut genom fönstret.

Blåsten öfvergick på natten till storm, men han sof som en stock, till dess med ens väckuret började väsnas. Allmän uppståndelse. Man skyndade upp från alla håll, ty man anade med ens hvad det var fråga om. Den dånande stormen derute hade i sig sjelf varit nog att klara idéerna. Men medan de andra brådslande kastade på sig de viktiga klädespersedlarne, drog X. lugnt på sina stöflar och klef upp i fönstret, i skjortan som han var, och — med ett språng stod han i trädgården, och rusade i nästa ögonblick segerviss mot trädet. Det var klart månsken. Han trodde sig ensam, men hvad fick han se? — jo, en annan hvit skepnad, som med framskörtet lastadt skrattande styrde

kosan mot ett fönster. Det var vår vän Petter. Denne hade visserligen ej haft något väckur, och ej gjort något halsbrytande språng, han hade tagit saken ännu mera praktiskt och *vakat* i stormen hela natten, och för att göra sin triumf fullständig hade han ej hoppat ut, förrän i det ögonblick han hörde den första rörelse i öfra våningen. Den bedragne W. rusade efter honom, men fönstret var redan stängdt.

Det praktiska sinnet hos denne Petter — ty vi vilja ännu några ögonblick sysselsätta oss med honom — hade särskildt en kommersiel anstrykning, som ej får förglömmas. De högar äpplen, som han genom sin vaksamhet och ständiga påpasslighet lyckats inhösta, sålde han i minut till de andra pojkarne, och passade alltid på, när efterfrågan var störst och priserna i stigning. Dessa varierade mellan 2 styfver och 1 skilling — det förra det normala —, men Petter beherskade snart marknaden och kom derhän, att endast de små maskätna såldes för 2 styfver, de större och maskfria för 1 skilling. Lifvad af framgången och med klar blick för affärens betydelse, utvidgade Petter den så småningom genom att då och då på spekulation göra uppköp på torgdagarne. Härvid gick han med förakt förbi dessa blåfrusna gamla gummor, som sutto i hörnet vid N:s jernhandel och sålde små skrupna äpplen för »en styfver, två styfver, halfannan styfver, allt efter som di ä' te'» och vände sig i stället till den torgförande allmogen och uppköpte hela små partier, hvarpå han hemma sålde äpplena styckevis.

Men ej nog med denna näringsgren: han kommersade äfven i knäckkokning, en industri, för hvars bedrivande magisterns köksspis och kakelugnar visserligen voro stängda, men på hvilken han genom en jungfrus vidtalande lyckats få monopol i ett till annat hushåll uthyrdt kök i gården, och så gjorde han med det ena och andra lysande affärer. Liksom vi förut funnit gryende anlag för sjömans- och sotaryrket, så finna vi här tydligen den blifvande köp-

mannen, ja, en verklig affärsgenius. Också blef han med tiden grosshandlare i Stockholm och affärerna gingo förträffligt och göra så än.

Vi hoppas, att han ej tar illa upp denna vår lilla hyllning åt hans tidigt vaknade affärssinne. Han bör göra det så mycket mindre, som jag skall tillägga, att, när han i den der lilla lönnlådan, som han hade full af kopparslantar, tog en nypa skillingar och köpte »gass»*, mest af den sorten, som fans att tillgå hos den bekanta bakelsegumman »Gasse-Maja», så var han icke nidsk, utan delade rikligen med sig, synnerligen åt de mindre kamraterna. Ja, en gång, en första maj, då det snöade, så att man ej kunde fira vårfesten ute, bjöd han några små gossar in i sitt rum, och här höll han då ett litet oförgätligt majkalas, hvarvid en god del af »lådan» fick stryka med. Han hade nemligen utom 8 buteljer sockerdricka köpt ett halft skålpund *riktigt* kaffe (vi fingo nemligen annars kornblandadt), vidare en hel mängd små kakor och bakelser, och slutligen två tjog ägg. Med Maja Stinas hjälp tillreddes måltiden, och så bad han sina tre gäster — bland hvilka historieskrifvaren var en — rikligen smörja sig, så att på hvars och ens lott kom 7 koppar kaffe, 9 à 10 ägg, 2 buteljer sockerdricka, kakor och bakelser i oändlighet. Hela förmiddagen gick åt för det stortade kalaset. Heder åt den frikostige värden! Dörren till yttre rummet var under tiden stängd med rigel, och här fingo de andra, de som kallat honom »snåljåp», kika in genom dörrspringan, och det gjorde de hela tiden, då och då sökande sin tröst i sådana utrop, som afundsjukan afpressade dem.

Men Petter egnade sig ock åt byteshandeln, och här var det hufvudsakligen morgonkaffe, som han tillbytte sig. Ett äpple lemnades då för en kopp kaffe med skorpa och kringla. Ibland, när äppletillgången var synnerligen knapp,

* Ett skolgosseord, som betydde »bakelser, russin och mandel och annat godt».

gjorde han med byteshandeln verkligen briljanta affärer. Så fick han en gång af den sangviniske X. för ett enda äpple 9 skorpor, hvilka då afbetalades från kaffekoppen morgon efter morgon. Kaffe och skorpor voro för öfrigt en allmän bytesvara bland pojkarne, ja, man kan rent af säga, att de gingo som ett gångbart mynt. Om man ville tillhandla sig någon småsak, hvad det vara månede, eller litet »gass», som man såg en kamrat i besittning af, så kunde det ske för så och så många koppar kaffe, naturligtvis med tillhörande skorpa och kringla. Härvid gick allt mycket ärligt och affärsmessigt till, och när Maja Stina kom med kaffebrickan om morgnarne, fick man höra från sängarne: »jag har sålt mitt kaffe till Petter», »jag har sålt mitt till Klas» o. s. v. och Maja Stina gick mycket ordentligt till de uppgifna köparne, som ibland på en enda morgon kunde se uppradade omkring sig ända till 4 à 5 koppar med skorpor och kringlor, hvilka de förtärde med den bästa aptit. Ibland såldes bara skorpan och kringlan *ulan* kaffet, och då kunde det hända t. ex. att en köpare endast hade sin egen kopp kaffe men denna omgifven med en hel mängd skorpor och kringlor. (Var han amatör på senare sorten, så hade han kanske endast sådana.) Och då gick så till, att allt detta småbröd sönderknasades med handen i koppen på en gång för att der smälta och sammanröras med kaffet till en enda massa: och denna röra kallades »kringlegröt» och var högeligen värderad. Den som kunde bestå sig sådan, var alltid föremål för de andras afundsjuka, och han gjorde dessa en stor gråce, om han under ätningen räckte dem en och annan sked af sin läckerhet. Äfven syltkopparne vid aftonvarden — till aftonvarden kl. 5 förekom nemligen ibland mjölkblandad lingonsylt med bröd — ingingo liksom kaffet i byteshandeln och utgjorde ett liknande mynt, om de ock hade mindre värde än kaffet; ja, på dem noterades egentligen ingen »kurs».

Hvad sade nu morbror Pelle och moster Gustafva om

allt detta? Härpå kan blott svaras, att, så vidt vi erinra oss, de aldrig invigdes i detta affärlif. Af oss sjelfva ansågs det såsom fullkomligt oskyldigt — och den som skulle tro det farligt för helsan, den känner knapt hvad en barnmaga i Karlstad tålde på den tiden.

* * *

Som vi se, var det hufvudsakligen den ungdomliga vermländska aptiten, som var sjelfva driffjedern i den nyss skildrade kommersen. Ett och annat lysande prof på ytt-ringarne af denna aptit har redan omnämts, men den skall nu få sitt särskilda kapitel — hvarmed dock icke meningen är att framhålla den såsom ett godt föredöme för vår tids ungdom att följa, åtminstone ej i vissa af dess kraftyttringar.

Till de forna »pellepojkarne» beröm vill jag dock säga, att de ej voro bortskämda och granntyckta, utan höllo till godo med en kost, som nutidens skolpojkar skulle rata och rynka på näsan åt. Hos »morbror Pelle» vankades nemligen till frukost intet annat än välling med smörgås om hvardagarne och palt om söndagarne; och till qvällen hvarje dag vattgröt och mjölk, utom om söndagarne, då vi, högtiden till ära, fingo sill och potatis och ölost. Och hvad middagarne beträffar, så vankades aldrig kött annat än om söndagarne: under veckodagarne hörde till den regelbundna matordningen sådana rätter som korfkaka (tillagad ungefär som vanlig gryngröt), paltbröd med steksås, gröna ärter med sill o. s. v. och i stället för soppa ofta bara mjölk och knäckebröd. Men vi läto oss den tarfliga kosten väl smaka, och att den räckte rikligen till, det sörjde moster Gustafva och Maja Stina för.

Men *en* dag i veckan åto vi så, att det nästan alltid blef vackert väder i faten, hur riklig anrättningen också var — och det var om torsdagarne, ty då fingo vi pannkakor. Då var det, som om det inte funnits någon botten i oss. Tio till tolf per man var ingenting ovanligt. Också var

pannkaksdagen en mödosam dag för Maja Stina: då fick hon laga sig upp före klockan 5 på morgonen för att genast börja gräddandet af de för middagen nödiga 300 à 400 pannkakorna, som, med undantag för frukostlagningen, upp-togo henne ända till middagstimmen kl. 12, så att det var ett fräsande i spisen hela förmiddagen. Ja, denna pannkaksgräddning blef till slut så arbetsam för henne, att hon inte stod ut med det, och så utbyttes under min senare skoltid och till alla pojkers stora saknad torsdagens pannkakor mot risgrynspudding — men äfven risgrynspuddingen blef snart en favoriträtt och fick en strykande afsättning. Jag glömmer aldrig lille Calle X., den minste af oss alla, som, när han satt, knappt räckte mer än med hakan upp öfver bordet men ändå lade för sig så, att vi, som sutto midt emot, inte sågo mer än tupén af honom.

Ja, vid morbror Pelles bord var det matlust. Så tyckte också gamle patron X., när han en gång var på besök i »röda gården» för att se till sin pojke, som der var inackorderad. När gubben sett gossarne efter vällingätningen på morgonen allvarligt afsluta akten med bordsbön, yttrade han nemligen till sin hustru, då hon uttryckte sin glädje öfver allvaret i deras bordsbön: »de åto sannerligen så, att de borde ha *sjungit* också».

Hade patron X. stannat till qvällen, hade han också verkligen fått höra dem sjunga, ty efter vattgröten på qvällen ständes alltid upp, medan man ännu stod kvar kring bordet, en aftonpsalm under morbror Pelles ledning, så att det dånade i hela huset och hördes lång väg. Det var en god gammal sed; jag undrar, hvar *den* nu fins kvar.

* * *

Om Pellepojkaernes förträffliga aptit — jag vore här färdig att säga deras »sjungande aptit» — är intet annat än godt att säga. Men nu kommer jag till något, som hvarken är berömvärdt eller efterföljansvärdt. I sin glada mat-

lust företogo de sig stundom att äta *i kapp*, d. v. s. de gjorde ätningen till ett slags *sport*, särskildt vällingätningen om morgnarne. Denna sport hörde dock ej till de stärke idrotter, som af morbror Pelle uppmuntrades; han torde till och med ej ha haft någon aning om dess tillvaro, enär han och moster Gustafva aldrig voro närvarande vid frukostbordet.

Vällingens egenskap af vermländsk nationalrätt, och den stolta vermländska aptiten, nästan lika nationel, gaf åt dessa kappätningar ett visst hemlandsdrag, som höjde stämningen — och den lätthet och mjukhet, med hvilken vällingen glider ned och »lägger sig som bomull kring hjertat», gjorde den äfven i praktiskt afseende särdeles väl egnad till täflingsrätt. Så tyckte *vi* åtminstone. Ibland gälde täflingen »snabbätning», d. v. s. så och så många tallrikar välling på så och så många minuter, och den var då vanligen anordnad i mindre omfattande skala och mera privat mellan två eller tre unge ärelystne »sportsmän», under det de andre sågo på och med uppmuntrande rop eggade de kämpande till allt snabbare skedtag, till dess segraren ändtligen helsades med jubel. Jag mins en sådan segrare som åt tre tallrikar välling på tre minuter*.

Men stundom kunde förekomma en täflan på bredare basis eller hvad vi skulle kunna kalla »allmän sträckätning» eller helt enkelt »storätning» (utan tidsberäkning). Jag påminner mig en sådan täfling, oförgätlig i röda gårdens analer. Det gälde, hvem som orkade äta största antalet tallrikar välling, innan det sade stopp. Den som här vann första priset åt 12, säger *Iolf*, tallrikar välling; men han hade minsann ännu större skäl än Pyrrhus att utropa: »en sådan seger till, och jag är förlorad» — ty när han slutat, kunde han inte röra sig ur fläcken, han kunde knappt tala, han satt der som en stock och fick sitta hemma hela da-

* Han är nu en af doktor Westerlunds patienter för magkatarr.

gen: att gå i skolan var ej att tänka på. *Priset* vann han emellertid — hvad det var, mins jag ej — men han vann äfven något annat, nemligen hedersnamnet »vällingpumpen», ett namn, som han fick behålla så länge han var i skolan och längre också — jag tror han bär det än i dag. Den som kom honom närmast, numera en aktad magistratsperson i en aktad landsortsstad, var långt efter: endast 7 tallrikar mäktade han; och den tredje i ordningen stannade vid bara 5. Att antyda hvem denne siste var förbjuder mig blygsamheten.

Jag tillägger nu blott, att, ehuru jag tycker mycket om »sport» af alla slag och gerna uppmuntrar all slags idrotts-täfling bland ungdomen, så vill jag dock icke rekommendera »vällingsporten», emedan den utan tvifvel ej har samma stärkande och lifvande inverkan på fysiken som annan sport. Nej, hellre då, om det så skall vara, sjelfva »svältporten», ty den kan möjligen i framtiden komma väl till pass inom en och annan näringsgren.

* * *

Man torde nu ha hört nog om aptiten, kanske mer än nog, och för att med ens kasta af oss den naturalism, som i viss grad vidlådigt den sista skildringen, så lät oss nu med ett enda nobelt språng förflytta oss från vällingen till — *den sköna konsten*.

»Den sköna konsten!» skall någon tviflare leende utropa. Ja, visserligen. Dock talar jag här ej om de primitiva försök i bildande konst, som yttrade sig dels om sommarens i förfärdigandet af tempelhalv med kupoler i den våta sandhögen, dels om vintern i formandet af snögubbar, ej heller talar jag om musik och sång — hvilka tvenne konster, jag medgifver det, knappt stodo högre i den röda gården än de prestationer, som utföras af indianer och söderhafsvildar vid deras krigsdansar, — och jag talar ej heller om poesi, ehuru jag kunde anföra ett qvåde, som diktades

såsom hyllning åt en viss knäckkokare, för att förmå denne att åt skalden gratis afstå några af sina sköna sirapsknäckar (poemet lyckades, men förtjensten uteblef, såsom ofta varit fattiga poeters öde) — nej, hvad jag talar om, var något som af filosofer och konstälskare, med rätt eller orätt, brukar sättas högre än andra brancher inom det skönas verld — jag menar den *dramatiska* konsten.

Denna sattes också af oss högst, ja, för egen del får jag säga, att ehuru jag numera och på goda grunder, icke är någon teatervän, var jag på den tiden en verklig entusiast för teatraliska föreställningar — särskildt sådana, som vi pojkar fingo anordna sjelfva.

Vi hade en vår med morbror Pelles tillåtelse fått i den förut nämnda uthuslängan taga i besittning ett s. k. »hörränne»* utan hö, beläget öfver ett stall utan hästar, och här inrättat en skådebana, der vi fingo uppträda och agera inför hvarandra, så mycket vi ville, dock med vilkor att ej inlära och spela några verkliga teaterstycken — och detta fria konstnärslif öfverensstämde också mest med vår smak. Till kulisser upphängdes gamla lakan, som vi fått låna af moster Gustafva, och ehuru vissa hål i dessa mycket väl kunde ha tienstgjort som fönster, voro vi dock i konstens intresse så nogräknade, att vi derjemte med ett stycke kol utritade fönster med stora rutor. Med dörrar för inträdet var det svårare, här fick man nöja sig med att träda in mellan lakanen, hvar man kunde komma åt, men detta bidrog ock att göra hvarje entré mycket effektiv, alldestund det såg ut som om den inträdande på ett mystiskt sätt kom in tvärs igenom väggen. Som ridå tienstgjorde äfven ett lakan med någon enkel mekanism. Till direktör och förste skådespelare valdes en lång mager gosse, som ej bodde i röda gården, men som visat så framstående anlag att på fri hand tala högtrafvande och vidunderliga saker

* Vermländska för »höskulle».

och marschera med stora steg och göra onaturliga miner och åtbörder, att han ansågs sjelfskrifven. Skådespelare blef för öfrigt hvem helst, som anmälde sig för direktören, så långt utrymmet tillät. Åskådare voro de få som blefvo öfver och de som för tillfället infunnit sig, bjudna eller objudna. Till kostymer användes, utom en god del sot i ansigtet, mest ut- och invända rockar och mössor, och då berodde det på, hvem som hade det brokigaste fodret — rödt foder i ärmarna var högt värderadt — men skulle man se riktigt hemsk ut eller trädde in i mordiska afsigter, så kom man helst insvept i ett täcke eller ett lakan. I sistnämde fall var man en s. k. »hvit skepnad», och denna uppenbarelse gjorde alltid en ofantlig verkan, i synnerhet när den kom helt oväntadt och ingen kunde begripa, hvad i all verden den hade inne att göra.

Hufvudriktningen på vår scen var naturligtvis den *tragiska* — således den högsta arten af dramatisk konst. Annat föraktades. Så många mord och så många nidingsdåd mot både skyldiga och oskyldiga, som på denna scen begingos, ha också helt visst ingen annan varit vittne till. Den som här trädde in, visste aldrig, om han skulle komma lefvande ut igen; och kom han ut, så visste han ej, om han inte redan var mördad och gick ut af misstag. I detta hänseende rådde en ständig hemsk förvirring, en samfärdsel mellan döda och lefvande, som var i sanning förfärande; ja, mången, som uppträdde i femte akten, hade redan blifvit mördad minst en gång i hvardera af de fyra föregående.

Jag sade »akten», ty vår direktör indelade alltid skådespelen i akter, om ock aktindelningen bestämdes, under det tragedien pågick, i den mån direktören ansåg det tjenligt att låta de spelande få en liten frist för att pusta ut efter alla ohyggligheter. Stundom samlade direktören omedelbart före styckets början skådespelarna omkring sig — en i sanning förfärande samling — och uppgjorde då en plan, åtminstone för första akten, och då gick det under denna

akt jämförelsevis ordnad till med entreérna, enär man fick en påstötning af direktören: nu skall *du* in och säga någonting», »nu skall *du* in och *mörda* den der» o. s. v.; men ofta hade han glömt att säga den andre, att han skulle mördas, och då var det stundom omöjligt att få ihjäl honom, äfven om man stack och högg aldrig så mycket, och så kunde det hända, att den lifdömde blef arg och de båda kontrahenterna kommo i fullt slagsmål. Härvid applåderade publiken lifligt, och saken slutade stundom så, att direktören kom in för att skilja de stridande eller knuffa ut dem genom väggen; och då det härunder hände, att han sjelf blef betänkligt inblandad i slagsmålet, ropade han med full hals »ned med ridån!» Och härmed var akten under stormande applåder afslutad. Under mellanakten försonades emellertid parterna, och sedan fortsattes skådespelet, ehuru nu ej längre under direktörens kontroll; aktörernas konstifver hade blifvit honom öfvermäktig och öfvergått till en verklig hänförelse, och man skyndade trots hans protester in på scenen, så fort man hittat på något att säga eller göra, och så ut igen, när ingifvelsen utsinat. Det hade nog varit svårt att säga, hvar höjdpunkten af den »tragiska konflikten» i dessa stycken låg, men sedt från publikens synpunkt låg den utan allt tvifvel i *slagsmålen*, ty dessa helsades alltid med så starka bifallsrop och applåder, att publiken härmed tydligen gaf tillkänna, hvar den för sin del fann sjelfva quintessencen i det tragiska.

Som skådebanan var en höskulle med stall under, egde man i de öppna hålen till hästkrubborna i fonden en ovärderlig scenisk effekt, i det dessa kunde när som helst tjenstgöra som falluckor; och man passade också tidt och ofta på att här helt oväntadt falla ner och försvinna. I synnerhet tog mången bof efter utförd bedrift denna hemska väg. Han låg då antingen qvar i krubban tills ridån gått ned eller ock kröp han ned i stallet, skyndade upp en annan väg och visade sig plötsligt åter på scenen, hvilket alltid

väckte stor sensation i »salongen». En annan gång då en viss F. hade tagit lifvet af en annan bof, och en tredje bof trängde fram för att hämnas på F., drog sig denne hastigt baklänges utan att påminna sig krubborna, och vips försvann han, och man såg ej spår af honom. Publiken, som tänkte att det hörde till pjesen, applåderade lifligt, ty så fort hade ännu aldrig någon försvunnit. Midt under applåden fick man emellertid höra F. ropa nedifrån djupet med gäll röst: »dä' ä' allvara, dä' ä' allvara»*; men som F. alltid hade så originela påhitt, så fann man detta vara ett ytterligare bevis på hans outtömliga humor, och applåderna återtogos med ökad styrka; och under tiden gick den andre bofven med stora steg fram och tillbaka och ville göra troligt, att han störtat ned honom, och att denne nu fick sitt straff. Men när F. ihärdigt fortsatte ropet »dä' ä' allvara», skyndade ändtligen ett par af de äldre pojkarne bland åskådardarne ned i stallet, och funno honom då hängande fast mellan två krubbspjelor, utan möjlighet att sjelf göra sig loss, och med benen dinglande i luften. Han lösgjordes och nedsläpptes genast, icke utan möda, och sedan spelade han ej mera bof den dagen.

* * *

Härmed skulle nu egentligen mitt lilla teaterkapitel vara slut, då det endast gälde att i allmänna ordalag ge en bild af våra sceniska anordningar och vår dramatiska smaktning — men som ett bevis, att vi dock äfven sökte utveckla oss till ett mera ordnadt konstnärskap, vill jag ur minnena från vår scen på höskullen berätta till sist följande lilla historia.

En gång hade vi genom moster Gustafvas bemedling lyckats utverka tillstånd af »morbror Pelle» att spela ett verkligt tryckt stycke, en enaktskomedi, som moster gran-

* »Allvara» vermländska för *allvar*.

skadt och funnit passande — den var alldeles utan kärlek och mycket oskyldig för resten. Men en *komed*i var det denna gång, och en »komedi» *blef* det. Som det nu var fråga om ett riktigt stycke, hade man gjort rigtiga biljetter till föreställningen, små papperslappar med direktörens sigill på. Biljettpriset var 6 styfver, och många skolpojkar infunno sig från andra gårdar, ja, äfven åtskilliga skolflickor med vederbörlig tillåtelse; och moster Gustafva var liksom »förkläde» för hela publiken. Åskådarne stego i försigtig gåsmarsch uppför en stege och in genom luckan till höskullen, ty någon beqvämare väg fans icke.

En af våra ifrigaste aktörer — vi kunna ju kalla honom Nils — hade en af hufvudrollerna, och som han hade en god portion fäfånga, hade han beslutat öfverglånsa alla de andra, och hade för ändamålet lärt sig sin roll så väl, att han kunde den som en utanlexa från början till slut. Men nu gjorde olyckan, att mot honom spelade genast i första scenen, som var mycket lång, en viss K., och denne, som aldrig kunde sina lexor i skolan, och som äfven på scenen mest älskade den »fria» konsten, hade behandlat sin roll som sina lexor och ännu vid generalrepetitionen fuskat med öppen bok; och med förfäran märkte Nils, när ridån gått upp för »fullsatt salong», att K. ej svarade riktigt utan helt ogeneradt yttrade något annat enligt den förra fria metoden i våra skådespel. Nils var emellertid sin roll trogen, och som detta åter inte passade alls till hvad K. sade, hvilket rörde sig mest i den hemska tragedien, så uppstod en dialog, hvars make ännu aldrig torde ha hörts på någon scen; och vid hvarje tal och svar skrattade publiken allt mera ohejdadt och moster Gustafva icke minst. Den olycklige Nils, som till råga på förargelsen snart upptäckte att han sjelf i denna märkvärdiga dialog drog det kortaste strået, alldenstund K:s fria tragiska spel tydligen slog mera an på publiken, beherskade en stund sin stigande harm; men, när till slut äfven K. började draga på munnen åt

honom, så var det slut med tålamodet, och ett tu tre rusade han på K., högg honom i håret och örfilade honom och ropade härunder med full hals:

»Hvarför läser du inte öfver din roll, ditt nöt?» och derefter till publiken: »dä' ä' ja' som säger rätt, dä' ä' ja' som säger rätt!»

Att de lifligaste och mest uppmuntrande applåder beledsagade detta lilla improptu, faller af sig sjelft. Men nu störtade direktören in genom väggen och moster Gustafva ropade högt: »Nils! Nils!» från åskådarebänkarne; och så fick K. sin roll i handen, och nu skulle han läsa innantill, och det hade kanske gått bra, om han ej hade kommit på galen sida, och när det så blef lika tokigt igen, ryckte Nils från honom papperet och kastade ut det mellan lakanen.

»Håll dig nära intill väggarne, K.!» ropade nu direktören bakom kulisserna.

K. gjorde så, och direktören sufferade sedan med förtjenstfull tydlighet resten af hans roll, härvid äfven utvecklande en beundransvärd snabbhet i rörelserna, alldenstund man än hörde honom till höger än till venster, än i fonden, allt efter som den liflige K. behagade röra sig utefter väggarne på scenen. Återstoden af stycket gick sedan jemförelsevis bättre än början, om vi undantaga att några stora stenar kommo in genom ett fönster alldeles för tidigt, så att ingen låtsade om dem, fastän de väckte en stor sensation hos publiken, och att sista scenen i stycket, hvilken såsom vanligt i komedier var en liten vacker försoningsscen, höll på att genom K:s störande ingrepp, förestafvad af hans sinne för det tragiska, urarta till allmänt slagsmål. Denna lilla scenförändring renderade emellertid truppen en stormande handklappning, och midt i villervallan gick ridån ned. Direktören, den redbare och ärlige konstnären, som sjelf gjort sitt bästa i pjesen och spelat med stor framgång, var förtviflad, ja, det påstås att han grät och ville afgå; men han lugnade sig då flere åskådare, och bland andra

moster Gustafva sjelf, kommo in på scenen och försäkrade honom, att stycket, med några obetydliga undantag — de här ofvan skildrade — gått förträffligt.

Emellertid beslöt man sig efter denna afton att återgå till den *fria* konsten, som också passade vida mer för de flesta aktörens begåfning — och fick i synnerhet K:s stora anlag för den högre tragedien härigenom mera tillfälle att ostördt utveckla sig.

Om de unga aktörens vidare öden vill jag tillägga, att, med undantag af en enda, ingen af dem, ej ens F., gaf sig i framtiden in på skådespelarbanan. Den som utgjorde undantaget var — man har kanske redan gissat det — direktören sjelf; och han har sedan fått många applåder på större scener än det gamla »hö-rännet». De andra medlemmarne af truppen slutade alla sin konstnärsbana i röda gården, och dermed äro *de* utan tvifvel nu belåtna.

* * *

Mycket annat skulle kunna förtäljas från »skolkasernen» i röda gården, men detta må vara nog för denna gång.

1882.

II.

Skola och gymnasium.

När jag 1847 kom till Karlstad, stod det gamla gymnasium ännu i fullt flor. Hvilket öfverväldigande intryck herrar gymnasister med sina blå mössor med »kokard», sin stolta gång, sina blossande cigarrer och fina spatserkäppar, gjorde på mig första gången jag såg en liten flock af dem vandra nedför Kungsgatan kan jag ej beskrifva. Alla mina äldre kamrater hade ock så förunderliga saker att förtälja om deras magt och glans, att jag nästan trodde, att det var de som regerade hela staden.

Deras uppträdande i kår vid högtidliga tillfällen syntes oss i synnerhet imponerande. När de t. ex. vid kongl. namns- och födelsedagar samlades på den höga gymnasitrappan och derifrån tågade ned till torget sjungande »Ur Ossians dunkla sagoverld» eller »Se dimman hvälfver sig från fjellens topp», så vek allt ur deras väg; och när de så stannade utanför sjelfva residenset och sjöngo en hel rad af fosterländska sånger, så var hela staden i rörelse, och åtminstone vi skolpojkar genombäfvades af de vördnadsfullaste känslor. Gymnasium var ju också en af stadens trenne stormakter (betecknade i Palmblads geografi med de betydelsefulla grekiska bokstäfverna λ , β , γ^*); och det åtnjöt hos oss utan jemförelse största respekten af de tre. Och detta var också mycket naturligt, ty aldrig kan

* = landshöfding, biskop och gymnasium.

jag påminna mig, att någon af oss blefvo uppkallade att stå till doms för »landshöfding» eller »biskop», men deremot inträffade det ej sällan, att skolgossar, som brustit i vördnad för någon gymnasist, blefvo uppkallade »inför *gymnasium*» i något af de hemlighetsfulla rummen i det stora gymnasiihuset och der högtidligen afbasades eller ock »fingopund», hvilket var något ännu värre och något mera mystiskt.

Och sjelfva gymnasiihuset, var det inte större och ståtligare än både landshöfdingeresidens och biskopsgård?! De voro endast af trä, men gymnasiihuset var af sten och hade torn på taket, som ingen af de andra hade, och det tornet var till och med åttkantigt och krönt med spira och väderflöjel, och inuti var ett observatorium. Och gymnasiihusets murar voro mer än alnstjocka, och den med jernledstänger försedda stentrappan var så hög, att äfven den minsta gymnasist der såg »hög» ut och kunde med stolthet se ned på oss. Och fönstren med sina små blyinfattade rutor hade ett så gammaldags vördigt utseende. Och deruppe i öfra våningen var en stor festsal med gamla porträtt af biskopar och präster, der vi endast vid offentliga latinska disputationsakter vågade med bäfvan inträda. Och i nedra våningen i den långa mörka korridoren hade herrar gymnasister sina lektionsrum, och ve den skolpojke som vågade smyga sig dit och titta in i någon af dörrarne. Han kunde vara viss om att bli formligen afstraffad.

Men vissa högtidliga dagar under läsåret uppträdde gymnasisterna inför skolgossarne äfven på ett gladt festligt sätt och då i sin allra största glans. Det var vid dessa glada, oförgätliga vårutflygter till »djeknefältet», som skola och gymnasium gjorde gemensamt. Men om dessa skall jag tala i ett särskildt kapitel.

Ett bevis bland många andra på gymnasisternas höga ställning, var äfven den, att de till lektionerna infunno sig med *käpp*, och vidare att de icke såsom skolgossarne

voro fördelade i »klasser», utan i trenne s. k. »cirklar». Detta förnämre namn antydde också, att lärdomen der inhemtades mera fritt. Men huru herrar gymnasister inom dessa cirklar egentligen kunde inhemta någon lärdom alls, synes nästan gåtligt, när jag tänker på alla de underliga historier jag hörde om den oinskränkta frihet de hade eller togo sig med afseende på lektionernas beivrande, lexornas öfverläsning, uppförandet under lärotimmarne, lifvet utom dem, och framför allt då jag tänker på de många underliga originaler, som funnos bland deras lärare.

* * *

Med riktig häpnad hörde vi skolgossar talas om allt det skoj, som bedrefs med lektorerna på gymnasium — och det ökade naturligtvis ytterligare vår vördnad för gymnasisternas makt och höga ställning. Vi hörde till och med sägas, att lektorerna stundom togo till flykten under lektionen eller innan den ens börjat.

Detta lär åtminstone ej sällan ha varit fallet med den allbekante olycklige lektorn i historia, gubben X., gemenskapen »tuppen» kallad, han som blef aldeles förtviflad, bara han fick se en aldrig så liten tupp på svarta taflan. Hvem hade icke hört historien om den der tuppen, som gymnasisterna en gång hade gjort af tjock talg på fönstret, så att den i solskenet kastade sin skugga på golvet! När lektor X. kom in för att hålla lektion, fick han genast sigte på tuppen på golvet, rusade på honom med största raseri och skrapade allt hvad han förmådde med fötterna för att suddas ut honom; men när den efter allt detta stod lika orubbligt kvar, ryckte han hastigt till sig hatten och sprang fräsande och puttrande från lektionen under gymnasisternas högljudda skratt, jubel och — galande. Sin uppfinningsrikhet i fråga om tuppas ådagalade de dock på ett ännu mera öfverraskande sätt en annan gång. Det var, när de tecknade små tuppas med talg nederst på svarta taflan, sedan

de först fullkluddat med krita hela taflan ofvanför. Gubben kom in. Inga tuppar kunde upptäckas: de tunna talgstrimmorna voro naturligtvis osynliga. Men under lektionen bådo gymnasisterna herr lektorn teckna upp ett slägtregister, något som han alltid tyckte om att göra. Han gick fram, tog hartassen och strök ut kluddet, och naturligt var, att det nedfallande kritstoffet fastnade på talgen och — tupparne trädde fram i all sin glans. Hans häpnad var obeskriflig: han hade denna gång framtrölat tupparne sjelf, det var värre än någonsin — och att han med förfäran rusade ut från slägtregistret och allt, det förstås af sig sjelf.

Äfven utom gymnasium var han ytterst ömtålig. Hans kamrater och vänner kunde ej vara nog försigtiga i fråga om tupppamnet. Det förtäljes, att hans beskedlige embetsbroder gubben Å. en gång mötte honom på gatan och, tittande uppåt kyrktornet, sade helt oskyldigt:

»Det måtte bli fult väder i dag, det ser jag på tuppen.» — — »Ja, ja, kära bror», tillade han genast lugnande, när X. skiftade färg, »jag menar tuppen på kyrktornet, förstås.» Denna förklaring, så välment den var, gjorde naturligtvis saken ej bättre.

Det var dock icke blott *tuppar* i ord eller bild, som skrämde honom, nej, äfven hvarje nämnande af »fogel» öfverhufvud var för honom en hänsyftning på hans hatade öknamn. Derföre togo sig ock gymnasisterna det betänkliga oskicket före att stundom, när X. var bönförrättare, blott för att reta honom, stämma upp psalmen: »All djur på marken fröjda sig... Hvar fogel sjunger dig till pris.» I stället för att då vara stilla och hålla god min, ropade X. förtviflad åt de närmast stående: »Tag opp '*Min gerning*', tag opp '*Min gerning*'* och stämde så sjelf in i denna med all kraft, under det de andra emellertid fortsatte den första psalmen, — och det blef en i sanning förfärande täflingskamp, föga värdig en allvarlig bönestund.

* Den bekanta psalmversen »Min gerning nådigt skåda».

I sitt ämne lär X. emellertid ha varit utomordentligt skicklig, liksom han öfver hufvud var mäta lerd; han var på sin tid »magister primus» i Lund. En ståtlig man till det yttre var han också, ehuru af en hållning och ett uppträdande, som möjligen haft något att göra med namnets uppkomst.

Lektorn i filosofi, M., var i många fall en originell man, men hade likväl mer magt med gymnasisterna, och detta framför allt genom det godmodiga lynne och den qvicka fyndighet, som voro honom egna, och hvori han liknade sin halvesyster, skaldinnan Anna Maria Lenngren. Det förtäljdes, att en gång, då gymnasisterna genom fönstren sågo honom komma gatan framåt mot gymnasium i en ny och vacker mössa i stället för den gamla och slitna de varit vana att se, skockade de sig i de öppna fönstren och hurade för »den nya mössan». Lektor M. fortsatte lugnt sin väg in i lektionsrummet, gick stilla upp i katedern, och der började han i långsam och högtidlig ton och med de något stammande ljud, som han var känd för:

»Jag får tacka herrarne — — för er artighet — — att hu - - hurra för min nya mössa, men jag anser mig skyldig att upplysa — — att hon bara är — — vänd.» Stort jubel, och derpå gick lektionen i all stillhet och ordning.

En annan gång hade gymnasisterna tagit sig det orådet före att dra in en stor gumse i lektionsrummet, innan M. kom. När gubben stigit upp i katedern och fick syn på gumsen, plirade han piggt omkring sig och sade blott: »Det är mig kärt att se, att — — få - - fänaden trifs ihop». Gumsen kom naturligtvis bums på dörren, och gubben fick hålla sin lektion i fred. Lektor M. var för öfrigt hvad man kallar »en ärans man» och åtnjöt stort anseende inom samhället.

Redan den omständigheten, att gymnasisterna på den tiden voro i medeltal äldre än lärjungarne i motsvarande skolklasser nu för tiden, försvarade i sin mån disciplinen,

om ock detta var af vida mindre betydelse än en mängd andra omständigheter, som lägo i hela den tidens riktning och särskildt dess skolväsende, och hvartill jag kanske med några ord skall återkomma.

Det torde för vår tid låta nästan som en saga, men är dock sant, att, när jag var en skolgosse, hände det en gång, att en stor gymnasist af någon anledning rusade på en af sina lärare, en »gymnasiadjunkt», brottades med honom och slog omkull honom — midt i lektionsrummet. Om den brottslige vardt relegerad, kommer jag ej rätt ihåg, men tror det knappt.

En lärare som gymnasisterna emellertid hade verklig respekt för, ja som de nästan bäfvade för, var den kraftige rektorn, lektorn i teologi och hebreiska, sedermera biskopen, M—n. Men han kunde ej vara närvarande öfver allt, och lektoreorna vågade sällan »sqvallra».

Om de gamla gymnasiilärarne kunde ännu mycket berättas, men då jag sjelf aldrig var gymnasist i ordets gamla mening, emedan gymnasium just upphäfdes vid den tid jag der skulle ha inträdt, och då jag alltså har anekdoterna om lärarne blott af hörsagor, må det redan förtäljda vara nog såsom profbitar, och jag öfvergår till *skolan*, som jag bättre känner till både i dess tidigare stadium under gamla gymnasii tid och dess senare, då skola och gymnasium sammanslagits till högre elementarskola.

* * *

Hvad då först och främst sjelfva skolans inrättning, så till lokal som öfriga anordningar, vidkommer, så var denna så olika hvad den nu är, att ett litet omnämmande ej bör vara utan sitt intresse.

I Karlstads skola, som på den tiden med tillämpning af den reformifrande biskop Agardhs pedagogiska idéer, hade fri kursläsning med ämnesflyttningar från klass till klass, hörde det till systemet, att hela skolan läste i en enda

stor sal. I följd häraf hade till skolhus bygts ett stort, bredt, med höga fönster försedt envåningshus, inrymmande endast denna sal och en vestibul; och i salen var en mängd långa bord och kring hvarje bord satt en klass eller ett »lexlag», och alla klasserna hade sina lektioner samtidigt, d. v. s. alla lärare i den stora salen förhörde samtidigt med dånande stämman, och från alla klasser ljödo de skiftande svaren högt om hvarandra. Det var ett stäm, som man nu har svårt att föreställa sig, och kommer så dertill, att de klasser, som sutto och »läste öfver» halfva eller hela timmarne, och de lärjungar som med särskildt tillstånd »läste på kurs» brummade för att icke säga råmade i kapp, så kan man förstå, att det hela för den som inträdde gjorde intrycket af en stor fabrik med dundrande maskiner och surrande hjul.

De gröfre maskinjuden representerades härvid af lärarnes rytanden, varierande i olika melodier, och af dundrandet mot borden af deras näfvar eller af deras käppar och rottingar (det senare ofta i takt till konjugationerna). Ibland när ett utbrott af ovanligare styrka af ena eller andra sorten lät höra sig, eller när smällen af en örfil eller klatschen af en rotting med thy följande tjut trängde igenom, blef det med ens tyst i hela salen, maskinerna stoppade, sullet upphörde och allas blickar rigtades dit. Detta var alltid spännande och trefliga ögonblick — hvem mins icke t. ex. när den kraftige magister P. drog till riktigt ibland? — det var som en explosion — men så tog sorlet vid igen, bord efter bord, med ökad styrka. Öfverläsare och kursläsare gjorde då sitt bästa och försökte sig i olika tonarter allt högre och högre, sneglande tjufpojkaktigt på hvarandra. Och så måste då till slut någon af lärarne med all kraft slå rottingen flere slag i bordet eller rent af gå upp i katedern — ett slags upphöjd plattform midt på ena långsidan med ett stort bord för lärarne — och der ringa dugtigt i klockan för att få tyst, och tyst blef det en stund, och så började stämnet igen. Det hörde till systemet, höll jag på att säga.

Arbetstiden — för att äfven säga ett ord om den — var också en helt annan än nu för tiden: morgonbön kl. half 9—9, derpå läsning 9—12 f. m. och 2—5 e. m. Mellan timmarne var alltid en full qvarts rast. Sista eftermiddagstimmén afslutades med gemensam aftonbön. Vi voro, som man ser, ej tidigt i skolarbete, men i de enskilda hemmen sörjdes i stället för, att vi kommo tidigt opp och ej förlorade morgontimmarne. Åtminstone vet jag, att magister W. i sin pojkkasern sjelf körde upp pojkarne hvarje morgon kl. half 6.

Klasserna — det må i förbigående omnämnas så mycket mer som jag redan nämt gymnasii tre »cirklar» — voro i skolan från år 1845 till 1850 till antalet *fyra**, oberäknadt den s. k. »förberedande klassen», som fått sig upplåtet ett rum i gymnasiihuset. Höstterminen 1850 försvann nedersta cirkeln af gymnasium, och en ny skolklass tillkom i stället, som nu fick benämningen den 6:te på samma gång »den förberedande» kallades 1:sta o. s. v. Läsåret 1851—1852 återstod blott *en* afdelning af gamla gymnasium och höstterminen 1852 var detta helt och hållet försvunnet, och »Karlstads förenade gymnasium och skola» utgjordes af 8 klasser. Först på 60-talet fick läroverket sin nuvarande klassindelning.

I den mån det gamla gymnasium försvann och de nya skolklasserna tillkommo i stället, började den härför ej beräknade gemensamma skolsalen att sakna utrymme och de högsta klasserna fingo, åtminstone i vissa ämnen, läsa dels i gamla gymnasiihuset, som man dock för dess traditioners skull ogerna använde, dels i konsistoriihuset, som var ett f. d. hospital och trots högvärdiga domkapitlets in-

---

* Förut utgjordes skolan, som då kallades »Högre lärdoms- och apologistkolan», af fyra klasser i »lärdomsskolan» samt öfre och nedre afdelningen i »apologistkolan».

flyttning bibehöll sitt gamla namn och kallades som förut »spettal'n» (vermländska för »hospital»).

* * *

I de nya högre skolklasser, som i början af 1850-talet efter hand ersatte de försvinnande gymnasiicirklarne, öfvertogs nu undervisningen motvilligt af de gamla gymnasie-
lektorer som öfverlevvat förändringen och ej föredragit, att likt gamle M. draga sig i tid undan den nya tidens funder — och skolan riktades härigenom med en hel hop originaler, som voro mera till nöje än gagn. De hade blifvit så att säga disciplinärt utslitna på gymnasium, och deras nya lärjungar, som väl kände till dem »par renommée», fingo snart öfvertaget. Det låg för resten i den tidens skolton att vara så mycket »tjufpojke» som möjligt, och äfven bland den egentliga underskolans lärare var det många som sletu ondt.

Efter lektor X., som i sin nya ställning som lärare i skolan endast lefde en kort tid, fick den beskedlige lille f. d. gymnasieadjunkten Y. lektoratet i historia. Han var för sitt fredliga och tålmodiga väsende mycket omtyckt af lärjungarne, men en hop gyckel uteblef dock icke, öfverläsning förekom sällan, och ofta svarade man på hans frågor med öppen bok. Han var ytterligt distrait, och hans distraktion gjorde honom stundom roliga spratt. En gång frågade han t. ex. mycket allvarsamt: »Du A., kan du säga mig hvad var Syracusa egentligen en Korint utaf?» Vi brusto i skratt, men först när den tillfrågade svarade »koloni», märkte Y. sjelf sitt misstag. En annan gång, när något svårare ofog bedrifvits under lektionen — jag vill minnas att pojkarne hade knuffat hvarandra med vedträn under bordet, och att den som satt närmast lektor Y. ej heller hade glömt denne sjelf — så vardt Y. ändtligen ond och förklarade att ynglingen W. skulle »få en anmärkning». Han gick också genast upp i katedern för att skriva in den. Men när han slagit upp den stora anmärkningsjourna-

len, kom W. upp till honom och sade i höflig men bestämd ton:

»Herr lektor! Jag vill inte ha någon anmärkning.»

Y. såg upp högeligen distraherad och utropade, stirrande på honom med förvåning:

»Vill du inte ha någon anmärkning? — ja — då slipper du», och han slog härmed igen boken liksom litet stött, att anbudet försmåtts, och återvände till lektionen.

Y:s historiska frågor voro mycket ofta så affattade att man ej behöfde svara annat än *ja* eller *nej*, och hvilket af dessa svar man skulle gifva, utgick tydligt af frågans ton och form. Mellan dessa frågor höll han sjelf långa haranger, så att de ej heller kommo så tätt. Hade vi hört på honom uppmärksamt under hans egna föredrag, hade vi nog lärt oss åtskilligt, ty han var mycket lärd och talade med en viss flytande eloquentia, när han kom in på ett älsklingskapitel. Men i dessa inspirerade ögonblick stirrade han alltid i rymden eller såg på oss utan att se oss, och det var naturligtvis då vi gjorde våra värsta »konster». Stundom, när han i dessa fria föredrag krånglade in sig i svårare syntaktiska periodbyggnader, blefvo vi dock uppmärksamme för att höra, hur han skulle reda sig. En gång gick det mycket olyckligt. Han skulle tala om, hur en stor hjelte dog i ett fältslag någonstädes i Tyskland och ville på samma gång beskrifva, hur solen gick ned öfver det blodiga slagfältet, han kom i poetisk stämning och sväfvade ut ungefär på följande sätt:

»Den dödligt sårade hjelten fördes nu under ett träd, under hvars skuggande grenar denne store fältherre, omgifven af sina trogna vapenbröder, nu vid aftonsolens bortdöende ljus, som belyste det blodiga slagfält, der han vunnit sin sista seger, och som nu äfven kastade en sista skimrande stråle på — — det bleka ansigtet — detta bleka ansigte» — (rösten blef osäker) — — »som — — — i detta ögonblick — — — i detta sista ögonblick — — — då

han låg der — — der — — (nu spändes vår uppmärksamhet till sin höjd: han stannade tvärt, kastade en förvirrad blick omkring sig och avslutade i förtviflan:) — *ja, under ett träd.*»

Fast emellertid Y, alltså icke dref våra historiska kunskaper till någon nämnvärd höjd, var han dock mycket populär, och vi sjöngo ibland serenader för honom om vårarne, då han alltid kom ut på gatan och tackade oss, vanligen i nattrock och utan peruk. En gång kom han till och med — utan byxor: då voro vi alldeles förtjusta. Lefve-ropen ville aldrig ta slut.

* * *

En af våra lärdaste lektorer, som också hörde till gamla gymnasiets lärareoriginaler, — det kan ju göra detsamma hvad han hette, lät oss kalla honom Z. — läste i följd af bristande utrymme på det förut nämnda »spettal'n». Han var ganska sträng och fräsande, men detta hindrade ej, att okynnet fick på hans lektioner ett visst spelrum — ja till och med i bokstaflig mening, ty hvem af mina gamla klasskamrater mins ej den *speldosa*, som Alexis X. lagt inne i kakelugnen, och som i ro fick utföra alla sina melodier — då gubben ej kunde förstå hvarifrån musiken kom — och hvem mins ej samme Alexis' lika mystiske dansmästare af papper, som under pågående lektion figurerade midt på väggen, utan att gubben var i stånd att upptäcka hvem som skötte dansen. Men den der dansmästarehistorien måste jag tala om litet närmare.

Lektionsrummet i »spettal'n» var anordnad som följer. Det första som mötte ögat, när man trädde in, var en stor byrå, tillhörande konsistoriipedellen; det var det enda föremål som fans vid väggen midt emot dörren. De tre öfriga väggarne upptogos af lösa bänkar och en och annan stol för lärjungarne, och midt i rummet med näsan mot byrån och ryggen åt lärjungarne (åtminstone åt en stor del af dem)

satt lektorn vid ett litet bord. Det var en originell anordning, värdig en originell tid.

Rakt bakom lektorn, i kakelugnsvrån, satt Alexis. Han hade en vacker dag förfärdigat en brokigt målad dansmästare och hängt upp honom ofvanför byrån i en fin tråd, som han skickligt ledt upp mot taket och längs taklisten ända till den plats, der han satt i sin vrå mitt emot.

När gubben trädde in syntes naturligtvis ingen dansmästare till. Lektionen började, vi läste Ovidius, och om jag undantar, att ett litet hufvud då och då tittade förstulet upp bakom byrån liksom för att rekognoscera, så passerade ingenting märkvärdigt, förrän gubben Z. sjelf började »skandera», då dansmästaren med ens uppträdde midt på väggen och figurerade med de vildaste språng i takt efter hexametern. Gubben Z. plirade först litet häpen på honom, men höll sig stilla och kastade blott förstulna blicker omkring sig för att upptäcka »roten och upphofvet.» Slutligen brast honom tålmodet, och midt i en hexameter rusade han på dansmästaren som en pil och ref honom i trasor, innan han hann ned bakom byrån. Så gick han lugnt bort och satte sig igen, men »hast du mir gesehen», när han åter började skandera, kommo *trasorna* upp och dansade lika muntert som förut dansmästaren sjelf. Men då blef det en annan dans: med lyftad käpp rusade han rakt på oss, och slog omkring sig: vi i en blink upp från våra platser, ryckte till oss stolar och bänkar och parerade med dessa, under det vi skockade oss allt närmare dörren. Z. slog blindt i högen, han var i fullkomligt berserkaraseri. Det var ett förfärligt tumult, och stridsropen genljödo skallande genom det tysta »spettal'n. Men det märkvärdigaste var, att *trasorna* af dansmästaren under allt detta fortforo att dansa på väggen vildare än förut: ty den ende som ej rörde sig från sin plats var Alexis, han satt der stilla i sin vrå med Ovidius i hand, ryckte i tråden hela tiden och

skrattade godt åt bataljen. Nu ringde klockan, och vi trängde oss huller om buller ut genom dörren; men Alexis kom stilla och sedesamt efter på samma gång som Z. sjelf. Från den dagen förbjödo vi honom emellertid alla »konster» på Z:s lektioner, ty vi tyckte det var obilligt, att han skulle sköta »skojet» och vi skulle få stryk.

Z. satt gerna långt öfver tiden och tälde då aldrig att höra de bud som kommo från rektorn med tillkännagifvande att klockan slagit. Sådana bud kommo alltid, då vi hade sista eftermiddagstimmen, emedan den gemensamma aftonbönen då skulle förrättas i stora skolsalen. Gubben brukade då alltid ryta åt den, som kom i dörren: »håll mun», »gå din väg» eller något dylikt. En gång, när vi läst Virgilius och gubben sjelf vid timmens slut satt och skanderade med smak de mjuka hexameterna och så kommit till en vers, som lydde:

Æneas neque enim patrius consistere mentes», så ropade budet i dörren just vid versens början »klockan ha' slage'», och nu fick hexametern under gubbens raseri följande »klassiska» lydelse:

»Æneas neque enim, *dä' va' lögn!* consistere mentes.»

Lektor Z. var emellertid en stor latinare, och för dem, som ville lära sig något, äfven en god undervisare, om han ock stelnade i vissa former och äfven hade den betänkliga ovanan att svära som en borstbindare, när han blef arg. Men han kunde ock stundom ge rätt lämpliga tillrättavisningar på ett lämpligt sätt. Då en viss S. en gång vid en lektion i Horatius lade ifrån sig boken, och läste på skryt några verser utantill troende sig dermed behaga gubben, sade denne allvarligt, så mycket han ock älskade latinet: »Dä' ä' visst bra dä' der, S., men sanna mina ord, att högmod går för fall.»

För lektorn i matematik, den snälle och milde gubben A. — vi kunna ju kalla honom så — lärde vi oss deremot ej mycket, äfven om vi ville aldrig så gerna. Hans

vanliga sätt var att stå långa stunder vid svarta taflan och räkna och demonstrera sjelf med ryggen vänd åt lärjungarne, som under tiden skötte sig på det sätt de funno angenämast, och så, när allt var slut, vände han sig om med den snällaste min i verlden och med utsträckt tunga — han räckte alltid ut tungan vid räkning — och frågade blidt: »Begriper ni dä' gosser»? hvarpå vi allmänt svarte »ja» och gubben tillfogade, vänligt nickande: »ja dä' ä' ju så solklart som stjärnera» och — strök ut alltsammans.

Det var för öfrigt för A., när han som enkman förlofvat sig, som vi såsom gratulations-serenad sjöngo: »Kuno trogen systerkärlek helgar jag åt dig, Fordra ingen annan kärlek, ty det smärtar mig: Lugnt vi råkas må som vänner, lugnt vi skiljas må» o. s. v. Och detta var inte alls något gyckel med gubben: vi hade helt naivt blifvit ense om att »Kuno trogen» var den lämpligaste och älskligaste sång man kunde sjunga för nyförlofvade.

»Tack ska' ni ha gosser! — gå nu hem å' lägg er» ropade den snälle gubben till oss genom fönstret, och vi hurrade för honom och gingo hem. Men vår sång var ett styggt omen, ty det blef aldrig något af med det partiet: några veckor derefter var det uppslaget af fästmän.

En lärare, som vi hade respekt för d. v. s. voro rädda för, när han blef ond, var magister —n, en liten och säker en, jag menar säker i disciplinen och äfven säker i sitt egentliga ämne, zoologi, ehuru det enda, som jag nu påminner mig af hans zoologiska undervisning, var en upplysning han gaf om tvenne »titors» sång, neml. att den ena sjöng »sitt, sitt, sitt, *g*», och den andra »sitt, sitt, sitt, *sorr*.»

Men deremot var han inte särdeles »säker» i *franska*, som han äfven en tid i de högre klasserna måste undervisa i, jag tror mot sin vilja. Han hade naturligtvis aldrig varit i Frankrike, och hans franska ljud voro så äkta kärnsvenska och kärnvermländska som möjligt. Emellertid trodde han sig ha snappat upp vissa finesser, och dem kände han

sig en smula stolt öfver. Till dessa hörde framför allt uttalet af »cependant», som, efter hvad han försport, borde prononceras med stumt e i första stafvelsen d. v. s. enligt hans uttal »*spangdang*.» När han kom till detta ord, brukade han hejda lärjungen, slå näfven i bordet och ropa: »Tyst! dä' vill ja' säja sjelf: *spangdang* — läs vidare.» Detta var nog delvis sjelfironi, ty —n var humorist. Emellertid blef *spangdang* dä' vill ja' säja sjelf» sedan bland oss pojkar ett ordspråk, uttryckande sjelfständighetskänsla; och det följde oss till och med ända till Upsala, der det snart fick en viss spridning. Aldrig glömmar jag en majnatt på Svartbäcksgatan då jag, stadd på hemväg, hörde ett dunkande och ett märkvärdigt rop, och, när jag kom närmare, påträffades en enslig vandrare i hvit mössa, som under sin väg längs trottoaren dunkade på alla luckor och ropade med energi: »*Spangdang*, dä' vill ja' säja sjelf.»

Den mest underhållande af alla våra lärare var och förblef emellertid sångläraren gubben H*man, så länge han lefde. Han dog redan i början af 50-talet. Om honom har jag dock ej egentligen några historier, ty han var sjelf en hel historia. Man skulle ha sett honom midt i pojkhoppen, den store tjocke mannen med romersk näsa, stort rödlett ansigte och vidöppen beskedlig blick, — sett honom stå der och i ett kulregn af tuggade pappersdussar, som dunkade skott på skott mot den stora svarta nottaflan, undervisa oss i sångens första grunder. Man skulle ha sett hans tålmod. Endast när vi drefvo skojet allt för långt, tog den beskedlige H*man sin hatt och hotade med sorgsen röst att gå och »hemta rektorn». Men då skockade vi oss omkring honom och bådo honom så vackert att låta bli.

»Ja, bara ni ä' snälla, gossar» sade han och så stannade han och fortsatte, och vi voro hyggliga en stund samt fingo till belöning sjunga: »Jag mins den ljufva tiden.»

Stackars gubbe! *Vår* »ljufva tid» var just inte ljuf för honom.

Då för tiden undervisades vi på sångtimmarne i musikens teori efter en stor tjock lärobok af Mankell, som vi alla måste ha, alldeles som andra skolböcker, och efter denna bok togos till och med »kurser i sång». Den var delad vill jag minnas i 7 à 8 kurser; men hur dessa kurser togos, det var det roliga. Det fans de som tagit nästan alla kurserna och ändå inte kunde skilja mellan en ters och en qvint; men det gick mycket bra ändå, ty på tentamina, hemma hos H*man, svarade han sjelf på frågorna, när inte vi kunde, och vi kunde aldrig; och uppe i »kursexamen» i skolan, då rektorn ofta var närvarande för att kontrollera, stälde sig den beskedlige H*man så nära oss som möjligt och hviskade svaren till oss. Och jag får säga till hans berömmelse, om det är någon, att ingen af oss pojkar kunde under lektionerna hviska så skickligt och knipslugt, som denne sällsynte lärare vid nämnda examina.

H. tog sig ofta en tår på tand, det var till och med tydligt för oss pojkar. Han var då mycket skinande och i sitt blidaste lynne, nästan litet skalkaktig. Vid sådana tillfällen hade skojet ingen gräns.

Han var för öfrigt hög frimurare; och när han dog, mins jag, hur vi pojkar vid hans högtidliga begrafning, som försiggick på ett lysande sätt i domkyrkan, dit hans stoft följdes af en skimrande procession af frimurare i stor uniform med trekantiga hattar och under stort tillopp af stadens invånare — jag mins, säger jag, hur vi undrade öfver, att H*man trots allt vårt »nojs» m. m. kunde vara en så stor man.

Men ännu ett original måste jag nämna, om också blott i förbigående, ty skulle jag alldeles glömma honom, så anklagade man mig säkert för allt för stor ofullständighet.

Jag menar den kände »konrektor» N.N., gamla skolans matematiker. Om honom gick många underliga historier, men då jag ej vet, om de äro sanna, förbigår jag dem.

Hvad jag deremot sjelf mins är, att han med sin lilla undersätsiga figur, sitt runda, röda ansigte, sin spetsigt utstående näsa, sina tunna sammanknipna läppar och sina små trinda koxande ögon såg mycket roligt ut, och hans uppsyn med allt detta var så högtidlig, att det stundom var rakt omöjligt att se på honom utan att skratta. Han var, kan man säga, en af dessa personer, som i sin ständiga sträfvan att ge sitt ansigte ett imponerande uttryck i stället råka ut för den olyckan att ge det ett komiskt. Och hvad han i sina högtidligaste ögonblick företog eller sade fick äfven samma prägel. En gång vid morgonbönen, när han höll på med läsningen af bibelkapitlet för dagen, snöt sig en af gossarne, lite ljudeligt kanske, men fullkomligt oskyldigt, och ingen skulle alls ha tänkt på saken, men N.N. afbröt genast läsningen, fäste sin lilla runda blick på pojken och sade högtidligt: »Jag börjar på första versen, jag är störd.»

På nykomlingar ville han gerna imponera, såsom t. ex. när han med det största allvar yttrade en gång till några nyinskrifna lärjungar från grannstäderna: »Ni gossar som ären från Åmål och Filipstad, I kännen mig icke, men jag skall säga eder, jag är farlig, jag är farlig.»

Som undervisare var han, som bekant, hardt när omöjlig. Men deremot var han icke så omöjlig i en annan sak, och det var detta som i viss grad räddade hans popularitet. När han nemligen i sin egenskap af konrektor ibland vikarierade någon tid för ordinarie rektorn, så brukade han gerna ge lof, när det var mycket fult väder och likaledes när det var mycket vackert; men det var nödvändigt att en deputation af de äldre skolgossarne för ändamålet gick hem till honom: han tog då mycket högtidligt emot dem och nekade aldrig. Häri bestodo hans viktigaste rektorsåtgärder, och vi förstodo ock att uppskatta dem.

N.N. lär en gång ha varit ifrågasatt till verklig rektor, ej blott konrektor; åtminstone erhöill han i konsistorium *en*

röst. Det var 1845 när Karlstads »högre lärdoms- och apologistkola» förvandlats till »elementarskola»; och den som då röstade på honom var den förut nämde Z., och han motiverade sin röst med följande utrop: »Uschlitt ä' dä', å uschlitt blir dä', å derfor röstar ja' på N.N.»

* * *

Men det fans ock så väl vid gamla gymnasium som vid elementarskolan i dess äldre och yngre form en och annan i sina ämnen dugtig lärare, som tillika höll god disciplin. Inom gymnasium har jag redan nämt rektor M., lektor i teologi och hebreiska; inom skolan vill jag påminna om rektor B., om den ännu lefvande, högt aktade skolveteranen latinaren G., som uppehöll en allvarlig disciplin och undervisade dugtigt och troget (han sades ega den underbara förmågan att se pojkarne, äfven när han vände ryggen till); vidare om den stränge men förträfflige magister P., som pluggade i oss vetande med både rotting och lämpor och kanske åtnjöt större respekt än någon annan; om magister L., den kände nitiske och högeligen populäre botanikern; om magister T., sedermera prost, som åtminstone uppehöll en sträng disciplin (jag mins ännu det kraftiga nyp han gaf mig, när jag gäspade vid slutet af en af hans grekiska lektioner); och slutligen om magister W., den gammaldags stränge och gammaldags fromme pedagogen, ensam och ständig lärare i förberedande klassen, kanske den förnämste af dem alla — i alla händelser en man, som älskat ungdomen lika grundligt som han agat den, och det vill säga mycket, det vill säga mer än man måhända kan säga om någon af de andra. Hans aga upphörde dock, när han lemnade skolan och blef kyrkoherde, men hans kärlek aldrig*.

* Hans bild har jag närmare tecknat i en uppsats med titel: »Morbror Pelle och hans pojkar».

Emellertid måste på det hela sägas, att undervisning och disciplin inom Karlstads gymnasium och elementarskola stod på 40-talet ganska lågt, troligen lägre än annorstädes, och att förhållandet ej heller vardt bättre sedan skola och gymnasium — fortfarande med bibehållande af skolans kursmetod, åtminstone inom den egentliga nederskolan — på 50-talet sammanslagits; ja, att äfven efter den sista förändringen på 60-talet, läroverket endast småningom lyckades arbeta sig upp ur sitt förfall. Detta kan nu lugnt och öppet sägas, då Karlstads läroverk sedan den tiden höjt sig så betydligt, att det i denna stund — sedan flera år tillbaka — räknas jembördigt med de bästa.

Men jag har nu så länge talat om lärarne att det kan vara tid att äfven säga ett ord om lärjungarne, helst som måhända mången gjort sig den frågan: är det tillståndigt att på detta sätt tala om sina gamla lärare och lägga all skulden för sina dåliga skolstudier på dem? Jag vill visst inte lägga all skulden på dem; och personligen kan jag säga, att de flesta af dem lefva hos mig i ett kärt minne för redbar karakter samt vänlighet och stort öfverseende med den obändiga ungdom de hade att sköta. De äro nu alla, (utom de vörnadsvärde åldringarne G. och P.) döde och begrafne, och jag har sannerligen ej hyst någon önskan att låta den goda gamla latinska satsen: »de mortuis nihil nisi bene» under min hand förvandlas till en hånande ironi. Min uppgift har blott varit att så objektivt som möjligt och utan den ringaste skymt af bitterhet eller ovilja måla en tidsbild, vi kunna ju kalla det en *kulturbild*, från en förfluten tid. Bitterhet! hur är det möjligt, då denna tid är för mig omgifven med hela skimret af glada barndomsminnen, och då jag knappt kan tänka på alla dessa gubbar, utan att jag blir liksom lite vek om hjertat. Ack! de figurera som oförgätliga storheter i min ungdoms Iliad, och om jag i mitt lilla epos skrattar åt dem, så är det nästan med tårar i ögonen — och jag gör det också fullt medveten,

att om tretti år härefter kommer nog turen till mig och mina samtida att i glada kulturbilder skildras af *våra* lärjungar, om ock måhända för andra lyten och svagheter, mera i samklang med *vår* tid.

Hvad det klena resultatet af undervisningen vidkommer, så låg skulden hvarken uteslutande hos lärarne, så originella och ofta äfven förlästa än gubbarne voro, eller uteslutande hos lärjungarne, så obändiga och håglösa än dessa voro, eller hos båda tillsammans, utan äfven i många andra omständigheter såsom framför allt i en på det intellektuella och andliga området i viss mån förlegad och i gamla former stelnad tid. Här behöfdes en nyväckelse på undervisningens och uppfostrans område: den hade än ej kommit, (och den är kanske ännu blott i sitt första morgonstadium). Och om jag tror, att Karlstad i sin aflägsna landsort låg i en djupare dvala än många andra läroverk på den tiden, så må denna tro stå för min räkning. Det Agardhska kurssystemet måste vi med all aktning för dess upphofsmans stora snille och lifliga intresse för ett förbättradt undervisningsväsen, anse ha förvärrat situationen. Vare sig nu att det kom för tidigt, eller att det i följd af vissa praktiska olägenheter icke passar för någon tid — detta vill jag ej inlåta mig på — så är det ett faktum, att det mottogs utan intresse, ja med verkligt misstroende af den äldre lärarestam som med ens tvingades in uti det, och så väl detta förhållande som hela tidsandans sorglösa konservatism gjorde att experimentet misslyckades: det var nytt vin i gamla flaskor. Visst är, att vid vårt kära läroverk i Karlstad voro på den tiden hos unga och gamla ögonen föga öppna för vigten af allvarliga och väl ordnade och praktiskt anlagda studier. Ja, detta var väl då i mer eller mindre grad fallet öfver allt. Det allvarliga och praktiska i den tidens skolsystem representerades företrädesvis af *rottingen* — och lät oss ej förringa *dess* praktiska betydelse, allt för mycket förbisedd i vår tids uppfostran — men något egentligt lif och allvar åt

skolstudierna kunde den dock ej ge. Dertill var den otillräcklig, så länge hela systemet var föråldradt och skolfrågan ännu ej blifvit en brännande fråga. Och, dessutom, trots det sträfva allvar som gick genom tiden, så var dock denna i grunden en lekfull, sorglös, humoristisk tid, en kvarleva från Sveriges *estetiska* lifsperiod, den Tegnérska, med sina idealer och sina — originaler. Man sjöng, man diktade, man deklamerade och svärmade, men det forskningslif, som nu jemte så många andra rörelser inom andens värld har vaknat öfver allt och gjort så betydande omhvälfningar på studiernas och uppfostrans område, alltså äfven på skolornas, slumrade än af den bedöfvande vallmon från Sveriges stora vitterhetsperiod.

En vigtig faktor i tröghetslifvet inom skolan på den tiden var ock den omständigheten, att lärarne icke helt tillhörde läroverket. De voro — och det var ju också en kvarleva från äldre tider — nästan alla *prester*. En del hade redan goda prebenden, som de måste egna halfparten af sitt intresse, andra hade hågen riktad på blifvande lediga pastorat, och i sådana hamnade också förr eller senare de allra flesta. Skolan och verksamheten der var för dem ett blott öfvergångsstadium, der de tills vidare visserligen kunde stanna tålmodigt afvaktande, då de räknade *dubbla* prestär, men der de, med det blånande perspektivet af det landtliga pastoratet hägrande för sin syn, sällan kunde känna sig fullt hemma eller arbeta med det intresse, som man eignar åt en verklig lifsuppgift. Och i Karlstad voro på 40-talet *alla* gymnasiets lektorer *prester*, och af lärarne i skolan åtminstone de allra flesta. Att hvarken skolan eller kyrkan vann på denna anordning, är en längesedan erkänd sanning. — — — — —

Och låt oss nu öfvergå till lärjungarne.

* * *

När jag nu går att tala om lärjungarne och deras lif, borde jag väl konsekvent förtälja en serie af lustiga »histo-

rier» äfven om *dem*, om deras dumma svar och ohjpliga drummelaktighet m. m., men ehuru rikhaltig material af denna art nog borde finnas, så tillstår jag upprigtigt, att här sviker mig minnet. Men i stället för »historier», vill jag bjuda på något annat, en målning af deras lif öfverhufvud, särskildt lifvet *utom* skolan.

Var lärjungarnes intresse för studier på den tiden slappare än i vår tid, så hade de i stället sitt intresse så mycket lifligare rigtadt på en mängd andra saker, och derom vill jag nu något förtälja.

För det första hade de sitt föreningsväsende och sin penalism att sköta och detta upptog en dryg del både af deras tid och intresse. Gamla gymnasium var, det veta vi ju, ett litet strängt ordnad samhälle för sig med sina lagar, sina embetsmän, sina regelbundna möten och debatter, sina patricier och plebejer, sina befallande och lydande, sina utmärkelser och straff. Kändt är att den »nedre cirkeln» gent emot de tvenne högre stod i ett trälförhållande, att de som tillhörde denna, fingo väcka de äldre om morgnarne, borsta deras stöflar, gå deras ärenden m. m. och för öfrigt vid äfventyr af hård kroppslig bestraffning utföra alla de galna upptåg inom gymnasium, som dessa ålade dem. Fortfarande olydnad eller förakt för gymnasiilagar kunde äfven ha till följd, att den tredskande blef förklarad för »bos» (oxe) och dermed utesluten ur gymnasiiförbundet och från all gemenskap med kamraterna. Att detta straff stundom kunde drabba just de ädlaste och sjelfständigaste naturerna låter lätt tänka sig.

Men då allt hvad som rör det inre samfunds- och kamratlifvet inom gamla gymnasium, endast är mig känt genom gängse hörsagor, må dessa antydningar vara nog.

Att dessutom hela gymnasium intog i förhållande till skolan ställningen af ett slags högre aristokrati med domsrätt, har jag redan förut omnämt.

Samtidigt existerade äfven i gamla skolans högsta klass

(den 4:de) ett förbund, allmänt kalladt af nedre klasserna »de sturske». I detta förbund upptogos de i klassen nyuppflyttade lärjungarne under vidlyftiga och vördnadsbjudande ceremonier. De »sturskes» förbund hade, med gymnasisternas till förebild, sina lagar, sina sammankomster, sin ordförande, kallad »orator», och de yngste voro, här liksom på gymnasium, kujonerade af en oblidkelig penalism. Men icke blott detta: hela förbundet stod till nederskolan på den mest spända fot och gjorde sig i allo förtjent af sitt vedernamn. Dess medlemmar voro till och med af sina lagar strängt förbjudna att ha någon slags umgängelse med skolans öfriga lärjungar: ja, de fingo ej ens besvara en nederklassings helsning utan skulle låtsas sig ej känna honom äfven om de före inträdet i förbundet varit hans klasskamrater och förtrogna vänner. Att heta bataljer mellan »de sturske» och nederskolans lärjungar häraf skulle varda en följd, är klart: och de hörde ock till ordningen. Jag mins särskildt en gång, jag tror 1849, då en dag före eftermiddagslektionernas början en förfärlig batalj levererades uppe på sjelfva borden i skolsalen. Der drabbade de starkaste kämparne på ömse sidor ihop, och vi yngre åskådade från golfvet med spänning bataljen. Det var på vår sida i synnerhet de vilda slagskämparne E. (från »Östre Tull») och den starke L., kopparslagarns son, som utdelade väldiga slag och »förde våra runor så väl med den äran». Men vi hade äfven daglig erfarenhet af de sturskes myndighet. Då vi voro uppstälde för morgonbönen i en bred dubbelhäck från dörren till katedern, inväntande den bönförrättande läraren, gick skolans ordningsman, primus i högsta klassen, alltid omkring och örfilade oss allt hvad han hann, så fort vi rörde oss eller sade ett ord, och »mockade vi» eller sammangaddade oss till försvar, så tillkallades hjälptrupper från högsta klassen och qväste upploppet med en energi som gaf oss blåmärken för flera dagar.

När sammanslagningen af skola och gymnasium 1850

tog sin början, så att den afdelning, som då skulle enligt gamla ordningen ha öfvergått till gymnasium och der utgjort »nedre cirkeln» i stället blef en ny klass inom skolan, så sökte denna klass inom sig återupplifva det utdömda gymnasium, och året derpå bildade den tillsammans med de då uppflyttade ett ordentligt gymnasiiförbund — men detta nya gymnasium fick nu ärfva namnet efter »de sturske», som i stället med den nya ordningen försvunnit; och det der förargliga namnet fingo dessa nymodiga gymnasister behålla, åtminstone så länge jag var vid läroverket. Jag vardt också sjelf en bland dem, och jag försäkrar, att en skildring af deras förbund, eller lät mig nu säga *vårt* förbund och våra sammankomster, våra lagar, vårt lif och vårt hela uppträdande, ej till förglömmandes den olyckliga utgången af vårt försök att häfda vår ära genom att anlägga den gamla gymnasiimössan med blå kulle, svart sammetsbård, hvit rand med blågul kokard*, skulle rikligen löna mödan, ty det går in på den högre komiken, men utrymmet medgifver mig ej denna utflykt. Här vill jag blott framhålla, att detta förbund och dess verksamhet som sådant upptog ofantligt mycket af medlemmarnes tid och ännu mer af deras tankar och intresse.

Det bästa vi hade, och som jag ännu mins med glädje var den vackra *sången*. Den idkades flitigt och spelade naturligtvis hufvudrollen vid hvarje vårt uppträdande i kår, vare sig det nu gälde att fira kungliga namnsdagar eller att vid läsårets slut uppvakta omtyckte lärare med sång. Derjemte öfvade sig särskildt under min tid en enkel kvarsett, som hufvudsakligen hade till uppgift att i smältande

* Utgången var nemligen så till vida olycklig, att när vi uppträdde med våra nya gymnasiemössor, erhöll hela nederskolan offentligt uttalad tillåtelse af rektor att äfven anlägga dylika, hvilket de med begärlighet skyndade att göra. Förfärliga slagsmål följde naturligtvis, men det hjälpte inte: nederskolans lärjungar fortforo att bära gymnasiemössor, och »de sturske» lade bort sina.

serenader uttrycka egna eller andras svärmiska känslor för vissa utvalda bland stadens unga damer, företrädesvis större pensionsflickor, d. v. s. de som lagt bort sina »mamelucker». Jag glömmer aldrig, hur jag hånades af vår andra bas, därför att mitt lilla serenadföremål ännu ej hade »lång klädning» och var bara 14 år, då *hans* deremot, såsom han med stolthet meddelade oss, var fyllda 28 — en riktig »mamsell». Quartetten bedref sina öfningar flitigt: den sammanträdde hvarje vecka på gamla gästgifvaregården hos en kamrat som var informator för gästgifvarens pojkar och därför var i tillfälle att med lätthet smuggla upp »varor» på sitt rum.

* * *

Hvad all den studerande ungdomen, både äldre och yngre, var starkast i, och som den eignade sitt största intresse och sin mesta tid, var och förblef emellertid äkta fysiska lifsyttningar, d. v. s. lekar, idrotter och uppfriskande nöjen. På detta område tror jag Karlstads gymnasister och skolgossar, som i lärdomen voro så långt efter, verkligen stodo högre än något annat läroverks ungdom. Eller — för att genast gripa till ett djerft argument för detta djerfva påstående — jag frågar mina gamla samtida Upsalakamrater af alla »nationer», voro icke vermländingarne på 50- och 60-talet, på samma! gång de ansågos ha de ytligaste skolkunskaper af alla studenter, dock alltid hållna för de hurtigaste, starkaste, friskaste, mest idrottsälskande af alla och låt vara — jag vill skynda att tillägga det, innan någon annan gör det — äfven för de värsta skrikhalsarne d. v. s., märk väl, de med bästa lungorna begåfvade? De ansågos tillika (låt oss fortsätta bekännelsen) att vara lite bråk samma, litet hårdhändta, lite råa — ej på långt när så väl uppfostrade som Stockholmarne — men alltid färdiga till hurtiga anlopp vare sig i lek eller allvar. En del af de uppräknade egenskaperna

ligger helt enkelt i det vermländska nationallynnet, vill man säga; ja väl, men alla, både de ena och de andra, hade *utvecklats* i den skola af friska fysiska öfningar, som Karlstadpojkarne beredde sig sjelfva vid sidan af »lärdomsskolan». Dessa öfningar och lekar voro på intet sätt ovanliga och märkvärdiga, men de idkades med outtröttlig ihärdighet och lågande hänförelse, och det var detta som gjorde »susen».

Karlstadpojkarne slogo boll eller, som det kallades slogo »sälta», — och det göra ju pojkar på alla orter — men de gjorde det dagligen på offentliga lekplatser, som bokstafvigen svärmade af deras skaror, och på enskilda gårdar, så att bollslagsropen vid vårtiden ljödo, kan man säga, öfver hela staden. Karlstadpojkarne kastade också snöboll — och det göra ju pojkar öfver allt — men de hade satt denna lek i system: hela skolan (de sturske undantagne) var vintern igenom delad i tvenne stora hopar, latinare och realister, eller som de skälde hvarandra »läringar» och »klisterburkar», och dessa kämpade för sina resp. liniers ära med krigisk hänförelse, ja, med verklig berserkagång, alla raster och mellantimmar, så länge det under vintern fans en enda strimma kram snö. Ja, snöbollskrigen voro så häftiga, att kulregnet ej ens kunde hejdas, när en lärare passerade mellan härarne. Aldrig glömmar jag, när glasögonen slogos af på sjelfve den populäre magister L., men han låtsade om ingenting, tänkte »à la guerre comme à la guerre» och gick vidare.

Och har skridskogången, för att äfven nämna den, någonstädes af skolungdom bedrifvits med ifver, så var det på Hammarövikens och Klarelfvens på den tiden; och lärarne sjelfva deltog med nöje deri, särskildt den kände magister W., som på de dagar, då rektor gifvit skridskolof, alltid var der, omgifven af hela sin stab af pojkar stora och små.

Och badningen sedan, vår och höst, badningen vid den

gamla »Hyttan» — jag vet ej om den ännu fins kvar — det var icke någon afsköljning och afsvalkning bara, knappt en lek en gång, det var en allvarlig idrott med kappsimningar, kapphoppningar, kappdykningar, öfningar i att rädda hvarandra, simningar truppvis öfver den breda elfven o. s. v.; och visst är att för den lille nykomne åttaåringen i förberedande klassen var det en lika angelägen sak att lära sig simma, som att få flytta till högre klass på våren. Vi hade inte stora anspråk på bekvämlighet. Kläderna kastades i gräset och efter badet torkade man sig i solen. I den lilla rödmålade badhytten, med dess lyx af handduk och kam, gingo endast herrar lärare och en och annan gymnasist.

Räkna vi så till allt detta en mängd andra lekar och öfningar vexlande efter årstiden, — de flesta af dem redan omnämnda i förra kapitlet, i skildringen af »skolkasernen»* — så kan man förstå, att Karlstadpojkarne hade mycket andra viktiga saker att göra än att deklinera och konjunga ja, egnade åt sådana vida mer tid än nutidens strängare skolarbete skulle tillåta.

Dessa ständiga lekar och öfningar — det må nämnas i förbigående — gjorde också ungdomen skadeslös för den då för tiden klen ordnade gymnastiken, ty denna öfning, som nu vid alla våra läroverk är så systematiskt ordnad och så flitigt idkad, var i Karlstad på den tiden, under den snälle och beskedlige löjtnant A:s ledning, af en säregen art. En stor del af tiden upptogs hvarje gång af den populära leken »spänn i kyrka», då en af gossarne lade sitt hufvud i löjtnantens knä, och denne höll för hans ögon, under det de andre bakifrån gäfvo pojken slag på slag med flata handen, till dess han gissade rätt hvem som gifvit honom det eller det slaget, då denne i stället efterträdde honom o. s. v. Slagen voro obarmhertigt hårda. Nekas kan dock icke, att detta var på sätt och vis en nyttig öf-

* Se sid. 11—15.

ning i rottingens tidevarf, då en viss kroppsdel tålde vid att härdas med alla lofliga medel, men om det egentligen var vederbörandes mening, att denna härkning skulle ske såsom en särskild öfning på gymnastiktimmerne, lemna jag derhän, ehuru jag *då* verkligen trodde det.

Men den forna ungdomen i Karlstad idkade ock nöjen som *icke* voro stärkande. Längst i sådana nöjen gingo naturligtvis herrar gymnasister. Vid deras besök på de offentliga balerna å frimurarelogen, der de finare af dem uppträdde som riktiga lejon, täflande med stadens löjtnanter, vill jag nu ej uppehålla mig, utan fäster mig framför allt vid deras flitiga källarbesök. Sådana hörde nästan till ordningen för dagen och skedde så öppet, att ett sammanträffande med lärarne i schweitzerilokalerna ej var ovanligt och ej ledde till annan påföljd, än att lärarne kände sig mera generade än gymnasisterna. Åtminstone gjorde gamle magister A—m det, då han svarade en borgare som bjöd honom på toddy: »Tackar som bjuder, dä ska smaka bra, men inte går vi på logen, för der ä' så många gymnasister.»

Men gymnasisterna nöjde sig ej med vanliga källarbesök: de hade äfven vid utomordentliga tillfällen stora dryckeskalaser, karnevals-fester, slädpartier m. m. och det var isynnerhet vid »majfesterna» som de uppträdde i all sin glans och satte hela staden i rörelse. Jag mins ännu, när gymnasisterna en gång vid en majfest på 40-talet framstälde hela personalen ur »Fredmans epistlar» och tågade i stort brokigt festtåg genom gatorna midt på dagen. Att de med troget fullföljande af rollerna sedan kommo hem på qvällen så fullständigt beskänkta, som någon af Bellmans supgubbar någonsin var, hör till medaljens frånsida. Jag kommer särskildt ihåg »Korpral Mollbergs» betänkliga tillstånd, ty han bodde i samma gård som jag.

Vid slädpartierna utgjordes damerna af de yngre och vackrare gymnasisterna, vederbörligen kostymerade, och

dessa skönheters tillstånd var på qvällen naturligtvis ej ett grand bättre än deras kavaljerers.

Att jag då för tiden såg med beundran på dessa brokiga och utsväfvande upptåg är naturligt; men nu är det mig en glädje att kunna inregistrera dem bland de skolföreteelser från flydda dagar, som vid vår tids bättre disciplinerade läroverk ej mera förekomma — åtminstone der någon duglig styrelse finnes.

»De sturske», vare sig vi dermed mena den äldre skolföreningen, eller den nyare som sökte återupplifva gamla gymnasium, kunde naturligtvis ej så fritt och öppet uppträda med sina fester och kalaser. Dessa försiggingo mera i smyg i undangömda rum på frimurarekällarn eller gästgifvaregården, eller vid majfirandet, långt utanför staden — helst det gamla brunnhuset i skogen bortom östra bron — dit vederbörande, till undvikande af uppseende, smögo sig en och en eller i små flockar för att dricka, röka och sjunga i allsköns ro. Upptäcktes dessa kalaser eller fester blefvo de strängt bestraffade, åtminstone under den kraftige M:s tid, då han efter gymnasiets försvinnande blifvit hela läroverkets rektor.

Majfirandet bland pojkarne i de *lägre* klasserna var af oskyldigare art och skedde med föräldrars samtycke och uppmuntran — ty här bestod vanligen hela kalaset i ägg och sockerdricka och »mor Majas» bullar och smörbakelser, hvilket allt medfördes ut i det fria, väl instufvadt i bleckportörer. Snöade det på första maj, så hölls festen hemma, och då utgjorde kaffe en viktig beståndsdel. Ett kaffekalas af detta slag, der konsumtionen var nästan otrolig, har jag redan skildrat i ett föregående kapitel.

Men majfesterna och de dermed vanligen förenade utflygterna påminna mig äfven om andra utflygter af hvarjehanda slag, och dessa både nöjsamma och stärkande.

»Platsgångarne» till Djeknefältet i maj, de oförgätligaste af dem alla, skall jag skildra i ett följande kapitel, ty de förtjena sin särskilda historia.

Men det förekom ett annat slag af utflygter, som framför andra böra antecknas, emedan de, på samma gång de voro särdeles roande och uppfriskande, äfven stodo i ett nära sammanhang med skolundervisningen. Det var de botaniska exkursionerna under ledning af magister L. Jemte den populäre magisters nit och skicklighet var det utan tvifvel dessa trefliga exkursioner genom skog och äng, som drogo så många lärjungars håg till botanikens studium på bekostnad af andra ämnen. Åt detta studium var för öfrigt på sjelfva läsplanen mycket mera tid anslagen vid läroverken då för tiden än nu. Under åren 1852—55, då jag kommit upp i de skolklasser, som efter den nya ordningens införande motsvarade gamla gymnasium, hade jag ofta glädjen att vara med om dessa exkursioner. Med portör på ryggen och käpp i hand samlades den stora skaran af botanister en vacker vårdags eftermiddag på skolplanen, och med vår omtyckte ledare i spetsen eller snarare midt i klungan vandrade vi sedan vanligen ned mot kanalbron och så öfver östra bron bort mot de vackra skogarne åt Filipstads- eller Kristinehamnsvägen. Bullar och smörgåsar m. m. hade vi med — det var en verklig lustfärd. Då och då tog L. en blomma från dikesrenen eller ock lemnade vi fram någon till honom, och så blef det »examinering» både af blommorna och oss, under det vi skockade oss omkring honom. Hittades en rar växt, så blef det ett jubel. Men den vetenskapliga ifvern och det ungdomliga skämtet trufdes godt tillsammans, och L. trufdes godt med båda. Och så knogade vi muntert med honom öfverallt, hoppade öfver gärdesgårdar, vadade genom det höga gräset längs dikesrenarne, vandrade genom täta skogssnår, läskade oss vid friska källor, klättrade uppför branta bergklintar — och då och då interfolierades blomsterplockningen, med friska sånger. Det var glada färder och en glad undervisning. Ja, botaniken, *det* var ett ämne för Karlstadpojkarne. Också, hur klena de än ofta voro i andra stycken, kommo många af

dem till universitetet med *laudatur* som afgangsbetyg i botanik och fingo alltid behålla det i studentexamen.

Men L. nöjde sig icke med exkursioner i stadens närmaste omgifningar. Vid vårterminernas slut gjorde han med dem af lärjungarne, som voro hågade, längre utflygter som räckte i flera dagar. Dessa glada fotvandringar, tre å fyra mil uppåt landet, då vi tillbragte nätterna i lador, åto ägg och sur mjölk i bondstugorna, badade i insjöarne, förvånade bönderna med vår sång och stundom inbjödos på herrgårdar och bruk till förfriskningar (hvem af mina exkursionskamrater minnes ej t. ex. den glada eftermiddagen på Mölnbacka bruk?) — dessa vandringar höra till mina gladaste minnen från skoltiden.

Den oförgätligaste af dessa längre färder var dock den stora utflykten till Kinnekulle i juni 1854. Fruktade jag icke att vara allt för vidlyftig skulle jag berätta den omständligt, för att återväcka en rad af glada hågkomster hos gamla skolkamrater. Men då det måhända är andra än de som läsa detta, nöjer jag mig med att påminna de nu snart grånade deltagarne i färden, huru vi en vacker sommarnatt gingo på ångbåt från Karlstad till Kristinehamn, den första ångbåtsfärd många af oss gjorde; huru vi kommo till Kristinehamn tidigt på morgonen och der i slutna led marscherade upp under sång till torget och väckte stor sensation i staden och åto frukost på gästgifvaregården; huru vi några timmar senare jublade vid första skymten af det blånande Kinnekulle, — det var en stilla herrlig sommardag — och huru vi vid landstigningsbryggan möttes af en student i vit mössa, en ung botanist som slöt sig till oss, och som till och med snart — tänk hvilken ära! — proponerade brorskap med oss (han var liten och halt, men äran var lika stor); huru vi inlogerade oss i torp och bondgårdar på Kinnekulle och lefde på skinka och spenat och sur mjölk, och gjorde exkursioner öfver hela kullen i det skönaste sommarväder och den vackraste vegetation och njöto af de

herrligaste utsigter från alla punkter; hur vi knogade upp till den högsta toppen, der hela Venern låg utbredd för oss och vi sågo åt Vestgötasidan jag vet ej hur många kyrkor; hur vi tågade ned till Husaby — i hällregn, men det var lika roligt — och drucko ur källan och besökte Olof Skötkonungs graf; hur bondgummorna i Husaby sedan stängde sina dörrar midt för näsan på oss, emedan de togo oss för landstrykare, men en beskedlig gammal gumma till slut satte fram alla sina filbunkar åt oss och ej behöfde ångra sin gästfrihet. Allt detta står nu för mig som idel blomsterminnen, och så var det ju ock: det kan jag säga, fast jag för egen del ej var någon stor botanist; — jag hade nemligen i botaniken endast *en* stark sida, och det var just dessa exkursioner med thy åtföljande mat, utsigter och äfventyr.

* * *

På tal om skolungdomens nöjen dyker naturligtvis hela det gamla Karlstad åter upp för min syn med alla dess omgifningar, så kära för f. d. skolpojken, så rika på hågkomster af alla slag. Jag tänker på alla vandringar till Herrhagen och Kannikenäset för att se på ångbåtarna, till Sandbäcken för att fånga grönsiskor eller äta häggbär, till Sjötull för att skära säljpipor, till Russkälleskogen för att plocka blåbär, till holmarne i elfven utanför Garfwarelandet för att skära smidiga rödglänsande videspön till »långfredagsriset».

Denna sist nämnda utfärd, som alltid egde rum på skärtorsdagen, påminner mig om påsken i sin helhet, och då jag sysselsätter mig med skolungdomens nöjen, kan jag icke underlåta, helst dessa rader just skrivas på skärtorsdagen, att nu till sist omnämna tre hufvuddrag i vårt påskfirande, som, ehuru de hade föga att göra med det kristliga firandet af påskens stora högtid, dock i våra ögon voro mycket viktiga. Det ena var det omnämnda långfredagsriset, det andra påskbrefven, det tredje skjutandet af trollpackor. Eget nog har jag i ingen annan landsort, der

jag sedan varit, återfunnit dessa gamla påsk bruk, med undantag af den motsvarighet till långfredagsriset som i Upland förekommer under namn af »påskskräcka» och användes på påskdagens morgon.

Med långfredagsriset, som väl ursprungligen föreskrifver sig från något gammalt katolskt bruk att genom inbördes gisslande påminna hvarandra om det gisslande som vår frälsare på denna stora dag fick utstå, förhöll sig i Karlstad så, (och detta, som jag tror, både bland yngre och äldre) att hvar och en på skärtorsdagen gjorde ett dugtigt ris i ordning och sof under natten med detta ris vid sin sida; och den som sedan först vaknade på långfredagsmorgon smög sig tyst och försigtigt upp och gick till sin närmsta grannes säng eller annars till hvems han ville, lyfte sakta upp täcket och väckte den sofvande med en eftertrycklig risbastu; och den som blef piskad måste finna sig i saken och se glad ut, om det ock sved aldrig så illa. Att bli ond var löjligt och stred mot sedens betydelse. Att försvara sig med sitt eget ris, om han kunde, var emellertid delinqventen tillåtet; men det hörde naturligtvis till saken, att hans ris bortröfvats, innan bastonnaden började, ja, ville det sig väl, var det just med detta han piskades.

Att detta gamla påskbruk skulle vara i pojkarne smak är naturligt, och lika naturligt är, att de sökte öfverlista hvarandra efter bästa förmåga; ja, der det bodde mycket pojkar, hände det till och med, att den som ville vara en riktig filur, vakade hela natten och sedan började sin verksamhet i tidigaste ottan. Den först väckte slöt sig, sedan han fått *sitt*, tyst till honom och hämnades med att i hans sällskap piska på en tredje o. s. v. Den som kom sist i ordningen, kunde då på en gång anfallas af ett halft dussin gisselväpnade plågoandar. Somliga voro så rädda för riset, att de om skärtorsdagskvällen stängde in sig i sitt rum och togo nyckeln med i sängen. Jag mins en olycksfogel som till och med stängde in sig i ett klädskap om natten af

rädsla för sina kontubernaler, men han råkade värst ut, ty man hade fått fatt i en nyckel som gick, och han öfverraskades i sin djupaste sömn hopkrupen bland stöflarne i garderoben och blef naturligtvis aldeles kringpiskad.

»Påskbrefven», för att nu komma till dem voro ett slags bref med bjert kolorerade bilder af »trollpackor» eller s. k. »påskkåringar» med »sopa, raka och smörjehorn» och verser under; och dessa bref, ofta med en liten fjäder fästad i sigillet, skickade man hvarandra på påskaftonen, och det vanliga sättet var att hastigt och hemlighetsfullt inkasta dem genom dörrarne. »Påskkåringen», var naturligtvis vedervärdigt ful och red vanligen på »sopan» eller »rakan» stundom äfven på en gris eller annat djur och bar smörjehornet hängande om halsen eller armen eller hvar som helst; och den af ålder brukade vers, som alltid förekom, när ej afsändaren sjelf försökt att genom egen rimmarkonst öfverglänsa den, lydde sålunda:

•Sopa, raka, smörjehorn
Sänder jag dig till resedon,
Far fort, min vän,
Kom snart igen!
Det önskas af en trogen vän».

Meningen med bilden var väl egentligen den, att trollpackan, som var på flygande färd till Blåkulla för att der under påsken (ursprungligen dock blott skärtorsdagen) deltaga i den stora hexdansen hos »hin onde», nu inbjöd mottagaren till deltagande i färden. Det var således inga smickrande bref noga taget, men det hela var ett gladt och mycket populärt skämt, och den som på påskaftonen ej fick något påskbref, kände sig lika snopen, som den som på julaftonen ej fått någon julklapp. Påskbref tillhandahöllos till salu, från 3 till 6 styfver »allt ätter som di ä te», dels hos alla stadens pepparkaksgummor, — jag tillåter mig här särskildt påminna om den som satt i hörnet vid Nygrens jernbod — dels af kringvandrande fattiga pojkar

eller flickor. Många af skolpojkarne ritade och målade dock sina påskbref sjelfva och dermed voro de flitigt sysselsatta från påsklofvets början ja, ofta långt förut, så att man kunde vara viss, att den som ej fått någon färglåda i julklapp, gerna köpte en för tolf skilling till påsk, då den var så godt som outhärlig. Stundom målades »påskgubbar», och detta var särskildt fallet, när brefven skulle sändas till flickor. En af de äldre gossarne lät en gång rita af sig sjelf ridande baklänges på en häst och hållande sig fast i svansen, och denna bild skickade han med betydelsefulla svärmande vers som påskref till en pensionsflicka, som han flammade för. Historien förmåler ej, om han dermed gjorde något djupare intryck på föremålet.

Någon gång förekom ock, att pojkar sjelfva klädde ut sig till påskgubbar och påskkäringar och drefvo åtskilligt ofog på gatorna under påskaftonens lopp. Detta bruk, som lär ha mycket gamla anor, säges ännu förekomma här och der i aflägsna landsortsstäder.

Den tredje gängse påsksedan var att »skjuta trollpäckor»: den idkades också på påskaftonen och så ifrigt, att det dundrade och knallade i och utom staden hela aftonen. Man nöjde sig ej med böss- och pistolskott; på höjderna kring stranden, ja, äfven uppe vid »gamla häktet» sköts med riktiga kanoner: och det var för oss pojkar ett obeskrifligt nöje att lyssna på dessa skott och räkna dem och ett ännu större att få vara närvarande, der det sköts. Men vi sköto äfven sjelfva. Bössor och pistoler hade vi svårt att komma öfver och förbjödos äfven af våra målsmän att använda sådana, men vi skaffade oss gamla nycklar, filade fänghål på dem, köpte krut och sköto både utanför staden och inne på gårdarne. Ja, i nödfall, när vi ej kunde få fatt i nycklar, nöjde vi oss med ihåliga stålpennskraft, då för tiden mycket vanliga, som vi borrhade fänghål i och laddade. Skotten puttrade då knappt starkare än knallhattar, men det var alltid något. Stundom sprungo penn-

skafte sänder, och skärfvor kunde flyga in i händerna eller ansigtet, men underligt nog sällan med menligare följder. Skotten, vare sig med kanoner, nycklar eller pennskaft, skulle alltid riktas uppåt för att träffa trollpackorna, som supponerades flyga uppe i luften öfver staden — och detta var i sanning särdeles lyckligt för alla som *inte* flögo uppe i luften. Underligt emellertid, att inte olyckor oftare inträffade än som skedde. En gång spildes dock ett menniskolif på en af holmarne i elfven, derigenom att en kanon sprang.

Om dessa påskbruk ännu fortfara i Karlstad och särskildt af skolans alumner omfattas lika lifligt som förr, känner jag icke. Jag har framställt dem som *förgångna* — och det kunde de ju gerna vara, utan någon skada för vårt påskfirande.

Kring påsktiden inträffade ock ofta ett annat nöje, som dock ej stod i ringaste samband med påskan utan berodde af vårsolens inverkan. Det var det af pojkar i alla tider omtyckta nöjet att med stänger och båtshakar underhjelpa islossningen. Ja, när den började, då var det lif vid Garfvarlandet, och man täflade i farliga och dumdristiga vågstycken bland de lösa isflakorna, ja så att man ibland fick segla med ett godt stycke ut i elfven — och så är det väl än; och ibland fick man stryk för besväret, — men det är väl nu bortlagdt.

* * *

Härmed afsluta vi nu detta kapitel och uttala till sist blott den anmärkningen, att, om hågen hos den tidens skolungdom i öfvervägande grad, som vi sett, låg åt lekar och idrotter och var mera främmande för grundliga studier och andliga intressen af alla slag, så må dock tvenne saker framhållas till dess fördel: den hade en frisk fysik, och »öfveransträngning i skolorna» hade den aldrig hört talas om.

1884.

III.

»Platsgång».

Hvem minnes ej de glada »platsgångarne?» Ingen af de gamla skolpojkarne från 40- och 50-talet har glömt dem åtminstone, det är jag viss om. Men det här skall läsas äfven af andra än gamla skolkamrater, och då måste jag berätta ordentligt.

Hvad nu först sjelfva namnet »platsgång» beträffar, så torde det för mången låta som en riktig gåta. Inte tror jag heller det står i akademiens ordlista. Ja, äfven som provinsord fins det blott i Vermland, och der blott i Karlstad, och *der* kan man just inte heller säga att det fins, utan bara att det *har* funnits. Det är således ett mycket säreget ord. Och inte vet jag heller hvad det kommer af, såvida det inte skulle syfta på hvarje gosses pligt att *gå* på sin *plats* i ledet, eller på hela skolans *gång* till en *plats* utanför staden.

Allt nog, »platsgångarne», som hade sin blomstringstid under *gamla* gymnasii dagar, voro ett slags värfester, som skolgossar och gymnasister firade tillsammans, eller rättare som skolgossarne fingo den äran att fira tillsammans med herrar gymnasister, och den bestod i en utfärd till »Djeknefältet» med bollslagning och andra lekar i det fria hela dagen. Tre sådana »platsgångar» egde enligt gammal häfd rum hvarje vår, och det var gymnasisterna, icke skolans eller gymnasii rektor, som bestämde dagarne. När så en vacker solskensmorgon i maj ett rykte spred sig som en löpeld i skolan, att en gymnasist varit hos rektorn och

»sagt till om platsgång», då blef det ett jubel. Snart kom också rektorn upp i katedern i den stora skolsalen, der alla klasser läste gemensamt, och tillkännagaf högtidligt den glada nyheten. Allmän uppståndelse, allmän glädje, och alla rusade hem.

Vid gifvet klockslag på f. m. voro vi åter samlade utanför gymnasiihuset, de flesta försedda med s. k. »platsbollar», ett slags mycket stora lätta skinnbollar i rödt och hvitt, köpta för 12 skilling hos stadens handskmakare, som redan länge haft ett rikt förråd af sådana utställda i sina fönster. Många af gossarne buro äfven »sällträ». »De sturske» voro också med, men de samlade sig på en mera upphöjd plats nemligen uppe på sjelfva gymnasiitrappan. Detta var ett privilegium, som de nu togo sig i kraft af sin högre rang och tillika med samma rätt som råttorna »när katten är borta», och här var det gymnasisterna som voro borta. Dessa kunde nemligen ej marschera ut samtidigt med skolgossarne, det är ju klart, utan de skulle tåga ensamma ut senare. Från gymnasiitrappan blickade »de sturske» tills vidare mönstrande ned på oss andra, och när tiden för afmarsch var inne, kommenderade deras »orator» med hög röst »uppställning!», och så ordnades vi i hast två och två i ledet, de minsta främst och de längsta sist, och så bar det af — »takt tu», »venster höger». Det var således nu »de sturske», som voro herrar på täppan, och de gingo hela tiden som ett slags officerare vid sidan och röto och kommenderade, alla med rotting och cigarr. Men de kunde mera än ryta, de kunde äfven slåss. Gick man inte skickligt i ledet eller väsnades, så vankades genast käpprapp, så att det sved i skinnet. Så bar det af ned öfver kanalbron och derifrån till venster landsvägen fram mot östra bron under det förfärligaste dam*. Ja, en och

* Detta nu så tätt bebyggda stycke mellan kanalbron och östra bron var då, ehuru liggande innanför tullen, blott en öppen landsväg mellan kältäppor och gården.

annan af pojkarne gick och sparkade upp dammet med flit men fick då snart ett rapp under ropet: »Ska' du gå och damma, din lymmel!» Två af befalet, som gingo i têtén och höllo de båda främsta smättingarne i hand, ledde hela tåget. Vid »östra tull» svängde de af på en sidoväg till höger, och här gick marschen nu längs elfven fram mot det efterlängtade målet, »Djeknefältet».

Här, midt på fältet, kommenderades halt och vi uppställdes i en lång linie med fronten åt det håll hvarifrån vi kommit. Derpå tillsades vi kasta fram våra »platsbollar», och nu blef det som ett helt regn af bollar. Dessa, nästan så stora som mindre kålhufve'n och med sina röda och hvita trekanter prydliga att åse, lades genast i en lång rad ett stycke framför fronten, för att ge gymnasisterna tillfälle att göra sitt val ibland dem — och så stälde sig de sturske i utsträckt kedja på *ett* led framför oss närmast bakom de utlagda bollarna, hvarpå det med ens vardt alldeles tyst och stilla i hela truppen; man lyssnade med återhållen andedrägt efter gymnasisternas sång. Så kunde vi stå tysta i spänd väntan, ja nästan med en viss hjertklappning, en hel quart och deröfver — och intet ljud hördes mer än lärkans qvitter högt öfver oss. Men plötsligt tyckte man sig förnimma några svaga ackorder långt borta, och på samma gång såg man bortom krökningarne af vägen ett dammoln: snart derpå syntes en mörk massa, den kom allt närmare, de blåa mössorna urskildes allt tydligare i solskenet, och sången ljöd i allt starkare ackorder. Ack! hur lifligt mins jag icke än detta festliga ögonblick och den spänning, som rådde i våra unga sinnen. Sådana ögonblick inpreglas så kraftigt i barnahjertat, att de stanna der för lifvet. De blåa mössorna, den vackra sången, det klara solljuset, den varma vårluften och våra unga glada förväntningar på dagens nöje, allt står för mig, som vore det i dag.

När gymnasisttruppen, hvars antal kunde stiga till 40 à 50, kom närmare, öppnade den lederna och bredde

ut sig till en enda lång linie, som enligt gammalt bruk skulle vara så lång, att den gick utanför båda våra flyglar och liksom insvepte oss med en slags öfvermakt. För att kunna sträcka ut linien så långt måste gymnasisterna ofta räcka hvarandra käpparne i stället för händerna. Deras sång fortfor allt jemnt, — det var »Våren är kommen» — och så stannade de då ändtligen midt framför »de sturske», som med blottade hufvuden gjorde en vördnadsfull front emot dem. Sedan några öfliga taktmessiga hurrarop höjts som helsning å ömse sidor och ett högt kommandoord uttalats, upplöstes lederna på alla håll, gymnasisterna och efter dem »de sturske» gjorde sitt val bland platsbollarne, som dessförinnan ej fingo röras, och sedan fingo vi andra ta dem som blefvo öfver, hvar och en sin, så långt de kunde återfinnas* — och så spridde sig skarorna med ens öfver fältet, och lekarne togo under glada rop sin början och fortgingo med lif och lust till långt fram på eftermiddagen.

Det allmännaste nöjet var naturligtvis att »slå sälta». Härtill nedlätto sig äfven sjelfva gymnasisterna, och jag mins med hvilken undran vi sågo, huru dessa herrar, som alltid gingo så gravitetiskt på gatorna, nu sprungo alldeles lika muntert som vi andra, och jag mins äfven hur vi undrade öfver den ära som vederfors några utvalde bland de sturske och särskildt alltid deras »orator», när gymnasisterna inbjödo dem att deltaga i deras bollslagning. Bland öfriga lekar, som förekommo, voro de vanligaste »hoppa bock» (äfven *den* stundom idkad af herrar gymnasister sjelfva) och s. k. »simning», en lek som gick så till, att man stälde sig i led mot hvarandra i långa rader och kastade någon af de lättare pojkarne framåt emellan sig på de sammanknutna armarne. Han var då fisken som sam. Och för dem som ville simma riktigt, d. v. s. ta' sig ett bad, låg Klarelfven strax i närheten, och dit skyndade ock mellan lekarne hela skaror af pojkar, om majdagen var varm.

* Namnen voro nästan alltid påskrifna med bläck.

Att den ungdomliga truppen äfven hade sina marketenterskor, förstås af sig sjelft. Pepparkaksgummor och sockerdricksförsäljerskor hade kånkat ut i skaror med sina stora korgar. De sutto der också redan i skuggan utefter gärdsgårdarne och i skogskanten, när vår trupp ryckte in på fältet. Här var snart liflig kommers på alla håll, ty de flesta pojkarne hade fått slantar med sig hemifrån till sådana uppköp. Men tätast var trängseln kring »mor Majas» korg. Mor Maja, den oförgätliga mor Maja! — hvilka bardomsminnen dyka inte upp med henne och hennes korg! Jag blir nästan vek om hjertat, när jag tänker på den lilla skinnande vänliga gumman med hennes öfverträffliga bullar och hennes oförgätliga smörbakelser. Hvem af mina gamla skolkamrater, nu nästan alla grånade, kommer ej ihåg henne? Hvem af dem, äfven om de nu »blifvit män i staten», kanske professorer, majorer, statsråd, hvad vet jag, känner icke liksom jag en liten rörelse i hjertat, när de nu, efter snart fyrtio år, höra mor Majas namn igen.

Flockar af gymnasister, som ej nöjde sig med den enkla välfägnaden hos mor Maja, drogo sig småningom till det närbelägna utvårdshuset »Åttkanten» — det var ett förnämt privilegium dessa herrar hade eller togo sig — men vid 5-tiden på e. m. voro de alla tillbaka, ty då skulle den s. k. »hissningen» börja. Lekarne afbrötos då på alla håll, och man rusade mot den punkt der gymnasisterna skockat sig. »Hissningen» var en högtidlighet, som alltid egde rum första platsgången: den inleddes och avslutades med sång och bestod deri, att de gossar, som under läsåret kommit upp i högre klass, af gymnasisterna »hissades» högt upp i luften och togos emot på armarne. Men en fruktansvärd anordning, något som var afsedt att injaga en förfärlig skräck för gymnasisternas makt och myndighet, förekom härvid äfven. På marken midt i gymnasisthopen och rakt under den som hissades, voro nemligen lagda några stora hvassa stenar, och meningen härmed var, att de gossar, som an-

sågos groft ha förbrutit sig vare sig mot gymnasisterna eller »de sturske» eller på annat sätt, skulle mot dessa stenar »få pund» såsom det kallades. Ja, man påstod till och med, att de värste skulle vid hissningen släppas handlöst ned mot stenarne. Något så förfärligt förekom dock aldrig, men väl lär det lindrigare »pundandet», då man hållande delinqventen i armar och ben stötte honom mot stenarne, ha förekommit, ehuru jag aldrig mins mig ha varit vittne dertill. Hvad jag emellertid mins, är, att vi alltid med andlös spänning följde hissningen, när någon känd vildbasare kastades i luften. Vi väntade då alltid det förfärliga, ja en och annan kände kanske ock, när den hissade var en personlig ovän, en viss skadeglädje vid tanken på den väntade pundningen. Men som sagdt, jag såg den aldrig.

När hissningen var slut och det sista fosterländska stycket afsjungits, ordnade sig gymnasisterna i led och tågade af, sjungande en marsch. Detta var tecknet att dagen på Djeknefältet var slut. Men först en stund sedan gymnasisttruppen kommit utom synhåll — ty de måste ha ett aktningssvärdt försprång — kommenderades uppställning. Bollarne hopsamlades på alla håll under höga rop, hvar och en skulle ha sin, och snart var det långa tåget åter ordnad, två och två i ledet som förut, och »lekens hjeltar» tågade af, betydligt mattare än vid inryckningen, följda hack i häl af hela trossen, d. v. s. af bröd- och bakelsegummor med mor Maja i tēten, dessa å sin sida deremot betydligt lättare än förut, så att de till och med kilade förbi oss. Och under kommandoord och käpprapp och i »rök och dam», gjorde truppen sitt intåg i staden.

Men det var sant: ännu en akt återstod i dagens högtidlighet. När vi kommo till gymnasiihuset, upplöstes icke truppen, utan hela skaran, utom madamerna förstas, tågade uppför trappan och in i ett af gymnasisternas större lärorum; och här stodo dessa samlade kring katedern med mössorna på sig — ett annat af deras privilegier — och sågo

skolpojkarne defilera in förbi sig; men ve den af pojkarne, som inte genast i dörren strök mössan af sig, »strök segel», som det hette. Han fick ett slag, så att mössan flög i väggen. Till slut var rummet alldeles fullt, så att vi stodo packade som sillar.

Men hvartill nu allt detta? Jo, här skulle hållas räfst inför gymnasisternas höga domstol, huruvida pojkarne uppfört sig väl under dagen. Det var »de sturske», som tjänstgjorde som åklagare, och om af deras »orator» någon stackars brottsling anmäldes, afstraffades han på stället medelst en offentlig skrapa eller i svårare fall tillsades han stanna efter de andra, och det blef då rottingsstraff eller »pund». Jag påminner mig från dessa tillfällen en och annan anmälning; men i vanligaste fall hade dock »orator» godheten förklara, att ungdomen förhållit sig väl. De hade för resten klått oss så pass under vägen, att de kunde ha allt skäl att vara nöjda.

Det hela afslutades derpå enligt gammal sed med — »Fader vår» och »Välsignelsen», upplästa från katedern af gymnasisternas ordförande, samt det samfälda afsjungandet af en psalmvers, vanligen »Min gerning nådigt skåda».

Härpå defilerade skolpojkarne ut, och allt var slut.

Och jag tillägger nu blott, att trots all rå penalism och trots det damoklessvärd, som ständigt sväfvade öfver oss i form af en hemlighetsfull bäfvan för gymnasisterna, så höra dessa platsgångar till de gladaste och festligaste minnena från min skoltid. Och deruti instämma säkert för sin del också de gamla kamrater, som i dessa rader mottaga en helsning från flydda barndomsdagar.

IV.

Den stränge rektorn.

Såsom ett passande slutstycke i denna serie af skolminnen, må det tillåtas mig att tillfoga följande lilla minne, som också i verkligheten är ett af de sista från min skoltid.

* * *

Rektor M. i Karlstads elementarskola var i gossarnes tanke en mäktig sträng man. Också var han föga omtyckt af dem och allra minst af oss äldre, som kallade oss »gymnasister». Ja, en af de förnämsta orsakerna till vårt missnöje var just, att han ej ville erkänna vår rätt att tillegna oss detta namn med dertill hörande friheter, en rätt som vi i de högsta klasserna ansett tillkomma oss som ett arf, sedan det gamla gymnasiet afskaffats.

Han ansåg, att vi borde heta och vara skolgossar, liksom småpojkarne — »skolgossar» vi!, det stolta gamla gymnasiets arftagare, vi som redan hade egen sångkör, gingo med »fadermördare», galoscher och klocka, firade H. Maj:t konungens namns- och födelsedagar med sång på torget och sjöngo serenader för fullvuxna mamseller — »skolgossar vi!, som redan i hemlighet konstituerat oss såsom gymnasiiförbund med egen ordförande, som kallades »orator», och regelbundna »sessioner» i en förhyrd lokal hos mamsell X. på herrgårdsgatan, der vi under våra högvigtiga för-

handlingar rökte cigarr, tills vi bleknade och mådde illa, men ändå höllo tappert i — »skolgossar!!!» — vi föraktade detta tillmäle.

Det egentliga ovädet brast löst öfver oss, när vi en vacker dag allesamman efter förut fattadt beslut uppträdde med »gymnasistmössor» och klädde alla småpojkar, som vågade skratta åt oss — då blef det ett riktigt uppträde, men derom är ej tid att berätta denna gång. Nu må det vara nog sagdt, att rektor M. till vår stora harm opponerade sig både mot att vi buro gymnasistmössor och att vi »klädde småpojkar», och att han stälde till skarpa förhör, fick reda på förbundet, förbjöd hyrandet af samlingslokal, konfiskerade tidningarne, hånade cigarrökningen, och, nu kommer det värsta, befallde, att våra lagar skulle förevisas honom. Ty lagar hade vi, det glömde jag säga, lagar utarbetade under svett och möda af gymnasiiförbundets visaste män, bland hvilka jag särskildt vill framhålla *en*, den visaste bland dem alla, som redan vid 18 års ålder med sitt feta allvarliga ansigte såg lika värdig ut, som när jag nyligen återsåg hans afrundade bild på första sidan i Ny Illustrerad Tidning. Lagarne gingo framför allt ut på att befästa vår värdighet som gymnasister genom att förbjuda allt umgänge eller samvaro med småpojkarne, så ock allt *säll*, som liknade pojkar, och sålunda strängt afskilja oss som ett slags högre kast. Namnet »gymnasister» skulle ock härigenom bli det privilegierade namn, som äfven småpojkarne komme att villigt tillerkänna oss; men häruti synas dock lagstiftarne trots all omsorg och allt förutseende ha misstagit sig, ty vi fingo inom skolan, mig veterligt, aldrig heta annat än »de sturske». Mot det namnet hjälpte inte ens vårt universalmedel — smörj.

Nåväl, det var tillvaron af dessa lagar, som rektor M. upptäckte vid ett af förhören, då en af de våra på tillfrågan hvarför han gifvit en gosse i tredje klassen stryk, upplyste med djupt allvar och till icke ringa förvåning för

rektorn, att det skedde med stöd af den och den paragrafen i lagboken.

Lagboken måste vi alltså framlemnna. Han läste den paragraf för paragraf, och inträngde så i alla vårt förbunds hemligheter, fick oss så att säga på sina fem fingrar, och angrep oss sedan vid alla tillfällen på vår egen helgade mark — och detta kunde vi aldrig förlåta honom.

Den enda gång vi sett honom hjertligt le, var, när han vid återlemnandet af våra vördade lagar högt citerade med boken i hand första kapitlets sjunde §: »Gymnasist må under inga förhållanden som en småpojke på gatan hoppa eller springa, utan vandre värdigt framåt, såsom det anstår en gymnasist.» Då log han — men detta leende syntes oss ännu mera sårande, än om han vredgats.

Dock — vi tyckte oss äfven ha många andra skäl att ej vara nöjda med rektor M. Torr och sträng var han under lektionerna. Han undervisade väl och grundligt, det kunde vi ej neka — men han höll oss kort. Också voro sjelfva hans ämnen föga tilltalande för oss: Norbecks teologi med den då öfliga torra utanläsningen af paragraferna och Tullbergs hebreiska lärobok voro ingendera egentligen lifvande. Ur hebreiskan hade vi ock hemtat vårt öknamn på honom — ty pojkarne på den tiden läto ingen lärare behålla sitt ärliga namn, — vi kallade honom »Schuv», en hebreisk form, som tidt och ofta under lektionerna förekom, och som vi förmodligen tyckte, att han på sitt korta och kärftva sätt uttalade just så, att han sjelf borde heta det.

Hela rektor M:s yttre var ock egnadt att ge oss ett barskt intryck. Han var kort och starkt byggd med ett något framskjutande och liksom spejande hufvud, var, såsom prest, alltid svartklädd, hade rocken igenknäpt till hakan och bar dertill alltid en hög, välstärkt hvit halsduk utan kragar, lindad omsorgsfullt och jemnt kring halsen. Den nästan ängslande verkan af hans grågula, något skrupna hy med de djupa stränga fårorna, förminskades ej af den

starkt blåaktiga skäggroten och det korpsvarta, väl kammade håret, och när hans små skarpa ögon fästades forskande på oss, under det att de tunna läpparne hårdt sammanpressades — så måste jag medge, att vi bäfvade en smula. Det föreföll oss nästan, som om han läste våra innersta tankar, och vi tyckte oss derjemte i de små tindrande ögonen se ett tillfredsstäldt medvetande, att han beherskade oss. Också brukade vi lägga i hans mun Caligulas bekanta ord: »oderint dum metuant» (»må de hata mig, blott de frukta mig»). Och *fruktade* honom gjorde vi.

De andra lärarne kunde vi då och då närma oss: vi kunde få en vänlig nick, ett gladt, godt och öppet ord, men rektorn var som en tillsluten bok med starka beslag. Vi kände honom icke, han var oss som en *sfnx*; men *han* kände *oss*. Bättre än någon annan kände han oss med alla våra oarter och snedsprång och hade aldrig lemnat dem onöpsta: våra hemligaste dryckeskalaser hade han upptäckt och bestraffat, strängt bestraffat: de egentliga tillstäl-larne vid ett och annat af dessa hade till och med fått smaka rottingen och de andra fått åtminstone »dubbeltän-märkning» och mistat sina terminspremier.

* * *

Det är naturligt att under en så allvarlig rektor herrar »gymnasister» sågo med en viss längtan mot den tid, då de som fria studenter eller åtminstone som studentkandidater eller s. k. »abituri» ej vidare skulle känna den stränge mannens tvång på sina uppåtsträfvande andar.

Och den efterlängade frihetstiden randades ändtligen för mig och min afdelning. Sista terminen, vårterminen 1855, hade gått, sommaren hade jag tillbragt på landet, dels med en idyllisk hvila, dels med maklig repetition af latinska auktorer, och nu hade jag vid höstens början åter i Karlstad sammanträffat med mina klasskamrater för att liksom de, under full frihet från all skolgång, bereda mig

med sjelfständiga studier till de hvarjehanda tentamina, som föregingo sjelfva afskedsexamen, hvarpå sedan skulle innan årets slut följa den glimrande resan till Upsala.

Det var i början af oktober. Flera af oss hade redan tenterat undan i ett eller annat ämne, och vi betraktade oss nu icke vidare som »gymnasister» —det var för litet — utan som verkliga »studentkandidater» och gingo följaktligen icke blott i skymningen utan äfven midt på ljusa dagen med käpp och cigarr. Vi hade till och med en afton tillsammans med några ungherrar intagit sexa i frimurarelogens källarlokal och dervid druckit brorskål med en ingenjör, en landskontorist och en liten underlöjtnant. Under sådana omständigheter är det naturligt att, om ingen annan ansåg oss som stadens lejon, så gjorde vi det sjelfva — och det var tillräckligt att ge oss ett godt medvetande.

Så gingo vi då en vacker eftermiddag, fyra à fem af oss och promenerade i bred liniemarsch på stadens vackraste gata, den som löper längs den skummande elfven nedom vestra bron. Det *hördes*, när vi kommo skall man veta, ty klackjernen på våra galoscher och dobbskorna på våra käppar skramlade mot gatstenarne, och det *synes* ock, ty åt alla håll utbläste vi pustar af cigarrök, så att ett blått moln städse sväfvade omkring oss. Vi hade utsträckt vår färd ett stycke utom den egentliga staden, ända till den s. k. »Sjötullen», och voro nu stadda på återvägen och hade hunnit ett godt stycke in på den stenlagda strandgatan med den breda vackra elfven till venster och den treffliga raden af hus och trädgårdar till höger. Vi språkade temligen högljudt om våra tentamina, om lärarne, om vår blifvande Upsalafärd m. m., och kastade härunder förstulna blickar då och då upp mot fönstren för att se, om ej vår stolta promenad följdes af spejande flickögon bakom gardiner och jalousier, och när vi så trodde vara fallet, rätade vi på oss med oförliknelig sjelfkänsla.

Då mötte vi plötsligt, just när vi passerat postkontoret,

en liten mörk figur med halft nedböjdt ansigte, som gick raskt framåt — och vi ströko ögonblickligen segel alla på en gång, det vill på vanlig svenska säga, vi togo hastigt af oss mössorna. Vår helsning, som naturligtvis röjde mera disciplin än hjertlighet, besvarades kort och kärft med en liten skarp blick och en rörelse åt den svarta hatten. Det var rektorn.

Trots vår nödtvungna höflighet, så tyckte vi nog — om jag skall säga våra innersta tankar — att vi voro bra mycket finare och präktigare herrar än han.

Det blef emellertid en kort paus i vårt högljudda tal, hvarpå min närmaste granne Calle X. började med dof röst:

»Den der mannen...»

Mera hann han ej att säga, ty i detsamma hördes ett genomträngande skri strax bredvid. Vi befunno oss nära en bred stentrappa till elfkanten med en tvättbrygga nedanför — skriket kom derifrån. Vi skyndade dit.

Här mötte oss en förfärlig syn. Vi sågo hufvudet och de små uppsträckta armarne af ett litet barn ute i den strida strömmen strax utanför bryggan. På bryggan voro flera qvinnor, som ropade på hjälp, och en af dem ropade högre än de andra med en hjertskärande förtviflan:

»Mitt barn, mitt barn! — Herre Gud, hjälp! rädda henne! rädda henne!»

Hon ville kasta sig i vattnet: man höll henne med våld tillbaka. Jag glömmet aldrig det ångestfulla uttrycket i hennes ansigte. Har du sett en moder, då hennes barn är i dödsnöd, då vet du, hur denna qvinna såg ut; jag kan ej beskrifva det.

Genast började vi allesamman ropa liksom qvinnorna.

»Hjelp! — rädda barnet!» skrek Calle X. af alla krafter, och »hjelp! hjälp!» skrek jag, och »hjelp!» skreko vi alla och sprungo som galningar fram och åter bland gumorna på bryggan, färdiga att i hvarje ögonblick kasta oss i — men vi gjorde det inte.

»Du kan ju simma!» ropade Calle X. åt mig.

»Än *du* då! *Du* simmar ju mycket bättre!» svarade jag, »hjelp, hjelp!» rädda barnet!»

»Nu sjunker hon!» ropade en tredje, »rädda henne, innan det är för sent!»

Några karlar hade nu äfven skyndat fram till den höga stenkajen ofvanför och ropade liksom vi. »Jag ska' springa efter en båtshake», sade en. — »Ja, spring fort, fort», sade en annan.

Under tiden fördes det arma barnet allt längre med strömmen, och hennes lilla hufvud och de späda händerna såg man än försvinna, än dyka upp till vattenbrynet.

Då skymtade plötsligt en svart figur i hvita skjort-ärmar med blixstens hastighet förbi oss på ryggen, skuffade i farten undan Calle X. och August Z. och störtade med hufvudet före i elfven, så att vattnet skummade högt upp och stänkte öfver hela bryggan.

Med kraftiga simtag och tillika buren af den ilande strömmen klöf han med fart vattnet i riktning mot det sjunkande barnet. Häpna stodo vi på bryggan och följde med andlös spänning hans färd. Barnets hufvud hade åter flutit upp till vattenbrynet. Räddaren kom allt närmare — nu har han ej långt kvar — blott ett par simtag och han är framme — då sjönk det lilla hufvudet hastigt under vattnet, så att det bubblade öfver det — ett förtviflans skri af modren, som jag aldrig skall glömma, skar genom luften — han hade kommit för sent — — men nej! han dyker ned efter det — och — i nästa ögonblick ser man hans svarta hufvud åter vid vattenbrynet och — Gud vare tack! — med ett litet ljuslockigt barnhufvud tätt bredvid sig. Hvarje detalj i denna tilldragelse har inpreglat sig i mitt minne för lifvet.

Nu vände han hastigt ansigtet mot bryggan — hvad! — skall jag tro mina ögon! — är det möjligt! — ja, ja, den som med fara för sitt lif kastat sig i den strida strömmen

men för att åt en fattig mor rädda hennes lilla barn, är ingen annan än vår stränge oblidkelige rektor M.

Kämpande mot strömmen och än simmande på rygg och hållande barnet med båda händerna öfver vattnet, än simmande framåt med det lilla hufvudet tätt vid sitt eget, när han ändtligen efter oerhörda ansträngningar kanten af bryggan, och en mängd armar äro genast tillreds först att draga upp det lilla barnet, som han sträcker framför sig, och sedan honom själf.

Och nu helsa vi åter på honom, men denna gång är det icke den disciplinära helsningen för rektorn, det är den omedelbara, vördnadsfulla och hjertliga helsningen åt den ädle mannen; och, under det han står flämtande och matt, långsamt återhemtande sina krafter, stanna vi djupt gripna med blottade hufvuden omkring honom. Så snart han återhemtat sig något, skyndar han att undersöka barnet som ligger likblekt och till utseendet liflöst i modrens armar.

Det var en scen, som jag aldrig skall glömma: den fruktade herskaren öfver alla skolpojkar i Karlstad, lutad, med det ömmaste uttryck på sitt sträfva fårade anlete, öfver det trasiga bleka lilla barnet i en fattig tvätterskas knä.

»Barnet lefver», säger han kort, men med ett leende, som vi ännu aldrig sett under någon af hans lektioner. Modern ser upp på honom, sträcker handen emot honom med en tacksamhet, som är för djup att finna ord: utför hennes kinder rinna stora tårar. Det enda hon med bruten röst kan framstamma är:

»Gud — — välsigne herrn! *tack!* — *tack!*

»Tacka Gud!» svarar han mildt, drar undan sin hand, ger de kringstående qvinnorna några hastiga anvisningar, hur barnet skall återkallas till sans — och skyndar från det kalla oktoberbadet bort uppför trappan, under det vattnet strömmar från honom och lemnar stora bäckar för hvarje steg.

På detta sätt vandrar han raskt genom staden mot sitt hem.

Våra ögon följde honom länge under tystnad, men något annat följde honom helt visst längre, och det var den fattiga modrens välsignelse.

Vi lemnade långsamt bryggan, och ingen af oss sade ett ord på en lång stund. Våra cigarrer hade vi kastat bort och vårt stolta mod också. Vi *skämdes*, skämdes för vårt skrik, för vår sjelfviskhet, för vår fåfänga, vår feghet — ja, jag tror vi skämmas ännu i dag. Åtminstone gör jag det.

Äfven skämdes vi, att vi gjort vår stränge rektor orätt. Vi hade för första gången upptäckt hans hjertelag. Kanske skulle vi ha upptäckt det långt förr, om vi hade velat, och ej på ungdomens sätt varit så benägna att käckt kritisera och hastigt döma. Djupt upprörda voro vi också af hela tilldragelsen. Ingen af oss hade förr upplefvat något sådant som detta, ingen hade förr sett en drunknande, ingen hade sett någon våga sitt lif för en annan. Och att *han* just skulle vara den förste, som visade oss, hur det gick till! Det var något att tänka på.

Den förste som bröt tystnaden var Herman Y.

»Det der var dock den bästa lektion, han gifvit oss», sade han eftertänksamt.

»Ja, det var en smula praktisk teologi, som vi inte kommit att tänka på», sade August Z.

»Ja, förr än jag trott, att rektor M. skulle hoppa i elfven för att rädda en liten unge», utropade jag, »förr...»

»Förr skulle du ha trott, att du gjort det sjelf», afbröt Petter Å. spetsigt, »men du misstog dej».

»Vet ni hvad», sade till slut Calle X. med värma, »ni må tro mej eller inte, men jag försäkrar, att den mannen nu gerna skulle få ge mej smörj, utan att jag blef arg».

»Ja, ja, lite smörj ha vi nog förtjent allihop den här gången» sade jag; och ingen hade något att invända.

Och dermed gingo vi tysta hvar och en till sitt.

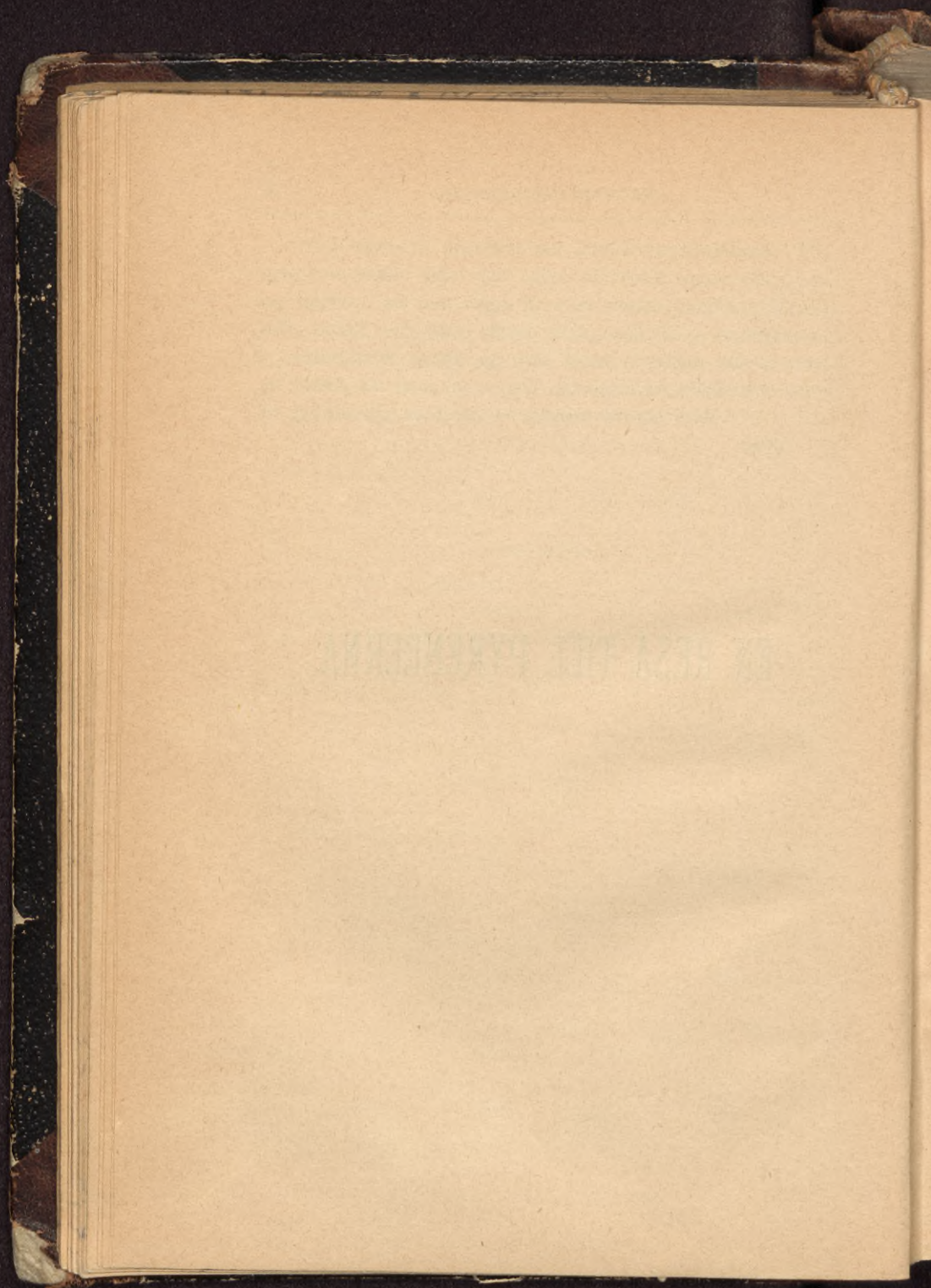
* * *

Och detta är historien om »den stränge rektorn». För den, som skulle vilja veta något om hans vidare öden, vill jag upplysa, att han några år efter denna händelse blef sitt stifts biskop och både såsom sådan och såsom representant i preteståndet visade sig vara, hvad vi pojkar haft så svårt att förstå, att han var — en rikt begåfvad, pligtrogen man, en sjelfständig karakter, en högsint kristlig ande.

1883.

EN RESA TILL PYRENÉERNA.

En resa till Pyrenéerna.

Minne från sommaren 1881.

En liten inledning börjad på stället.

»**R**esebref från Pyrenéerna! Jag tror knappt sjelf, att det är sant, och ändå är det *riktigt sant*, jag finner mig sedan åtta dagar midt ibland Pyrenéerna; det är inte alls något bedrägeri med i spelet, såsom när en af våra bekanta i Dagbladet skref bref från Paris — hemma i Stockholm. Nej, detta är *äkta* Pyrenéerbref. Jag behöfver blott, för att öfvertyga mig, titta ut genom fönstret i det ögonblick pennan ilar öfver papperet, så har jag Pyrenéerna till höger och Pyrenéerna till venster, berg flera tusen fot höga rundtomkring, alldeles inpå mig, och lite längre bort, högt öfver de närmaste, resa sig snöbetäckta toppar 9 à 10 tusen fot höga — och om några dagar skall jag företaga en »ascension» för att se hela det väldiga panoramat af snöfjell och i midten sjelfva Maladetta, Pyrenéernas konung, det högsta berg i Europa näst Mont-Blanc. Allt är förberedt för den äfventyrliga . . . .»

Så långt hade jag hunnit med mitt resebref den 13 Augusti 1881 på morgonen, då jag lyfte på hufvudet och hejdade pennan i sitt lopp för att nicka åt min vän och reskamrat Georges Legrand, som i sitt vanliga briljanta lynne just nu inträdde i min lilla kammare vid Rue d'Espagne i Luchon, gnolande på en basaria.

»Bon jour, mon cher ami!» utropade han, sedan han gjort en löpning, som förlorade sig i riktning mot contra-C.

»Bon jour, Georges», svarade jag något torrt.

»Ah! Ni skriver brev, började han (naturligtvis på franska); det är inte tid med det nu! Har man kommit till Pyrenéerna, så skall man se sig omkring.»

»Min vän», invände jag, icke utan en viss vigt i ton och min, »jag får upplysa er att jag skriver ett resebrev till 'Le nouveau journal illustré de Stockholm', och att jag inte vill afbryta det, just när jag börjat.»

»Ju fortare man afbryter en dumhet dess bättre», svarade Georges skrattande; »resebrev kan ni skriva, när ni kommer hem; nu skall ni begagna ögonblicken, och gör ni inte det, så har ni inte heller något att skriva om. 'A cheval donc, monsieur!'»

»A cheval? — Ni vet ju att jag inte kan rida?»

»Åh, ni red ju i går med mig och madame Gaillard ända upp till Rue d'Enfer, fyra tusen fot öfver Luchon, utefter de förfärligaste bråddjup; då måtte ni väl kunna rida på jemna vägen i dag till den der lilla vackra byn och kyrkan ni ser der borta vid foten af berget — ty det är mitt förslag för i dag.»

»Det var i går första gången i mitt lif jag suttit på hästrygg; det var en verklig 'voyage d'enfer', och jag gör inte så snart om den; men vill ni vandra till fots så...»

»Så lägger ni bort pennan», fylde Georges lifligt i — »Eh bien! donc, till fots — men genast.»

Och dervid blef det. Något resebrev kom ej i fråga den dagen och blef ej heller sedan af. Den början jag gjort låg framme på mitt bord hela tiden, och jag fick aldrig tillfälle att ens fullborda den äfventyrligt tillämnade satsen i slutet. Vid hvarje försök hade jag min vän Georges öfver mig med förslag till nya utflygter. Det förargade mig en smula för tillfället, men jag fann till slut att Georges hade rätt.

Det återstod alltså blott att skrifva mina Pyrenéerbref hemma i Sverige, alldeles som Georges tillrådt; och det är det, som jag nu vill göra, ehuru de komma sent. Skada blott på den der trefliga titeln »Från Pyrenéerna», som jag hade tänkt mig. Den hade i all sin korthet en viss »fraîcheur» — och måste nu strykas, då allt, ett år senare, är blott ett reseminne. Men i stället få vi nu tillfälle att börja från början, och då kan ju det hela bli en riktig historia, som vi kunna begynna rent af i novellstil t. ex. på följande sätt:

I.

Reskamraten.

Det var en vacker sommardag år 1881 mot slutet af juli. Jag hade tillbragt tvenne angenäma veckor i en älskvärd och gästfri fransk familj på dess präktiga château utanför staden Rouen. Vi hade just ätit middag — en sådan der riktigt fin och äkta fransk middag med många rätter och lite mat, raka motsatsen till en engelsk, med andra ord en middag der rädisor med smör utgör en särskild rätt, och der saladen serveras *efter* fogeln som en rätt för sig, och ärterna efter köttet, en middag der man tätt och ofta byter om tallrikar och ändå efter åtta à tio rätter ej egentligen har fått mer i sig än vid ett ärligt svenskt mål på två rätter mat, fast man suttit till bords tre gånger så länge. Det var efter en sådan fin fransk hvardagsmiddag i ett fint franskt château, som Georges Legrand och jag med blossande cigarrer i munnen — och fina voro *de* också — promenerade långsamt arm i arm genom hans faders vackra park. Samtalet föll på min förestående afresa till Paris och mina der tillämnade praktiska språkstudier.

Jag hade just hunnit krängla in mig i en rätt vidlyftig fransk period, som var ämnad att utgöra en redogörelse

för mina planer i Paris, då Georges lifligt afbröt mig med ungefär följande ord:

»Men, mon cher ami, Paris står ju nu midt i sommarn tomt, tomt på konstnärligt och vetenskapligt lif, tomt på allt som annars kan locka en bildningssökande och i öfrigt för ett rörligt lif intresserad främling. Alla föreläsare, alla konstnärer, ja, hela den intelligenta världen har nu flyktat från de stekheta boulevarderna till badorter, bergstrakter och landtgodts för att söka rekreation, friskare luft, helsa och hvila.»

»Er målning kan tyckas nedslående», svarade jag, »men jag behöfver hvarken föreläsare eller konstnärer, jag behöfver blott i en pension praktiskt öfva mig i språket, och har för detta ändamål fått resestipendium och — — —»

Han hörde ej på mig. Han tycktes ha fått något annat i tankarne och plötsligt stannade han tvärt i promenaden, och vände sig till mig med en stor fransk gest och utropade:

»Jag reser till Pyrenéerna om några dagar, hvad hindrar er att göra mig sällskap? *Kom med!*»

»Till Pyrenéerna! — är ni tokig!» — Och dock kom denna tanke öfver mig med hela magten af ett trolslag. »Till Pyrenéerna!» — han hade träffat min glada reslust midt i hjertat. — — — Men det var ju inte möjligt att lyssna till ett sådant förslag.

Jag hade i min ansökan till vederbörande departement angifvit Paris som min blifvande studieort — och dock — å andra sidan, då här vore fråga om praktisk öfning i språket, så kunde väl, när allt kom omkring, en intressant resa och daglig sammanvaro med en bildad fransman vara lika nyttig som någonsin den slentrianmessiga undervisningen i en pension hos en gammal fru i en gammal gränd i Paris. — Och dertill började nu min vän att efter hörsagor och reseböcker göra de mest lockande beskrifningar öfver den vilda bergstrakten i söder. Sjelf kände jag af

Pyrenéerna knappt mer än hvad jag i skolan lärt af Palmblads geografi, nemligen att det är en bergskedja, som skiljer Frankrike från Spanien — men för min inre syn hägrade snöbetäckta bergstoppar, vilda klyftor, rasande forsar, djupa fjellsjöar, svindlande bråddjup; och midt i detta vilda sceneri såg jag mig sjelf stadd på en bergfärd täflande med Hannibals, och allt detta i utbyte mot en ledsam pension i Paris; och härvid eggade mig äfven den tanken, att Pyrenéerna hittills varit föga besökta af svenskar och, så vidt jag kunde påminna mig, inte alls beskrifna i Stockholms Dagblad.

Jag bad att få fundera på saken, ehuru alldeles i samma stämning som bondflickan, som sade: »en vecka till betänketid, men inte blir det *nej*». För mig räckte betänketiden blott till följande morgon. Då var saken klar, och ett handslag stadfästade beslutet att göra Georges sällskap.

Redan på qvällen hade vi, innan vi gått till sängs, till sammans studerat kartor, jernvägstabeller, biljettpriiser och illustrerade resehandböcker, försedda med de mest lockande bergtaflor; och, hvad som var viktigare, jag hade för mig sjelf i all tysthet studerat min reskassa. Allt var tillfredsställande. Och hvad språkstudierna beträffade, så hade nu min vän Georges utlofvat mig ordnade lektioner hvarje dag, när vi kommit till Luchon. Ty Luchon, den bekanta vattenorten i hjertat af Pyrenéerna, var resans mål.

Och hvarföre just Luchon? Jo, det förtjusande lilla Luchon med sina varma källor var känt för att kunna bota alla möjliga åkommor, som en frisk människa kan ha, alldeles som Marstrand hos oss, och Georges, som redan länge närt en önskan att komma till Pyrenéerna, hade just för en månad sedan lyckats öfvertyga sig sjelf och sin pappa, att han hade en liten halsåkomma, som endast kunde botas i Luchon, — och så hölls stort familjeråd och resan till Pyrenéerna blef diskuterad, gillad och beslutad. »Tout comme chez nous».

Då Georges nu blir min följeslagare hela resan igenom, så torde det ej vara ur vägen att presentera honom lite omständligare. Alltså: längden nära 6 fot, åldern 28 år, figuren fördelaktig och — något som för en fransman är ovanligt nog — ljuslagd hy, blå ögon, blondt hår och skägg. Ja, sällan har jag sett en fransman af så nordiskt utseende, men han var ju ock från det gamla Normandie och var kanske såsom han sjelf, hälften på skämt hälften med stolthet, plögade antyda, en ättling af de gamle vikingarne — måhända af Gånge Rolf sjelf, ty han förde sig som om han haft kungligt blod i ådrorna. Beträffande hans ställning i samhället, så var han en rik faders ende son; till sin politiska bekännelse var han royalist och legitimist, såsom alla sina anförvandter, till sin religiösa katolik icke utan en anstrykning af ett visst allvar, åtminstone i yttre katolsk form och kyrkosed; för öfrigt i besittning af grundlig skolbildning, en fint utbildad smak för skön konst, synnerligen musik, och begåfvad med en vacker basröst, väl odlad. I umgänget var han angenäm och älskvärd, icke utan en oskyldig humor, och förenade ett fint och förbindligt sätt med ett redbart väsen. Han hade uppfostrats i Paris och hans franska uttal var den finaste parisiska. Derjemte hade han en sällspord gåfva för god deklamation och hade ytterligare utbildat den genom en vinters lektioner för den berömde Délaunay vid Théâtre français.

När man ej går på djupet med sina anspråk — utan mera på bredden — så var ju detta en af de bästa reskamrater jag under för handen varande förhållanden kunde önska mig. Dertill var han nu redan en mångårig vän. Hans bekantskap hade jag första gången gjort 1873 i — Hernösand, då han var stadd på en lustresa i Sverige.

Och härmed kan nu inledningen vara öfverstökad, och vi torde utan vidare förberedelse kunna i nästa kapitel bege oss i väg på sjelfva resan.

II.

Genom Paris — på väg söder ut.

Noggrant räknadt, började Georges och jag vår Pyrenéerfärd i den åkardroska, som en af de sista dagarne af juli skramlade in med oss till Rouen sedan vi ätit en god resefrukost i hans hem och tagit ett hjertligt afsked af hans älskvärda föräldrar, monsieur och madame Legrand. Den snälle gubben var rörd och kysste äfven mig på båda kinderna, medan han var i farten.

I Rouen satte vi oss upp på snälltåget från Dieppe, som i flygande fart förde oss till Paris genom kolmörka tunnlar, öfver solljusa bördiga fält, förbi städer och slott och nästan hela tiden med den slingrande Seinen i sigte, som i motsatt riktning än brusade tätt förbi oss, kantad med videbuskar och hvita gårdar, än på afstånd bugtade sig som ett skimrande band genom det rika landskapet.

Paris blef vår första station. Der stannade vi två dagar — tillräckligt länge för mig att grundligt tröttna på den verldsberömda staden — der jag för resten aldrig funnit samma ro och tjusning som så många af mina kära landsmän.

Om äfven, såsom Georges försäkrat, allt hvad Paris egde celebret inom konst, vetenskap och aristokrati hade flyktat — visst är, att det var tillräckligt med åkare kvar, ty ett sådant vimmel och skrammel och hojtande och svärjande och pisksmällande som utanför »La gare du Nord» tror jag mig ännu aldrig ha upplefvat; och när vi äntligen efter nära en timmes väntan för utbekommande af vårt bagage räddat oss ur detta kaos, så fann jag alla gator, hvar vi foro fram, så vimlande af folk, att det åtminstone var nog att göra en *svensk* resande alldeles yr i hufvudet. Der fans sannerligen intet skäl att klaga öfver en död sommarstillhet, för så vidt gatulifvet tages med i räkningen.

Och i »Champs-Elysées» sedan, der vi utanför en restaurant intogo vår middag bland ett virrvarr af svarta herrar och brokiga damer — de senare till största delen äfven kolorerade och pudrade i *ansigtet* — var det ett surr och ett vimmel som i en stor bikupa, om en så smickrande bild får användas om det glada dagdrifveriet. När vi efter middagen vandrade omkring under träden i raka alléer och slingrande grusgångar, i ett ljus från tusentals gaslägor och åtskilliga elektriska lampor, så liksom krälade hela parken som en myrstack; och med det oafbrutna bullret af rullande hjul, klatschandet af piskor, trampandet af tusentals fötter och sorlet af tusentals röster blandade sig på ett nästan bedöfvande sätt ljudet af alla möjliga och omöjliga instrument, strömmande förbi våra öron korsvis från alla håll. Här en musikkår med jemna stötar af basbrak och pukslag, der ett skrikigt positiv, der en skrällande ensemble af jagthorn, der en smattrande trumpetstöt, der en drillande flöjt och från ett fjerde och femte håll slutligen ett genomträngande sopranskri eller en dallrande baryton från något alhambra-artadt *café chantant*, doldt bland träden. Och rundt omkring: restauranter och kaféer skimrande i ljus, svängande karuseller, flaggprydda målskjutningstålt, paviljonger och brokiga marknadsstånd af alla sorter, och öfver allt folk, folk, folk i oändlighet, och öfver allt feberaktig rörelse.

Mången finner ett oändligt behag i detta brokiga, rörliga, bullrande, smattrande, rasslande, skimrande, brusande och berusande lefverne och kallar det med förtjusning för »folklif»; ja, här skulle säkert ha varit rätta stället för min gamle studentkamrat Z. i Upsala, han som på Vermlands nationssal först trufdes riktigt, när stojet omkring honom hunnit till sin spets. Då greps han alltid af ett slags högre hänförelse och skrek med full hals: »O-ho-o-j! nu börjer då' på å bli livvadt!!» Åh! hur *han* skulle ha trifts i afton i les Champs Elysées — men mig tröttade detta infernaliska virrvarr oändligt, och om jag å min sida skulle ha

gifvit luft åt mina känslor, så hade det blifvit i Geijers gamla sång:

»Stojande verld, du mig plågar!
Hvar finnes stillhet? Dit vill jag vandra.»

Och så fördubblades min längtan till resans mål, de stolta Pyrenéerna. Och denna längtan minskades ej heller under den följande dagen trots den lukulliska frukost Georges och jag intogo i den praktfulla matsalen på Hôtel Continental, der vi serverades som furstar, och trots vidare några timmars flanering på Boulevarderna, der vi utanför ett magnifikt kafé sutto bland andra välklädda dagdrifvare och läppjade på en läskande dryck kallad »soyau» och gapade på pariserverldens »vanity fair», ja, trots ändtligen besöket på qvällen i det verldsberömda »Théâtre français». Jag är ej någon vän af vår tids teaterväsende, det får jag öppet bekänna, men ej blott intresset för franska språket, som ju på denna scen framträder med det ädlaste uttal, utan äfven förhoppningen att få se något verkligen klassiskt hade lockat mig dit. Hvad jag fick se, var en smutsig äktenskapskomedi med afgjordt osedlig tendens, och just på de betänkligaste ställena lifigt applåderad af en lysande och blaserad publik. Det hela var just till sin anda en värdig motbild till de serier af liderliga taflor som jag under en vandring samma dag på Rue de Rivoli sett uppradade i de eleganta bokläds- och konsthandlarefönstren, och som der med en förunderlig fräckhet stälts sida vid sida med madonnabilder och scener ur Jesu lif.

Icke vill jag döma Paris, — jag känner der allt för mycket godt och stort och ädelt och allt för många i tysthet verkande krafter i ljusets tjänst, för att med godt samvete kunna göra det; men visst är, att jag äfven under detta korta besök såg den moraliska afgrunden blottad på många punkter under den lysande, glatta, lättfärdigt prälände ytan, och att jag fick det intryck, att en fetare jordmån för socialism, revolution, tigerartadt massraseri och allmän omstörtning än i Paris ej torde finnas i hela verlden — möjligen

Ryssland undantaget. Ack! att de svenskar som svärma för Paris, och som klumpigt efterapa den graciösa franska lättfärdigheten, i lif och i diktning, ville gifva upp spelet, innan det blir för sent och leken blir allvar; att de ville börja skämmas en smula öfver att kallas »nordens fransmän».

* * *

Ett litet behagligt afbrott i mina nedslående intryck var den känsla jag erfor vid sammanträffandet med min ärade landsmaninna den stora sångerskan Kristina Nilsson. Dock, ett sammanträffande var det väl inte egentligen ändå, jag hörde henne inte ens sjunga, och jag talte ej ett ord med henne, jag såg henne blott profva känger i en skobutik i Palais Royal; men jag får säga, att denna lilla scen gjorde ett särdeles hemtrefligt intryck, ja, roade mig mer, än om jag hört henne sjunga och sett henne bombarderas med blombuketter. Hennes stackars man, monsieur Rouzeaud, då vid sina fulla sinnen och en lycklig äkta make, stod leende vid hennes sida; och denna lefvande genretafla, full af natursanning — der den stora sångerskan endast var människa, och en människa som var i behof af något på fötterna — med förlof sagdt hon var i strump-lästen och såg så snäll och enkel ut som trots någon liten borgarfru i den svenska landsorten — denna lilla tafla, säger jag, var mitt enda verkligen ogrumladt angenäma minne från besöket i Paris denna gång. I den taflan fans icke ett grand af onatur. Till och med den svartmuskige parisiske skomakaren, som låg på knä för hennes fötter, passande den ena kängan på hennes fot, medan han höll den andra i hand, sken af den naturligaste gemytlighet.

Jag vill tillägga att det var min reskamrat Georges som vid en promenad — jag tror under en mellanakt vid Théâtre français — fäste min uppmärksamhet på scenen hos skomakaren genom att lifligt utropa, just när vi gingo förbi butikfönstret:

»Ah! Voilà votre compatriote madame Nilsson, essayant des souliers!»

Och med denna lilla historia kunna vi ju nu sluta vårt pariserkapitel.

III.

Från Paris till Pau. — Första skymten af Pyrenéerna.

Om vår färd från Paris till Bordeaux är ej mycket att förtälja: dertill gick den upprigtigt sagdt alldeles för fort. Den som från en utrikes snälltågsfärd vill göra en resebeskrifning, har knappt annat att säga, än att städer, landtgårdar, ängar, skogar och bergklintar flögo i ilande fart och i en oändlig röra förbi hans kupéfönster — han såg ett ögonblick en vacker utsigt, och vips! var den borta — han såg ett gammalt medeltidsslott på en höjd tätt vid vägen, men det vred sig omkring hela tiden, så att han aldrig fick rätt korn på det — nu ilade han utesfater kanten af en liten stad eller by, och det enda han hann att iakttaga, var att husraderna hastigt slogos upp och igen som vecken i en solfjäder, och på samma sätt var det med åkertegarne och vingårdarne — och nu, dessa karlar som arbetade vid vägkanten . . . de slungades som projektiler förbi vagnsfönstret — och när tåget sedan i brusande fart förde honom förbi en stilla kyrkogård, så var det här som om alla kors och grafvar i hast fått lif och dansade kring hvarandra, en verklig spökdan — och den hvirflande strömmen som han ögonblicket derefter for öfver på en hög bro — »sch» »pss» fräste den till för ett ögonblick, på samma gång tåget dånade ihåligt mot bron, och så var den borta — och när han så kastade ögonen mot horisonten på skogarne och kullarne der långt borta till höger och venster, så tycktes de å sin sida — förunderliga syn! — löpa i vild fart i samma riktning som tåget, under det de närmare före-

målen rusade *mot* det, och ursinnigare, ju närmare de voro — och slutligen, när han tittade mot himmelen, så tycktes till och med der både sol och molntappar vara stadda i vild kapplöpning med tåget.

Till sist hade hela denna dans gjort honom så hufvudyr, att han för att hvila sina trötta och förvillade ögon hade vändt blicken inåt kupén igen — kanske med en gnista förhoppning att efter naturens stora virrvarr kunna åtminstone på denna lilla punkt, i sjelfva hjertat af menskligt samlif, koncentrera sina reseintryck — men han hade då i första ögonblicket nästan studsat till af öfverraskning att ej äfven se sina medresande flyga i vild fart framåt eller bakåt liksom allting annat, och behöfde verkligen några ögonblick att vänja ögat vid detta »Stilleben» af gapande, gäspande, vildt stirrande, halft slumrande och helt snarkande individer i de mest skilda ställningar och med de mest skilda miner, alla omöjliga för ett hyggligt samspråk och alla, allt efter vagnens rörelser på de ojemna skenorna, ofrivilligt utförande de mest oberäknliga nickningar, vaggningar och slingringar.

Se der i korthet beskrifningen på de flesta snälltågsfärder utrikes — och det är äfven beskrifningen på min färd från Paris till Bordeaux.

Dock måste jag göra min vän Georges den rättvisan att han ofta var både vaken och språksam — ja, att hans samtal till och med var af ett mycket poetiskt innehåll, ty han hade strax före vår afresa kommit i giftastankar, och jag utsågs, såsom naturligt var, till offret för hans oinskränkta förtroende, eller med andra ord till en slags säkerhetsventil, som skulle hindra hans unga hjerta att springa sönder af hemlighetstrycket — och dessemellan snarkade han mycket lugnt, och det var en hvila för oss båda — men allt det der hör inte hit.

Trots vingårdar, bördiga sädesfält, lummiga parker, saftig grönska och vackra andtgårdar, föreföll mig det franska landskapet på denna färd mellan Paris och Bordeaux något

enformigt. Vi nordbor sakna ovilkorligen den kuperade marken, de skogbeväxta bergen och framför allt de blåa sjöarne, dessa äkta nordiska drag, som icke ens det i öfrigt saftigaste slättland kan ersätta; och »la belle France» var i dessa trakter så slätt som en bricka. Synnerligen var detta fallet på många miles omkrets omkring staden Orléans.

Dock såg jag mig här med nöje omkring, ja, en mängd glada hågkomster strömmade genom hjertat, när jag fäste blicken på de höga tornen af Orléans' katedral, som ju mer vi närmade oss stationen, reste sig allt högre öfver det omgifvande slättlandet. Här i Orléans helt nära den gamla dômen hade jag för jemnt fjorton år sedan tillbragt några minnesrika månader med studier i en »pension», belägen vid en af dessa obeskrifliga, krokiga, spetsgafvelprydda gamla gränder, som dofta af medeltidsmögel och moderna afskrädeshögar. Det var anno 1867, samma år som Upsala-sångarne första gången besökte Paris och som jag med glad bäfvan reste till dem och med triumf kom tillbaka till min gränd. Och när jag nu 14 år senare återsåg den gamla staden, var det en fråga som jag med ett visst vemod sände bort öfver vinfälten:

»Lefver gubben Merlin än? — och madame Merlin? — och mesdemoiselles Pépin? eller ha tyskarne skjutit i hjel dem allihop i kriget?»

Det var en af dessa frågor utan svar, som från kupéfönstret i ett järnvägståg så ofta göras, när man i förbifarten återser gamla kära ställen.

Vid den »déjeuner», som i hast intogs vid denna station, fick jag liksom en liten rörande påminnelse om madame Merlins kök: samma sega kaninkött, samma hemlighetsfulla svartblåa sås, samma tegelröda tomatsoppa, men äfven samma utmärkta frukter.

Snart brusade tåget vidare, och nu vill äfven jag brusa fram lite fortare i min berättelse. Så mycket kan jag dock icke underlåta att nämna, att jag på vägen till Bordeaux

passerade tvenne städer, som genom sitt pittoreska läge på vackra grönskande sluttningar och fristående bergklintar erbjödo en förtjusande anblick och alltså afbröto enformigheten i det franska slättlandet; och det var städerna Poitiers och Angoulême. Dessa och hela trakten omkring dem vill jag hos efterkommande landsmän som ha mindre brådt än jag, lifligt rekommendera »till närmare påseende».

* * *

Vid 5-tiden på e. m. började vi redan närma oss Bordeaux, och hvad som nu allt mer fäste min uppmärksamhet, var det odlade landets förändrade utseende. Förut hade, omvexlande med vingårdarne, äfven allestädes förekommit sträckor af sädesfält och ängar, men nu syntes dessa senare icke mera till. Ingenstädes, så långt ögat kunde skönja, sågs ens så mycket som en enda liten jordlapp odlad med säd eller beväxt med gräs, och knappt heller några träd eller buskar. *Allt* var vingårdar, eller rättare, allt var en enda öfverskådlig vingård med små hvita stenhus här och der — en oändlig spenatgrön yta »med ägg i». På många många mils afstånd rundt omkring Bordeaux odlades uteslutande vin, om jag fick tro mina grannar i kupén, och hvarje hektar jord hade i följd af dess för vinodling utmärkta beskaffenhet ett ofantligt värde. Till säd och gräsvallar hade man här ej råd att använda den minsta jordbit. Också såg jag på denna färd af flera mil ej en ko, ej en häst, ej ett enda af de husdjur som annars öfverallt lifva den landtliga taflan i Frankrike liksom i andra länder. Allt var grönt Stilleben, och allt det gröna var vin. Hvilken svindlande tanke för alla vinälskare! hvilken syn för alla vinhandlare, för herrar A. & C:o i Stockholm, för herrar B. & C:o i Göteborg och för herrar C. & C:o i Gefle o. s. v. Men de ha troligen alla sett det med klappande hjerta, och med sådan förtjusning, att det riktigt vattnats i munnen på

dem; och ha de sedan från dessa präktiga fält köpt med sig hem några fat, så har det nog vattnats i *dem* också.

Men efter denna skildring frågar mig kanske nu någon, om då alla lefvande varelser i Bordeaux och omnejd lefva blott af vindruvfor, så att de tvåbenta äta druvfor som smör och bröd och de fyrbenta som hö och halm, och ingalunda liksom andra menniskor och kreatur nära sig af vanliga landtmannaprodukter; och jag kan då efter mina franska sagesmän upplysa, att sitt förråd af säd och foder, af mjölk, smör, ost och grönsaker skaffar man sig här uteslutande från andra orter.

Snart började trakten bli allt tätare bebyggd, och vid en blick genom vagnsfönstren till höger fingo vi ändtligen Bordeaux i sigte i fonden. Det var en vacker anblick: den breda majestätiska Garonne med tusentals skeppsmaster låg glittrande framför oss vid synranden, på andra sidan låg staden sjelf, presenterande en lång ståtlig linie af höga hvita hus längs floden. Bordeaux ligger, som man vet, långt från hafvet, men, då tåget snart ilade framåt längs den stora elfven, förrådde denna genom en mängd omisskänneliga lifstecken vid strand och på väg, att det var en väldig sjöstad vi närmade oss.

Snart stannade vi vid den stora stationen på denna sidan elfven, och genast vid utträdet på den öppna platsen utanför märktes granneligen, att vi nu kommit till en sydändsk stad, i mångt och mycket skild från de nordliga franska städerna. Det första som frapperade mig var den allmänna bjellerklangen från alla större åkdon, äfven omnibusar och hotellvagnar. Det lät så underligt midt i sommarn, och jag kom ovilkorligen att tänka på »den däjelige jägaren Jöns», som, enl. C. J. L. Almqvists rättstafningslära, var »en tok och en karnalje och åkte med bjellror om sommaren». »Tokar och karnaljer» voro väl inte de menniskor jag här såg just mera än andra, men de sågo mig alla så nya och främmande ut. De hade icke blott en betydligt

mörkare och magrare ansigtstyp än i det nordligare Frankrike, och en större liflighet i både tal och gester, utan utmärkte sig äfven för ett lifligare färgspel i kostymer och prydnader. Några af männen bland folket, som Georges och jag mötte på vår droskfärd in till staden, ja, äfven en och annan af kuskarne sjelfva, buro på hufvudet dessa blå eller röda storkullade och skärmlösa ylleössor, kallade »berets», som höra till folkdräkten i södra Frankrike, och hade stundom äfven kring lifvet högröda, blå eller gröna yllebälten, som tienstgjorde i stället för hängslen, och dertill jackor af något mörkt tyg liknande groft sammet samt nedhängande långa kulörta halsdukar — det hela således af rätt pittoresk verkan — en smula i italiensk eller spansk banditstil. Och bland qvinnorna funno vi naturligtvis äfven samma smak för lifliga färger och nätta dräkter, särskildt yttrande sig i korta kjolar och i stora röda kokett knutna hucklen, i någon mån påminnande till sin form om Wingåkershucklen. Dessa folkkostymer voro dock ännu långt ifrån allmänna i sjelfva staden Bordeaux; de tillhörde, som jag sedan fann, mestadels inkommen landtbefolkning och hvad männen beträffar, äfven en del sjäare vid hamnen.

Men jag såg dock knappast några menniskor så granna som en del hästar och oxar. De förra, framför allt de som drogo lass, voro rikligen utstyrda med snörnät och kulörta tofsar, mest kring bogar och betsel; och öronen voro vanligen höljda i fint nät med granna ylletofsar i toppen — detta till skydd mot flugorna, sade man mig. Några dragoxar såg jag, som voro ännu grannare. I nordliga och mellersta Frankrike hade jag äfven sett rätt »schangtila» oxar men i Bordeaux voro de rent af *eleganta*.

Vi togo in på »Hôtel de Paris», ett stort, ståtligt hotell som man rekommenderat åt oss, men som jag icke skulle vilja rekommendera åt andra, ty jag fann här detsamma, som jag ofta förut funnit i sydländska hotell: en innerlig förening af smuts och magnificence, af osunda dofter och

fint bonade golf — ja, så fint, att man fick försigtigt hasa med fötterna som på hal is, för att ej halka omkull — och för öfrigt en stor brist på »propreté» i vissa anordningar och förhållanden, som någon modern realist får närmare beskrifva, när han kommer denna väg.

Efter intagen sen middag gjorde Georges och jag i den ljumma sommaraftonen en utfärd i droska kring den stora staden. Jag fann den vacker och välbygd som ett slags fransyskt Göteborg, ja, delvis praktfull, och hamnen var af stort intresse med sitt lifliga skådespel af skepp från alla världens länder på den breda floden och en feberaktig rörelse och ett brokigt virrvarr på kajen. Vidare beundrade vi midt i staden en offentlig trädgård af stor utsträckning och ovanlig skönhet, något af det vackraste jag i den vägen sett.

Senare på qvällen vandrade vi ned till stadens stora torg utanför Hôtel de Ville för att höra regimentsmusik och skåda en smula sydländskt folklif. Klockan var omkring 9. Dagsljuset var längesedan förbi, och hela torget skimrade i skenet af gasljus och elektriska lampor, hvarvid i synnerhet de praktfulla kaféerna med sina genombrutna väggar bidrogo till glansen. De breda trottoarerna och hela torget vimlade af folk, som efter en het dag sökte svalka, pratade och surrade under lifliga gester, eller trängde sig fram för att lyssna till tonerna af den stora regimentsorkestern som fattat posto midt på torget. Folk af alla klasser, åldrar och kön armbågade sig här fram gemytligt om hvarandra, och i synnerhet närmare musiken var trängseln stor; och midt i denna trängsel och för öfrigt i alla riktningar på det stora torget såg man kypare och pastejbagare, de förre med servietten på armen, de senare i hvita toppmössor och förkläden, bana sig väg, lyftande högt öfver folkträngseln sina brickor med frukter, konfektyrer, bakelser, glacer och allehanda förfriskningar och, med stark brytning på sin hårda Bordeaux-dialekt, ifrigt och höfligt utropande sina varor:

»Messieurs et mesdames! des abricots sucrés, s'il vous plaît — des poirres — des confitures — des glaces à la vanill» etc. Och inifrån kaféerna, som voro fyllda af folk, hörde man på samma gång smattret af sammanstötande biljardbollar och smällandet af dominobrickor mot marmorborden — och när musiken slutat ett nummer, dånade öfver hela torget en salva af handklappningar och hväste ett ihållande »bis!». Här var alltså fullt folklif, och om jag också ej tilltalades af alla dess yttringar, så förstod jag mig dock bättre på detta glada sydländska surr i aftonsvalkan, än på Pariserlefvernet i »les Champs Elysées».

Med Georges under armen och ätande på en välsmakande »apricot sucré», som jag köpt af en af kyparne, började jag nu under vår vandring bland massan allt mer lyssna på den starkt markerade Bordeaux-dialekten rundt omkring mig. Äfven de elegantast klädda herrar och damer hade samma säregna uttal af franskan som det egentliga folket. Jag fäste mig i synnerhet vid de skarpa rullande *r*-ljuden, vid det klara *l*-ljudet i sådana ord som *bouteille*, *vanille* o. d. (uttalade »boutelj», »vanilj» o. s. v.), vid det tydliga uttalet nästan öfver allt af det stumma *e*, och slutligen vid ett uttal af näsljudet som skulle ha varit en fröjd för alla svenska skolgossar att höra, alldenstund det var det klaraste och hårdaste *ng* de kunnat önska sig. Man helsade hvarandra »bång jour» och »bång soir», hade »grang plaisir», föreslog hvarandra »une boutelj de bâng vâng» etc.

Men, då de här upplysningarne möjligen kunna verka demoraliserande på mina nybörjare i franska, så att de hädanefter förklara sig öppet för Bordeaux-franskan — så är det bäst jag slutar.

* * *

Kl. 8 följande morgon lemnade vi Bordeaux, och snart förde oss det ilande tåget genom en trakt som var olik allt hvad jag hittills sett i Frankrike. Det var den för sin karga

natur kända landsträcka som kallas »Les Landes» (= hedmarkerna). Jag hade förut föreställt mig denna trakt som en stor skoglös och sumpig slätt, der den glesa och fattiga befolkningen, såsom ju stått att läsa i äldre beskrifningar och att skåda på taflor, vandrade omkring på höga styltor, vaktande hjordar eller skjutande vildfogel, äfven under sina vandringar sysselsättande sig med strumpstickning och dylikt handarbete. Hvarken styltor eller befolkning eller ens någon skoglös slätt såg jag till. Vi foro genom en enda oändlig tallskog, en verklig vildmark — man skulle ha trott sig genom ett trolleri plötsligen förflyttad från Frankrikes bördiga och leende landsträckor till en amerikansk eller kanske snarare en *svensk* urskog. Ja, den friska barrdoften och den vemodiga ensamheten och stillheten i denna skog påminde mig på ett ljufligt sätt om gamla Sverige; och den skulle ha gjort det ännu mer, om icke marken hela tiden varit jemn, ja, utan en enda höjning och dertill förefallit sank och osund, hvaruti man således kunde återfinna ett af de kända och oföränderliga dragen af »Les Landes». Träden voro också mindre än våra och tydligen af en annan tall-art.

Märkvärdigt var det att iakttaga, huru här midt i det annars så lifliga och rikt befolkade södra Frankrike vi ej på en sträcka af många många svenska mil, som togo flera timmar att genomfara i snälltågsfart, sågo ett spår af andra människoboningar än jernvägsstationerna; och sjelfva dessa stationer voro i stil med det öfriga, ty de hade mera tycke af hastigt uppförda nybyggen i den »Stora Vestern» än af jernvägsstationer midt i ett af de mest civiliserade land i Europa. Och dock, jag upprepar det, gjorde allt detta efter Paris och Bordeaux, ja, efter bördiga åkrar och svällande vingårdar, ett stilla, lugnande och högtidligt intryck; och när vi stannade vid stationerna, så ljöd det allvarliga suset från furorna som en fridshelsning hemifrån. Och när så åter, midt i stillheten af denna nybyggareuthuggning, hvisselpipan genljöd genom den ödsliga djupa skogen, och lokomotivet,

stampande och flåsande, förde oss vidare, så föreföll det mig som om det med ens brutit sig väg mellan furustamarne — så tätt stodo träden inpå oss på ömse sidor, med grenarne nästan snuddande vid vagnsfönstren, ja, liksom hunne de blott med knapp nöd maka sig undan för detta frustande odjur, som oemotståndligt rusade fram i skogens dödsstillhet.

Huru länge vi foro genom denna ödsliga skog, kan jag ej med någon säkerhet säga. Endast så mycket påminner jag mig, att det åtminstone var öfver tre timmar — och eget nog föreföll mig dock ej denna tid lång. Rörande styltbefolkningen upplyste man mig att denna är stadd i utdöende — jag menar styltorna, ej befolkningen — och att styltgångare ännu endast påträffas mycket sparsamt närmare kusten, som också utgör den egentligen bebodda delen af »Les Landes». Nyare fördämningar, fyllningar och utdikningar ha mångenstädes förvandlat stora sträckor af dessa sumpiga kusttrakter till god åkerjord, och den förut kringströfvande fattiga herdebefolkningen till jemförelsevis välmående åkerbrukande landtmän. Och hvad skogen vidkommer, så utgör den en outtömlig inkomstkälla för dess respektive egare genom den utmärkta kåda som i riklig mängd hemtas från träden och säljes som en vigtig kemisk ingrediens i hvarjehanda fabriksstillverkningar. Denna industri är också vederbörligen ordnad och skött; alla träd buro på en viss höjd från marken liksom stora sår eller ärr efter dessa planmessigt och vid behöriga tider företagna kåduttappningar. Äfven märkte jag derjemte kraftiga fram-sippingar på andra ställen af träden, och jag fick af allt detta en förklaring på det fenomen, att hela skogen var fylld af en frisk aromatisk doft.

Äntligen glesnade den stora skogen, och vi kommo ut i ett leende soligt landskap med vackra landtgårdar och byar, vajande sädesfält, lummiga lundar och rika vingårdar på alla sluttningar; och ju längre vi foro, dess mera kupe-

rad och dess mera romantisk blef trakten — ja, då och då sågo vi till och med en skynt af något gammalt slott med förtjusande läge.

Vi hade så åkt länge och med stigande intresse, vi hade passerat flera smärre stationer och äfven de tvenne mera betydande Dax och Orthez, med de vackra städerna af samma namn, och jag beundrade just som bäst ett vidsträckt perspektiv bort emot blånande kullar och berg, då en herre, som stuckit hufvudet ut genom fönstret till höger, lifligt utropade:

»*Les Pyrénées! Voilà les Pyrénées, messieurs!*»

Nu blef det en rusning mot fönstret, man tittade i tur; och när min tur kom, upptäckte jag med förtjusning långt långt borta vid synraden, närmast till höger om den raka linie i hvilken tåget ilade, en rad af snötäckta violettglänsande toppar, blandande sig med molnen och genom slöjan af afstånd och solrök teende sig likt ett förtrollande luftfenomen, ett Fata Morgana i skyarne.

Resans efterlängtrade mål var alltså i sigte. Allt vackrare blef också landskapet rundt omkring.

»*Voilà Pau!*» ropade snart en medresande vid venstra fönstret, och jag skyndade dit och uppfångade en skynt af den vackra staden på en bergkulle på afstånd. Några ögonblick derefter — klockan var nu 1 — genljöd hvisselpipan bland kullar och berg; tåget stannade, vi hade anländt till Pau, det förtjusande, romantiskt belägna och, icke minst för oss svenskar, historiskt minnesrika Pau.

IV.

I Pau.

Här hade Georges och jag beslutat lemna tåget och stanna några timmar för att taga staden, dess härliga läge och dess historiska minnesmärken i betraktande.

Vi stego af och gingo ut ur stationshuset, men hur förvånade blefvo vi icke, då vi ej alls sågo till någon stad. Pau hade spårlöst försvunnit, fast vi sett det så tydligt för några ögonblick sedan, då vi rullade fram mot stationen. Olyckligtvis hade vi fördröjt oss en stund i stationshuset, så att ej heller någon droska syntes till i närheten, ja, icke ens en lefvande varelse. Hvad vi sågo var en öppen plats med täta trädgrupper i fonden och bakom träden en hög och bred klippvägg, på hvars topp öfre delen af ett eller två stora hus skymtade fram, beherskande situationen. Vi befunno oss i en dal. Till höger och venster om trädgruppen i bakgrunden utgingo lummiga alléer. Den till venster syntes förlora sig uppför en backe. Den till höger lopp efter kanten af en forsande å och såg mera inbjudande ut.

Vi stodo en stund tveksamma på trappan af stationshuset.

»*Eh bien*, låt oss söka!» sade jag ändtligen beslutsamt, »staden måste ovilkorligen finnas — och i så fall ligger den utan tvifvel der uppe på berget.»

»Det är troligt», svarade Georges», »men hvilken väg skola vi taga?»

»Låt oss ta den vackraste, den till höger», vardt mitt utslag.

Och dervid blef det. Vi valde vägen till höger och tänkte, att vi väl snart skulle få reda på den förlorade staden. Att fråga någon tjänsteman i stationshuset föll oss underligt nog icke in.

Snart vandrade vi framåt i den öfverenskomna riktningen, — och aldrig har jag gjort en mera »poetisk» vandring än denna. Vi gingo i en allé af lagrar, märk *lagrar*, längs en å, så klar som Castalias källa och vid hvars sorlande bräddar vi snart fingo sigte på, om icke de nio muserna, dock minst lika många lätt, nästan klassiskt, klädda najader, sysslade med tvätt, under det att på elfvens andra sida framskymtade på afstånd berg höga som Parnassus.

Längs lagerhäckarne på ömse sidor om vår väg uppsköto högstammiga sydländska träd, som bildade ett tätt löfhvalf öfver oss, så att vi vandrade liksom i en luftig grönskande tempelgång, der fönstren utgjordes af de breda, höga öppningarna mellan trädstammarne, med lagerhäcken till fönsterkarm, och erbjödo en förtjusande utsigt till höger öfver den vackra dalen med bergen i bakgrunden. Till venster hade vi hela tiden den förut omtalade klippväggen.

Georges frågade najaderna om vägen till staden, och de upphörde genast med sköljning och klappning och svarade oss på en vackert klingande provinsdialekt, som för både Georges och mig var idel grekiska; och, när vi drogo på munnen häråt och skakade på hufvudet, så besvarade de detta med ett lika klingande skratt och fortsatte muntert sitt arbete.

Georges förklarade nu, att de talade en »patois béarnais», som var obegriplig för nordfransmän — och vi gingo vidare.

Så vandrade vi ett godt stycke, och när vi ändå icke sågo till någon stad hvarken på berget eller i dalen, började vi slutligen finna vår situation en smula komisk och tänkte just göra helt om för att fortsätta våra forskningar i den motsatta riktningen, då vi mellan trädstammarne upptäckte på andra sidan ån, ett stycke framför oss, en större sammangyttring af hus. Vi öfvergåfvo nu vår åsigt om Pau på berget och började tro på ett Pau i dalen. Följaktligen påskyndade vi våra steg och kommo snart fram till en bro öfver ån vid den långa alléens slut; men det Pau vi nu hade framför oss på andra sidan såg oss mycket tvifvelaktigt ut. Något slott syntes alls inte till, och det hela liknade mer en by än en stad. Vi hade tydligen kommit på afvägar och hade väl nu vandrat bortemot en half fjerdingväg.

I detta ögonblick fingo vi strax till venster om oss sigte på en bred körväg uppför en backe, vikande af i spetsig vinkel mot den väg vi kommit, och i väghörnet en tref-

lig stuga med anslaget »marchand de vin». Vi gingo dit, träffade en fryntlig värd, som talade begriplig franska, drucko ett glas lätt vin på den med slingerväxter prydda verandan och fingo härunder alla de upplysningar vi behöfde. Vi hade gått orätt, skulle ha gått andra vägen, men kunde äfven på denna omväg komma till staden, om vi vandrade rätt fram uppför backen.

Vi nickade åt värden och begåfvo oss i väg, och efter ett långvarigt och mödosamt knogande uppför backen i den baddande middagssolen, hvars kraft dock då och då neutraliserades af täta trädgrupper mot söder, anlände vi ändtligen vid backens topp till några vackra villor med förtjusande trädgårdar innanför höga ståtliga jerngallerportar med förgyllningar. Några steg längre och vi voro inne på en stenlagd gata, och så voro vi då ändtligen i Pau, målet för vår upptäcktsfärd.

Men nu gälde det först att bli uppsnyggade, att bli tvättade, borstade och rakade, innan vi visade oss för folk och uppträdde inför de historiska och konungliga minnen som vår vallfärd gälde.

Georges, annars den finaste franske »gentleman», föredde, när jag nu kastade en granskande blick på honom, en så löjlig figur, att jag ej kunde låta bli att skratta. Han var klädd i en lång grå dammrock delvis utan knappar och med uppslagen krage för att dölja bristen på ren halsbeklädnad. Ofvanför denna dammrock, som hängde som en säck på honom, såg man ett mustacheradt, skäggstumpigt och smutsgrått ansigte, randigt af svettbäckar, en lurvig, damsprängd chevelure och en f. d. svart reshatt, nu oigenkänlig till både färg och form, och nedanför säcken ett par hvitgråa ben och fötter — med ett ord jag såg framför mig en fullständig landstrykarefigur med parisisk hållning. Georges återgäldade muntert mitt skratt med samma mynt efter en blick på mig.

Vi frågade oss genast fram till närmaste »coiffeur»,

togo skyndsamt vår tillflykt dit och funno här en artig, oljeglänsande, talför och beställsam perukmakare och barberare i en person; och vi öfverlemnade oss åt denne undergörare »med hull och hår», anhängande att han ville med alla de medel och all den fingerfärdighet, som stode honom till buds, omskapa oss på möjligast korta tid till snygga människor. Han tog oss så att säga på entreprenad, sjelf fixerande i tysthet sitt pris, under det han mätte oss från topp till tå med en hastig och yrkesmessig blick: och den metamorfos vi nu under hans konstfarna händer undergingo var i sanning underbar både till sin yttre företeelse och till sin uppfriskande verkan. Alltså: vi borstades, tvättades, rakades, klipptes, champonerades, torkades, brändes och dammades, vi behandlades från alla sidor, vi förseddes med nya kragar och nya manchetter som af en liten »klippare» hemtades från närmaste linnebutik — och när så slutligen allt var färdigt framträdde vi som riktiga fjärilar ur den gråa puppan, ja, så fina, att vi logo mot våra bilder i spegeln, att coiffören log mot oss, och hela butiken gaf ett leende återsken.

Coifförens leende minskades ej, när han i några blanka francstycken mottog sin belöning, och under bockningar, pekningar och anvisningar följde han oss ända ut på gatan.

I det bästa lynne fortsatte vi vår vandring i staden.

Sin långa dammrock var Georges emellertid tvungen att ha kvar, så vida han icke ville uppträda i skjortärmarne, men han bar den med en elegans, som om den varit sista modet från Paris.

Vårt mål var nu, efter vår språksamme frisörs anvisning, en öppen plats ett stycke derifrån, der vi från kanten af berget skulle få en fri utsigt öfver nejden i riktning mot söder. Vi passerade genom några snygga men trånga och bugtande gator, temligen folktomma i middagshettan, och kommo så till en stor och bred öppen plats med allée till höger och venster längs husraderna. Platsen sträckte sig i

aflång fyrkant från norr till söder. Vi inträdde från ett hörn vid dess norra ända, och när vi kastade blicken mot söder sågo vi, att det stora torget der borta afbröts af ett bröstvärn liksom mot en afgrund, och bortom bröstväret tyckte vi oss, att börja med, endast se himmelen med hvitglänsande moln. Om jag är något omständlig, så må det förlåtas mig, ty detta torg är kanske det vackrast belägna i verlden. Vi gingo med raska steg längs den närmaste sidoallén bort mot balustraden i fonden, och när vi anlände dit, fick jag i sanning en riklig ersättning icke blott för den långa promenaden, utan snart sagdt för hela resan.

Ack! kunde jag nu för min naturälskande läsare rätt skildra hvad jag såg, då jag vid min vän Georges' sida stod lutad mot bröstväret! Eller än bättre, kunde jag föra honom sjelf dit i stället för att nu nödgas skämma bort alltsammans med en arm beskrifning af en tafla, som icke låter sig beskrifvas! Dock något måste jag väl säga.

Välan! Jag såg det vackraste hörnet af det sköna Frankrike ligga och badda sig i solljuset framför mig, begränsadt vid den yttersta synranden af de snöglänsande Pyrenéerna. Närmare ville jag skildra min syn sålunda: jag såg närmast under mig, nedanför den höga och tvärbranta klippa vid hvars yttersta rand vi stodo, en stor, grönskande, obeskrifligt skön dal, sträckande sig från öster till vester med en forsande elf i midten, med byar och landtgårdar, åkrar, ängar, lundar och vinfält spridda som på en karta, under mig och här och der uppskjutande löfklädda kullar med bugtande små dälдер löpande in mellan dem; och bakom denna stora dal såg jag marken allt mer, allt djerfvare höja sig till en bakgrund af höga, mörka, skogbeväxta berg, med täcka gårdar och ståtliga châteaux här och der på sluttningarna, och bakom denna första linie af berg såg jag åter andra höja sig i allt mäktigare konturer, och åter andra bakom dem med en allt mjukare förtoning i blått, till dess att äntligen längst borta hela synvidden

från öster till vester i denna stora tafla begränsades af den majestätiska, snöhöljda, i hvitt och violett glänsande kedjan af Hög-Pyrenéerna. Dess toppar, skimrande i solen, höjde sig, oaktadt sitt ofantliga afstånd, så högt öfver den öfriga taflan, förlorade sig så bland molnen och glänste i en så, jag ville nästan säga, förklarad kolorit, att de mera tycktes tillhöra himlen än jorden. I första ögonblicket var jag också färdig att taga dem för violetta moln med hvitglänsande kanter, helst många af dem sköto upp ur en omgifvande och lägre sväfvande molnbädd, men de skarpa, djerfva spetsarne öfvertygade mig snart, att det var verkliga berg.

Jag har från den bekanta terrassen i Bern och äfven från Genève sett den väldigaste alpkedjan i Schweiz, men jag vågar säga, att utsigten från den der balustraden i Pau icke blott mäter sig med de båda nämnda, utan genom hela taflans gruppering, kolorit och ljusbrytningar, genom den rika och omvexlande förgrunden, den öfverväldigande och allt beherskande utsträckningen af snöbergen i bakgrunden ej obetydligt öfvergår dem.

* * *

Bäst jag nu med Georges stod försjunken i beundran af denna sköna tafla, märkte jag i vår närhet en mustache-rad herre, som också stod lutad mot balustraden med blicken mot Pyrenéerna. Han var klädd i en elegant reskostym och fina handskar och var åtföljd af en liten gosse. Äfven Georges vände nu ansigtet dit, och genast utropade han öfverraskad:

»Ah, mon cousin!» och skyndade till honom ropande:

»God dag, min käre kusin, är det verkligen du?»

»Goddag, kusin Georges», svarade den elegante lika lifligt, »du här? Och hvart skall du resa?»

»Och du sjelf?»

Jag gratulerade oss verkligen, att vi varit inne hos peruk-

makaren; annars undrar jag nästan om denne fine och till utseendet förnäme herre varit fullt belåten, vare sig med sin »käre kusin» eller med hans reskamrat. Nu deremot voro vi rätt presentabla, och Georges dammrock fladdrade kring honom nästan som en silkesslöja i solljuset.

Sedan de båda herrarne förklarade sig för hvarandra, blef jag förestäld för den främmande, som var ingen ringare person än en f. d. prefekt, monsieur de X., af fin adlig familj. Som jag sedan fick veta af Georges, hade han varit prefekt i Orléans under Mac Mahons presidenttid och hörde till deras antal, som efter dennes afgång blifvit af den republikanska regeringen utan pardon afsatta från sina platser. Han var nemligen, liksom alla medlemmar af Georges' familj, till sin politiska trosbekännelse legitimist. Äfvenledes var han ifrig katolik, och han stod nu med sin son på pilgrimsfärd till Lourdes, der han i den ryktbara grottan skulle med gossen åhöra messan och för öfrigt för sig och honom draga af besöket alla de fördelar som på sådana vallfartsorter erbjudas den rättrogne katoliken.

Den elegante mannen, som var en angenäm konversator och snarare föreföll att vara stadd på en glad lusttur än på en allvarlig pilgrimsfärd, utpekade och namngaf för oss de mest betydande topparne af Pyrenéerna, deribland särskildt »Pic du Midi», som på den här synliga kedjan lär vara den högsta, och skildes derpå ifrån oss för att fortsätta sin färd med ett tidigare tåg än vi.

Georges och jag gingo nu att uppsöka slottet och anlände dit efter en liten vandring genom slingrande gator som förde till en något lägre del af berget än den förra. Det gamla slottet var präktigt och med all sin oregelbundna stil högeligen pittoreskt, och dess läge på bergkanten, med fri utsigt öfver dalen och Pyrenéerna, förtjusande.

Vi gingo öfver en bro, en modern ersättning för den gamla vindbron, in på borggården och sedan vi der passerat en liten post soldater, mottogos vi af en ståtlig figur,

hälften vaktmästare, hälften soldat, som förde oss omkring i de präktiga gamla salarne och förevisade märkvärdigheterna. Jag har här den tillfredsställelsen att anteckna, att en af de första märkvärdigheter han visade oss var — *svenskt* arbete. Det var en stor vacker bordskifva af porfyr från Dalarne, som Carl XIV Johan skänkt till slottet. Äfven tvenne stora vaser af porfyr, skänkta af samme konung, utpekades under förevisningens lopp. Annars var allt, möbleman, tapeter, kandelabrar, kronor m. m. från Henrik IV:s, Ludvig XIII:s och Ludvig XIV:s dagar; allt i tung, grann och majestätisk renaissance-stil. Kraftiga, konstnärliga skulpteringar och tunga draperier i alla rum, och öfver det hela en dyster, graflik färgton, ytterligare ökad genom den knappa dagen som inträngde från de med tjocka, mörka gardiner djupt beskuggade fönstren, så att det var mig en verklig lättnad under denna vandring genom de dödas verld att då och då få gå fram till ett fönster och kasta en blick ut öfver den vackra dalen och de i fjerran skimrande Pyrenéerna och påminna mig, att jag dock befann mig lifs lefvande en solljus sommardag i 19:de århundradet i en af de vackraste trakter i verlden.

»Der till venster är Henrik IV:s vagga», utropade vår förevisare, när vi inträdde i ett af rummen i öfra våningen.

Den vagga han utpekade utgjordes af ett stort vackert sköldpaddskal, som hängde sväfvande vid bastanta tåg och var omgifvet af en skyddande barrière. Han upplyste oss vidare, att just i detta rum föddes Henrik IV, och tillade, pekande på en bred, hög, rikt skulpterad säng med tunga omhängen och sänghimmel:

»Och här, mina herrar, ser ni hans moder Jeanne d'Albret's säng.»

Det låg en kraftfull gammal stil både i denna vagga och i denna säng, väl värdig en sådan moder och en sådan son, och jag betraktade med intresse dessa minnesmärken från en stor och väldigt upprörd historisk tid.

En gaffel som Henrik IV använt — jag menar icke i vaggan, fast man kunnat tro honom om det — och en staty, tagen i hans ungdom, var det nästa jag påminner mig.

Bland andra saker, som under denna vandring genom flydda sekler förevisades oss var äfven ett märkvärdigt täckel från Ludvig XIV:s tid, gömmande i sina skimrande sidenveck ett stycke historia, i hög grad karakteristisk för den bigotte och sedeslöse »grand Louis» och hans tid. Detta paradtäcke af tjockt siden med de finaste och mest konstnärliga silkesbroderier på hvarje ruta — verkliga små genrebilder i silke, artistiskt komponerade och utförda — hade på föranstaltande af Ludvigs mätress madame de Maintenon broderats af de unga flickorna i klosterskolan i Saint-Cyr och sedan af henne förärats honom som present vid ett högtidligt tillfälle. Det var i all sin prakt ett sorgligt täckel, vittnande om hela den lysande ruttonheten i den store konungens lif och tidehvarf.

Vi tillägga här den lilla historiska upplysningen, att det var den fromma mätressen sjelf som grundat klosterskolan i Saint-Cyr, en skola för kostnadsfri uppfostran af icke mindre än 250 fattiga adelsdöttrar. Huru vida madame de Maintenon med denna i sanning storartade välgörenhet skaffat lugn och frid åt sitt samvete, det känna vi ej, men nog torde gerningen efter katolsk uppfattning ha bort räcka till för ändamålet.

Dock nog nu både om henne och det granna täcket.

Sedan vi genomvandrat hela slottet och riktigt hunnit utmattas både i hjerna och ben, var det en verklig tillfredsställelse att komma ut på den vackra slottsterrassen; och här blef nu mitt svenska sinne ännu en gång angenämt berördt, då vår ciceron fäste vår uppmärksamhet på ett par praktfulla vaser, en vid hvardera ändan af en stor halfmånformig blomsterparterr.

»De två präktiga vaser ni här ser, mina herrar, hafva skänkts åt Napoleon III af Charles XV, konung af Sverige»,

utropade han i sin vanliga högtidliga ton; och när Georges nu upplyste, att jag var svensk, fick jag naturligtvis af vår ståtliga förevisare ett uppmuntrande leende.

Vaserna voro präktiga Gustafsbergs- (eller Rörstrands?) arbeten, med färgrika bilder af svenska folkgrupper från alla landskap, och de hade, enligt vår cicerons försäkran, af Napoleon uppstälts i slottsträdgården i Pau »af artighet mot familjen Bernadotte».

Och »apropos des Bernadotte», så återstod oss ännu ett viktigt besök i Pau. Vi satte oss genast vid utträdet ur slottsparken upp i en droska och tillsade kusken att köra till »la maison de Bernadotte». Detta hus var honom väl bekant. Staden måtte icke vara så liten*, ty vi körde en rätt lång väg genom gator och gränder, innan droskan ändtligen stannade och kusken steg af och öppnade vagnsdörren. Vi hade stannat i en trång gränd framför ett ruskigt litet tvåvåningshus (stenhus naturligtvis), och kusken pekade på en stentafla med inskription öfver porten. Vi stego ur. Inskriptionen, som jag tyvärr glömde att ordagrant skriva af, angaf att Bernadotte, sedermera konung af Sverige, föddes i detta hus den 26 januari 1764.

Vi gingo in genom en mörk förstugugång, kommo in på en liten trång gård, några alnar i fyrkant, unken och alldeles instängd mellan det gamla husets murar liksom en djup brunn, inträdde på nedra botten till venster i en liten mörk förstuga, der dörren till ett rum på höger hand stod öppen, och påträffade der en fattig skomakare, som tillika idkade bagerirörelse. Sjelf satt han på tröskeln och halfsulade, under det hustrun sysslade med små kakor och tårtor, som just höllo på att svalas i fönstret åt gården och på den lilla förstugutrappan. Vi frågade efter Bernadottes rum, och nu hördes en liten pigg och gäll fruntimmersröst svara oss uppifrån den mörka trappan. Vi tittade upp

* Enligt ett franskt arbete, tryckt 1880, som nyligen kommit för mina ögon, hade Pau då 26,189 invånare.

och sågo i halfskymningen en liten fetlagd qvinna lutande sig fram öfver balustraden der uppe. Hon bad oss stiga upp, och vi gjorde det. Det var en språksam gammal fru, tydligen van att mottaga besökande främlingar, och hon visade oss genast under ett svall af ord ett större rum åt gatan, »der Bernadotte *troligen* föddes». Så sade hon, och jag håller henne räkning för hennes ärlighet. Några egentliga minnen hade hon annars icke att visa. Alla möblerna, så antiqverade de ock sågo ut, voro af nyare datum och tillhörde den lilla frun. Äfven fingo vi veta, att en svensk adelsman — hans namn mindes hon icke, det var så konstigt — nyligen varit der och gjort anbud på huset. Om det var för egen räkning eller svenska statens, kunde hon ej upplysa, men affären var ännu icke var uppgjord.

Jag är ledsen, att besöket, af brist på tid, blef så kort, att jag ej hann taga tillräckligt reda på ett och annat, äfvensom att mina dagboksanteckningar efteråt blefvo allt för knapphändiga. Det hela såg smått och fattigt ut, förmodligen något i samma väg som i Carl Johans egen barndom, och eget var det att tänka sig, hur mycket snyggare och trefligare familjen Bernadotte nu bor.

Ja, hur underbart, må vi gerna tillägga, leder icke Gud folkens och individernas öden. Att till Sveriges konung skulle i nödens ögonblick kallas en man, uppväxt i en gränd i en sydfransk småstad, en fattig väfvares son, och att han just skulle vara den rätte mannen, situationens man, det låter som en saga lika fantastisk som någon i »Tusen och en natt», och det är dock en verklighet som jag, alla slumpens dyrkare till trots, vill kalla en försynens skickelse.

När jag gick ut ur det gamla rucklet, glömde jag att köpa några kakor af skomakarens fru, hvilket jag förut hade tänkt — ehuru detta minne hade blifvit föga varaktigt —, men hvad jag icke glömde var att i mitt hjerta hviska ett tyst »Gud bevare gamla Sverige!»

Vi gjorde sedan i droskan en liten tur till de vackraste

delarne af Pau och särskildt till en punkt nedanför kullen, der vi kunde få en öfverblick af stadens vackra läge på berg och sluttningar med det dominerande slottet i midten. Det var en präktig anblick. Den betydligare delen af staden, nemligen den som ligger utbredd på sjelfva bergplatån bakom slottet, synes dock ej nedifrån, utan blott den del som med slottet till medelpunkt ligger ytterst på bergkanten eller på de af lummiga trädgrupper beskuggade sluttningarne och derifrån sträcker sig med några gator ända ned i dalen på andra sidan elfven.

Men det var tid att återvända till stationen. Klockan led mot 5, och klockan half sju gick det tåg, som skulle föra oss vidare. När vi kommo till stationen var den vackra staden bortskymd och vi fingo nu riktigt klart för oss, hur det hängde ihop med vår poetiska vandring mellan lagerhäckarne. Vi hade gått längs en annan sida af berget östligare, hvarvid staden bakom skymts bort af ett framskjutande hörn af berget, här dessutom beväxt med täta trädgrupper.

Efter en stärkande middag på stationens veranda, hvarvid vi bland annat åto stekta foreller, som fiskats i den kristallklara strömmen, och Georges bjöd på hvitt Béarnvin, smakande något likt Château d'Yquem — afreste vi, belättna med vår eftermiddag, kl. 6.35 vidare mot söder.

V.

Från Pau genom bergsbygden till Bagnères de Bigorre.

Vi lemnade Pau bakom oss, och nu foro vi först en stund längs den stora vackra dalen och kommo sedan in i ett verkligt bergland, genom trånga dalgångar, genom mörka tunnlar och öfver brusande bergströmmar, och allt skönare och vildare blef trakten, allt högre reste sig de

omgifvande bergen. Vår Pyrenéerfärd var börjad, om vi också ännu blott passerade genom de Pyrenéernas lägre förposter, som fylla hela departementet »Basses Pyrénées».

Tidt och ofta stannade tåget vid någon liten station, men detta, som ju annars förefaller en resande, som vill framåt, temligen tråkigt, gaf här deremot den angenämaste omvexling åt vår färd; ty alla dessa stationer bland bergen sågo så smätrefliga ut och voro så inbäddade i slingerväxter och blommor, att jag var frestad att stiga ur vid hvar enda en och stanna på »sommarnöje». Och det hemtrefliga intrycket minskades ej deraf att stationsinspektorerne vid flera af de smärre stationerna voro — *qvinnor*, unga svartögda, i smakfulla landtliga drägter, ofta midt under flaggsignaleringen följda af små knubbiga bytingar, som höllo dem i kjolen eller förklädsbandet. Många af dessa stationsqvinnor voro verkliga skönheter och för öfrigt »malerisch» i alla afseenden. Men så mycket såg jag, att de ej utgjorde något särskildt urval — ty här var hela befolkningen vacker; ja, jag kan icke ens erinra mig, att jag i skönhetens land, Italien, så frapperats af intagande ansigten och gestalter som i detta sydfranska bergland.

Och dessa små runda, leende brunögda och brunbrända barnansigten sedan, som vid alla stationer nyfiket tittade upp mot vagnsfönstren, de voro stundom så förunderligt sköna, att jag ej kunde se mig trött på dem. Och, när tåget rullat bort och jag nickat åt dem och de nickat åt *mig*, så följde mig i tankarne, sedan jag lemnat den lilla blomsterstugan bakom mig, ännu länge deras strålande ögon och deras mjuka, mörka lockar — och jag började förstå »Fjalar», då han sjunger om den lilla Viola, som han mött under en sommarvandring i Sachsen:

Hur dagarne komma och fara,
Hur bilderna blixtra förbi,
Ditt öga det barnsliga klara
Skall djupt i mitt hjerta förbli,

Ja, hela denna färd står för mig som en vacker dröm i solnedgången. Och i solnedgången var det också; snart stodo endast topparne af de högsta bergen lysande som guld i de sista bortdöende strålarne.

Småningom bredde sig skymningen ut allt mer, och det dröjde ej länge, innan den så tagit öfverhand, att man blott liksom genom en tät slöja kunde urskilja det vackra landskapets konturer.

Plötsligt, under det jag så satt i mitt vagnshörn vid fönstret och blickade framåt i den rigtning tåget gick, träffades mitt öga af en strålande ljusglans långt borta vid foten af ett berg. Jag ropade Georges till fönstret, och han blef lika förvånad som jag. Hvad var detta? Om glansen icke varit så mild och jemn, skulle jag ha tagit fenomenet för en eldsvåda, ty det sträckte sig öfver en temligen stor yta och tog sig obeskrifligen praktfullt ut mot det höga mörka berg vid hvars fot det tedde sig; men det påminde snarare om en julottebelysning i en kyrka i svensk bergsbygd, och dock strålade det vida klarare och med större utbredning.

Vi sutto så några ögonblick och betraktade med stigande intresse den vackra synen. Under tiden ilade tåget allt närmare, och snart urskilde vi mot det mörka berget konturerna af en stor vit kyrka, hvars alla fönster strålade i ljus och hvars yttre murar och torn upplystes dels af en tät krans af gaslågor kring taklisterna, dels af reflexen från hundratals klara lågor som bildade en flammande krets omkring henne på den öppna platsen utanför. Tåget rullade nu något saktare framåt, och ju mer vi närmade oss, dess vackrare blef skådespelet; ja, efter en kurva i banan fördubblades med ens dess prakt, då vi kommo fram till en bred forsande elf mellan kyrkan och oss och i samma ögonblick sågo hela ljustaflan ligga utbredd på den höga klippstranden midt emot, afspeglad i elfven.

— — — Men hvad är detta? — — En ström af ljus bryter fram ur strandbanken midt under kyrkan, strax ofvan vattenbrynet, liksom ur jordens inre! Vi kunna i ljusglansen se djupt in i en håla, strålände som bergkungens sal i sagan — och i bakgrunden, långt inne i denna underjordiska bergsal skimrar en hög vit skepnad . . . Drömmer jag eller är jag vaken! — — Jag kan ej undertrycka ett rop af öfverraskning, och Georges instämmer.

»*C'est Lourdes!*» upplyser nu lugnt en medresande som sällat sig till oss vid fönstret.

»Ja visst, det är Lourdes!» upprepar Georges hastigt och bekräftande — »och det der är grottan med den heliga jungfruns bild» — och dermed var nu hela gåtan löst.

Lourdes, samma ställe, som i vårt förra kapitel omnämndes såsom målet för prefekten de X:s resa, är som bekant den på senare åren så ryktbara heliga ort, dit fromma och i all synnerhet ultramontana katoliker vallfärdas i massor hvarje år.

Ställets helighet daterar sig från år 1863, då en minderårig flicka skulle hafva haft en uppenbarelse inne i en gammal grotta vid elfstranden tätt intill vattenbrynet. Ingen mer och ingen mindre än den heliga jungfrun sjelf skulle der ha visat sig för henne. Det katolska presterskapet tog genast hand om saken: berättelsen om uppenbarelsen blef hastigt spridd i Frankrike, ja, i hela det katolska Europa, och folk började under presterskapets ledning vallfärdas dit från alla håll för att se grottan, för att se flickan och för att förrätta sin andakt just på det ställe der madonnan visat sig för henne, och der få aflat för sina synder och bot för sina sjukdomar; och kulten utvecklades så raskt, att man snart såg sig föranledd att, för medel som rikligen inflöto från hela den katolska verlden, dels anbringa ett altare med en stor bild af madonnan inne i grottan, dels på den höga stranden midt öfver grottan anlägga till den heliga jungfruns ära en praktfull kyrka, der messor förrättades för

de tillströmmande pilgrimernas uppbyggelse; liksom sådana naturligtvis äfven förrättades vid altaret nere i grottan.

Men dessa vallfärder fingo småningom, efter kejsardömet, äfven en politisk och polemisk sida, i nära sammanhang med de partistrider, som sedan dess sönderslitit Frankrike. Det var Jesuiterna, som satt sig i spetsen för vallfärderna, och sedan en mot katolicism och konungadöme fiendtligt ständ majoritet kommit till styret, ha de allt ifrigare uppmuntrat till dessa färder, just i samma mån som regeringen lagt sina antikyrkliga och demokratiska tendenser i dagen; och Lourdes har sålunda så småningom blifvit en verklig mötesplats för alla med sakernas nya ordning missnöjda element inom det ultramontana och royalistiska partiet, och fiendtliga tal och opinionsyttringar mot republiken och dess koryféer lära icke ha sparats vid dessa vallfärdsmöten. Från det republikanska hållet åter ha derföre vallfärderna till Lourdes betraktats med allt större ovilja, ja, denna ovilja har här och der gifvit sig luft i grofva handgripligheter såsom stenkastning m. m. mot pilgrimsskarorna. Men detta har endast tjänat att gjuta olja på elden: vallfärderna till Lourdes blefvo genom förföljelsen blott allt modernare och öfvergingo allt mer från en from katolsk handling till en protesterande partiyttring gent emot republikanerna eller, som de af sina motståndare hellre benämnas, radikalerna och ateisterna.

Man var just nu midt i den lifligaste vallfartstiden, och under denna tid äro kyrkan och grottan hvarje dag efter mörkrets inbrott rikligen eklärerade, och rundt omkring och synnerligast åt elfsidan brinna derjemte en myckenhet marschaller; och i denna strålände ljusglans hållas vissa aftonmessor både i kyrkan och i grottan.

Vi kunde ej ta våra ögon ifrån den vackra synen, men snart skymdes allt bort af en framskjutande kulle, vår fart saktades ytterligare, hvisselpipan ljud, tåget stannade och konduktörerne utropade »Lourdes, trettio minuters uppehåll!»

Det märktes genast vid första ögonkastet, att vi anländt till en vigtig, lifligt trafikerad station. Massor af parallela och hvarandra korsande jernvägsspår betäckte den breda, vidsträckta platsen utanför hufvudplattformen, och dessutom låg midt ute i denna spårlabyrinth ännu en plattform. Det syntes tydligt, att, när denna station först byggdes, hade den raskt växande pilgrimstrafiken ej tillräckligt tagits med i räkningen, ty stationshuset var jemförelsevis litet; man hade i stället blifvit tvungen att efter hand allt mer och mer utvidga sig i mån af den tilltagande rörelsen. Utan tvifvel var äfven staden och orten i en ständigt stigande välmåga och lefde på sina pilgrimer lika blomstrande som någonsin den fashionablaste badort på sina sommar-gäster.

Vårt tåg kunde ej komma fram till hufvudplattformen: der stod nu ett lokomotiv resfärdigt, fräsande och rykande, med en lång rad af vagnar efter sig — ett extratåg för pilgrimer — och vi sågo i gasskenet der framme massor af folk trängas brådslande om hvarandra, och äfven vid vårt tåg, som stannat vid den andra plattformen långt ute bland spåren, kommo hopar af pilgrimer öfver allt till dörrarna tittande efter plats: främst prester i tonsurer, glasögon och långa rockar och bakom dem nyfiket bligande bondfolk af alla kön och åldrar — tydligen skaror som kommit till Lourdes söder ifrån och nu skulle återvända.

Vi stego ur i trängseln, sedan vi lagt sakerna som säkerhet på våra platser. Georges föreslog en promenad i riktning åt staden och grottan för att om möjligt få en skymt af illuminationen på närmare håll. Men när vi arm-bågat oss fram genom väntsalen och kommit ut till gården på andra sidan, hejdades vi åter af ett lifligt skådespel.

Rundt omkring den stora gården, som var svagt upplyst af gaslågorna från stationstrappan, såg man på alla håll täta grupper af folk sittande eller halfliggande på marken kring sina medförda matförråd, och här och der spreds från

en liten lykta, stäld midt i gruppen, ett irrande sken öfver lifliga sydländska ansigten af alla åldrar. Der såg man t. ex. en leende mor med ett dibarn vid sitt bröst och mannen gladt samspråkande vid hennes sida, medan han tar för sig ur matkorgen; och framför dem tumla ett par bytingar muntert om i gräset, under det i bakgrunden ett vackert ansigte af en fullväxt flicka och en kraftig yngling skymtar fram i ljusskenet. Och liknande genretaflor rundt omkring. Allt var vallfärdande allmoge, som nu avslutat sitt besök i Lourdes och under väntan på det tåg, som skulle föra dem åter, slagit sig ned familjevis för att stärka och hvila sig efter dagens fromma förrättningar och mäktiga intryck. Här och der gingo prester från grupp till grupp, lätt igenkänliga på sina bredskyggiga, lågkullade hattar och fotsida rockar och utdelade förtroliga nickningar och uppmuntrande ord och mottogo i gengäld värdsamma helsningar, höfligt krus, glada leenden och äfven ibland någon del af välfägnaden. Man såg, att de voro vallfärdens ledare och sökte att hålla sitt folk i god stämning. Också låg en viss gemytlighet öfver det hela, och ett surr och ett stim af tillfredsställelse ljud från alla håll af den stora gården. Det märktes tydligen, att pilgrimsfärden för denna dagligen arbetande och sträfvande allmoge, van vid sitt enkla lifs enahanda, var en verklig lustresa. Att den äfven hos den stora mängden af dem var jemförelsevis fri från politiska lidelser, att den var en för deras själ uppfriskande och upplyftande färd, ja, att den kunde på deras enkla katolska trosståndpunkt till och med vara af religiös välsignelse — företagen som den säkert på många håll var i hjertats enfald, ja kanske här och der i brinnande tro — det älskar jag gerna att tänka. Det vore orätt, ofördragsamt och allt för protestantiskt att ej kunna inrymma detta.

Vår vandring i riktning mot staden blef ej lång. Vi mötte snart några män, som på vår förfrågan upplyste, att vi ej skulle hinna, och vi vände därför om, — ganska miss-

lynta att ej ha fått kasta en blick, om också blott vid ljusken, på den märkvärdiga gamla staden, märkvärdig icke blott för sin beryktade heliga grotta, utan äfven för sina höga anor ända från Cæsars tid, för sitt gamla befestade slott på en dominerande höjd och för sitt förtjusande läge bland bergen.

Vid vår återkomst till tåget funno vi vår kupé uppfylld af prester och pilgrimer och återfingo först efter någon parlamentering våra platser. Tåget satte i gång; och efter de lifliga intryck vi mottagit af Lourdes var det naturligt, att Georges och jag snart kommo i samtal om pilgrimsfärden — det var han sjelf som öppnade kapitlet — och jag får säga till hans heder, att han, ehuru katolik och legitimist, villigt och med verkligt vemod medgaf både den vidskepelse och det otidiga politiska partinit som i dessa vallfärder äro så betänkligt inblandade; och han sade sig till och med veta, att det icke blott var republikanerne och de antiklerikale som voro missnöjda med det lourdska vallfärdsväsendet, utan äfven många sansade och sundt tänkande katoliker och royalister, som insågo att den goda sak man här trodde sig arbeta för, genom sådana medel endast skadades.

Det hade nu blifvit allt mörkare, och för en stund kunde vi endast af de höga svarta bergmassor vi hade på ömse sidor om oss förstå, att vi trängde allt djupare in i det Pyrenéiska berglandet. Men så kom månen fram ur molnen och kastade sitt skimmer öfver det vilda landskapet — och då sågo vi bättre och gjorde nu en så romantisk månskensfärd bland berg och bråddjup, att jag aldrig skall glömma den.

Vid Tarbes gjorde vi vagnombyte och stucko sedan af på en liten bibana rakt i söder mot Hög-Pyrenéerna och anlände slutligen kl. half 11 på qvällen till målet för denna dags färd, Bagnères de Bigorre, en liten stad midt inne bland bergen. Här åkte vi i omnibus från stationen till

ett vackert och rikt upplyst »Hôtel de Paris», der vi vid porten mottogos icke af en bugande svartklädd hotelvärd, utan af en liten leende och enkel värdinna, så att vi genast erforo en känsla af hemtrefnad.

Efter en god souper gingo vi till sängs belättna med vår dag och under de gladaste »utsigter» för den följande. Bigorre utgjorde nemligen åt detta håll jernbanans ändpunkt, så att med bantåg var det omöjligt att komma vidare, och vi hade nu rest hit just för att *på landsväg* få fortsätta resan till Luchon. Vi hade kunnat komma dit beqvämare genom att från Tarbes fortsätta på jernväg öfver Montrejeau, men vi föredrogo att företaga en landsvägsresa på 5 svenska mil genom en af de skönaste trakter af Pyrenéerna. Och denna färd skulle vi anträda följande dag.

* * *

På morgonen, sedan vi druckit kaffe, vandrade vi ut i staden.

Bagnères de Bigorre, eller Bigorre såsom den kortast benämnes, är en liten förtjusande stad, härligt belägen bland bergen: så mycket kunde vi uppfatta redan vid första ögonkastet, när vi träd ut på platsen utanför hotellet. Att den äfven var för tillfället rikligen besökt af badgäster och turister, funno vi snart, ty sådana, lätt igenkänliga på de dräfter och det uppträdande, som alltid röja dessa flygtiga sommarfoglur, sutto öfver allt på de breda släta kafétrottoarerna läppjande på sitt mocca, sitt choklad eller sin absint, rökande makligt sina cigarrer och kastande sysslolösa blickar omkring sig. Här sutto några helgråa engelsmän med kortbyxor och långa ben, der några svartmuskiga kortklippta spanjorer, der några eleganta parisare — Georges igenkände lätt parisertypen — och här passerade förbi dem på trottoaren, vid Georges sida, helt visst den ende skandinaven på platsen.

Vid ändan af hufvudgatan kommo vi till en vacker

kyrka, der morgonmessa pågick, och Georges gick genast in och hörde en liten bit messa i förbigående, medan jag väntade ett ögonblick strax innanför dörren. Det var en »fransysk visit» och föreföll mig som ett stycke katolskt »comme il faut» af min käre Georges snarare än som en verklig andaktsstund. Derpå vandrade vi åt ett håll, der vi träffade på en stor offentlig trädgård med ett s. k. *Casino*. Men oaktadt den grant uniformerade portvakten upplyste oss, att det endast kostade 1 franc att stiga in, födrogo vi att gå gratis uppför en kulle bredvid, och detta ångrade vi icke, ty här fingo vi den bästa utsigt öfver den lilla staden. Den ligger i en trång dal, omgifven af skogbeväxta berg rundt omkring. Dessa äro ej af någon ansenlig höjd, endast omkring tusen fot öfver staden, men det är en vacker tafla och den förhöjes ytterligare genom en snöhöjd Pyrenéertopp som skymtar fram i söder och dominerar det hela.

Vi gingo åter ned i staden. Det var en het dag, och då jag vid en bred alléprydd gata såg de friskt porlande, kristallklara vattenströmmar, som här flöda fram i rännstenarne direkt från bergen, och på samma gång läste på flera hus det lockande ordet »*Bains*» i stora bokstäfver, kände jag med ens en oemotståndlig lust att svalka mig med ett bad; och när jag så på trappan till en af de nättaste badinrättningarna — ett litet trefligt trädbeskuggadt hus under berget — fick se en riktigt inbjudande gammal badmadam med uppvikna ärmor och ett anlete så trindt och blänkande som ett nybadadt barns, så lemnade jag tvärt Georges, som inte ville följa med, och skyndade fram till den lilla madamen och begärde en »douche».

»Une douche, monsieur? Godt! Var god och stig in, monsieur!»

Jag fördes in i ett litet halfmörkt immigt badrum, der allt var sten och marmor, och snart var jag under duschen; men hur flat blef jag inte, då jag, varm och drypande af svett som jag var, fann, att duschen var — ännu varmare.

Jag ropade naturligtvis genast in madamen, frågade hvad detta ville säga och bad att genast få en kall dusch.

»En kall dusch, monsieur!» svarade hon mycket förvånad, »det fins inte här, vi ha blott vatten från de varma källorna i bergen. Ni har begärt en dusch och det har ni fått. För resten är denna dusch den svalaste vi kunna bjuda på, endast 35 grader 'centigrade'.»

Trettiofem grader Celsius! Jo det var just en uppfriskande afsvalning.

På min fråga upplyste hon vidare, att kalla duschar serverades i ett annat badhus längre bort. Jag hade alltså intet annat att göra än att ta på mig igen, betala mitt bad med 1 franc och gå ut till Georges och berätta min olycka. Han skrattade hjertligt och pekade på badhusets vägg der det stod i stora svarta bokstäfver »*Bains chauds*», som jag i min ifver ej hade observerat; men han hade gjort det, och det var därför han ej ville följa med.

Sedan vi ätit frukost kl. 11—12 bland en brokig samling resande af åtskilliga nationaliteter och derpå gjort upp våra affärer och ytterligare lyssnat en stund på en engelska eller amerikanska, som i hotellets sällskapsrum exequerade en teateraria — en verklig »exekution», hvarvid arian på det grymmaste sätt och under förfärliga skrik satte till lifvet — tände vi våra cigarrer, satte oss upp i vår beställda präktiga resvagn, som redan en stund väntat utanför hotellet och rullade bort med en artig afskedshelsning till den lilla trefliga värdinnan, som stod nigande i portgången.

VI.

En landsvägsfärd.

Med hvilken behaglig känsla hörde vi icke de första klatscherna af kuskens piska och sågo de små pigga hästarne ila i väg med oss mot bergen! Det hade hela nyhetens

behag efter den långa resan med bantåg ända från Rouen. Ty tänk hvilken skilnad är det icke att genom ett förtjusande landskap fara fritt och makligt fram i en öppen resvagn mot att inpackad i en med tittgluggar försedd läda som kallas kupé, rusa fram genom en skön natur som ett stormväder eller ett vilddjur. Nu kunde vi få fara fram efter vår egen smak, hejda vårt tåg hvar helst vi ville, lägga oss i gräset, klifva i bergen, titta på utsigter i godan ro, med ett ord »beherska situationen».

Vi kommo snart in i en härlig dalgång, der vi åkte fram mellan höga berg på ömse sidor; och då och då foro vi öfver strömmar, som kommo i yrande fart ned från bergen och gensköto oss; och under tiden sågo vi framför oss i fonden och äfven stundom mellan bergen på vår högra sida Pyrenéernas snötoppar skymta fram. Och öfver allt detta ett strålände solsken!

Allt emellanåt foro vi förbi någon liten trefflig stuga vid vägen, och nästan alltid kommo då nedspringande från förstugutrappan några barfota små flickungar, vackra som en dag, och ilade efter vagnen, utbjudande under det gladaste leende sina buketter af friska ängsblommor. Att icke köpa blommor af dem var omöjligt — vi skulle ha velat taga dem sjelfva upp i vagnen med buketter och allt — och snart hade vi därför så fullt af blommor, som vi fästat på rockar och hattar och till slut lagt i hög på vagnssätet framför oss, att vi sågo ut, som om vi färdats på något triumftåg under blomsterkastning.

Och ett triumftåg var det sannerligen, om till ett sådant hör en festlig stämning, en solljus himmel, en skön omgifning, mycket blommor och en odelad uppmärksamhet från befolkningens sida. Ty det var ej blott barnen som märkte oss. Nej, resande måtte ej här höra till de alldagliga företeelserna, ty hvar vi foro fram, förbi en stuga eller genom en liten by, blef det en uppståndelse, som om »kungen» hade kommit. Här skyndade människorna till dör-

arne och tittade länge efter oss, skuggande ögonen med handen; der nickade vackra, ungdomliga ansigten åt oss i fönstren, der helsades vi med glada viftningar af skörde-folket, som arbetade på ängar och fält vid vägkanten; och vackrare jäntor med räfsa eller skära, än jag här såg, har jag aldrig skådat — aldrig heller en saftigare grönska, en färgrikare flora.

Inte ens fattigdomen föreföll olycklig i denna med all naturens skönhet välsignade dal. När vi under muntra klatschar foro ut ur en by, kommo ur de sista stugorna åter en svärm af ungar och satte efter vagnen, men denna gång var det idel små trasvargar utan buketter. De sträckte ut händerna och ropade alla i chorus och i en viss musikalisk takt, såsom om de ledts af en osynlig direktör:

»De la cha-ri-té, messieurs! de la cha-ri-té!»

Det lät riktigt lustigt.

Ungarna strålade alla af blomstrande helsa och sågo så glada och skälmaktiga ut under sin jemmerfulla sång och i sina fattiga trasor, att vi ej kunde låta bli att skratta. Här af lifvades de ännu mera, och under högljudda skratt och muntra hopp följde de oss allt ifrigare, gnällande i allt starkare fortissimo sitt ömkliga »de la charité». Ändtligen smälde kusen på hästarne, så att de blefvo efter, men en liten förtjusande flickunge med ringlande lockar följde ännu en stund den ilande vagnen med en snabbhet och energi så förvånande, att den till slut måste få sin belöning.

Vår kusk var gladlynt och språksam och hade reda på allt, namnen på alla bergstoppar, byar och gårdar, och berättade derjemte sina minnen och äfventyr från föregående resor. Ja, hans uppmärksamhet var till den grad rättvist och jemt delad mellan hästarne och oss, att han slutligen satt tvärsför på kuskbocken, med sin leende profil synlig hela tiden, och vid utdelandet af sina piskslängar lät den långa snärten lika ofta snudda vid våra öron som vid hästarnes.

Vi hade på detta sätt redan länge åkt alldeles rakt mot ett flera tusen fot högt berg i fonden och kommo det nu allt närmare; och till vår häpnad förklarade kusken, att vi ej skulle fara omkring detta berg utan *öfver* det. De arma hästarne!

De fingo emellertid tillfälle att en stund pusta ut och samla krafter till färden mot skyarne, ty, när vi kommo helt nära bergets fot, stannade kusken vid en liten treflig stuga i dalen och hela sällskapet, både menniskor och djur, rekreerade sig här under en timmes tid -- hästarne med hö, och vi med färsk mjölk, serverad af bondhustrun på stället, och derpå en liten stärkande tupplur i en berså på gården.

Och så bar det af igen och nu riktigt till väders.

Vi kommo in i en hög, ståtlig barrskog och funno snart med tillfredsställelse, att vägen uppför gick i långa zig-zaglinier; annars hade den väl varit hardt när omöjlig. Den vackra dalen bakom oss var snart försvunnen, den täta skogen skymde alldeles bort den; men stillheten, svalkan och den djupa skuggan under de höga furustammarne samt det allvarliga suset i kronorna, hvilket allt så behagligt påminde om gamla Sverige, gjorde, att jag verkligen njöt af denna skogsfärd. Både för hästarnes skull och för vårt eget nöje stego vi också ofta ur, och vandrade branta genvägar upp genom skogen, genskjutande vagnen; och under dessa vandringar hvilade vi då och då på mjukt mossbeklädda stenar och beundrade den vackra skogsinteriören med den hemlighetsfulla halfdagern, der solstrålarne sparsamt spelade in mellan de täta grenarne och här och der kastade liksom små gnistor och strimmor af guld på stammar och mossor. Hade vi varit botanister, så hade vår njutning varit dubbel, ty sköna och för oss nya blommor mötte vi öfverallt. En vacker buskväxt med glänsande, taggiga blad kände jag igen: det var engelsmännens bekanta »holly», som de plantera med så mycken förkärlek i sina trädgårdar; den växte här vild i stor ymighet. Ja, skogen

var förtjusande, och den stämde oss så svärmiskt under hvilat på tufvor och stenar, att vi läto den genljuda af svenska folkvisor och franska basarior, säkert en sällsynt vexelsång bland Pyrenéernas tallar.

Så hade vi färdats på det behagligaste sätt, än åkande än gående, ständigt uppåt, i ungefär halfannan timme, då skogen slutligen glesnade och utsigten vidgade sig. Vi hade då till höger en djup dal, säkert ett par tusen fot under oss, begränsad på andra sidan af höga berg; och midt för oss, rätt nära, reste sig tätt bredvid hvarandra tvenne bergspetsar. Vägen upp till dessa, d. v. s. till passet mellan dem, låg i en rak linie framför oss, med det svindlande djupet alldeles invid väggkanten på högra sidan och en brant bergslutning med småskog på den venstra.

Vi hade satt oss upp i vagnen. »Deruppe», sade kusken och pekade med piskan mellan de tvenne bergspetsarne, »är bergspasset le Col d'Aspin, det är den högsta punkt vi i dag komma att passera, 1,500 mètres¹⁾ öfver hafvet.»

Trakten såg vild och enslig ut, och vår språksamme kusk meddelade också i den glada och sällskapliga ton, som var honom egen, att »banditer» förr brukat ha sitt tillhåll här i skogen, »just i den här branta skogsbacken till venster», och ofta anfallit resande — men »det hade nu inte händt på senare åren» tillade han lugnande.

Jag kastade ovilkorligen ögonen omkring mig och särskildt uppåt den vilda, med busksnår betäckta, bergslutningen till venster, som syntes mig det ypperligaste tillhåll för röfvere och den lämpligaste punkt för ett öfverfall — och just vid ett sådant ögonkast såg jag plötsligt något röra sig vid en buske ett stycke uppåt slutningen. Jag meddelade min iakttagelse åt Georges, han märkte det också, och hvem kan skildra min öfverraskning, då ögonblicket derefter en manlig skepnad reste sig till sin fulla längd tätt vid busken, och

¹⁾ 5,052 sv. fot.

åter en annan något mindre, båda så påfallande banditfigurer som en svensk resande kunde önska sig, och båda försedda med långa bössor. Blott en sekund dröjde de och rusade derpå i firsprång utför sluttningen i riktning mot vår vagn. Det var ej någon dröm, ej något foster af en uppjagad inbillning: det var den fullaste verklighet.

Må man icke förtänka mig, att jag uppgaf ett högt rop. Vår glade körsven, som icke sett något, vände sig förvånad om på kuskbocken.

»Des bandits!» ropade jag nu med kraft och pekade häftigt mot de nedrusande karlarna, som i detta ögonblick ej voro långt ifrån vägkanten och sprungo så, att det knakade i buskarna. Han tittade dit och — brast i ett högt skratt.

»Des bandits, ceux-là! Ja, nog vill de ha edra pengar, om de få; men blott genom att tigga. Det är herdar.»

Georges, som sutit tyst och iakttagit en afvaktande ställning, brast nu också i skratt på min bekostnad, och sjelf måste jag naturligtvis stämma i med. De förmenta banditerna voro nu redan på vägen och skyndade fram mycket höfligt och bedjande, med hatten i ena handen och den långa herdekäppen, som jag tagit för bössan, i den andra. Jag var så glad att slippa ifrån rövvarhistorien för så billigt pris, att jag med nöje kastade en silfverslant i hvardera hatten, och herdarne nickade gladt och försvunno med muntra språng, men — till min häpnad — rakt utför bråddjupet till höger, som väl i sjelfva verket icke var så svindlande tvärbrant, som det såg ut från våra vagnssäten. Vi sågo snart deras topphattar i fogelperspektiv långt nere bland buskarne.

»De ha sina hjordar dernere», upplyste kusken, och vi tyckte oss nu också höra koskällor nedifrån branten. Det var mig ena våghalsar både till kor och herdar.

Ännu en kort stunds åkning, och vår väg uppför föreföll att gå rakt mot ett bråddjup mellan de tvenne förut

nämnda bergtopparne. Vägen tycktes der nemligen tvärt afskuren, och bakom sågo vi i början endast den blå himmelen. Men snart följde en underlig syn. Öfver kanten höjde sig småningom en vit skepnad, den reste sig högre och högre, ju närmare och högre vi kommo. Så ännu en, så flere! Ni torde redan ha förstått, hvad det var. Det var snöbetäckta Pyrenéertoppar i fjerran, som på detta sätt dykte upp öfver vår horisont allt mer, ju mer vi närmade oss det höga bergspasset. Så kommo mörkare toppar, skogiga bergshöjder, så öppnade sig en djup härlig dal under dem, och till slut, när vi voro framme och hästarne stannade, låg framför oss, upprullad som genom ett trollslag, en tafla så storartad och underbart skön, att vi stodo förstummade af förtjusning.

Kusken, landets barn, njöt en stund af vår öfverraskning, han kände sig tydligen stolt öfver sitt land, och han kunde med skäl göra det; och derpå började han peka med piskan och förklara:

»Det högsta fjellet der borta i kedjan, det med de stora snömassorna, är La Maladetta, Pyrenéernas högsta topp. Det reser sig 3404 meter¹⁾ öfver hafvet, och vi se det härifrån på omkring 50 kilometers afstånd.»

»Och daldjupet nedanföer oss?»

»Det är 'la vallée d'Aure', en af de skönaste i Pyrenéerna.» Han meddelade vidare, att den låg bort emot 3000 fot under oss, och att dess egen botten dock var betydligt mer än 2000 fot öfver hafvet.

Derpå utpekade han för oss den lilla stad eller köping, djupast nere i dalen, der vi skulle ligga öfver natten, och vi fingo anstränga våra ögon, innan vi upptäckte den sammangyttrade fläck med spira i midten, som han angaf såsom »le bourg d'Arreau». Vid närmare betraktande upptäckte vi flerestädes nere i djupet liknande fläckar, alla större eller

¹⁾ 11,464 sv. fot.

mindre byar, spridda här och der i dalens botten eller på sluttningarne.

Vi hade stigit ur vagnen och slagit oss ner i gräset. Hästarne skulle rasta en timme, och det kunde de behöfva. Omkring oss var endast vild bergnatur. Ingen mensklig boning syntes till i närheten, blott en liten förfallen byggnad, liknande en fåbod, vid sidan af vägen, och på ömse sidor de höga bergen, liksom en hög fjellport. Jag kastade en granskande blick på dessa, och då jag fann, att det lägre, det till venster, såg ut att höja sig knappt tusen fot öfver oss och tillika föreföll lätt bestigligt, enär dess sidor sluttade jemt uppåt med småstenig och buskbeväxt jordmark utan klyftor och utsprång, föreslog jag Georges en bestigning. Vi skulle der nog få se, menade jag, en ännu vidsträcktare utsigt, och denna min förmodan bekräftades äfven af kusen. Men Georges ville inte: han menade, att vi hvarken hade tid eller krafter dertill.

»Krafter? — Kusk, hur länge rasta vi här?» frågade jag.

»En timme.»

»Nå väl, så vill jag våga försöket.»

»Prat», inföll Georges, »ni kan inte hinna dit *upp* på en timme, ännu mindre göra hela färden *upp* och *ned*.»

»Slå vi vad?»

»Att ni med er lilla korpulens går upp till högsta toppen och tillbaka igen på en timme?» sade Georges skratande, »låt gå. Jag slår vad om en god frukost i morgon vid framkomsten till Luchon.»

»En god frukost i Luchon, kör!» och dermed var vadet uppgjort.

Vi jemförde våra klockor, och jag gaf mig genast i väg. Kusken nickade uppmuntrande.

Jag hade med rask fart knogat några famnar uppför berget, då jag fick höra bakom mig:

»Sakta i början, monsieur, annars förlorar ni frukosten!»

Det var min bundsförvandt kusken, som tillropade mig detta varningsord. Jag insåg, att han hade rätt, och saktade farten. Marken var hal, men jag fick dock ett godt fäste mot stenar och rötter och knogade tappert på. Men ju längre jag gick, dess mer tycktes berget växa: det såg mig allt högre och högre ut. Dock, jag hade nu föresatt mig, att jag skulle till toppen och vinna vadet; jag kände till och med, att min ära som *svensk* fordrade det: fransmännen dernere skulle ej få skratta åt nordbon. Efter ifrigt knogande och flåsande hann jag äntligen till höjden af åsen, jag menar dess bredare och lägre del; men denna kröntes nu ytterligare af en kal klippkam. Äfven på denna klättrade jag upp, och här stannade jag äntligen och såg mig omkring, d. v. s. *jag kom, jag såg, jag segrade* — det var en obeskriflig anblick. Min möda, frukosten, den svenska äran, allt var glömdt — jag hade endast öga för det stora panorama jag såg omkring mig — i norr, söder, öster och vester. Också har jag sedan funnit, att en resehandbok öfver Pyrenéerna kallar den utsigt man har från denna punkt »le plus beau panorama qui puisse se voir dans les Pyrénées».

Framför mig i sydost låg Pyrenéerkedjan, utbredd med sin rad af snöklädda toppar, bland hvilken jätten Maladetta främst trädde i ögonen; under mig det stora, mörka daldjupet, sträckande sig i norr och söder och nu i hela dess vidd omgifvet af väldiga rader af höga berg; och i norr såg jag, hvar denna dalsänkning eller dess fortsättningar mynnade ut i det franska slättlandet, som der borta i fjerran låg och skimrade som ett aflägsset haf i solljuset ända bort mot Toulouse; bakom mig andra snöklädda spetsar af Pyrenéerna, framskymtande i sydvest mellan de skogiga berg och bortom de daldjup vi under dagen farit förbi. Med ett ord, jag hade här rundt omkring mig idel »höga berg och djupa dalar» i den mest storartade omvexling. Endast på andra sidan vägen var den stora utsigten skymd

af den nära liggande bergstopp, som utgjorde så att säga högra dörrposten i den fjellport der vi stannat. På den venstra var det nu jag sjelf stod. Och hästarne och Georges och kusken dernere midt i porten sågo ut som små flugor.

Detta är nu en flygtig antydning af den utsigt jag såg från denna höga punkt. Den borde ju också ha något att erbjuda, då den låg i det närmaste 6000 fot öfver hafvet.

Och när jag nu hunnit mätta mina blickar med den stora utsigten, kastade jag till slut äfven ögat på sjelfva den plats der jag stod, och — jag ryste ovilkorligen till. Jag befann mig på en smal bergkam, några fot bred, och när jag tittade ner på norra sidan fann jag, att jag stod alldeles vid kanten af ett bråddjup, som, här och der afbrutet af framskjutande klippafsatser, sträckte sig ända ned mot dalbotten. Bara ett steg, och jag hade ramlat flera hundra fot innan jag hejdats af närmaste klippbrant. Bäst att jag drog mig undan, innan jag fattades af samma svindel som den olycklige Montgomery-Cederhjelm på Capri. Alltså ännu blott en hastig rundblick på det stora fjellpanoramat, och så anträdde jag återtåget med rask fart.

Utför gick det betydligt fortare, ty delvis sprang jag, delvis ramlade jag, och hade i båda fallen rätt svårt att hejda farten. Och när detta kunde ske och jag fick pusta ett ögonblick, så var mitt första göromål att se på klockan och mitt andra att med viftningar och triumferande rop ned åt landsvägen helsa min vän Georges, som snart lifligt besvarade bådadera. Sista biten kom jag med sådan fart utför, att jag ej kunde hejda mig förr än på andra sidan landsvägen, der jag under Georges' och kuskens högljudda skrat ramlade omkull i gräset. Men ännu medan jag låg, drog jag fram klockan, höll den högt i luften och ropade:

»Femtio minuter på pricken! Jag har vunnit vadet.»

»Riktigt», svarade Georges något snopet efter att ha kastat en blick på sin klocka; och derpå beskref jag den

vackra utsigten för honom i sådana färger, att han blef en smula ångerköpt, att han ej följt med.

»Montez, messieurs, s'il vous plaît!» ropade kusken, som redan satt på sin plats. Vi hoppade upp, han gaf hästarne en klatsch och så bar det af mot det stora djupet, som gapade under oss, så att jag hissnade, bara jag tittade dit.

Jag hade trott, att vi i denna förfärliga, milslånga utförsbacke med svindlande bråddjup vid sidan skulle köra, som förståndigt folk hemma i Sverige köra äfven i de minsta backar d. v. s. i gående, sakta och försigtigt, och, blef därför inte litet häpen, när vår glade kusk genast klatschade på hästarne och lät dem trafva utför. Jag reste mig oroligt upp i vagnen och kastade blicken nedåt backen framför oss, och hvem kan undra, om min oro hastigt öfvergick till förfäran, när jag såg, att vi körde i traf rakt mot randen af ett bråddjup, bakom hvilket blott syntes himmel och tom rymd. Ovilkorligen ropade jag till kusken:

»Men hvart kör ni? Ser ni inte bråddjupet?»

»Var lugn, var lugn, monsieur, ingen fara», svarade han i sin gladaste ton, »jag har kört hundratals menniskor utför den här backen», och dermed gaf han hästarna en ny klatsch.

Vi rusade allt närmare randen af bråddjupet, jag stod i andlös spänning — men just som vi efter alla *svenska* beräkningar skulle ha störtat utför med vagn och allt, svängde kusken skickligt om i en skarp vinkel, och vi kommo in på en ny utförslinie i motsatt rigtning mot den förra, och han utpekade i detsamma lugnande hela zig-zag-systemet nedåt djupet. Jag drog en suck af lättnad, ty i viss grad var synen lugnande, ja ganska betydligt — men allting är relativt och — halsbrytande såg det ut äfven nu. Skulle vi utför på dessa underliga ljusa linier, som skimrade rakt under oss i en oändlighet af vinklar midt på bergväggen — och utför i

traf! Länge dröjde det, innan jag hann vänja mig vid denna vådliga färd, synnerligen vid de der tvära vändningarna nära intill bråddjupen.

Hemligheten af den raska lunken, som med en svensk resvagn af den vanliga sorten hade varit en ren omöjlighet, kom jag dock snart underfund med. Den bestod naturligtvis i den bromsinrättning, som i Frankrike finnes på alla vagnar men hos oss ännu är temligen sällsynt.

Man kan göra sig en föreställning om backens längd, då jag nämner, att det tog en hel timme att komma utför till dalens botten, oaktadt hästarne hela tiden sprungo i rask lunk. Att köra uppför lär taga fulla tre timmar.

* * *

Nedkomna i dalen åkte vi en stund genom en leende, yppig natur; och hur de höga bergen rundt omkring oss togo sig ut här nedifrån, låter lättare tänka sig än beskrivas — och så foro vi snart in i den lilla staden Arreau, en äkta sydländsk bergsstad: trånga slingrande gator med gamla roliga hus, hvaribland många med spetsgaflar mot gatan, förtjusande bergterrasser med små byggnader tornande som örnnästen öfver hvarandra, och längs igenom staden en klar fjellström brusande och forsande med stort buller. Ja just vid stadens torg, som vi snart foro öfver, bildade den ett ordentligt vattenfall. Gatorna hvimlade af folk af sydländsk snitt och mörklagd hy, men i glada färger och med glada leenden och alla nyfiket gapande på oss. Klockan var nu 7 på aftonen: man hade nyligen slutat allt arbete för dagen, och enligt sättet i södern sutto språkande familjegrupper utanför hvarje dörr, njutande af kvällens svalka och hvila. Hit ned i djupet af dalen trängde nu ingen solstråle. Solen lyste blott ännu på bergtopparne.

Folket tog oss utan tvifvel för resande engelsmän, det kunde man se på deras miner, deras inbördes tecken, knuffningar och muntra löjen, när de tittade på oss. Också

voro vi ju begge ljusa figurer i grå reskläder och lutade oss med engelska later i hvar sitt vagnshörn och körde äfven direkte till ett »Hôtel d'Angleterre» — i förbigående sagdt genom en gata trång och krokig som Vesterlånggatan men mycket roligare. Det var för resten stadens enda gata.

Väl värdigt sitt namn var hotellet, så litet det var, ty det var allt igenom snyggt och inbjudande, och hotellgården, som låg mot en bergvägg, utgjordes af en förtjusande liten trädgård, uppstigande i terrasser och försedd med kristallklara springkällor, som porlade så, att det var en lust att höra det.

Här, i en skön, svalkande berså, slogo vi oss ned på en soffa och njöto riktigt efter solbaddet och landsvägsdammet, medan vår artige värd med hvit köksmössa på hufvudet, bländande hvitt förkläde och skinande rödlett ansigte — en värdshusvärd af gamla sorten — stod framför oss och uppräknade alla läckerheter han hade att bjuda på: »*de la truile, messieurs, de la caille, de l'isard*» o. s. v.¹⁾

»Gif oss en god middag efter ert eget hufvud» afbröt Georges med en åtbörd, som hade anstått en engelsk lord.

»En god middag, monsieur, skall ske», svarade värden belåten och försvann.

Nu blef det ett spring och ett skramlande och ett fräsande och ett osande i det lilla köket, som vette åt trädgården, och då och då kom värden ut genom den öppna köksdörren, röd som en pion och skinande af flott och välvilja, och språkade om matsedeln och väderleken och Pyrenéerna och vinkällaren och sig sjelf och sitt hotell — med stor gemytlighet.

Han höll ord, han gaf oss en god middag, och der förekom bland annat en rätt, som icke många af mina landsmän torde ha ätit, nemligen stek af den pyrenéiska stengeten (en särskild stengetsart kallad *isard*). Jag skulle

¹⁾ »Laxöring, mina herrar, vaktel, stenget» o. s. v.

gera för våra svenska fruars räkning vilja beskrifva hvarje rätt, men i den konsten har jag aldrig varit skicklig — min konst ligger i att äta och glömma, ett förhållande som ofta ådragit mig förebråelser. Men, att laxöringen var stekt i olja, att stengetssteken var något mäktig och såsen svart, att vakteln smakade fogel, och att desserten var någonting »non plus ultra», som hvarken fins i Kajsa Varg eller fru Björklund eller Hagdahl, och att körsbären och aprikoserna riktigt vattnades i munnen på mig och göra det ännu, bara jag tänker på dem — det vågar jag försäkra, och det få mina kära svenska fruar nöja sig med.

En stund efter middagen gingo vi ut och promenerade och fingo nu tillfälle att beundra den vackra fjellnaturen i den magiska belysningen af ett härligt månsken. Längre stodo vi och lutade oss öfver broräcket vid torget och lyssnade tysta till bruset af det lilla vattenfallet, som glittrade och gnistrade framför oss i månstrålarne. Hela staden sof nu i godan ro och endast tvenne katolska andlige gingo oroligt af och an på bron bakom oss och talade om den politiska ställningen.

Följande morgon klockan 8 fortsatte vi färden. Men jag vill om denna senare del af vår landsvägsfärd, ehuru den var lika angenäm, öfverraskande och omvexlande som gårdagens, fatta mig kortare. Vare det nog sagdt, att efter några timmars knogande uppför ett berg, lika högt som gårdagens, men ödsligare och kalare och förunderligen rikt på små grågröna glänsande ödlor, som lågo och solade sig på den steniga sluttningen vid vägkanten och blixtnabbt ilade i alla riktningar vid vagnens annalkande — kommo vi äntligen till ett nytt bergpass, »le Col de Peyresourde», ännu högre än det förra och fingo der en ny storartad utsigt, denna gång öfver den förtjusande, af härliga berg omgifna, Luchondalen, som låg och baddade sig i det fulla, rika middagsljuset mer än 3000 fot under oss. Och om det återstående vägstycket blott ännu några ord. Vägen sling-

rade sig behagligt ned mot dalen och var ej på långt när så brant som vid le Col d'Aspin. Snart, under färden utför, fingo vi se staden Luchon, djupt ned i dalbotten skymta fram med sina tornspiror skimrande i solskenet bakom ett mörkt framskjutande berghörn.

Trakten började ock småningom bli allt mera bebyggd. Vi foro genom små byar och sågo gårdar och kyrkor rundt omkring på de leende bergsluttningarne ned mot dalen. Skördefolk arbetade öfverallt på de sluttande fälten närmast vägen, och allt oftare mötte vi ridande och gående, mest bondfolk, stadda på hemväg från Luchon, såsom unga, nätt klädda bondflickor till häst med stora korgar och påsar framför sig tvärs öfver hästryggen, eller andra med korgar på hufvudet och ståtliga som karyatider, vandrande till fots och drifvande tungt lastade mulåsnor framför sig.

Vi åkte utför i rask lunk hela tiden, och snart, sedan vi passerat ytterligare en och annan by och det der framskjutande mörka berget vikit tillbaka, låg med ens den vackra staden Luchon aldeles framför oss; och jag kan säga, att sällan har en stad genom sitt läge gjort från första ögonblicket ett skönare intryck på mig, än denna — men derom mera i nästa kapitel.

Sedan vi passerat en liten nätt förstad, foro vi in genom en bred ståtlig gata med dubbla alléer och med flaggor svajande på alla håll som på en festdag.

Vi stannade ej vid denna präktiga gata, Allée d'Etigny, med dess hvimlande lif, vi körde direkte till den af oss på förhand bestälda bostaden vid den anspråkslösa Rue d'Espagne hos en gammal väderbiten, solbränd »ancien gendarme» och hans lilla runda, språksamma gumma, som togo emot oss med den fryntligaste min, i det glada medvetandet att få 15 francs om dagen för denna dubbla inackordering. Och det var sannerligen värdt pengar att bo i den lilla vackra kammare, jag fick två trappor upp. När jag der slog upp fönstret och kastade ögat på denna

yppiga dal och på de skyhöga bergen midt emot, och så till sist på den vackra trädgården under mitt fönster, full af sällsamma sydländska träd, prunkande blommor och saftigt gröna gräsmattor — så strömmade emot mig en sådan mängd af uppfriskande intryck, att jag gjorde alldeles som foglarne der nere i häckarne, jag började sjunga. Och så kom Georges in, och då blef det en duett.

Vi voro alltså nu äntligen vid resans mål, och jag tänkte som Mac Mahon: »*j'y suis, j'y reste.*»

VII.

Luchon.

Sedan vi fått landsvägsdammet af oss, vandrade vi genast af till stadens hufvudgata, Allée d'Etigny, för att äta frukost. Åh! hvilket hvimmel här mötte oss, det var ej längre det tysta, hemtrefliga Rue d'Espagne — nej, här var den lilla staden som ett Paris i miniatyr. Vi slogo oss ned vid en af de förnämsta restauranterna. Jag sade *vid*, ty vi sutto naturligtvis utanför, ute på den breda med tältduk eller annat tillfällighetstak öfverspända trottoaren, der vi funno det egentliga hvimlet af gäster, alldeles som på en af Paris' boulevarder. Vid alla dessa bord i fria luften sutto herrar och damer, ätande och drickande, rökande och konverserande, och emellan borden ilade kypare med servietten på armen och med eller utan brickor med glas och tallrikar. De hade brådt och ropade »*tout de suite, monsieur! tout de suite!*», så fort vi med en knackning eller hvissling eller ett ljudligt »*dites-donc!*» sökte påkalla deras uppmärksamhet — och i nästa sekund voro de försvunna. Äntligen fingo vi fast en af dem och kunde på den lukuliska matsedeln välja vår frukost. Prisen voro naturligtvis lika öfverdådiga som maten, och jag lyckönskade mig och

min blygsamma reskassa, att det var Georges som bjöd på frukosten — och det hade han råd till, och det var dessutom hans skyldighet, ty han hade ju i går vid le Col d'Aspin förlorat vadet — »en god frukost i Luchon vid framkomsten».

Under väntan på maten hade vi god tid att se oss omkring. Den åt gatan öppna restauranten var i äkta parisisk stil, hvitt och förgyllningar, publiken var brokig och intressant, och på trottoaren bredvid oss flanerade likaledes folk af alla sorter, som tydligen strömmat hit från skiljda trakter af världen, parisare, engelsmän, amerikanare, tyskar och spanjorer — med eller utan damer. Det var ett himmel som midt i Paris. Och taffelmusik hade vi också, en ung harpspelerska stannar i vår närhet, en svartögd, sydländsk fysionomi; hon spelar upp en smäktande melodi och sjunger och vänder ut och in på ögonen. Folk från gatan skockar sig omkring henne, och när visan är slut, går en liten flicka omkring med tallrik och gör en god skörd. Om en stund försvinner denna musik, och så komma i stället några tyska musikanter, gröna och luggslitna, och blåsa allt hvad tygen hålla i sin skrällande messing, så att det smattar i öronen och de sjelfva bli ännu rödare i ansigtet än förut. Fransmännen vid borden kasta med patriotisk ifver några stickord till tyskarne och be dem i föga artiga ordalag draga hem öfver Rhen till »das grosse Vaterland», men de hålla tålmodigt i och få till slut en och annan slant.

Under allt detta ha vi redan hunnit avsluta vår frukost, ja, än mer, Georges har som en artig värd hållit ett tal för »la Suède» och »les Suèdois» och för vår gamla vänskap grundlagd i »la jolie ville de Hernösand», och så vandra vi bort arm i arm och sluta oss till andra flanörer ute på den breda vackra gatan. Här gå vi nu förbi en rad af fina restauranter och kaféer af samma art som det vi nyss besökt, och vidare präktiga butiker med smakfullt ordnade varor i fönstren; och på andra sidan gatan, när vi kasta

ögat dit, ligga i en lång rad stora, ståtliga hôtels, med namn i upphöjda förgyllda bokstäfver på väggar och balkonger såsom: »Hôtel de France, Hôtel de Paris, Hôtel des Bains, Grand Hôtel Bonnemaison et de Londres, Grand Hôtel d'Angleterre» o. s. v., och då och då stannar utanför det ena eller andra ett elegant equipage och kringsvärmas genast af frackklädda kypare, som taga de resande om hand, eller ock rullar en vagn bort, helsad med afskedsbugningar af värd och betjening.

Ja, inte sannt? vi skulle ju kunna tro oss vara midt i Paris — och dock befinna vi oss i en liten bergsstad med knappt 4000 invånare djupt inne i Pyrenéerna. Den ligger två tusen fot öfver hafvet och är så romantiskt belägen, att den kallas »*la perle des Pyrénées*». Vi behöfva blott rikta blicken åt gatans båda ändar eller höja den upp öfver hustaken, så finna vi, att staden är på alla sidor omgifven af höga berg; och äfven här nere på sjelfva gatan röja vissa omisskänliga tecken, att vi äro i en bergsstad. Herrar och damer med långa alpkäppar och i lättvindiga dräfter lämpade för bergbestigningar vandra här och der med raska steg gatan fram under de höga, lummiga lindarne. Nätta resvagnar med spann och förridare brusa förbi, stadda på utfärd eller just hemkomna, och då och då kommer en ryttareflock framsprängande midt på gatan på lätta, smidiga hästar, och i hvarje flock märkes en eller ett par individer, som genom sin pittoreska dräkt skilja sig från de andra: det är guiderna med sina svarta sammetsjackor, hvita byxor och blå yllemössor och dertill sina granna piskor kastade i flera hvarf öfver axeln och bröstet. De se halft spanska ut och rida förträffligt på sina små eldiga springare; de stå nu på väg att leda något sällskap ut på en bergfärd, och de der unga, kända ryttarinnorna med vajande flor se ut, som de skulle vilja följa dem äfven på de djerfvaste bergstigar. Ja, ej nog med detta brokiga hvimmel af ridande och vandrande. Stadens hufvudgata, den vackra Allée

d'Etigny — denna gata, som nyss med sina kaféer och hôtél syntes oss så parisisk, har på samma gång en landtlig prägel: från träd till träd vajar tvärs öfver den på långa snören flaggor och vimplar i alla färger, liksom staden firade någon fest. Och det gör den också. Hela sommaren är dess fest, och resande från alla verdens ändar, som strömma till denna sköna bergtrakt, äro dess firade gäster.

Och när vi nu sågo dessa glada bergvandrare och käcka ryttare och de snötäckta bergen i fonden och den branta fjellväggen öfver oss, så grepos äfven Georges och jag af en oemotståndlig längtan att ge oss ut på bergfärd.

* * *

Denna första dag nöjde vi oss emellertid med att orientera oss en smula och få en föreställning om Luchons läge. Jag vill ej vara mångordig om den saken. Jag säger blott: föreställ er en stor, vacker dal af den yppigaste vegetation och denna dal på alla sidor omgifven af flera tusen fot höga berg i vexlande former och alla betäckta med vackra, mörka skogar nästan ända upp till topparne, och här der midt i de mörka skogarne och uppe på de branta sluttningarne ljusare fläckar med gröna ängar och fält och täcka byar, kyrkor och gårdar; och midt öfver den vinkel i söder, der dessa bergsträckningar möta hvarandra i det skönaste perspektiv och bilda liksom en fjellport mot Spanien, — ett snöfjell inne på spanska sidan, sträckande sig skimrande hvitt mot skyn och liksom kastande en nyfiken blick in i den sköna, franska dalen.

Nåväl — den lilla staden Luchon ligger i sydvestra hörnet af denna dal och genomflytes af tvenne strömmar med det kristallklaraste vatten från fjellen. Den ligger tätt under ett brant skogbeväxt jätteberg, och uppför det berget gå vägar och stigar i zig-zag i alla riktningar. Man ser dem skymta fram här och der som ljusa tvärstreck på bergväggen, och när man så betraktar dem nedifrån, se

de alldeles omöjliga ut för människofot att beträda, och den der lilla stugan i schweitzerstil der högt, högt uppe midt på bergväggen tyckes nästan sväfva på grantopparne under henne, och man kan ej förstå, hur hon kan få något fäste deruppe. Det är »La belle vue.»

Att i denna vackra bergstrakt med det snaraste göra en utflygt, dertill stod nu vår håg.

Men redan före vår afresa från Rouen hade vi påmints att ej glömma, innan vi företog någon utfärd, att i det stora badhusets öfvervåning, som inrymde ett naturhistoriskt museum, taga i betraktande *en i upphöjdt arbete med stor konst gjord afbildning af Pyrenéerna för att der orientera oss i Luchons omgifningar och välja de turer vi ville göra. Vi gingo därför redan första dagen dit. Vi trädde in i det i grekisk tempelstil hållna ståtliga badhuset med dess präktiga portik i hvit marmor, beundrade takmålningarne, och vandrade så upp för de breda marmortrapporna till muséet — der vi genast mot afgift af 1 franc inträdde i det rum, der afbildningen af Pyrenéerna var att se. Det var ock sannerligen något som var värdt att skåda. Det var ett jättearbete af omsorg, tålmod och smak, utfördt i *papier maché* och med den finaste precision återgifvande den verkliga naturens alla former och färger. De nakna brungrå klipporna, de vidsträckta, mörka skogarne, de glänsande sjöarne och vattenfallen, de snötäckta fjelltopparne, de djupa, yppigt grönskande dalgångarne och gårdar, byar, kyrkor på bergslutningarne och i dalarne — allt framträdde i en så slående efterbildning, att det väckte vår häpnad. Skogarne sågo ut som verkliga små skogar, jag tror att de voro gjorda af någon liten moss, som man fått att på ett frappant sätt likna trädformen, sjöarne voro små speglar, strömmarne strimmor af finaste spegelglas, forsarne strimmor af glittrande silfverpapper, snön, som var alldeles förvillande lik verklig snö, var naturligtvis jemförelsevis lätt att åstadkomma med någon hvit pulvermassa.

Husen och kyrkorna voro verkliga små hus och kyrkor i miniatyr. Och allt detta var utfördt med matematiskt noggranna proportioner i alla mått.

Intresset ökades ej litet af den omständigheten, att konstnären sjelf, ingenjören *Toussaint Lezat*, var närvarande och på det artigaste sätt förefvisade och beskref sitt verk och besvarade våra nyfikna frågor och till och med påpekade för oss de små utflygter, som kunde vara att göra. Under samtalet kommo vi äfven att utbyta några ord med en annan herre, som var närvarande och med intresse tycktes följa förefvisningen. När denne fick höra, att jag var svensk, blef han lifligt intresserad och meddelade, att han gjort en förtjusande resa i Sverige 1874 såsom deltagare i den arkeologiska kongressen. Härpå följde presentation. Hans namn var *Maurice Gourdon*, han var bosatt i Luchon och inbjöd Georges och mig att komma till honom i hans villa, »Villa Maurice» vid Rue des Thermes, och taga i betraktande hans »collections». Besöket gjorde vi ock en af de följande dagarne och vi besågo med mycket intresse de rika arkeologiska och naturhistoriska samlingar, han hopat omkring sig i ett par rum af sin villa, nästan som i ett museum. Han var vänlig och språksam, talade med förtjusning om Sverige och Norge och räckte mig till slut en af honom sjelf författad beskrifning öfver sin resa i Skandinavien. Det var ett häfte på 78 sidor i stort quartformat och bar titeln »Croquis Scandinaves par Maurice Gourdon Bagnères de Luchon 1877.» Jag har sedan läst det med mycket nöje; det är hållet i liflig stil, röjer en snabb och i allmänhet riktig uppfattning af våra svenska förhållanden, stor förtjusning i nordisk natur och nordiskt folklynne och hela vägen igenom ett briljant resehumör. Under samtalet visade han oss en svensk Eskilstunaknif i en vacker messingsprydd laderslida och bad mig skicka honom några sådana, när jag kom hem — ty hvarken i Frankrike eller annorstädes kunde han få maken. Äfven bad han mig att

skaffa honom ett cranium af *lynx* i utbyte mot ett cranium af *Visard*. Jag var så förtjust i mannen, att jag lofvade honom allt med den största beredvillighet, men må den hygglige Maurice Gourdon förlåta mig, att jag vid min hemkomst glömde bort både knifvarne och craniet. Skulle någon annan nu vilja skicka honom dem i mitt ställe så vågar jag försäkra, att han dermed icke blott vinner Maurice Gourdots hjerta och skallen af en stenget, utan kanske på köpet ännu märkvärdigare kuriositeter från Pyréneerna.

Men — jag återgår till badhusbyggnaden. Jag glömde nämna att den älskvärde arkeologen, innan vi lemnade muséet, äfven visade oss en hop romerska minnesmärken, uppgräfdade i och omkring Luchon*, och lät oss veta, att stället redan på romarnes tid var känt för sina varma källor och af dem besökt som helsoort.

Nedkomna i badhusets jordvåning, kunde vi ej motstå frestelsen att genast taga oss ett bad i en af dess präktiga marmorbassiner (*piscines*). Vattnet var starkt svafvelhaltigt och svafvelluktande, och i början så hvitt, att vi kunde inbillas oss, att vi som Cleopatra i verlden badade i mjölk.

När vi sedan kommo ut ur badhuset varseblefvo vi i närheten af detta, likaledes tätt under berget, en liten hydda eller öppen barack i nätt schweitzerstil. Det var »la buvette», der helsovattnen druckos. Här skulle nu alltså Georges dricka för sin hals hvarje dag, men »det gick på sin hals» kan man säga: han tröttnade snart att spela patient och blef i stället helt och hållet turist liksom jag.

Och apropos turist, så blef resultatet af vårt besök på muséet, att vi bestämde oss att med det snaraste göra en utfärd till »Lac d'Oo» och derom skall jag förtälja i nästa kapitel.

* * *

---

* Största delen finnes dock på muséet i Toulouse.

Men dessförinnan vill jag nämna, att vi den 7 augusti gjorde en vandring till den der lilla Schweitzerstugan »La chaumière», äfven kallad »La Belle Vue» som låg som ett litet örnbo uppe på bergväggen högt, högt öfver Luchon. Det var en liten förberedande öfning för våra ovana ben att vandra på de der vägarne, som gingo i vinklar uppför det branta berget, och vi fingo nu derjemte rätt sigte på, hur skönt Luchon låg der nere i den vackra dalen, men det var inte därför jag omnämner denna lilla bergvandring utan för någonting annat af mycket mera prosaisk art. Vi hade hört, att den lilla Schweizerstugan, som egentligen var ett förfriskningsställe eller utvårdshus, var beryktadt för en anrättning, som skulle vara säregen för Pyrenéerna och som kallades »crêpes». Inte ens Georges hade rätt klart för sig hvad det var, och den beskrifning han fått och sökte i andra hand meddela mig gaf naturligen inte heller mig någon rätt föreställning om saken; och det var till en del af nyfikenhet på dessa s. k. »crêpes», som vi företagit vår lilla upptäcktsfärd uppför berget. När vi hunnit upp till »la chaumière» ytterst på en klippa och der mättat våra blickar med den förtjusande utsigten öfver staden och dalen, var vårt första göra att slå oss ned vid ett litet bord i en berggrotta och beställa två portioner »crêpes» — och döm om min förvåning och min glada förvåning på köpet, när dessa »crêpes», då de ändtligen anlände, befunnos vara — äkta *svenska pannkakor*. Så sågo de ut — vanliga tunna torsdagspannkakor — och så smakade de: de voro blott något mindre. Sådana serveras alltså i Pyrenéerna, men troligen ingenstädes annars i hela Frankrike... Jo minsann — jag slog just nu för säkerhets skull upp ordet i Littrés lexikon och fann, att rätten förekommer i hela »l'ouest de la France». Hur ha pannkakorna kommit till Frankrike? Det är en kulturhistorisk fråga, som jag icke åtager mig att lösa. Kanske genom våra vikingar?! Emellertid hade saken för mig också en språklig sida: jag visste nu, att den rigtiga öfversättningen

på »pannkakor» icke är »omelettes», som våra ordböcker vanligen uppgifva, och som är något helt annat, utan »crêpes»; och saken har ock ännu en sida, en internationel, och det är den, att, om en fransman kommer och helsar på oss på en torsdag, behöfva vi ej krusa utan bjuda honom på »crêpes de Luchon» såsom på en fransk raritet. Men nu är det bäst att jag slutar, annars blir det pannkaka af hela kapitlet.

VIII.

En morgon i fjellen och en qväll i »Casino».

Tidigt på morgonen den 8 augusti for en lätt öppen vagn förspänd med fyra små eldiga hästar i spann genom Allée d'Etigny ut ur Luchon i vestlig riktning. I vagnen sutto en medelålders elegant dam, tvenne herrar och en ung gosse på omkring 12 år, på kuskbocken en guide i sin förut beskrifna koketta uniform. De båda herrarne voro Georges och jag, damen en fru från Paris, madame Gaillard (kunna vi ju kalla henne); och pojken, en lång, blek gosse med stor skjortkrage öfver rocken, var hennes son Henri.

Georges hade hört hemifrån, att madame Gaillard skulle vara kommen till Luchon för att låta vattenbehandla sin unge son — stackars gosse, han såg tillräckligt vattlagd ut redan — och att de tagit in på Hôtel d'Angleterre; och Georges hade just dagen förut uppsökt henne och föreslagit henne att vara med om utflykten till Lac d'Oo. Hon var förtjust öfver förslaget, och nu voro vi på väg. Det gälde att besöka en liten romantiskt belägen fjellsjö, högt uppe i bergen, mer än fem tusen fot öfver hafvet. Vägen till sjelfva foten af det berg vi hade att bestiga var omkring halfannan svensk mil, och så långt hade vi körbar väg, mest uppför.

Madame Gaillard var ett språksamt resällskap, en

fransyska af den äkta parisiskt moderna sorten. Hon var, ehuru närmare 40 än 30-talet, klädd i utsökt toilette af nyaste mod, och hennes drag buro ännu spår af ungdomlig fågring, den lilla näsan var aristokratiskt krökt och en smula tillspetsad, munnen liten och tvärsäker med ett drag som röjde, att hon var van att få sin lilla vilja tram både hemma och borta, ögonen ej stora men lifliga och eldiga, och tungan talande. Hon tycktes under färden ej mycket fästa sig vid det förtjusande landskapet omkring henne, som hon för öfrigt ej såg för första gången — hon hade tusende saker att berätta för Georges och kryddade sitt tal med infall och anekdoter, som aflockade denne det ena högljudda skrattet efter det andra, och pointerna voro ofta så parisiska, att de måste hviskas i örat på Georges för att ej gossen skulle höra dem.

Endast han och jag sutto tysta. Vi hade nog att göra med att betrakta det storartade landskapet, som syntes oss mera tilltalande än konversationen. Ja, jag får säga, att en sådan landsvägsfärd som denna genom de sköna pyreneiska dalsträckningarne med höga berg på alla sidor, somliga vildt nedstupande och med glittrande kaskader på den mörka bergväggen, andra sluttande ned mot dalen med vackra skogar, gröna ängar och trefna byar — och så längst bort i fonden de snöiga fjellen stickande sina hvita hufvuden högt öfver landskapet — ja, att en sådan landsvägsfärd är kort sagdt obeskriflig.

Vi kommo allt längre in bland bergen och i allt trängre dalgångar, och åkte till slut längs en skummande elf, tills vi omsider stannade framför en bergvägg, som hejdade all vidare färd. Vi voro vid ändan af en trång återvändsdäld.

Här låg en liten tarflig stuga och ett par lador, och vid en af dessa upptäckte vi nu i skuggan de fem ridhästar, som väntade oss för att föra oss uppför berget. De hade hitförts några timmar tidigare af tvenne guider, och dessa

så väl som den som kört vagnen, skulle nu vara oss följaktiga uppför berget, en till häst och två till fots.

Vi skulle alltså *rida* uppför berget, — och jag som aldrig i mitt lif suttit på hästrygg mera än en enda gång, då den häst jag satt på leddes af en stalldräng i sakta mak för att vattnas. Den smala gångstig, som jag såg slingra sig lik en orm uppför bergväggen längs bråddjupen, var i sanning ej ämnad att stärka mitt mod. Jag förklarade alltså högtidligt för Georges och madame Gaillard, att jag aldrig ridit, att färden var halsbrytande, och att jag ämnade knoga uppför berget till fots, — men denna förklaring helsades blott med ett muntert skratt, och munterheten blef ej mindre, när jag såsom en sista resurs tillade, att jag »hade hustru och barn hemma i Sverige». När alltså ingenting hjälpte, beslöt jag i bara förargelsen att sitta upp — men detta var lättare sagt än gjordt. Efter några fåfånga försök, lät jag leda hästen till stugans fönster, och så gick jag in i stugan, slog upp fönstret, steg upp på fönsterkarmen och klef derifrån i sadeln.

Der satt jag nu — det var med en hissnande känsla jag såg ned i marken och kände benen dingla vid hästens sidor; det gick väl dock an, så länge djuret stod stilla, men så började den besten röra sig och gå framåt, och då kan jag inte neka, att jag kände en osäkerhet i min position, som var i hög grad oroande. Den som påminner sig sitt allra första försök på hästrygg torde förstå mig och ha ett litet grand af medkänsla. Men det hade inte madame Gaillard och Georges Legrand, de voro bara roade — jag glömmer aldrig madame Gaillards klingande skratt — och så satte sig kavalkaden i rörelse i gåsmarsch uppför berget. Framst red en af guiderna, derpå madame Gaillard, så Georges, så »le petit Henri» och sist jag. Af de två guiderna till fots ledde den ene min häst och den andre gossens, och detta var ju under så brydsamma omständigheter i viss grad lugnande. Men det vill jag i alla fall säga, att, skall

man göra en bergbestigning för att beundra en storartad natur, så skall man ej på samma gång öfva sig för första gången i konsten att rida: jag lägger detta hvarje ovan bergbestigare på hjertat såsom en fråga icke blott af vigt, utan äfven af jemnvigt. Men, är man en sådan våghals som jag, så måste man, om man önskar bestå i balanceringsprovet, följa mitt exempel, d. v. s. ha ögonen stadigt fästa på hästmanken och handen också (ja, ibland begge två) och med fullkomlig likgiltighet höra de förföriskt lockande ropen: »se er omkring! se på den vackra utsigten, se hur romantiskt!», äfven om de komma från en så sirenisk röst som madame Gaillards, ty annars kan det i en hastig vändning hända, att man trillar af hästen.

Men hvarför i all verlden steg jag då inte af? Jo, jag hade alldeles samma ambition som »Keiseren» i »sine nye Klæder». Det står om honom i Andersens bekanta saga: »og det krøb i Keiseren» . . . »men han tænkte som saa: nu maa jeg holde Processionen ud». Så tänkte jag med, och så höll jag ut uppför hela berget, och längs afrunder, der jag hade kunnat rulla ned, om jag gjort en enda knyck.

Det var en lång färd. Ändtligen knogade hästarne trötta och löddriga uppför den sista branta bergknallen — processionen stannade, och med en suck af lättnad hoppade jag af.

Vi stodo på en liten bergplatå och hade närmast bredvid oss till venster en liten treflig stuga och till höger en uthusbyggnad, dit guiderna nu ledde sina uttröttade hästar — men midt framför oss, hvilken tafla! Jag stod som fastnaglad och vet ej, hur länge jag skulle stått, om ej Georges och madame Gaillard närmat sig skrattande och frågat, hur jag mådde efter ridten, hvarpå Georges tog mig under armen och vi allesammans vandrade fram, veko om knuten på den lilla stugan och satte oss på en bänk framför långväggen.

En snyggt klädd qvinna kom ut på förstubron och frågade, om vi behagade frukost. Jag lät de andra beställa och fortfor att betrakta taflan framför mig.

»Ja! är inte den lilla sjön förtjusande?» utropade madame Gaillard, sedan hon gifvit sina ordres, »och de höga, branta bergen omkring, som stupa direkte ned i sjön, och det stora vattenfallet midt emot — kan ni tänka Er, monsieur, att det är nära 900 fot högt? — och de hvita glacierna deruppe af le Port d'Oo och le Pic du Portillon. Ja, är det inte en herrlig syn, mon petit Henri? Jag har varit här flera gånger, det är mitt älsklingsställe. *C'est ravissant!*»

Den lifliga madame Gaillard har besparat mig beskrifningen.

»Och lyss!» fortsatte hon, »hör ni dånet af vattenfallet? Det är en musik som vi ej ha i Paris.»

Om jag hörde det? — det ljud som en åska på afstånd och fylde hela nejden med denna väldiga, stämmingsfulla musik som är den enda som passar till en sådan tafla. De sköna skiftningarne af skuggor och dagrar i detta fjellandskap kan jag ej beskrifva, ej heller det rika färgspelet. Och den lilla sjön sjelf låg der så spegelklar och inbjudande, att jag kände mig oemotståndligt frestad att kasta mig i och bada och skulle också ha gjort det, om jag ej hindrats af madame Gaillard och Georges. De påstodo, att badning i dessa iskalla fjellsjöar var lika farligt som att släcka sin törst af det nedströmmande iskalla fjellvattnet. Ingen gjorde det ostraffad. Jag fick alltså nöja mig med luftbadet, det svala, sköna, i denna höga, rena bergatmosfer.

»Le dejûner est servi, madame et messieurs», anmälde nu vår lilla värdinna med en graciös böjning på hufvudet.

På bordet framför oss hade hon under vårt samtal bredt en duk så hvit som gletschernas snö. Der hade hon nu bullat upp hvad huset förmådde, och det var ej att förakta. Stekt laxöring, samma dag uppfiskad ur den lilla sjön, ypperligt smör, mjölk, ost, färskt bröd, godt vin och — svenska pannkakor: det var en lukullisk anrättning, och vi gjorde den all heder. En sådan frukost under bar himmel högt uppe bland fjellen, med en sådan tafla framför mig och med

den sublimes taffelmusiken från vattenfallet — tror jag mig aldrig förr ha varit med om. Nu gled en liten båt fram öfver sjön dernere, se hvilken ljusstrimma efter den! Sjelfva frukosten blef i denna omgifning idel poesi, och efteråt slogo Georges och jag oss ned på klipporna vid stranden och madame Gaillard ropade från förstubron ned till oss: »Chantez, messieurs, chantez!» och så sjöng jag Lindblads »Öfver skogen, öfver sjön» och derpå Georges med sin klangfulla basstämma »I dessa fridens bygder». Och bergen kring sjön genljödo, och vi skördade applåder och »bis!» uppifrån stugan. Jag tror, att äfven värdinnan och guiderna deltog.

Desse senare intogo under tiden några förfriskningar vid bordet, och när de slutat anträdde återfärden, och vi lemnade med saknad den lilla fjellsjön bakom oss. Nu var jag betydligt modigare än förut, jag satte mig utan tvekan upp på hästryggen — det var nu ej längre första gången — och under vägen utföre tittade jag flera gånger omkring mig utan att trilla af. Och när jag kommit lyckligt ned till vår lilla station vid bergets fot, skar jag mig i slutningen en hasselkäpp, som jag ännu har kvar som ett minne af färden till Lac d'Oo.

Snart sutto vi åter i vagnen, och den lifliga madame Gaillard, som vid fjellsjön i den rena bergsluften varit älskvardheten och poesien sjelf, återtog nu på allmänna landsvägen historierna ur sin rika »chronique parisienne», och midt under en af dessa historier åkte vi åter in i det lilla parisiska Luchon med dess kaféer och hôtél.

* * *

Innan vi skiljdes hade vi kommit öfverens om att träffas i »Casino» på qvällen.

Luchon hade nemligen såsom de flesta franska städer ett s. k. »Casino», närmast att förlikna vid hvad vi kalla ett »Tivoli». Der fanns en vacker trädgård med lummiga

trädgrupper, sköna gräsmattor, prunkande blomsterrabatter och en liten förtjusande svandam; och derjemte må tilläggas, att ett skönare läge för en offentlig trädgård torde man få leta efter i Europa. I det vackra Luchon fans ingen vackrare punkt än här. Man behöfde blott lyfta ögat, så såg man hela den sköna dalen omkring sig, eller rättare man såg de höga bergsträckningarne på ömse sidor om denna dal i alla de leende färgskiftningar, som de en solljus dag erbjödo, och i söder, der dessa bergsträckningar tycktes förena sig, såg man på en kulle de vackra ruinerna af medeltidsborgen *Castel Viel* med dess höga torn, och bortom detta och högt öfver det stängdes synranden af det der vackra snöfjellet inne i Spanien.

Till Luchons Casino hade derfor Georges och jag redan första dagen skaffat oss abonnementsbiljett, och i dess vackra trädgård tyckte vi om att promenera någon stund hvarje dag. Men äfven om qvällarne gingo vi ofta hit. Då var hela trädgården upplyst med lampor och kulörta lyktor, och då utfördes förträfflig orkestermusik i en öppen paviljong liknande musikpaviljongerna i Stockholm. På den stora sandplanen der omkring stodo hundratals stolar och små bord för dem som ville lyssna till musiken och samtidigt låta servera sig förfriskningar från kaféet inne i Casinobyggningen. Mellan musiknumren flögo då och då raketer med fräsande fart upp mot den mörka himmelen, och någon gång uppsteg en lysande ballong, som af de människoskaror, som vimlade i trädgården, följdes med undrande blickar och uppåt riktade ansigten, tills den såg ut som en liten, liten ljusprick på den mörka himmelen och slutligen försvann bortom bergen.

Här träffades nu Georges, madame Gaillard och jag på qvällen samma dag vi varit vid Lac d'Oo. Äfven en främmande herre af madame Gaillards bekanta slöt sig till oss, och snart sutto vi alla fyra kring ett litet bord med en skummande förfriskningsdryck framför oss.

De vackra tonerna från ett orkesterstycke hade just förklingat och madame Gaillard återtog lifligt den afbrutna konversationen. Jag vill ej säga, att denna var lika oskyldig som musiken och raketerna, trots den både klingande musiken i hennes röst och de blänkande, raketlika infallen af hennes »esprit» och trots äfven hela hennes älskvärdhet för öfrigt. Den hade börjat med några rätt fria historier och öfvergick nu till badkostymer för damer, nemligen den lämpligaste och graciösaste sorten af sådana vid hafsbad-orterna, den som bäst kunde framhålla den kroppsliga skönheten utan att vara allt för djerfva — och de olika åsigt-erna härom uttrycktes med fransysk frihet af både madame Gaillard och de båda herrarne. Härigenom kom man mera särskildt in på den estetiska frågan om de qvinliga skönhetsformerna, och detta åter gaf madame Gaillard anledning till en skarp kritik öfver axlar och bröst hos några unga fruntimmer som, intet anandé, just gingo förbi vårt bord, och utspann sig sedan mellan madame Gaillard och herrarne en ganska ingående, estetisk diskussion i ämnet.

Under detta samtal kom en ung man att passera förbi vår plats. Han syntes känna madame Gaillard och gjorde en artig helsning. Den unge mannens utseende tycktes mig en verklig typ af en ung *roué*. Också anmärkte madame Gaillard med en skakning på hufvudet, när han gått förbi, att han var »un *mauvais sujet*», men tillade leende i samma andedrag »*et charmant garçon*», en parisisk sammanställning som äfven herrarne tycktes finna aldeles i sin ordning.

Så långt hade samtalet hunnit, tid efter annan accom- pagneradt af en fräsande raket — då ett smällande och smattrande ljud förnams från en gata utanför trädgården och samtidigt ett tramp och ett sorl som af en stor mennisko- massa. Vi sågo dit men urskiljde genom det tätta löfverket ingenting utom en mängd små ljuspunkter, som tycktes röra sig framåt. Det smällande ljudet fortfor och blef allt starkare, men öfverröstades med ens af en dånande musik af

messing och trummor. Hela vårt intresse riktades nu åt detta håll, och sjelfva madame Gaillard glömde både badkostymer, fruntimmersaxlar och »mauvais sujets».

Musiken tycktes först aflägsna sig men kom sedan närmare igen, så att det föreföll, som om festtåget, eller hvad det var, hade styrt kosan genom någon af de stora grindarne bakom Casinobygnaden in i sjelfva trädgården. En mängd menniskor rusade också upp från borden rundt omkring för att se, hvad det var. Musiken, som nu tydligen kom i riktning mot den öppna plats der vi sutto, tystnade åter helt tvärt, och det förra smällandet hördes igen, men nu dubbelt starkare såsom af hela salvor af »ryska smällare», och tillika ett tramp som af kavalleri, och på samma gång förnams åt samma håll ett starkt sken och en rök såsom af facklor. Hvad kunde detta vara?

Snart var gåtan löst, när tåget om ett ögonblick hade hunnit fram. Det var hela kåren af Luchons guider, omkring 60 stycken, till häst, i stort festtåg med ridande musik i tēten. I den stoltaste hållning sutto guiderna i sin vackra kostym på de små smidiga hästarne, och alla hade de sina långa piskor i handen och smällde med dessa oupphörligt, fram och åter, högt öfver sina hufvuden. Hvarje smäll ljud betydligt starkare än en vanlig knallhatt, och man kan då tänka sig, hur bedöfvande bullret var, när hela salvor lossades på en gång. Och vid ryttarnes sida sprungo små gossar, två för hvarje häst, bärande högt i händerna facklor, som flammade och sprakade och kastade öfver hela det sällsamma brokiga tåget ett fladdrande skimmer af — jag vet icke hvad för något sagolikt och romantiskt.

Guiderna sutto raka på sina hästar och sågo icke ens åt folkmassan omkring sig, så helt voro de inne i sin höga feststämning — de hade hela sin uppmärksamhet på piskorna, och ljudet från dessa var för dem liksom en ridderlig svärdsklang. Och nu föllo musikanterna in igen, och så under musik och pisksmällar och hästramp och fackelsken och

rök och dam drog det märkvärdiga tåget förbi Casino-byggnadens marmortrappa, gjorde en omväg och försvann slutligen genom en annan port ut ur trädgården.

Hvad var nu meningen med detta underliga tåg? Jo, följande dag skulle på ett fält utanför staden de årliga kapplöpningarne («les courses») ega rum; och guiderna, som här skulle uppträda som dagens hjeltar och täfla om ett pris, tillkännagåvo för allmänheten genom detta fackeltåg den stora händelsen. Så gick det till alla år.

Detta festtåg, vackert i sig sjelf, hade nu äfven den förtjensten att på ett behagligt sätt afbryta den diskussion som fördes vid vårt lilla bord, och på festligt sätt avsluta aftonen. Och jag gick hem med den öfvertygelsen, att hästramp och pisksmällar ofta är roligare att höra än den mest »bildade» konversation.

* * *

Jag borde väl också ha sagt ett ord om kapplöpningarne dagen derpå. Mycket är dock ej att säga derom. Fältet låg ungefär en svensk fjerdingväg utanför staden och folk strömmade dit till häst, till fots och i vagnar och omnibussar långt före den utsatta tiden. Bergslutningen vid sidan af kapplöpningfältet var nästan fullsatt af åskådare vid vår ankomst och företedde ett brokigt skådespel. Här uppe kostade åskådareplatsen ingenting, men nere på fältet innanför stängselrepet 2 francs. Äfven der var rätt mycket folk, mest af den förmögnare klassen. Kapplöpningarne, som voro en svag imitation af de engelska, ända till sjelfva jockeydrägterna, voro emellertid ej mycket att se, då man förut sett sådana i England långt mera storartade. Men så uppträdde till sist *guiderna* i den sista löpningen, och deras vackra drägter, vackra små hästar och vackra ridt väckte större intresse. Också steg deltagandet och hurraropen för deras pristagare till en verklig hänförelse, icke minst uppe från bergsslutningen.

På återvägen till Luchon mot aftonen rädde det brokigaste virrvarr af ridande, gående och körande, som nu i sin tur tycktes vilja ställa till allmän kapplöpning på landsvägen. Det var härunder ett buller, ett väsen och ett skratt, som på en karneval, och jag, som var till fots, prisade mig lycklig, att jag ej blifvit öfverkörd.

IX.

Paris i Pyrenéerna eller — "medaljens frånsida".

Från den rena bergluften, den höga, storartade fjellnaturen skola vi nu för ett ögonblick stiga ned i en annan atmosfär och en annan omgifning, der hvarken renhet eller höghet möter oss. Att Luchon med sina lysande hotell, sina präktiga kaféer, sin boulevardlika hufvudgata föreföll som ett litet Paris i miniatyr, har jag redan framhållit, men att den tyvärr var lik Paris äfven i en annan mera ingående mening, när man närmare lärde känna den brokiga värld, som der tillströmmat, och de förlustelser den lilla staden hade att bjuda — det märkte jag först så småningom.

Jag har nämnt den vackra Casinoträdgården med sina gräsmattor, blomsterrabatter, sin lilla svandam, sin orkestermusik, sina raketer och kulörta lyktor. Allt detta var ju ganska godt, men midt i denna lustgård var ett slags »kunskapens träd på godt och ondt», som de goda Luchonboarne hade der förlagt, och som de besökande aldrig hade bort röra, jag menar en stor palatslik byggnad med alla möjliga lockelser, ett förföriskt Eldorado, der allt hvad den njutningslystna verldsmannen och verldsdamen, både damen af »monde» och af »demi-monde» kunde önska sig, var sammanfördt på en enda plats. Der fanns en teater, der allt möjligt skräp af den moderna parisiska sorten, slippriga äktenskapskomedier och lättfärdiga operetter, utfördes af andra och tredje rangens »artister»; der fans en balsal, der

nästan hvarje qväll i veckan sminkade och pudrade damer af den mindre anständiga sorten svängde om med förstkommande kavaljer, — och »anständiga» damer ej höllo sig för goda att se på, sittande med sina män och barn på läktaren; der fans vidare spelsalar, der alla slags hazardspel, såsom »le baccara», »le jeu des petits chevaux» m. fl. (alla utom »roulette», som inkonseqvent nog var förbjudet) pågingo hvar dag, synnerligen på qvällarne och värst mot midnatt — såsom »mörksens gerningar» anstår. Der fans således allt hvad en blaserad parisare eller annan blaserad verldsman kunde önska sig — en »Variétés», en »Mabille» och ett »spelhelvete». Ja, af senare sorten fans icke blott det egentliga inne i sjelfva palatset utan äfven åtskilliga smärre i särskildt för ändamålet uppförda, förtjusande små paviljonger utanför. Dessa senare voro der förlagda för att vara lättare tillgängliga för alla promenerande i trädgården, äfven med små tillgångar — ty der var högsta tillåtna insatsen ej mer än 2 à 3 francs. Det skulle således blott vara ett litet oskyldigt folknöje(!). Inne i palatset åter fingo insatserna vara mångdubbelt högre — dock äfven der begränsade till en viss summa, så fick ju saken ett anständigt yttre. Men tro dock ej, att alla dessa spelhålor tillsammans tillfredsstälde lystnaden hos de rouéer och emanciperade damer som svärmade i detta pyreneiska paradis. Den kära »rouletten» med den obegränsade insatsen fattades ännu. Men ett företagsamt consortium hade vetat råd, och hade inrättat ett verkligt »roulettehelvete» à la Monaco i en liten bondby inne på spanska området tätt intill gränsen, dit de franska myndigheternas makt icke sträckte sig. Byn var romantiskt belägen inne bland bergen, och till detta näste styrde dagligen speltörstande lättingar och äfventyrare kosan alla dagar till häst och i vagn och följda af guider som till en bergfärd, så att färden fick utseende af en oskyldig romantisk utflygt i den sköna omgifningen. »Damer» voro naturligtvis äfven med. Gång efter annan hörde vi berättelser, huru

den och den unge mannen der spelat bort flera tusen francs på en afton, huru den och den blifvit totalt ruinerad o. s. v. Någon gång kommo till och med rykten om revolverskott och sjelfmord. Georges föreslog mig flera gånger, att vi skulle resa dit och se, hur der gick till, men det blef aldrig af. Vi nöjde oss med att i spelpaviljongerna i Casino — öppna, luftiga och glada som musikpaviljonger — då och då betrakta de spelande kring »le jeu des petits chevaux». Detta var så inrättadt, att ofvanför en stor cirkelrund skifva med rutor och nummer sattes genom en mekanism små bilder af hästar i en häftigt snurrande rörelse rundt kring skifvan, och vinsterna utföllo på de nummer och färger, öfver hvilka hästarne stannade. Der trängdes herrar och damer om hvarandra, ja äfven — barn. Vi sågo sådana ofta under sina föräldrars leende bifall sätta ut hela francsstycken eller mer och — förlora, hvilket kostade tårar, eller också vinna — hvilket var ännu värre, ty då först vaknade spelifvern hos dessa små. O tempora! o mores! »Bättre vore att en qvarnsten» etc.

I de egentliga spelsalarne inne i byggnaderna var jag bara en gång. Åsynen af de passionerade ansigtena, synnerligen hos välklädda yngre eller äldre qvinnor, som här trängdes bland männen kring spelborden, var så vedervärdig, att jag snart tog till flykten och aldrig kom tillbaka.

* * *

Men låt oss gå vidare i dessa tidsbilder. Hvad det ofta var för slags damer, som här i denna franska badsociété förekommo vid herrarnes sida, kunna vi förstå af följande.

Georges och jag sutto en af de första aftnarne och drucko té i en af de der praktfulla åt gatan öppna restauranterna vid Allée d'Etigny. Der var lif och rörelse, fullt af gäster inne och fullt af nyfikna utanför. En elegant italienska hade just inträdt från trottoaren och spelat guitarr

och luta: en trollkarl hade uppträdt och gjort sina konster, bland annat i mnemonik — och nu hade det blifvit en paus, sedan tallriken gått omkring och jagat alla nyfikna på flykten. Min uppmärksamhet fästes då snart vid trenne unga par, som slagit sig ned kring en splendid supé med champagne i fonden af restauranten. De syntes ha mycket roligt, och de fina damernas skratt klingade rätt ljudligt. En af männen, som tycktes sköta värdskapet och föra ordet, hade ett särdeles distingueradt och tillika artistiskt utseende, som i viss grad tilltalade mig. Georges såg nu också dit, syntes lifligt öfverraskad och sade genast till mig med låg röst:

»Vet Ni, hvem den der herrn i mustascherna är?»

»Nej.»

»Det är den store operasångaren C—l från Paris. Det är en charmant sångare. Hvilken röst och hvilket föredrag! Åh! det är en sång som kan riktigt värma och lyfta ens hjerta. Jag har sett af tidningarne, att han skulle vara här för att sköta sin hals.»

»Och den magnifika damen vid hans sida är väl hans hustru?»

»Inte alldeles; det är hans *maîtresse* — och hon är honom följaktig hit från Paris. Jag känner äfven igen henne. Hon är ökad i hela Paris och väl upptagen i alla konstnärskretsar, äfven i vissa familjekretsar.»

»Och de andra två herrarne, känner Ni dem också?»

»Ja, det är också celebriteter från Paris' konstverld, messieurs X. och Z.»

»Med deras damer är väl då också förhållandet det samma som med C—ls?»

»Naturligtvis — det förstås.»

Jag uttryckte min häpnad och afsky, men min vän Georges tycktes finna allt i sin ordning; det här var ju artister, och bland dem vore enligt hans mening sådana »mariages de Bohême» ett slags privilegium.

»Kanske fins bland den fina värld vi se här i Luchon flera sådana förhållanden?» sporde jag vidare.

»O! sancta simplicitas!» utropade han, »en hel mängd. Här fins i Luchon under badsäsongen en klubb (»cercle»), der damer och herrar sammanträffa och hufvudsakligen roa sig med kort- och hazardspel och dans. Af herrarne tillhöra många gräddan af Paris' konstnär- och köpmansverld, och damerna, alla i magnifika toaletter af sista modet, äro naturligtvis samtliga af den der tvetydiga sorten. Jag gjorde en titt der i går qväll, der var fullt af folk och spelet pågick lifligt vid alla bord.»

Jag frågade intet mer för tillfället. Jag hade fått nog och förstätt nog: här var något värre än spelhålor; här i dessa sensuella, djuriska s. k. »fria äktenskap»(!) var ett stycke af den helvetesmina, som i vår tid, i omedvetet förbund med socialismen, undergräfvat familj, samhälle och religion — för att om möjligt spränga allt i luften.

* * *

Och på denna ihåliga mark leker den moderna fina världen och flätar sin fäfängas och sina nöjens kransar, som om den befunde sig på en blomsteräng i djupaste frid. Och hvad den hör från det der inre förstörande arbetet, synnerligen det som undergräfvat sedlighet och tukt — finner den vara ett intressant litet ämne för salongskonversation och realistisk aftenlektyr. Jag talar här om den fina, slöa societetsverld, som ej direkt deltar i förstöringsarbetet, som ej gillar det i grunden, som ej ens förstår dess förfärande sprängkraft — utan barnsligt själfsvåldigt betraktar det från den estetiska och »pikanta» sidan. Den gör som vår lilla graciösa och älskvärda madame Gaillard, den gör små »historietter» af alltsammans och hviska dem i örat på sina vänner och skrattar dervid riktiga små silfverklingande skratt, och under tiden håller den måhända för egen del

strängt på dygd och anständighet och går ordentligt i mes-
san och läser sitt »Pater noster» och sitt »Ave Maria».

* * *

I denna vimlande fina verld af badgäster i Luchon
funnos utan tvifvel många som tillhörde denna lätta sorg-
lösa kategori af salongsfolk, som fortfarande leka sin verld
fram utan blick för tidens allvar, utan tanke på den skriande
nöden, utan fasa för den växande moraliska afgrunden, men
äro så mycket mer uppmärksamma på »*coutume*» och »*chic*»
och »*comme il faut*», och därför nog anständiga att för-
akta både »*le cercle*» och spelsalarne och kanske de allra
sjelfsvåldigaste operetterna också. Sådana voro t. ex. »Ma-
dame Légère», Madame Charmes», »Monsieur Joyeux» och
»Monsieur Blasé» och flera andra som vi i denna parisiska
pyrenéerverld flyktigt sammanträffade med. De tillhörde
alla den finare sociétén, voro till sin politiska ståndpunkt
konservativa, till sin religiösa rättrogna katoliker och till sin
konversation — »frisinnade». De liknade, kan man säga,
dessa konservativa blad i Paris, som på ena sidan med ifver
afhandla allvarliga kyrkliga spörsmål från ultramontan stånd-
punkt och på den andra (eller på spalten bredvid) med
god smak bjuda sina läsare på skabrösa »*on dit*».

Madame Légère, en rik ung enka från Paris, hvars
sprittande glada »esprit», fina verldsväsende och fria kon-
versation frapperade mig såsom något från svensk synpunkt
extraordinärt, syntes mig vara en verklig typ för en modern
fransk salongsdam i våra dagar. Åtminstone kan jag (mähända
med ett eller par undantag) ej påminna mig någon gift
dam i de kretsar, der jag införts, som jag ej tror skulle
med nöje ha lyssnat till hennes historier och, trots
all älskvärdhet och all fin bildning, mähända berättat an-
dra dylika sjelf. Vid middagsbordet i en fin fransk familj
med för tillfället inbjudna gäster, herrar och fruar, hörde
jag en gång en konversation, som damerna lifligt deltog i,

och som dock var af den art, att ingen svensk qvinna gerna skulle ha åhört den utan att slå ned ögonen.

* * *

Mycket af denna lätta lek med det orena, ja, mycket af hela den frivola andan i den moderna franska tidsriktningen öfverhufvud härrör utan tvifvel från det lösliga sättet för ingående af äktenskapsförbindelser i Frankrike och det deraf så ofta alstrade lösliga förhållandet makarne emellan samt dertill det mycket gängse bruket att uppfostra barnen borta i helpension, så att de från och med den tidigaste skolålderns inträdande knappt vidare synas till i hemmet.

Om äktenskapsförbindelsernas ingående kunde vara mycket att säga. Madame Gaillard skrattade ett af sina muntraste skratt, då jag, apropos en af hennes historier, omtalade våra svenska förlofningar, och huru sådana vanligen ingingos först efter någon längre personlig bekantskap, och att denna ytterligare till bådads båtnad utvecklades under förlofningstiden, som stundom kunde räcka flera år. Hon fann allt detta så ytterligt löjligt och dessutom så — farligt, tillade hon (detta senare med en liten allvarsam min och en dygdig knyck på hufvudet), att hon knappt kunde tro det var sant.

»Men man såge väl efter dem, någon äldre dam var väl alltid med dem?»

När jag härpå svarade, att de utan tvekan lemnades på tu man hand både i fästmöns hem och på promenaden och annorstädes, ja, att de ibland kunde göra kortare resor tillsammans, så hade hennes munterhet inga gränser.

»Men hur i all verlden kan detta gå för sig? Det är ju orimligt, det kan ju aldrig gå bra i längden!» — och så ett af hennes glada skratt igen.

Nej, då fann hon det franska sättet vida förståndigare och — »dygdigare». Der fans alltid en garanti mot alla ledsamma händelser.

Och hurudant är det franska sättet att ingå äktenskap? Ja, härom vill jag nu lemna en liten föreställning genom att återgifva hvad en fransk läkare, en aktad och aktningssvärd ung man, i Rouen en gång meddelade mig om saken. Han sjelf beklagade i hög grad förhållandet i Frankrike och prisade det svenska folket lyckligt, som hade det annorlunda stäldt. Hans framställning var ungefär följande:

Hvarje ung fransk flicka af bättre och välbergad familj skickas från skolålderns början i helpension för att der uppfostras, och, om familjen är varmt katolsk, helst i en klosterskola. Under hela den långa skoltiden, som kan räcka till hon blir 16 å 17 år, får hon endast göra mycket korta feribesök i hemmet, och när hon slutat och anses fullbildad, har hon ingen annan erfarenhet af lifvet, än den hon fått inom skolans murar, som för henne i viss grad kunna likställas med fängelsemurar. Och dock anses hon nu färdig att när som helst inträda i äktenskap med den förste unge man, som anmäler sig och af föräldrarne anses nog kvalificerad. Någon bekantskap med unge män eger hon ej, ej ens så mycken, att hon flyktigt kunnat fästa sig vid någon. Allt samtal på tu man hand med en ung herre anses för en flicka otillständigt och komprometterande. Ja, om t. ex. ett inbjudet sällskap af unga och gamla promenera tillsammans i värdfolkets trädgård efter middagen, så strider det skarpt mot fransk konvenans och anständighet, att tvenne unga af olika kön vandra samtalande tillsammans några steg före eller efter det öfriga sällskapet. Der måste alltid vara en tredje person med, annars anses den unga flickans beteende i hög grad klandervärdt. Hon öfvervakas noggrant och vet sjelf, att hon begår ett stort fel, för att icke säga brott, genom att tillåta sig en dylik frihet. Att under sådana förhållanden kunna knyta bekantskap med en man och lära känna och värdera honom är naturligtvis ej att tala om.

Och nu till den unge mannen. Vi tänka oss en som har slutat sin skolkurs eller kanske akademikurs, och som

har fått en ekonomiskt tryggande anställning eller ock har enskild förmögenhet. Han önskar träda i äktenskap, men den franska konvenansen har ej tillåtit honom att göra bekantskap med någon ung flicka: att fatta kärlek skola vi ej tala om. Kort sagt, han känner ingen. I sina giftasbekymmer vänder han sig till någon af sina vänner, helst en gift man med vidsträckta relationer och bekantskaper, och frågar honom, om han har någon flicka att föreslå. Vännen loftar att fundera på saken och se sig om. Att flickan skall ha någon hemgift att erbjuda, förstås af sig sjelf, ja, giftaskandidaten uppgifver till och med det minimum i räntor han önskar, liksom han naturligtvis äfven måste för vännen noggrant uppgifva sina egna årliga tillgångar i lön eller räntor eller bådadera. Om någon tid kommer vännen åter och meddelar, att han tror sig ha funnit ett passande parti, så och så mycket i ränta, åldern 19 år, och att »föremålet», jag hade så när sagt »varan» finnes »till påseende» i kyrkan X. nästa söndag vid messan i den och den stolraden. Han meddelar honom för öfrigt vissa igenkänningstecken. Flickan sjelf vet af ingenting.

Vår unge giftermålsaspirant infinner sig vid utsatt tid på ort och ställe, får snart sigte på den unga damen, tar en stol i hennes närhet, men ej för nära, för att ej väcka misstankar, knäböjer och genomgår hela messan mycket andäktigt och ordentligt och sneglar under tiden ihärdigt på den föreslagna, som ej misstänker det ringaste. Efter messans slut kommer vännen emot honom utanför kyrkan, och vi kunna tänka oss ungefär följande samtal:

»Nå, hvad tyckte du?»

»Jo, jag tar henne.»

»Rätt så — vacker profil, inte sant?»

»Jo, och vackra ögon och behagliga rörelser; hennes knäfall var förtjusande. Du sade ju 8000 francs i räntor?»

»Alldeles så, 8000, och åldern 19.»

»Du kan anmäla mig, när du vill.»

Naturligtvis kunna vi också tänka oss, att flickan inte var vacker, att hon hvarken hade vacker profil eller vackra ögon eller behagliga rörelser, men då är naturligtvis *räntan* så mycket vackrare.

Vännen-kommissionären går nu en af de följande dagarne till flickans föräldrar och anmäler, att han har en måg att erbjuda dem med så och så många tusen francs i ränta — »en aktningvärd ung man vid namn X., af god familj och (vi kunna ju antage det) fördelaktigt yttre» — en fotografi förevisas.

Saken diskuteras nu en stund mellan kommissionären och föräldrarne, en mängd upplysningar begäras och erhållas, och vi antaga, att de utfalla öfverhufvud till den sökandes fördel.

Emellertid afgöres saken ej än. Föräldrarne söka först få se den anmälde för att mönstra honom i original och ej längre »in effigie» och bilda sig ett omdöme för egen del; och sker detta vanligen på någon bjudning hos andra, någon större bjudning som under den närmaste tiden händelsevis yppar sig inom deras egen umgängeskrets. Och vanligen tillgår då så, att flickans mor i all hemlighet skriver några rader till värdinnan i den familj, der bjudningen skall hållas, och beder henne inbjuda den unge mannen, en anhållan som aldrig vägras, då det i sådana fall alltid är en vedertagen sed fruarna emellan att stå hvarandra till tjänst. Den unge mannen kommer således på bjudningen, väl vetande genom kommissionären, hvarom fråga är; och här få nu flickans föräldrar tillfälle att se honom — och äfven den unga damen sjelf, som emellertid af föräldrarne under rättats, att en friare anmäls, och att han denna afton skall förevisas. Det hör dock till etiketten, att hvarken flickan eller föräldrarne låta vid detta tillfälle presentera sig för honom. De låtsas hela tiden, som de ej kände, hvem han var, eller hade det ringaste intresse för hans person, men taga honom dock i hemlighet i skarpt betraktande, ge akt på

hur han skickar sig, studera hvarje hans rörelse och yttrande; och friaren å sin sida, som ju mycket väl vet, att han är här för att mönstras, söker naturligtvis så mycket som möjligt att visa sig till sin fördel och sneglar då och då under tiden förstulet på flickan och föräldrarne för att se, hvad verkan han gör. Härfå, om allt gått skäligen bra och han någorlunda bestått profvet, underrättas den lycklige kandidaten någon följande dag genom kommissionären, att han är godkänd (*accepté*) och kan komma. Nå, än flickan? Ja, hon har visserligen tillspotts; men ha föräldrarne gillat kandidaten, så protesterar hon vanligen icke, hon är van att lyda far och mor och — framför allt fransk coutume, och friaren är välkommen. Har hon haft ett tråkigt hem och lidit af ett allt för strängt bevakningssystem, så kan han till och med vara *mycket* välkommen.

Hon *kan* visserligen på föräldrarnes tillspörjande svara *nej* och alltså ge hvad vi kalla en »korg», men sådant är ytterst sällsynt, ty detta skulle anses icke blott som ett djerft emanciperadt och löjligt romantiskt tilltag, utan ock som ett öppet uppror mot föräldrarne. Den »approberade» kandidaten, åtföljd af sin *far*, infinner sig alltså med första hos flickans föräldrar, och fadern tillspörjer nu dessa högtidligt om de vilja ge sitt bifall. Detta är dock blott en tom form, ty saken är redan afgjord. De unga tu, som ännu ej vexlat ett ord, ge hvarandra handen och kanske äfven en kyss — såsom ett nummer i ceremonien — och allt är klart.

De äro nu förlofvade och någon vidare eklatering förekommer icke. Förlofningen varar vanligen i omkring sex veckor, och under denna tid kan fästmannen komma och gå i brudens hem och samspråka med henne i moderns eller annan nära qvinlig slägtings närvaro. Men inga samtal på egen hand, inga samtal som fördjupa bekantskapen och göra den till en hjertebekantskap: allt sker mera »ex officio», det rör sig kring alldagliga societetsämnen, väder och vind etc. — Och framförallt *inga kysisar*.

»Den sorten tycks det också, att döma af edra meddelanden, vara för mycket af i Sverige», sade doktorn härvid leende och måhända icke så oberättigadt. »Efter den der första ceremonikyssen vid förlofningen», tillade han, »få vederbörande ge sig till tåls med de öfriga till efter bröllopet.»

Och så går bröllopet ett tu tre af stapeln och de unga tu träda ut i lifvet som ett gift par utan att känna hvarandra det ringaste. Om de under sådana förhållanden bli lyckliga eller ej, beror på en slump.

»Ja», slutade min sagesman, »så går det till; det franska äktenskapet är det djerfvaste hazardspel man kan tänka sig, och de farliga följderna af ett sådant spel ligga i öppen dag. Nu först, såsom gift, får den unga qvinnan träda ut i lifvet och göra bekantskaper till höger och venster, nu hindrar ej längre konvensansen, och då beror det på, om någon af de unge män, hon träffar i sin mans sällskap eller i andras, behagar hennes hjerta mera än denne, som den konventionella franska seden kastat i hennes armar; och mannen å sin sida, som nu äfven för sin del kan friare röra sig inom societetens qvinnoverld, kan också göra den upptäckten, att han gjort ett sämre val, än under andra omständigheter skulle ha skett. Äro de båda makarnes sedliga och religiösa ståndpunkt mindre fasta — och det är tyvärr ej sällan fallet här i Frankrike, synnerligen hvad mannen vidkommer — så följa de lätt lockelsen af dessa nya hjerteböjelser, eller, af förakt för det utan kärlek och utan allvar ingångna äktenskapet, följa de ännu uslare frestelser, hvar på sitt håll — och allt är förloradt, äktenskapets helgd och familjens frid är förlorad och ett nytt stycke af samhällets kärna rutten.»

Så ungefär yttrade sig under det strängaste allvar den unge läkaren monsieur B. om de franska societetsgiftermålen och deras följder.

Har han talat sannt? Jag är alldeles viss derom. Hvad

särskildt hans framställning af giftermålens *ingående* beträffar, har jag, för att icke räkna madame Gaillard, nyligen fått den till alla delar styrkt af trenne andra franska damer ur den finare societeten (alla gifta), då jag en afton meddelade dem doktors intressanta framställning. Och de bådo till och med att få tillägga — och häri voro de alla ense — att »af 50 äktenskap som ingås inom den franska societeten, åtminstone 48 tillkomma på detta sätt». En monsieur S., gift med en af de tre damerna — en fin verldsman, som tillbragt hela sitt lif i Paris och der har de vidsträcktaste bekantskaper och relationer, — inträdde i vår krets under detta samtal, och instämde, när han fått höra hvarom fråga var, till alla delar med damerna, dock med den lilla invändningen, att siffran 48 af 50 ej vore så alldeles riktig: »han ville hellre säga 198 af 200». Under det samtal i ämnet som sedan bland de närvarande herrarne och damerna utspann sig, berättades anekdotvis, på hvad sätt en viss marquis af deras personliga bekanta fått sin nuvarande hustru, och då händelsen är i hög grad betecknande, kan jag ej underlåta att i detta sammanhang omtala den. Han hade på det förut nämnda sättet blifvit förlofvad, och bröllopet skulle just gå af stapeln, då, ovanligt nog, förbindelsen i sista stund bröts från brudens sida. Detta var så mycket förargligare för marquisen, som han redan hunnit märka allt af honom inköpt porslin, silfver och andra saker för bosättningen med brudens initial *B* (hennes familjebokstaf) sammanflätad med hans egen. Marquisen var visserligen en rik man, men förargligt var det i alla fall. Dock, han visste råd. Han beslöt att så fort som möjligt skaffa sig en *ny* brud, hvars namn började med *B*, han fann ock snart en sådan, och det nya bröllopet stod med stor ståt efter några veckor, och de båda sålunda förenade ha nu i många år varit ett äkta par. Om de äro lyckliga fick jag ej veta, ty jag kom vid berättelsen i ett sådant skratt, att jag alldeles glömde fråga det. Och dessutom berättade nu madame S.

omedelbart derpå om en ung dam af hennes bekanta, som gift sig på ett ännu originellare sätt, och äfven der spelade ett *B* hufvudrollen. Hon var en rik, föräldralös ung arftagerska och kunde således bestämma fullkomligt själf öfver sin hand, och detta gjorde hon på följande sätt. Hon började med att försöksvis sammanfläta alla bokstäfver i alfabetet, den ena efter den andra, med sin egen initial för att se hvilken af dem alla tog sig bäst ut i monogram tillsammans med denna, och, när hon till slut kommit underfund med, att det var bokstafven *B*, så var hennes nästa åtgärd — att se sig om efter en man hvars namn började med *B*, menar ni — nej, hennes första åtgärd var att på allt sitt silfver och porslin m. m. låta anbringa det vackra monogrammet, och hennes följande att sätta sig ned och vänta på att någon monsieur *B*. skulle komma; och då saken ej länge blef någon hemlighet, kom han naturligtvis mycket snart — och bröllopet gick genast af stapeln, och nu är måhända hennes enda återstående glädje af detta sällsamma äktenskap — det vackra monogrammet.

När äktenskap ingås på detta lättsinniga sätt, eller — för att icke fästa oss vid dessa tvenne originella, om ock mycket betecknande, fall — när de ingås på det nästan lika lättsinniga sätt, som doktor *B*. skildrar, och utveckla sig, som han framställer, hvem undrar då längre öfver dessa äktenskapsskandaler, som flöda som en oren ström genom den franska litteraturen, hvem undrar på, att den franska komedien knappt har annat att bjuda på än åter och åter detta elände — och att detta, efter att i början ha gisslats, småningom genom tidsandans tilltagande lättfärdighet börjat af de moderna författarne behandlas med sensualistisk lekfullhet och gifvit anledning till det öppna skamlösa hyllandet af de redan i praktiken så länge i hemlighet hyllade s. k. »fria äktenskapen», just sådana som jag redan sett så fräckt sola sig i detta idylliska lilla Luchon i Pyrenéerna? Ja, hvem undrar nu på allt detta? Men undra

kan man deremot, att dessa franska äktenskapsslipprigheter, i roman och komedi, kunnat med sådan glupsk begärlighet mottagas i vårt eget kära land, mottagas hos oss, der dock de äktenskapliga förhållandena och grunden för äktenskapens ingående — trots alla undantag — äro så mycket bättre än i Frankrike, hos oss, der dock ett rent och trofast och lyckligt familjelif, med dess rika välsignelser återfinnes i tusen och åter tusen fall bland både höga och låga? Ja, detta kan man undra på, men den löjliga svenska svagheten att med underdånig förtjusning ta emot allt utländskt, helst franskt — det må nu vara aldrig så eländigt — förklarar mycket, och den naturliga dragningen hos människohjertat till det onda och orena, i synnerhet om det uppträder retande och pikant, förklarar också mycket; och hela den från kristendomens grund afvikna tidsandan hos pressen och hos det yngre, förvändt uppfostrade och för Frankrikes moderna litteratur svärmande författareslägtet — Gud be vare oss för dem! — förklarar resten.

* * *

Och hvar finnes i Frankrike någon motvigt mot den tilltagande upplösningen? Hvar finnes der det salt, som skall bevara det hela från att ruttna? Finnes det i den katolska kyrkan? Låt mig svara med ett litet söndagsminne från Luchon.

Jag gjorde en härlig solklar söndagsmorgon ett besök före messans början i en liten vacker katolsk kyrka ett stycke utanför Luchon just vid foten af den höga bergssträckning, som jag dagligen såg från mina fönster. Georges var mig följaktig, det var en skön promenad, den storartade naturen omkring oss, som skyttade fram mellan stammarne i den höga, lummiga allée, der vi vandrade bort mot kyrkan, sjelfva stämningen i denna solljusa söndagsmorgon, allt verkade stillande på våra hjertan, och när vi tysta inträdde i den lilla kyrkan med dess mystiska dunkel, dess sköna

arkitektur, dess höga hvalf, dess vackra, upplysta, luftiga högkor i bakgrunden, så kom ovilkorligen en andaktsstämning öfver både katoliken och protestanten. Vi vandrade sakta fram längs sidogångarne, till dess jag med ens stannade framför en liten bild af Sankt Petrus, som frapperade mig såsom kopia af någon större jag sett annorstädes. Detta var ju ej något anmärkningsvärdt. Men vid sidan af bilden hängde en liten skrift inom glas och ram, och här kom det märkvärdiga. Det var ett tryckt och med egenhändig biskoplig underskrift och sigill försedt tillkännagifvande, att denna bild, som var en kopia af Peterstatyn i Rom, blifvit af den helige Fadren sjelf välsignad och försedd med aflatskraft (*bénite et indulgencie*), och att den meddelade alldeles samma aflat (*indulgences*) som originalstatyn i Rom. Efter underskriften stod ett *N. B.* af följande innehåll: »För att erhålla alla 'indulgences', som bilden kan meddela, behöfver man blott läsa '*un Pater, un Ave, un St. Pierre priez pour nous*' samt kyssa statyns högra fot.»

Jag hade fått nog, hela andaktsstämningen försvann, skönheten i den lilla katolska kyrkan hade med ens förlorat sin verkan på mig, och jag gick med en suck min väg. Georges fick stanna ensam kvar öfver messan.

Kl. i besökte jag i stället en protestantisk gudstjenst i en sal i »Villa Corneille». Der fans ingenting af den yttre skönhet som tilltalat mig vid inträdet i den katolska kyrkan, och som alltid tilltalar mig i ett Guds hus: det var en sal utan andra prydnader än ett enkelt kors i rummets bakgrund, och någon andaktsstämning från sjelfva rummet var här ej möjligt att få — men här satt i stilla, andäktigt bidande tystnad en skara människor, väntande att få höra *lifvets ord*. Det hela gjorde intrycket af en undångömd, förföljd och föraktad församling, en liten »klen hjord» af törstande själar midt i det stolta katolska landet. Jag säger blott, att den lilla församlingen gjorde detta intryck, »människan ser det för ögonen är». En psalm sjöngs fulltonigt

och klingande med accompagnement af en kammarorgel, ett bibelstycke upplästes, hvarpå åter följde en psalmvers, och så uppträdde i fonden af rummet i en predikstol på en estrad en medelålders man i enkel svart drägt — min granne upplyste, att det var pastor *Monod* från Toulouse. Det var en skön, kraftig och anderik predikan öfver Johannes Ev. 20 kap. 3—10 v., särskildt den 8 versen, som gaf predikanten anledning att tala om »l'influence involontaire». Med ljungande kraft framhöll han härvid den stora vigten för den kristne att i denna upplösningens tid vara ett jordens salt; och hans tal, som likt ett tveeggadt svärd högg in på tidsandan och dock på samma gång uppbars och eldades af kärlekens hänförelse, røjde en fläkt af Guds ande och trängde med oemotståndlig kraft till åhörarnes hjertan — och jag gick från den lilla protestantiska salen med ett helt annat intryck, än jag fått af den erbjudna fotkyssningen med thy åtföljande »indulgences» i den katolska kyrkan.

Finnes det något som skall kunna höja det moderna Frankrike ur dess moraliska ruttonhet och hejda det på färdens mot den nihilistiska afgrund, dit det rusar med allt raskare fart — så är det sannerligen hvarken messor eller fotkyssningar eller »indulgences» — utan en renad och levande kristendom, sådan den för närvarande af Frankrikes modige, nitiske och troende protestanter predikas öfver hela landet och, enligt hvad vi derifrån med glädje förspörja, nu med mera kraft och framgång än någonsin. Gud styrke dem i deras arbete!

X.

"Till Rue d'Enfer".

Den 12 aug. gjorde Georges, madame Gaillard, unge Henri och jag en intressant utfärd till den natursköna dalen

»Vallée du Lys» omkring halfannan svensk mil från Luchon och gjorde der en bergbestigning för att se det ryktbara »Rue d'Enfer».

I en vagn förspänd med fyra hästar, två och två i spann, och med vår vanliga guide på kuskbocken körde vi nu ut ur Luchon i annan riktning än förra gången. Det bar af mot söder förbi Castel Viel och med de spanska, snötäckta bergen midt framför oss. När vi hunnit upp för de första sluttningarne vid sydliga ändan af Luchondalen, veko vi dock snart in på en väg åt höger i stället för att fara vidare rakt fram på vägen åt Spanien.

Snart började vi nu komma in i ett allt vildare landskap. Bergen sammanträngde sig till ett trångt bergpass der klippväggarne mångenstädes tvärbrant stupade ned mot vägen. Brusande forsar kommo med dån ned från bergen, och vi färdades då och då öfver broar, med skummande och hvirflande afgrunder under oss. På ett ställe stego vi ur och gingo fram och tittade försigtigt ut öfver kanten ned i en sådan afgrund mellan klipporna vid sidan af vägen. Det var en lång, djup klyfta, der vattnet med ett ilsket brus hvirflade hvitfradgande fram och skummet steg upp emot oss som ett moln eller som röken ur en kokande kittel. Der hade för fem år sedan en parisare störtat ned, när han lutade sig för långt fram, och ett kors med inskrift var nu upprest af hans anhöriga på det ställe der han fallit. Han for, som vi, ut på en lustfärd, men lustfärden blef en hädanfärd — så litet känna vi vår sista stund. Det korset och den klyftan talade, i sin tystnad, ännu starkare än vattenbruset.

Och så foro vi vidare genom det vilda landskapet och allt högre och högre upp bland bergen — till dess ändtligen det trånga passet med ens vidgade sig och en stor, underbart skön dal låg utbredd framför oss. Det var »la vallée du Lys». Dalen ligger nära fyra tusen fot öfver hafvet och alltså vida högre än Luchondalen. Den är som en enda rik, blom-

strande äng, och på alla sidor omgifven af höga, herrliga berg med den yppigaste trädvegetation på de lägre sluttningarne och med de högsta snöglänsande topparne försvinnande bland molnen, och åter, liksom i la Vallée d'Oo sågo vi här dessa glittrande forsar komma ned från bergen, aftecknande sig som hvita strimmor mot den mörka klippgrunden.

Vi foro fram genom dalen ända till dess slut, der icke mindre än tre små värdshus finnas till resandes bekvämlighet, och här vid foten af den höjd vi skulle bestiga intogo vi nu ute i det gröna en liten välsmakande frukost, innan vi skredo till verket. Den serverades på ett massivt brädbord i en slags berså ett stycke från värdshuset — och till efterkommande landsmäns nöje vill jag meddela, att jag under samspråket efter frukosten ritade af madame Gaillard i profil på bordet, så att den som är nyfiken, der kan få se hur hon såg ut. Det blef rätt likt.

Efter intaget kaffe stego madame Gaillard och Georges och unge Gaillard och en af guiderna till häst*, men jag föredrog denna gång att gå till fots och lyckades få min vilja igenom. Vi satte i gång samtidigt uppför den branta stigen, men snart hade kavalkaden fått långt försprång och försvann vid en krök ur sigte. Stigen gick att börja med genom tät löfskog och sedan barrskog, och endast sällan glesnade träden åt dalen till och lemnade en fri utsigt öfver den sköna taflan under mig. Så förnam jag efter ungefär en timmes marsch ett starkt brus vid sidan af vägen, jag gick dit och såg ett vattenfall, som från en anseelig höjd störtade med dån ned i en afgrund eller s. k. »gouffre». Jag stirrade en stund med häpnad på företeelsen och gick vidare. Jag vet ej, hur länge jag åter knogat uppför den branta bergstigen, om det var en timme eller halfannan, då jag åter hörde ett väldigt dån, som snart vid

* Nu liksom förra gången voro guiderna med ridhästar på stället i förväg.

uppnåendet af en mera öppen, skogfri plats blef nästan bedöfvande, och jag såg då högt, högt öfver mig på högra sidan af min väg ett nytt vattenfall af vida betydligare höjd än det förra, störta i ett enda lodrätt språng direkte ned och försvinna i en afgrundslig håla, hvars mörka, breda mynning med sin uppstigande, hvirflande rök af vattendunster låg gapande öppen straxt bredvid mig, delvis skymd af en högt uppskjutande klippa. Samtidigt märkte jag hästarne utan ryttare bundna vid några trädstammar i närheten och förstod då, att detta måtte vara den ryktbara »*gouffre d'enfer*», som man talat om, och som skulle befinna sig halfvägs uppför berget, och att mina reskamrater förmodligen stigit af för att bese den — men hvar voro de nu? Inte funnos de der ute på den lilla klipp-platån, som med en af sina sidor sträckte sig fram till sjelfva kanten af afgrunden och på den andra sidan begränsades af den der höga, öfver djupet framskjutande klippan; och icke heller såg jag till dem på bron der uppe några hundra fot öfver mig, der det lodräta fallet började. Kanske hade de redan sett nog och slagit sig ned i skogen i närheten för att hvila? Innan jag sökte vidare eller hojtade åt dem för att ge mig till känna, ville äfven jag kasta en blick ned i »le gouffre d'enfer» och gick därför ut på platån och närmade mig försigtigt kanten, stödd med handen mot den höga klippan. Af det svindlande djupet såg jag blott skum och mörker, ty jag vågade ej sträcka mig för långt ut, men i stället upptäckte jag till min förvåning, att snedt utefter klippan gick från kanten af platån ned i djupet en i berget groft uthuggen trappa, som försvann i en krök der nere bakom den framskjutande klippväggen. Trappan var på ena sidan begränsad af den höga, lodräta klippväggen, på den andra af afgrundssvalget, och någon ledstång fans icke. Kunde de ha gått ned här? Jag hojtade, och, ganska riktigt, genom dånet af fallet trängde upp ett matt svar. Det var dock tydligen ej blott ett ohoj! — de ropade äfven något sär-

skildt, som jag dock ej uppfattade men antog vara en uppmaning att komma till dem. Näväl, hade *de* vågat sig nedför denna »escalier d'enfer» hvarför skulle inte jag göra det också, och jag anträdde färden med om jag så får säga en verklig »ambition d'enfer». Men här gällde det minsann att klifva försigtigt, ett enda slintande med foten och jag hade störtat ned i svalget till venster. Jag höll mig tätt intill bergväggen. Men den färden glömmen jag aldrig och kan nu knapt förstå, att jag vågade den — jag visste ej då, att de andra ledts ned en och en i sender af guidens vana och stadiga hand. Jag gick sakta steg för steg, nu befann jag mig just i kröken. Af platån bakom mig såg jag ej ett spår, att vända mig var för öfrigt lifsfarligt, vid den ena sidan hade jag svalget, vid den andra den lodräta klippan, och framför mig blott ett litet stycke af trappan som tycktes föra direkte i djupet. Jag kände kallsvetten sippra fram på pannan, tänkte på parisaren och korset, det svindlade en sekund för mina ögon, men jag repade mig åter, uppbjöd all min kraft och tog ännu ett par steg och upptäckte då till min glädje en ny platå der nere och guiden, som skyndsamt kom emot mig med utsträckt hand, ropande häftigt:

»Ni skulle ha stannat der uppe, monsieur, tills jag kom.»

Han lotsade mig nu lyckligt ned för de återstående trappstegen, och madame Gaillard och Georges kommo oroligt mot mig. Madame Gaillard fattade ifrigt min hand och ropade:

»Den vägen skulle ni ej ha gått utan guide, monsieur.»

Och Georges frågade ifrigt: »hörde ni ej, att vi ropade att ni skulle stanna?»

Jag hade ej hört det ringaste.

Vi befunno oss nu på en tillräckligt rymlig platå, enkom egnad att låta resande kasta en rysande blick ned i det djupaste svalget af »helveteshålan», just der den mest trängde sig samman och så att säga borrhade sig ned i bergets djupaste innandöme. Georges fattade mig nu kraftigt i ena

armen och guiden i den andra, och på detta sätt fick jag försigtigt närma mig randen af afgrunden vid platåns bortre ända och luta mig fram för att kasta en blick ned. Så hade de alla turvis gjort, en hade tittat och två hade hållit. Och hvad såg jag? Der nere, djupt, djupt, väl två hundra fot under mig om ej mer, i en klyfta med svarta, lodräta väggar, skummade och vrålade vattnet i rasande, hvita hvirflar och försvann derpå liksom i en underjordisk håla i sjelfva berget. Och när jag sedan från platån blickade upp åt andra hållet så såg jag der högt, högt öfver våra hufvuden, så högt, att bron der uppe såg ut som en liten leksaksbro och en människa skulle ha sett ut som en prick, sjelfva vattenfallet kasta sig ned i ett enda språng i denna gouffre d'enfer». Den väldiga, förfärliga naturföreteelse vi här hade för oss gjorde sannerligen skäl för namnet.

Några ögonblick derefter hade guiden åter lotsat oss alla upp för trappan, och jag kände en verklig lättnad att stå på landsvägen igen. Nu yrkades ifrigt af Georges, att jag skulle stiga till häst, och att han skulle få gå till fots den återstående hälften af vägen, och då nu efter »le gouffre d'enfer» ridten föreföll mig som ett jmförelsevis ringa vågstycke, så lät jag lätteligen beveka mig, så mycket hellre som jag kände mig lite knäsvag både efter vandrings och trappan. Äfven hade inga bråddjup ännu syntts till omedelbart vid sidan af vägen. Denna hade nästan hela tiden gått genom tät skog på ömse sidor.

Jag satte mig alltså opp, och kände min nu obesvärard nog i sadeln — oaktadt ingen guide denna gång ledde hästen. Och så knogade vi först uppför den branta, höga backen längs vattenfallet och uppnådde så till slut den förut beskrifna bron, som lyckligtvis var försedd med broräcken, och här kunde jag nu från hästryggen kasta en sista hisnande blick ned i den förfärliga »gouffre d'enfer», som från denna svindlande höjd och med sjelfva fallet under mig var något af det mest öfvervåldigande i naturväg jag sett i mitt

lif. Men blott en enda blick kunde jag kasta dit ned — ännu en hade kanske gifvit min hjerna en känning, som i min tvifvelaktiga position på hästryggen blifvit mig för stark.

Jag vill nu ej uppehålla mig vid, huru vi sedan i ständigt och tyst gåsmarsch redo uppför allt högre och högre backar genom skogen. De tycktes aldrig taga något slut. Madame Gaillard, som gammal och van i Pyrenéerna gjort samma utflykt förr, red främst med sin son närmast efter sig, dernäst jag och sist guiden. Slutligen öppnade sig skogen — men hvad vi då fingo se, gjorde åtminstone ej på mig något lifvande intryck, så storartadt det ock var: vi hade ofantligt höga klippväggar till höger och ett förfärande bråddjup till venster, en dalklyfta väl tusen fot till bottnen: den smala stigen utan bröstvärn vid sidan gick således fram ungefär midt på en tvärbrant bergssluttning, och på afstånd syntes denna stig, der den slingrade fram som ett band på den nästan lodräta bergväggen, knappt tillgänglig för annat än örnar.

Hästarna gingo emellertid lugna, som om ingenting vore å färde, och som om de vandrat denna väg hundra gånger förut, hvilket de väl ock hade gjort — och äfven mina reskamrater voro fullkomligt lugna, och då fick väl jag vara lugn också. Jag sökte alltså att, så mycket jag kunde, lemna mig med förtroende åt det kloka och försigtiga djuret och lät tyglarne hänga slappa, såsom jag ock af guiden bakom mig uppmanades att göra.

Dock kunde jag inte annat än med oro betrakta ett ställe ett stycke framför oss, der stigen krökte sig och försvann omkring en framskjutande och öfverskjutande klippa, och der den tillika syntes smalare än annorstädes och bråddjupet nedanför mera tvärt nedstörtande mot dalbotten än på något annat ställe. Ju närmare vi kommo stället, dess mera oroande syntes mig denna passage, och just när vi voro helt nära — hvad får jag se? — jo, ett annat ridande sällskap, som just kommer fram kring hörnet rakt

emot oss på den smala stigen. Jag ger ovilkorligen till ett rop af öfverraskning och förfäran, och denna gång märkte jag, att äfven mina annars så lugna reskamrater ej tyckte om situationen. Vi hade visserligen till all lycka ännu ej hunnit till den allra smalaste delen af passagen, men dock var det ställe, der vi nu befunno oss mellan klippan och bråddjupet, knappt mer än tre alnar bredt.

»Stanna» kommenderade guiden »och håll er tätt intill klippan!»

Vi lydde ögonblickligen och hästarne ock. De kloka djuren stodo alldeles stilla tätt mot klippan. Äfven det sällskap vi mötte hade stannat.

»Passera!» ropade han nu i sin ordning åt dessa, och försigtigt redo de förbi och så tätt, att deras hästar gnedo sig mot våra och den länge, magre engelsmannens venstra ben — ty det var ett engelskt sällskap — skrapade rätt eftertryckligt mot mitt.

Jag skall aldrig glömma den lättnad jag kände, när de voro förbi. Återstod så för oss sjelfva den smala passagen kring klippan, och den glömmar jag ej heller. Jag vill bara säga, att stigen var så smal, att, när jag här satt rak på hästryggen, och det gjorde jag hela tiden, kunde jag icke se ett grand af väggkanten vid sidan utan endast bråddjupet rakt under mig. Om bredden var två alnar, så var den inte mer, och guiden sade:

»Det var väl att vi ej mötte dem här! Då hade vi ej så lätt kommit förbi hvarandra. Man bör alltid ropa högt för att varsko, när man kommer till detta hörn, och jag tänkte just göra det, — när vi fingo sigte på dem.»

För andra gången hade jag undgått en verklig lifsfara denna dag och tackade i mitt hjerta Gud, att allt gått väl.

När vi kommit kring hörnet, voro vi snart på bredare väg — och inte blott detta, utan nu såg jag äfven med glädje, att dalbotten höjde sig hastigt, ju längre vi framskredo, och den förut tvärbranta sidan mot djupet blef allt

mera långslutt. Ja, ännu blott några steg, och vid en ny krökning af vägen var djupet försvunnet, marken vid sidan låg nästan i jemnhöjd med vägen, och en öfverraskande syn mötte oss, vi hade kommit till en trång, halfrund plats kringgärdad af höga klippväggar, som reste sig i djerfva vilda former, och der en brusande och hvirflande fjellström, som såg ut att komma ur sjelfva bergväggen, slingrade sig med högt dån fram i midten — vi befunno oss i »le cirque d'Enfer», resans mål.

Här var dock icke varmt, såsom man skulle döma af namnet, luften, som småningom under stigandet blifvit allt friskare och skönare, var nu ganska sval, ja, nästan svalare än som var behagligt. Vi befunno oss också mer än 6,000 fot öfver hafvet och hade dertill gletscherna och snötopparne ej så långt borta; vi sågo dem glimma i solljuset temligen nära, som det tycktes, ofvanför klipporna i fonden.

Det var därför en angenäm öfverraskning och en rätt egen syn för öfrigt att, när vi stannade, finna en eld uppgjord i en fördjupning under en framskjutande klippa i bakgrunden af platsen. Här bjödos vi af en herde, eller hvad han var för en man, att värma oss, och ur en liten koja bredvid kom en qvinna och frågade, om vi önskade nysilad getmjölk. Madame Gaillard bad henne göra den i ordning, medan vi ginge bort och kastade en blick på »la rue d'Enfer».

I samma ögonblick anlände Georges, som gått till fots, och vi gingo nu alla fyra öfver de stockar och bräder, som bildade vägen öfver den sumpiga marken i midten och öfver små brusande sidogrenar af strömmen, bort mot den märkvärdiga plats, der sjelfva hufvudfäran tycktes rusa fram direkt ur klippan. Ju närmare vi kommo, dess starkare blef dånnet, och slutligen stannade vi på en liten bräcklig trädspång — och der stodo vi nu slagna med häpnad inför sjelfva mynningen af — »la rue d'Enfer».

Den höga, lodräta bergmassan var här från ofvan till

nedan liksom klufven i tu, — kanske hade den också blifvit så genom någon väldig naturrevolution — och öppningen var såsom en skyhög, smal gata genom hela det kolossala berget. Ofvan såg man högt, högt uppe mellan dessa svarta klippväggar, den smala, blå strimman af himmelen och rätt fram — eller rättare något uppåt, ty gatan gick i en utförsbacke genom berget, såg man den hvita strimman af gletschern på andra sidan, och på bottnen brusade med dån fram längs igenom denna fjellgata den vilda bergforsen, kommande direkt från gletschern. Den hvirflade fram under bron der vi stodo, och vidare bakom oss genom Cirque d'Enfer och nedåt dalgångarne, och dånnet var så bedöfvande, att icke ens madame Gaillards lilla gälla röst kunde göra sig gällande nog utan måste ersättas af teckenspråk. Detta var alltså källan till de väldiga vattenfall vi förut sett.

Vi stodo länge och betraktade det vilda, storartade skådespelet, men från klyftan kom en så isande luft, att vi till slut sågo oss nödgade att draga oss tillbaka.

Vid återkomsten till vår station vid kojan smakade oss den nysilade, ljumma getmjölken förträffligt, och betalades också bra — derpå satte man sig åter till häst, n. b. jag förbehöll mig nu att få gå till fots, utför berget, och Georges, trött som han var efter vandringen, accepterade med nöje tillbudet att få sin häst igen.

Vid passerandet af den farliga kröken höll jag mig äfven nu tätt till klippan men denna gång med mindre fruktan, och nu hade jag tillfälle att med säkrare ögonmått än förut iakttaga, hur smal stigen verkligen var.

Sedan följde jag ryttarne utför hack i häl, ja kom till och med före dem genom att, der stigen gick i skarpa vinklar, i stället gå raka vägen tvärs öfver dessa — och ofta gick detta fortare än jag ville, ty dessa korta vägar voro så branta, att jag ej sällan under springandet gjorde kullerbyttor och rullade långa stycken; och till slut fick jag häri genom så långt försprång, att jag anlände till dalen nära

en half timme före de andra och inte litet öfverraskade madame Gaillard, när jag stod på gårdsplanen och bugade mig för henne vid sällskapets ankomst.

Efter en behaglig vagnfärd anlände vi åter till Luchon vid 5-tiden, högligen nöjda med vår dag, och det första jag tänkte, när jag trädde in i min lilla kammare vid Rue d'Espagne, var: »det här var något för dagboken.»

XI.

På "Pic de l'Entécade".

Med alla våra utfärder hade dock Georges och jag ännu icke varit uppe på sjelfva spetsen af någon bergtopp, vi hade ännu ej gjort någon verklig »ascension». Nu ville vi äfven försöka detta.

Men hvilken af de höga Pyrenéertopparne i närheten skulle vi först välja. Efter en kort rådplägning om saken uppe på Georges rum bestämde vi oss till en början för Pic de l'Entécade, en bergtopp på spanska sidan af inemot 8,000 fots höjd. Denna hade ock lifligt rekommenderats af guiden. Utom fördelarne af en storartad utsigt öfver Pyrenéerna i alla riktningar, och vidare af en beqväm bestigning, största delen till häst, och utan farliga bråddjup såsom på färden till Rue d'Enfer, erbjöd den dessutom den intressanta nyheten af en titt in i Spanien, der vi ännu aldrig varit. Och, ännu en fördel, hela färden fram och åter kunde ske på en enda dag.

Alltså till Pic de l'Entécade!

Vi köpte oss alpkäppar för att se ut som riktiga bergvandrare, och så gåfvo vi oss i väg tidigt på morgonen d. 15 aug. Madame Gaillard och hennes gosse voro nu icke med.

Emellertid gjordes äfven nu förra delen af färden i vagn. Vi åkte åt söder in på spanska vägen ända till det s. k. »L'hospice de Luchon» ett litet landligt värdshus, be-

läget på franska sidan. Vägen dit, en enda serie af uppförsbackar på tillsammans omkring en svensk mil, är härlig — men jag förbigår här beskrifningen, ehuru jag aldrig glömmet den rika och vexlande floran vid vägkanterna och aldrig heller den sköna dal af hissande djup vi under senare delen af färden hade till höger om oss.

Vid l'Hospice väntade oss ridhästarne. Efter intagen frukost ute i det fria satte vi oss i sadeln. Jag kände mig nu nästan som en gammal ryttare. I början hade vi branta backar och foro delvis genom skog, men småningom glesnade denna, småväxta buskar vidtogo i stället, och slutligen, när vi kommo högre, blef nejden alldeles kal, och vi redo öfver hela sträckor af gräsbeväxt, sakta sluttande mark, med fjelltoppar till höger om oss på andra sidan om den djupa dalen, — men stundom försvunno dessa åter, när vi kommo in i djupa vilda hålvägar med höga bergknallar på ömse sidor. Vid en af dessa passager pekade guiden på en bergklint till höger och ropade: »Der står gränsstenen, nu rida vi in i Spanien.»

Jag såg dit upp, der stod ett enkelt stenmonument öfverst på klinten. Vi voro nu alltså i Spanien, och jag kände mig inte litet stolt att nu äfven i detta land få göra en om ock aldrig så liten »fransk visit» och — sedan få briljera med den i mina reseminnen. Snart fingo vi ock tydliga bevis, att vi voro i Spanien, ty vi mötte herdar fullkomligt spanskt klädda: icke blott i den spanska hatten och jackan och knäbyxorna utan äfven med band lindade på spanskt sätt kring benen. Och en herdinna sågo vi ock, en riktig spansk säterjänta, hon stod på den höga vägkanten öfver oss, när vi redo genom en hålväg och räckte leende och inbjudande fram en dryckesmugg. Vi vinkade henne ned och hon serverade oss nysilad mjölk af den yppersta smak, direkt från sina kor. Hennes spanska dräkt klädde henne, och hon neg mycket graciöst, när hon fick sina slantar.

Fjelltopparne började emellertid allt mer att skocka sig omkring oss, och ofantliga daldjup framträdde på högra sidan, då de ej bortskymdes af nära liggande höjningar af marken — men jag såg mig ej mycket omkring, emedan jag ej ville i småskymtar skämma bort den stora tafla jag skulle få på en gång från toppen, och äfven emedan min djerfva ridt kräfde en viss grad af uppmärksamhet och eftertanke, då den bålde ryttaren Georges, som red i têtén, ej var att lita på. Han narrade inte mindre än tvenne gånger min häst att lunka, när vi redo öfver mindre sluttande mark, och lunken ingick ännu ej i min ridkonst.

Slutligen efter en ytterligare ridt uppför några väldiga sluttningar ropade guiden: »Der se vi toppen!» Han pekade uppåt på en liten spetsig bergkägla utan snö ett godt stycke framför eller rättare öfver oss. Den hade förut skymts af närmare höjder till venster.

Så kommo vi om en stund till en liten sjö — »le Lac des Cicognes» upplyste guiden. Här funno vi åter några spanska herdar, förmodligen boende i den usla koja vi nyss ridit förbi. De tycktes liksom vänta på oss och yttrade något som jag naturligtvis ej förstod, men som enligt guidens öfversättning var ett anbud att hålla våra hästar, medan vi gingo upp på toppen. Bergbestigare bruka nemligen i allmänhet sitta af här vid den lilla sjön. Men guiden tyckte vi kunde rida ännu ett stycke uppför. Herdarne följde med, och ändtligen, när vi kommo till brantaste stycket af toppen eller till sjelfva käglan, der hästarnes omöjligen kunde bära oss uppför, suttu vi af och lemnade de trötta djuren åt herdarne.

Vi hade ridit ungefär två timmar och stego nu till fots uppför den branta käglan icke utan möda. Om några minuter voro vi uppe och stodo då på en liten platå knappt några få alnar i diameter och brant sluttande åt alla sidor.

Men o! hvilken tafla vi hade framför oss!

Fjelltopp vid fjelltopp rundt omkring i öster och vester och söder, så tätt som jättelika vågtoppar i ett upprördt

haf, plötsligt förstenade med det hvita skummet ännu på sina kammar. Ja, det var ett fjellperspektiv längs hela Pyrenéerkedjan och långt in i Spanien, sådant som jag hittills ej kunnat drömma om, det var ett oändligt zig-zag af fjell med hvitskimrande glacierer, så långt ögat kunde skönja: och under de hvita topparne dessa stora öde fjellhedar i en obeskriflig färgskiftning och så de mörka allvarliga barrskogarna och de skogsbeklädda lägre bergtopparne, det ena hvarfvet under det andra och blandadt med det andra allt närmare förgrunden — och när till sist blicken dykte ned i daldjupet på södra sidan närmast under oss, femtusen fot nästan rakt ned från randen af den lilla platå der vi stodo, så var det en syn så svindlande, att jag ej kan beskrifva den. Och dock låg denna dalbotten sjelf inemot tretusen fot öfver hafvet, upplyste guiden. Jag lät blicken så att säga hoppa dit ned från afsats till afsats, tills den nådde bottnen — då det nästan kändes, som om jag sjelf ville följa efter. Der nere, när jag småningom hunnit vänja öga och hjerna vid denna kullerbytta, såg jag här och der något knottrigt på dalytan och slutningarna midt emot och pekade åt guiden och frågade hvad det var.

»Det är byar — spanska byar», sade han. »Ni kan se fjorton stycken sådana i den här södra dalsträckningen», hvarpå han pekade ut ännu fler små knottriga punkter — och jag fick väl tro, att det var byar, efter han sade det.

»Ser ni en strimma smal som en linnetråd längs genom dalen?» frågade guiden vidare.

Jag ansträngde mina ögon och fick syn på strimman.

»Det är floden Garonne, den har sin källa här i närheten», och så utpekade han det berg, der den rann opp vid ändan af en dalsträckning till höger, som var en sidogren af den förra. Vi kunde följa strimman och se, hur den krökte sig åt detta håll, och äfven urskilde vi der borta på slutningen af det angifna berget några hvita punkter, som guiden förklarade vara vattenfall och Garonnes källa.

Men Garonne syntes lite ojemn dernere i dalen, strimman var ej lika glänsande öfver allt, genom kikarn urskilde vi något fnask i den.

»Det är timmer, som flottas från skogarne», upplyste guiden.

Denna djupa dal låg i sydost, och i den riktningen utbredde sig det oändligaste fjellperspektivet. I söder lågo de fjell, der Garonne kom upp, och under dem höga skogsklädda berg, »der det är fullt med björnar» sade guiden, och i sydvest stängdes hela perspektivet af det väldiga Maladettas breda fjellrygg. Dess ofantliga nu i middagsljuset nästan bländande snöfält och glacierer syntes helt nära, ehuru de fogelvägen voro nära en svensk mil aflägsna. Daldjupet nedanför vår bergtopp var åt denna sida ej synligt i följd af framskjutande afsatser och breda bergkrintar.

När vi nu till slut vände oss och kastade en blick åt fjellsträckningen i öster bortom dalen vid l'Hospice, alltså i riktning åt den väg vi kommit, mötte oss en underbar syn. Ett guldglänsande moln af svällande vacker form seglade sakta fram i öppningen mellan tvenne fjelltoppar. Den som ej sett ett sådant skådespel kan knappt göra sig en föreställning, hur vackert det var. Topparna med sina hvita gletscher blefvo härigenom ännu mera himmelshöga och liksom sväfvade på molnet, som smekande drog sig fram mellan dem och under dem och gaf någonting förklaradt åt hela taflan.

Under det vi med tyst beundran följde denna syn i de högre regionerna, och under det samtidigt omkring oss i hela denna stora fjellverld rådde en högtidlig stillhet, tyckte vi oss höra liksom en sakta dallrande musik från hela berget under oss. Vi trodde vi misstagit oss och lyssnade igen, — och åter samma musik. Den utbredde sig vidt och bredt, men den hördes så sakta, sakta — ibland vid vissa vinddrag tycktes den komma liksom ofvanifrån — men, nej, nu hördes den åter från berget, från sluttningarne i

öster, ja liksom från bergets innandömen. Det var som om hela berget blifvit förvandladt till en hemlighetsfull eols-harpa, men blott en enda dallrande ton hördes eller rättare ett sakta brus eller sorl af millioner dallrande toner, sammansmälta i en enda.

Hvad var detta?

Äfven nu kom guiden oss till hjälp. Det var de tusentals bjellrorna af de ofantliga boskapshjordar, som voro spridda på berget. Hvarje individ i dessa hjordar buro sin särskilda bjellra — och det var samklängen af alla dessa tillsammans, hörda på det afstånd vi befunno oss, som åstadkom dessa dallrande eolstoner, liksom från sjelfva berget. Några hjordar kunde vi ej upptäcka. Men då pekade guiden åt en lägre gräsbeväxt sluttning midt emot oss i sydvest, tillhörande samma bergkomplex som l'Entécade och liggande långt på andra sidan om den väg vi ridit fram under sista biten af vår färd. Vi urskilde nu, huru öfver hela denna sluttning något rörde sig och hvimlade. Det var boskapshjordar, och vi sågo, hur de kommo i allt större hopar rundt om sluttningens hörn från södra sidan.

Sådana stora hjordar vistas hela sommaren igenom på de höga gräsbeväxta bergsluttningarne här och hvar i Pyrenéerna på spanska sidan och vaktas af herdar, som likaledes i dessa öde trakter ha sitt hemvist somrarna igenom.

* * *

Vi stodo ännu kvar en lång stund — det var skönt att andas denna rena lätta bergluft och ännu skönare att låta ögat hvila på denna stora tysta fjellverld. Ja, dess sublimes storhet sänkte sig oemotståndligt ned öfver våra sinnen och stämde dem till stillhet. Samma känsla, som jag så mången gång haft inför den nattliga stjernhimmelen, inför den ändlösa oceanen med dess jemna suckande vågsvall, eller inför det mäktiga rullandet af åskan — samma känsla hade jag äfven här, men i än högre mått. Jag vet

ej hvad det är i dessa oändliga rader af skyhöga öde fjell med deras eviga snö och eviga tystnad, som så särskildt griper hjertat. Jag vet blott, att den som vill rätt känna, att han är ett stoftgrand, ett intet, han må stiga upp på ett berg som detta, men också, den som vill rätt lofsjunga sin skapare. Det är som man vore himmelen närmare, och man börjar här att känna, hvarför i Guds ord just berget har fått en så stor betydelse, hvarför det der så ofta fått uttrycka Guds höghet, storhet och majestät. Och man förstår kanske ock bättre dessa enkla ord, som så ofta läsas i evangelierna: »Och han gick afsides upp på ett berg för att *bedja*.»

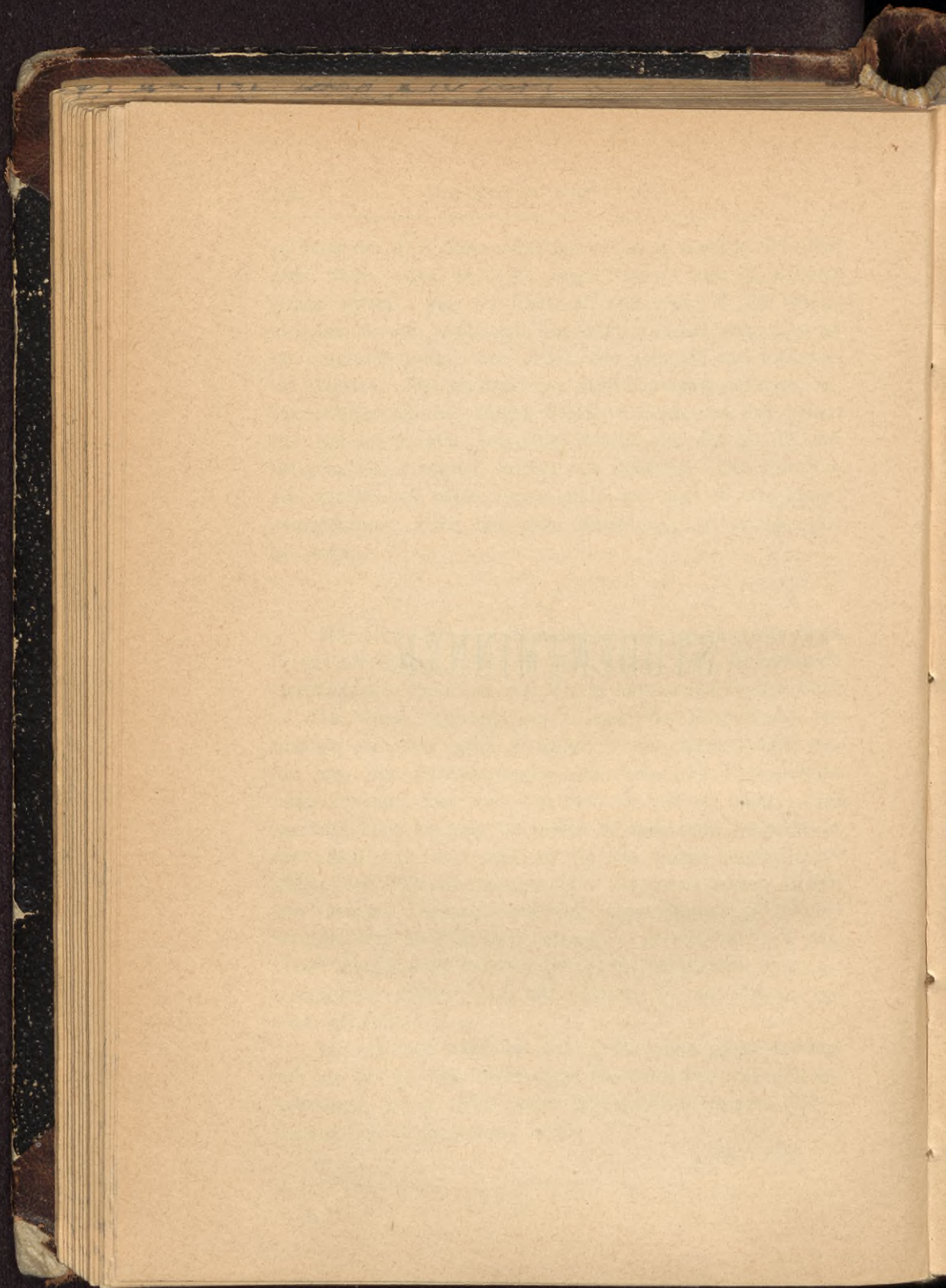
* * *

Här slutar nu min Pyrenéerfärd och jag har blott några få ord att tillägga. När vi under ridten utför de närmaste slutningarne vände oss om för att kasta ännu en sista blick på den sköna bergtopp, der vi nyss stått försjunkna i beundran, var den hölj'd af moln — och dermed hade ock för mig alla Pyrenéertoppar och hela min Pyrenéerfärd höljts i moln. Det var, om man så vill, ett omen. När jag kom hem, låg mig till mötes på mitt bord ett *telegram*, som med ens kom mig att slå alla vidare bergfärder ur hågen och följande morgon efter ett varmt afsked af min vän Georges Legrand, som länge stod viftande på plattformen, ila med snälltåg mot hemmet — genom natt och dag. Hvad telegrammet innehöll hör ej till berättelsen, men dess mottagande måste dock här nämnas för att förklara det tvära afbrottet.

Jag vill blott säga, att det ej var något glädjebudskap, och att det för hela lifvet djupt inpräntat hos mig den påminnelsen, att vi äfven under den gladaste lustresa lefva i dödens och förgångelsens verld.

1882. 1887.

STUDENTMINNEN.

I.

En afton hos Böttiger.

Då jag för någon tid sedan fann på mitt skrifbord en ny bok, hemsänd »till påseende» från vår outtröttlige bokhandlare X., och, enligt min vana i dylika fall, blott ville kasta en flygtig blick på dess yttre för att derefter lägga den å sido, hejdades jag genast af sjelfva titeln: »*Sjelfbiografiska anteckningar och bref af Carl Wilh. Böttiger*», och jag öppnade boken med lifligt intresse, kastade ifrigt en blick på första sidan och — kunde ej återhålla ett hjertligt leende. Ett gammalt Upsalaminne hade återvaknat till lif. Jag kom ihåg en afton hos Böttiger för sjutton år sedan*, då denna sjelfbiografi, ännu endast handskrifven och halffärdig, spelade mig ett stort spratt. Jag kan nu gerna berätta det: det är så länge sedan.

* * *

Klädd i min gamla slitna nattrock satt jag en morgon på våren 1865 i en enslig vindskupa vid Svartbäcksgatan i Upsala och pluggade som bäst på min tentamen för Böttiger. Det var Dantes »*Divina commedia*» som låg framför mig jemte åtskilliga hjälpredor, deribland förnämligast anteckningar från Böttigers föreläsningar. Jag befann mig midt inuti »*Inferno*», och jag kan säga detta i dubbel mening, ty jemte de härresande skildringar, hvarmed den italienske

---

* Detta skrefs 1882.

skalden förfärligt upprörde min fantasi, hade jag just råkat på språkliga svårigheter, som jemmerligen pinade min hjerna. Dertill kom, att jag redan anmält mig till tentamen, fått dag utsatt i följande vecka och nu kände med stigande oro, att så mycket ännu var ogjordt. Ja, om jag bäfvade inför den både i poetiskt och språkligt afseende förfärande skalden Dante, så bäfvade jag ännu mer för den milde skalden Böttiger.

Medan nu dessa tvenne poeter som hårdast ansatte mig, hörde jag hastiga steg på vinden utanför: dörren öppnades och in trädde en *tredje* poet; men *han* kom strålände. Det var ingen annan än min gamle vän Ernst Björck, den unge skalden med det blida anletet, de blå ögonen, de ljusa lockarne och det varma hjertat — han, hvars älskliga bild och hvars hela personlighet nu är ett af mina käraste ungdomsminnen — ja, icke blott af mina, utan af många, många andras, som hade den lyckan att tjusas af hans högstämda qväden, eldas af hans ädla hjertas värme och renas af hans barnsligt oskuldsfulla och glada umgänge.

Det var, som om en ljusglimt strålat in i min skumma vindskupa.

Knappt hade han fått syn på mitt ansigte, förr än han utbrast med sitt gladaste löje:

»Men hvad i all verlden håller du på med?»

»Dantes Inferno», svarade jag i högtidlig ton, »och ...»

»Ja, jag kan nästan se det!» afbröt han muntert, »men träd nu ut ur ditt Inferno för ett ögonblick, stryk ned din vilda peruk och släta ut dina rynkor, ty jag har ett gladt budskap att förkunna dig. Du är i dag borthjuden, — och kan du gissa till hvem?»

»Det gör det samma till hvem. Jag har afsagt mig all »matsång» och alla slags bjudningar. Min tentamen för Böttiger är redan utsatt i början af nästa vecka, och ...»

»Lugna dig och hör på. Du och jag äro i afton bjudna — till Böttiger.

»Till Böttiger?!» ropade jag öfverraskad och sprang ofrivilligt upp från stolen.

»Till Böttiger», återtog han med lugnt eftertryck. »Inga andra än vi två äro bjudna. Det kan bli en intressant afton, lita på det; den gamle 'siaren' är mycket angenäm i sitt hem; — och för resten», tillade han leende, »vet jag inte, om din tentamen just skulle vinna så mycket genom ett afslag.»

»Du har rätt. Jag går med. Men det är ju underligt: jag har aldrig i mitt lif varit bjuden till Böttiger förr, och så blir jag det nu några dagar före min tentamen. Något sådant har väl aldrig fallit en professor in förr. Hvad kan detta betyda?»

»Ja, vi få väl se, — men inte kan det betyda något ondt. Hvem vet, om han icke åsyftar att inge dig en smula courage och förjaga din tentamensfeber? Gubben Böttiger är snäll. Kom du, och tag med dig ditt bästa lynne. — Men», tillade han tvekande, — — »kom blott ihåg att inte vara för bullersam och högljudd, ty du vet han är lite nervös.»

»Bullersam och högljudd hos honom! Jag är väl inte tokig heller. Var lugn du, jag skall nog hålla mig på mattan och vara så smidig som en hofman hos skaldernas konung.»

»Nej, nej, inga dumheter! Var dig sjelf, men...»

»Lagom är bäst, menar du?»

»Ja, det är just hvad jag menar. Och nu farväl med dig, jag kommer och hemtar dig klockan 7», — och dermed gick han.

»Frack och hvit halsduk naturligtvis?» ropade jag efter honom.

»Naturligtvis», ljöd svaret utifrån vinden, och så var den ljuslockige skalden borta.

Jag försjönk åter i mitt »Inferno», men den ljusa uppenbarelse som besökt mig, och den bjudning till högre rymder jag mottagit, hade verkat nästan lika välgörande

på mig som Beatrices plötsliga framträdande i Inferno skulle ha verkat på Dante; och mörkret syntes mig mindre mörkt både i afgrundens rike och min egen hjerna.

* * *

Klockan 7 — med akademisk quart naturligtvis — kom Björck enligt aftal och hemtade mig.

Jag var slät och fiffig, uppsträckt med verklig omsorg, såsom det anstod en ung man inbjuden till »en af de aderton» och ännu mer en tentandus inbjuden till sin tentator. Högtidligt stämd var jag också: jag hade under dagens lopp ofta med oro tänkt på aftonen och föresatt mig att vara så städad, lågmäld och uppmärksam som möjligt.

Ernst Björck åter var i sitt bästa lynne, hvilket han för öfrigt alltid var. Han hade inte mer än *etc.* Högtidlig var han icke. Hans ljusa hår hängde, om ock med ljufelig lenhet, dock på samma gång med poetisk vårdslöshet ned öfver öronen och långt ned i nacken öfver rockkragen: om halsen såg han ut som ett »söndagsbarn» som lofvat mamma att ej skrynkla skjortkragen men ändå gjort det, och hans halsduk var knuten med denna säregna sorglöshet som alltid utmärkte hans halsduksknutar, synnerligen de hvita; och hans frack, vest, byxor röjde äfven något, jag vet icke hvad, af detta skaldeandens naiva oberoende af allt verldsligt »comme il faut», som så älskvärdt framträdde i hela hans väsende — och sjelf strålade han med ett kerubiskt leende som — jag kan inte hjälpa det — påminde mig om bilder från Dantes »Paradiso» och som sannerligen klädde honom bättre än den finaste frack och den mest oklanderliga halsbeklädnad. Björck kunde se »festlig» ut — och det gjorde han äfven i sina hvardagskläder — men »uppsträckt», aldrig.

Vi vandrade nu af till Nedra Slottsgatan — denna tysta, af lummiga träd beskuggade gata utan stenläggning, som tycktes anlagd enkom för Böttigers skull. Här var stilla,

här var poetiskt, här hade den milde skalden ro hela dagen, här stördes ej hans ljufva hvila af nattskrål. Men, det var sant, jag påminner mig dock *en* gång, då hans midnattshvila blef störd. Det var en majnatt efter en promotion, då den bekante bassångaren X., som var passionerad ryttare och stundom för tids vinnande gaf serenader till häst, sprängde in vid midnatt på den tysta gården i spetsen för en beriden sångkvartett och började uppstämman en serenad för en ung dam boende i samma hus som Böttiger. Väckt redan under första sången af gnäggningar, hästtramp och menniskoröster, kom Böttiger yrvaken och förargad ut i sin nattrock — och X. som studerade moderna språk och ännu ej tenerat, och som ej kommit i håg, att Böttiger bodde i huset, blef så förfärad, att han genast midt i »Hvad blix!» sporrade sin häst och satte af som en »blix!» ut genom porten, följd af hela sin skara.

Snart stodo vi i siarens tambur. En liten utjemning af luggen, en lätt justering af halsduken, en nervös harskning — och så följde jag Ernst Björck med klappande hjerta in i den mattbelagda salongen. Den gamle skalden kom vänligt emot oss och räckte oss småleende några fingrar af sin högra hand att trycka. Han räckte nemligen ej gerna en student mer än *två* fingrar till helsning, men jag märkte denna gång till min tillfredsställelse att vi fingo *tre* hvar. Hela hans hand tror jag knappt att någon annan än »de aderton» fått trycka. Äfven fru Disa, den store Esaias' dotter, visade sig ett ögonblick med sitt runda Tegnériska anlete, sina runda kanonlockar och dessa liffiga ögon, i hvilkas eld låg, efter hvad man sagt, en återglans af hennes faders — men hon försvann snart i det inre af våningen.

Vi bjödos nu på té med dopp, doppade och tego, och stämningen var härunder alldeles den samma som Slotsgatans, tyst och beskuggad. När vi satt kopparne från oss, började konversationen i dämpad ton, uppehöll sig i förstone vid väderleksförhållandena, liksom trefvande sig fram, men

tog småningom upp sig. Det var Björck och Böttiger som talade: jag förhöll mig passiv. Jag kunde ej låta bli att tänka på den stundande tentamen, och dessutom låg det liksom ett kraf på tystnad i hela våningen: de mjuka matorna, de tunga gardinerna, de mörka vråarna och Böttigers egen lågmälda om och distinkta röst, allt verkade så att säga som stämningen i ett sjukrum, och jag kände mig nästan en smula ängslig. Ovilkorligen tänkte jag på, hur jag skulle känna mig till mods om några dagar i detta hemlighetsfulla rum ansigte mot ansigte med — Dante och Böttiger.

Emellertid förde Böttiger oss omkring i rummen och visade oss sina taflor och byster m. m., och jag fångslades snart af hans intressanta anmärkningar och kommentarier vid denna konstvandring. Vid nästan hvart och ett af konstföremålen fäste sig för honom ett särskildt minne från hans utländska resor eller hans vexlingsrika skaldelif, och han hade verkligen en underbar förmåga att i få ord låta hvart och ett af dessa minnen glänsa fram som små perlor, hvarvid hans öfverraskande fina qvickhet då och då kastade ett blixtrande skimmer öfver dem. Böttiger, som kallats »damernas skald» och af så mången ansetts endast »söt och smäktande», hade — hvad endast få torde känna — i sitt samtal en flödande humor, eller, kanske rättare, han var en satiriker, hvars sylhvassa qvickheter, formade på samma gång med lakonisk skärpa och akademisk smidighet, blänkte lekande fram midt under det lugna flödet af en i öfrigt afmått och nästan högtidlig konversation och träffade sitt mål med en lätthet och en säkerhet som kunde ha anstått en Thackeray.

Hans egna läppar krusades knappt, när de qvicka in-fallen lätt halkade öfver dem, men Ernst Björck log högt och hjertligt, och äfven jag, som från början föresatt mig att endast skratta »ex officio», fann snart, att jag var lika hjertligt road som Björck.

Efter vandringen slogo vi oss ned omkring ett bord i salongen, vid den tända lampan. Vi befunno oss nu i en lättare stämning: de der blixtarne hade verkligen gjort luften mindre kvalmig. Böttiger satt i soffan, och Ernst Björck och jag på hvar sin stol midt emot. Nu börjades ett rätt lifligt samtal om det literära studentsällskapet N. S., för hvilket Böttiger tycktes hysa mycket intresse. Han gjorde Ernst Björck en mängd frågor om de särskilda medlemmarne och hvad de skrivit, och denne besvarade allt på sitt naiva och underhållande sätt. Slutligen meddelade Björck i detta sammanhang, att några »italienska stycken» nyligen anländt från Snoilsky, och då denna nyhet tycktes lifligt intressera Böttiger, tog Ernst Björck upp styckena ur sin bröstficka* och uppläste dem med sin kända oskyldiga patos. Det var »Nina la lavandaja» m. fl. Den tysta salen genljöd af hans högljudda deklamation -- ty han framsade alltid både egna och andras stycken med dånande stämma -- och jag började nästan frukta, att Böttiger skulle bli nervös och fru Disa komma förfärad ut och fråga hvad som var å färde. Men fru Disa kom icke, och, hvad som var ännu bättre, Böttiger satt efter läsningens slut synbarligen tjugad och strålande i sitt soffhörn.

Han blef nu ock å sin sida allt mera meddelsam, och slutligen omtalade han liksom i förtroende, att han var sysselsatt med att skriva sin *sjelfbiografi*, och frågade, om det skulle roa oss att höra något af hvad han redan hunnit nedskrifva.

Jag hade hittills suttit tyst men nu ropade jag: »Åh, det vore särdeles intressant!» och detta med en ifver som, jag måste erkänna det, hade till ej ringa del sin rot i de oroliga tankarne på min blifvande tentamen.

Dessa tankar hade förföljt mig hela tiden, ja, de hade

* Björck var sällskapet N. S:s sekreterare och kunde därför vid behof låta sin bröstficka tjenstgöra som ett slags filial till arkivportföljen.

äfven midt under Böttigers finuddiga qvickheter och under Ernst Björcks dånande deklamation icke lemnat mig någon ro, de hade under alla de vexlande nyanserna af stämningar och samtal utgjort i mitt inre ett slags ständigt ackompanjerande grundton, lik den surrande och ofta disharmoniska basen i en nyckelharpa; och, då jag nu i mitt ifriga utrop hade trott mig röja mera af denna nervösa stämning än af ett verkligt intresse, så ökades min oro än mer, och, i stället att höra på hvad som vidare sades och med spänd väntan afvakta den utlofvade läsningen af sjelfbiografien, försjönk jag så djupt i mina tentamensgrubblrier, för att icke säga i mitt »Inferno», att jag för en stund var alldeles borta från samtalet.

Men med ens kände jag, att detta ej gick an: jag gjorde våld på mig, dref bort de oroliga tankarne och föresatte mig att vara uppmärksam och sällskaplig; och när jag så åter började lyssna till de båda skaldernes samspråk, hörde jag, att de talade om — *pekoralier*; Böttiger meddelade, att han i sina gamla samlingar hade åtskilliga sådana, och kanske skulle han till och med i afton låta oss höra några prof som säkert komme att roa oss.

»Ett pekorale! — ja, det vore mycket roligt», utropade jag lifligt.

Det föregående talet om sjelfbiografien hade jag glömt bort. Det blef nu en liten paus, och då Böttiger derpå yttrade: »Ja, kanske vi nu skulle börja läsningen» och dermed gick och hemtade några papper på sitt skrifbord, satt jag i den fulla öfvertygelsen, att det var pekoralet han hemtat; och jag tänkte nu bara på att vara en uppmärksam åhörare och icke försumma att skratta på rätta stället.

Böttiger satte sig och tog på sig sina glasögon och, som jag tyckte, äfven en fint sarkastisk min: jag satt i spänd väntan, färdig att från första raden sentera hvar enda rolig point i pekoralet, och Ernst Björck syntes äfven lifligt intresserad. Böttiger började nu med en viss långsam hög-

tidlighet, som jag naturligtvis trodde vara antagen för effektens skull:

»När det blifvit min lott att födas i Sverige, vet jag sannerligen ej, hvar det kunnat ske lämpligare än i Vestmanland» . . .

Jag tyckte redan denna början var lustig nog, stötte hastigt på Björck och — brast ut i ett högljudt skratt.

Men — o, ve! — i samma ögonblick kände jag Björck trampa mig kraftigt på foten, — jag hejdade mig tvärt och bet mig i läppen. Men det var för sent, — äfven Böttiger hade tvärt hejdat sig i läsningen och lyfte nu hufvudet upp från boken och sade med en sinnesnärvaro, ett lugn och en finhet, som jag aldrig skall glömma:

»Det här är inte pekoralet; det är bara min självbiografi. Pekoralet skall jag läsa upp sedan», och han fortsatte derpå läsningen, som om ingenting händt.

Jag satt som träffad af blixten och kände mig brännande het om öronen. Jag hade nu förstört allt. Mitt bemödande att behaga min examinerator hade slutat på ett förfärande sätt. I ordets alla bemärkelser kände jag mig »kuggad» och tordes ej en gång se upp. Böttigers läsning hörde jag blott som i en dröm. Slutligen lyfte jag upp ögonen något litet och kastade en förstulen blick på Björck; men detta hade midt i min förtviflan så när kostat mig ett nytt gapskratt, ty en så rolig min har jag knappt i mitt lif sett på någon människa. Hans situation var betänkelig. Han kämpade en så förtviflad kamp mot det i alla muskler påträngande skrattet, det ryckte så krampaktigt och blinkvis i hans mungipor och näsborrar, och han använde på samma gång en så utomordentlig kraft att se högtidlig ut, att hans tillstånd skulle ha väckt mitt djupa deltagande, om det icke tillika verkat så öfvervældigande komiskt. Men ängslande, förfärligt ängslande var det också, det är visst. I hvilket ögonblick som helst kunde Ernst Björck bryta lös, och då vore vi båda ohjelpigt förlorade.

I denna öfverhängande fara, och just när den var störst, kom — hvem kunde ha anat det? — Böttiger sjelf till vår räddning. Han hade suttit lutad öfver manuskriptet hela tiden utan att märka något och kom nu på tredje sidan till följande citat ur en gammal beskrifning öfver Vestmanland: »Uti några sjöar finnes sådant slags fisk som kan lefva utom vattnet, gå på marken och springa upp i träden...» Björck var räddad. »Det var en rolig fisk», sade han hastigt med nästan halfqväfd röst — och så bröt hans skratt fram med explosionens kraft. Med eller mot min vilja rycktes äfven jag med. Och när Böttiger fann, hur hjertligt Björck och jag voro roade af den besynnerliga fisken stämde han in också. Om emellertid den gamle skarpsynte siaren äfven här såg det egentliga sammanhanget, vet jag ej, men jag tviflar derpå, ty han fortsatte sedan läsningen i synbarligen högre stämning och gladare lynne.

Att Björck och jag kände oss oändligen lättade efter vårt utbrott, är naturligt, och under den fortsatta föreläsningen af sjelfbiografien var stämningen på alla håll den bästa, om ock ett och annat litet skratt från Björcks och min sida torde ha kommit in på origtigt ställe. Detta inträffade hvarje gång vi råkade att titta på hvarandra, hvarför vi ock snart funno det nödvändigt att sorgfälligt undvika all blickvexling. Emellertid är det alldeles visst, att det verkliga innehållet af denna sjelfbiografi, som jag nu efteråt läst med så mycket intresse och beundran, gick den aftonen till största delen förloradt för oss. Biografien var då ej heller fullt afslutad af författaren; och blott en ringa del af manuskriptet hade ännu hunnit läsas, då ett par dubbeldörrar till venster slogos upp och fru Disa trädde in och förkunnade att supén var serverad.

Det var en liten hemtreflig supé. Fru Disa var älskvärd och hennes köttbullar förträffliga, Böttiger var språk-sam och angenäm, Ernst Björck i sitt bästa lynne, och jag sökte under blandade känslor att hålla så god min som

möjligt. Jag kastade då och då en orolig blick på Böttigers ansigte, men kunde i de fina dragen ej märka något ovanligt.

»Nå pekoralet?» frågar ni. Jo, det lästes upp efter supén och gjorde mycken lycka, men jag kommer sannerligen nu ej i håg hvad det var.

Men hur Björck och jag skrattade på hemvägen, det låter lättare tänka sig än beskrivas. »Det var en förträfflig fisk», sade han gång på gång, »den kom i grefvens tid», och så brast det lös igen.

»Men hvarför kunde du inte trampa lite tidigare eller på annat sätt underrätta mig?» sade jag till slut allvarsamt.

»Underrätta dig! Hvem i all världen kunde ana, att du trodde det var pekoralet. Var du lugn emellertid», tillade han tröstande, »Böttiger har allt för fint sinne för det komiska för att ej sjelf roas af händelsen. Den kommer inte att vara till det ringaste mehn för din tentamen.»

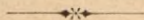
»Men jag fick mig emellertid en liten lexa som jag ej snart skall glömma; det skall dröja länge, innan jag spelar hofman igen.»

* * *

»Och tentamen?» Den gick bra. Jag hade fått nytt ljus öfver de svåra ställena; Böttiger var den vänligaste examinerator, och han hade till och med den artigheten att förklara mig »fullt hemmastadd i Inferno».

Resultatet af hela den sorglustiga aftonen hos Böttiger vardt egentligen det, att Ernst Björck fick ännu en rolig historia att berätta i sällskapet N. S. Han var alltid en mästare att berätta, men denna historia var en af hans bästa. Den gjorde han »con amore». Nu, när den käre vännen är borta, hade jag ej annan utväg än att berätta den sjelf.

Och nu torde man förstå mina känslor, när jag strax före jul 1881 fick syn på »Sjelfbiografiska anteckningar och bref af Böttiger».

II.

Ur en »matsångares» anteckningar.

Hvad en »matsångare» är för någonting, det veta grannligen alla som varit studenter och framför allt de som varit sångare, men ingen torde dock veta det bättre än jag, som under många år har varit det sjelf.

Och hvad vill det då egentligen säga? Ja, det är inte så lätt svara kort och bestämdt på. Definitionerna varierade på min tid. Frågade man en student som sjelf inte var sångare och aldrig blef bortbjuden, så svarade han helt enkelt, att matsångare var »en sådan der, som går på bjudningar och sjunger för maten». Frågade man åter sångaren sjelf, så blef denne först och främst djupt sårad öfver sjelfva benämningen, och lemnade sedan med en viss ifver och äfven en viss vidlyftighet en helt annan förklaring af saken. »Blef man bjuden i en hygglig familj, så gick man naturligtvis dit, om det roade en, och blef man af värdinnan ombedd att sjunga ett litet stycke, så sjöng man både för att roa sig sjelf och andra, och när supén kom, åt man liksom andra gäster; var man derföre 'matsångare' hva' sa'?» Så hette det då.

För min egen del vill jag lemna bestämningarne derhän och i stället berätta några små minnen från den tid, då jag sjelf var 'matsångare' — eller åtminstone så af »kitsliga» nationskamrater benämndes. Ja »kitsliga» är rätta ordet: de brukade ju rent af säga, att vi ej voro likställiga med

andra gäster utan snarare med balmusikanter, och att vi så äfven behandlades af värdfolket. Ett grymt förtal. Sade inte herr X., när han inbjudit en sångqvartett, der jag var med, och endast tre af oss infunno sig — sade han inte på det artigaste och gästfriaste sätt till oss tre andra när vi förklarar, att den fjerde var hindrad: »Jaså, det var ledsamt, — men herrarne kan ju stanna kvar i alla fall.»

Och nu till mina små minnen.

* * *

Jag glömmmer aldrig första gången jag var bortbjuden som sångare. Det var på en stor souper hos friherrinnan Y., våren 1858. Det var i min gröna ungdom — och jag gjorde dermed mitt första blygsamma inträde i matsångarfvet. Det är för öfrigt ingen märkvärdig historia alls, ty ingenting hände egentligen; det är endast hvad jag skulle vilja kalla ett litet »stämningstycke», och i minnet har jag ännu blott kvar några få hufvuddrag.

En betjent i stora blanka knappar inträdde en vacker dag i min tarfliga vindskupa, medan jag satt lutad öfver min Livius, och bjöd mig med en förnäm halfbugning »på thé och souper till friherrinnan Y. i öfvermorgon». Man tänke sig min öfverraskning. Hvem friherrinnan Y. var hade jag ej en aning om, och hvar hon bodde visste jag ännu mindre, men betjenten var så god och upplyste mig. På det hela kände jag mig emellertid smickrad: det var första gången i mitt lif jag bjudits till en friherrinna, och jag sade till betjenten i så ledig ton jag kunde:

»Helsa och tacka friherrinnan, och säg att jag kommer.»

Samma dag träffade jag ett par framstående sångare af mina bekanta, och det första de frågade mig var:

»Är du bjuden till friherrinnan Y. i öfvermorgon?»

»Ja, och ni?»

»Naturligtvis. Det lär ska' bli mycket folk och mycket sång. Josephson kommer dit sjelf.»

»Men hur har hon fått fatt i mej? Jag känner henne ju inte alls.»

»Förstår du inte det?» svarade den äldre af de två, en andra bas, som redan länge 'varit med' och var en smula societetskarl, »Josephson har naturligtvis gifvit henne en lista på sångare, och då du nyligen blifvit medlem af 'lilla sällskapet', så är det klart, att du ej glömdes.»

»Ja visst — jasanya — jaha — går det så till?», och dermed skiljdes vi.

Omkring kl. half 8 e. m. på den utsatta dagen befann jag mig i tamburen till friherrinnans våning. Ett par andra frackklädda sångare voro der äfven, och vi hade just med stor möda arbetat på oss våra nytvättade handskar och mönstrat tupé och halsbeklädnad framför spegeln, och så stego vi in, och åtminstone får jag för min del säga, att det inte var utan en viss hjertklappning.

Ett bländande ljus från den praktfullt upplysta salongen strömmade mot oss, men än mer bländades våra ögon af denna rad af damer i fina toiletter, som klädde väggarne rundt omkring. Midt på golfvet stod värdinnan, en medelålders något fetlagd dam med ett mera godmodigt och mindre aristokratiskt utseende, än jag väntat, och konverserade med direktör Josephson, och så blefvo vi af honom tillbörligt presenterade men naturligtvis blott för värdinnan, som för oss hvardera hade en liten nådig rörelse på hufvudet och ett vänligt småleende — och derpå kastade vi en blick af nästan förtviflad förlägenhet omkring oss för att se, hvar vi kunde ta vår tillflykt.

Jo, der i dörrn till venster stod en hel klunga kända sångare och bligade på oss, och vi skyndade dit och voro räddade. Derinnanför var ett litet kabinet, ett hörnrum, som var alldeles proppfullt med sångare, som hit tagit sin tillflykt, nästan som en liten skrämjd hjord i en färålla. Och här stannade jag och de andra också hela aftonen endast med de officiela afbrott som utförandet af några

körer och soloqvartetter i det yttre rummet kräfde. Visserligen var det några våghalsar bland de äldre och mera firade sångarne, som gäfvos sig dit ut, och jag såg med förvåning, hur de vid sidan af guldsmidda militärer rörde sig bland fröknar och grefvinnor och konverserade och bugade sig till höger och venster och togo upp näsdukar, som tappats på golvet o. s. v.; men med undantag af dessa få lejon var det ingen enda af oss som vågade sig ut på fri hand i det bländande ljuset i salongen och midt ibland den förnäma verlden der. Vi tittade då och då i dörrn, der hela filen af upplysta rum skimrade framför oss, men längre hade vi inte mod att gå, utan höllo oss småpratande och halfviskande tillsammans inne i det lilla hörnkabinettet och bläddrade i böcker med guldsnitt, tittade på taflor och undersökte alla porslinsgubbar och småsaker på ateniennen, tills vi kunde alltsammans utantill.

Det lilla rum, der vi skockat oss, var alltså under aftonens lopp att betrakta — åtminstone från värdfolkets synpunkt — som en liten förrådskammare för kör- och solosång, der man blott hade att hemta en, två eller flera individer eller allesammans, allt efter musikbehovet för tillfället, och låta dem i det yttre rummet utföra inför gästerna hvad de kunde. Den som vid sådana tillfällen kom och hemtade och gjorde sitt val i hopen, var naturligtvis Josephson sjelf. Än var det en duett för tenor och bas som skulle sjungas, kanske till och med en af Wennerbergs gluntar, än var det en trio t. ex. »Ack! hvilken herrlig dag», än en kvartett, och än åter skulle hela skocken ut för att utföra en manskör eller deltaga i en blandad kör — jag mins ännu, att det var Mendelssohns »Volkslieder» som vid detta senare tillfälle utfördes — och i hvarje fall gick Josephson efter några uppmuntrande ord skyddande i tēten och de utsedda offren i gåsmarsch efter.

På detta sätt kommenderades jag en gång ut i enkel kvartett, såsom tenor, och jag glömmet aldrig med hvilken

besväradt högtidlig känsla jag marscherade fram och stälde mig med de andra midt på golvet, och hur jag vid åsynen af denna skara damer i alla kulörer och med viftande solfjädrar fick en riktig rampfeber; och jag är ännu ej viss om, hur Josephson var nöjd med mitt sätt att utföra tenorstämman till hans vackra »Stjernorna tindra re'n», ty för mig tindrade i denna högtidliga aftonstund både solar och stjernor. Emellertid kom värdinnan som vanligt och gjorde en liten artig böjning på hufvudet till tack för sången, och så gjorde vi helt om och marscherade in i kabinettet igen.

Punsch för sångarne fans naturligtvis derinne, och man möttes vanligen vid återinträdet från en sådan der expedition med: »Skål du! det gick ju bra!» eller också kanske: »Du sväfvade allt något på höga a» eller något dylikt.

Det hela var, som man förstår, en för de inbjudna gästerna af »sociétén» riktigt treflig musikafton, och vi kunde efter hvarje nummer höra af det tilltagande glada sorlet derute i de yttre rummen, att vår sång alltid gjort god effekt, om jag ock för egen del tror, att den dock i viss grad saknade den omedelbara hänförelsens inspiration. Att vi sjelfva hade hvad man kallar »roligt» vill jag inte säga, men de flesta af oss kände oss dock helt visst smickrade att »vara med i den högre sociétén», synnerligen jag som med mina tjugo år på nacken nyfiket tittade dit för första gången.

Friherrinnan Y., som förmodligen märkt vår förkärlek för kabinettet, hade den takten, när supétimmen kom, att duka ett särskildt smörgåsbord för oss derinne, och här togo vi igen skadan; och gingo vi någon gång ut till det större bordet i matsalen, så var det blott för att så fort som möjligt återvända med vårt byte till kabinettet.

Och när supén var slut, var alltsammans slut, och vi gingo vår väg utan att ha vexlat ett ord med en enda människa utanför vår egen krets.

Mina nationskamrater kallade mig efter denna afton »matsångare», men sjelf tillbakavisade jag med harm tillmälet och upplyste, att jag »börjat umgås hos friherrinnan Y».

* * *

Icke långt derefter blef jag bjuden till en annan friherrinna — det var godt om friherrinnor på den tiden i Upsala, och det tror jag det är än. Denna senare kunna vi ju kalla friherrinnan Z.

Hos henne umgicks en känd tenor af Smålands nation, och det var genom honom jag mottog bjudningen. Det var till middag. Endast få voro bjudna, några unga damer, vänner till de två döttrarne i huset samt några sångare och en pianist af Vestmanlands nation och en ung lång baron af Smålands, släkting i huset.

Här var man således lite mera »en famille» än på förra stället, men detta hindrade dock ej, att jag, ovan som jag ännu var vid matsångarlifvet, kände mig betydligt främmande och generad, om ock lika smickrad som någonsin. Friherrinnan Z., en liten rund och treflig gumma, var emellertid från första ögonblicket glad och älskvärd och konverserade vänligt med sina gäster. När vi trädt fram till smörgåsbordet, bad hon att särskildt få rekommendera en liten assiette med *oliver* i olja och meddelade till yttermera visso, att de nyligen sändts henne från södern af hennes son löjtnanten vid flottan och voro »deliciösa».

Det var första gången i mitt lif jag såg *oliver*, och naturligtvis skulle jag smaka på dem, isynnerhet som de voro så varmt rekommenderade och dertill hemsända af baron Z. direkte utifrån. De smakade, inlagda som de voro i den fetaste olja, naturligtvis vedervärdigt, men det värsta var, att jag ej visste hvar jag skulle göra af kärnorna, och då jag i min förlägenhet ej märkte, hvar de andra gjorde af sina, så såg jag mig ingen annan utväg än att oförmärkt

sticka dem i frackfickan, och dit kom en hel mängd, ty för att behaga värdinnan åt jag så många oliver jag kunde och sökte att finna dem så »deliciösa» som möjligt.

Middagen förflöt sedan rätt angenämt; smålandsbaronen var visserligen lika stel som han var lång, men hans landsman tenoren var ogenerad, pianisten, som bar binockel, var mycket verserad, fröknearna älskvärda, maten var god, och jag sjelf tyckte nästan jag hade trefligt, och på eftermiddagen sjöngs och musicerades mycket flitigt.

Detta var den gången.

Sedan hörde jag på flera veckor icke af familjen och var icke heller bortbjuden på annat håll, och min tid förflöt som vanligt med kamrat- och studielif. Men en vacker dag mottog jag åter en bjudning till Friherrinnan Z. Hon hade denna gång inviterat åtskilligt folk ur societén. Det var en stor middag, men jag hade nu redan lite mer verldsvana, och jag stod just i matsalen och språkade halfhögt med en af fröknearna, innan vi gingo till smörgåsbordet. Stämningen var den stela och högtidliga, som alltid föregår en stor middag, innan man satt sig till bords. Men bäst jag stod der och bugade och konverserade, kom jag att något hastigt dra opp min näsduk ur bakfickan, och — »hast du mir gesehen!» med ens blef det midt i den allmänna stillheten ett sådant smattrande och rullande på golvet, att alla vände sig förvånade. Häpen såg jag mig äfven sjelf om — det var mina gamla olivkärnor, som legat kvar i fracken sedan förra bjudningen och nu uppdragna med näsduken rullade som hagel kring golvet. Alla sågo på mig, det var ett allmänt skratt och fnissande, men jag tog mod till mig och berättade utan omsvep hela olivhistorien, och den gjorde så god verkan, att icke blott all stelhet med ens var borta, innan man hann sätta sig till bords, utan friherrinnan fann sig så road, att jag från den dagen, från att vara vanlig »matsångare» i familjen, blef befordrad till umgängesvän och hvardagsgäst.

Men, hvar de andra gjorde af kärnorna, vet jag ännu ej i dag — ty jag glömde att fråga det.

* * *

Efter de första terminerna i Upsala utvidgade sig min bjudningskrets allt mer, och jag blef småningom, liksom åtskilliga af mina jemnåriga sångarkamrater, en verklig »habitué» i den högre societén d. v. s. matsångare »par préférence». Det hus, som framför allt föregick med sångarbjudningar och der sångarne också bäst trufdes, var landshöfding Kræmers. Der, på slottet, gick allting till i stor skala, och man kände sig mindre generad än annorstädes. Sångare bjödos massvis och behöfde i den stora trängseln knappt helsa på värdfolket, när de kommo eller gingo. Man försvann i mängden. När jag en gång kom dit sent, omkring kl. 9 och ville af samvetsgrannhet gå fram och helsa på värdfolket, sade gubben Kræmer, när jag bockade mig för honom: »Godnatt, skall det bära af redan?», och efter den dagen lade jag bort den onödiga ceremonien att armbåga mig fram till värdfolket, när jag kom eller gick. Jag blandade mig blott i sångarhopen. Och den vänlige gamle landshöfdingen gick under aftonens lopp omkring i vimlet med sin crachan på bröstet och språkade med så många han kunde, äfven bland sångarne, fast jag ej tror han kände namnet på en fjerdedel af dem: åtminstone hörde jag honom aldrig säga hvarken mitt eller något annat ofrälse namn riktigt.

Hos Kræmers utfördes, utom solosaker af alla slag, äfven stora körer, både blandade och för mansröster, och orkestersaker också, och derjemte förekommo ibland vid mycket festliga tillfällen »tableaux vivants» och dramatiska småstycken, och utfördes då hufvudrollerna nästan alltid af kände matsångare af första rang. Men äfven de vanliga ordinarie soiréerna på slottet voro i regeln verkliga conserter lika goda som de på Gillet, n. b. plus fördelen af

gratisförtäring af mat och förfriskningar af alla slag. I tornrummet höllo sångarne alltid till under supén kring ett ett rikt dukadt bord och skötte sig der nästan lika ogeneradt som vid sina egna nationssexor, och när den gamle landshöfdingen gjorde en titt in till oss, helsades han alltid med sång.

Andra förnäma familjer i staden följde i mindre skala det Krämerska exemplet, somliga med framgång, andra icke. På ett af dessa ställen, ett mycket förnämt, hände till och med en vinter, att några af de mest framstående sångarne gjorde *strejk* d. v. s. afslogo alla inbjudningar, emedan de fått höra att värdinnan, efter en soireé hos henne, då hon ej tyckt de sjungit tillräckligt, skulle ha yttrat: »Och ändå fingo de alldeles samma mat som de andra gästerna».

Men det var ej min mening att denna gång uppehålla mig vid någon skildring vare sig af de Krämerska bjudningarne eller med dem likställiga. Jag vill i stället berätta ett tredje minne — ett från min senare Upsalatid.

* * *

Herr X., en förmögen man af medelklassen, hade en stor bjudning, och äfven jag var med. Herr X. var en liten tyst karl, som ej mycket bidrog till underhållningen, utan var det egentligen hans hustru som skötte det hela. Jag var redan en gammal kund i familjen och hade ofta sjungit der — men bjudningarne hos X:s voro alltid tråkiga, emedan de endast anordnades som stora »notvarp» af familjens bekanta, som man önskade sammanföra på en gång för att ha det undangjordt och slippa småbjudningar. Dessa stora bjudningar förekommo knappt mer än en gång om året och hade bara den olägenheten, att de inbjudna tillhörde mycket olika umgängeskretsar och ej kände hvarandra och ej heller passade bra samman.

Det var en sådan afton och särskildt min andel i

underhållandet af gästerna jag nu ville berätta om. Jag kom lite sent och fann genast, att stämningen var just sådan jag väntat. De inbjudna, vildt obekanta med hvarandra, sutto uppradade efter väggarne i två stora rum, och i synnerhet fanns det en mängd gamla tysta tanter, som jag ej vet hvar fru X. hade fått fatt i. Det bjöds under högtidlig tystnad té laget rundt, och den allmänna stillheten afbröts endast af slamret af kopparne, så att det nästan föreföll mig som en behaglig omvexling, när värdinnan midt i denna stillhet skrek några ord om den fuktiga väderleken i örat på en gammal döf gumma. Men detta underhållande samtal kunde inte försättas länge, och så blef det tyst igen.

Jag hade tagit plats i det inre rummet, förmaket, och hade just satt ifrån mig tékoppen i lika högtidlig stämning som alla de andra och sedan försjunket i samma dödstystnad som de, då värdinnan närmade sig med en ängslig min.

»Snälle kandidaten, vill inte kandidaten vara god och roa våra gäster med en liten sång», sade hon halfhögt, »ty det ser ut, som om de hade tråkigt».

»En sång? — mycket gerna, om det fins någon som Accompanjerar?»

»Ledsamt nog har fröken Z., som jag enkom bjudit, skickat återbud, och någon annan tror jag inte fins, men kandidaten kan ju sjunga en liten visa utan accompagnement, t. ex. någon af Erik Bögh, de ä' så roliga.»

Jag såg mig omkring på det tysta sällskapet och drog en suck, men då Fru X. var en snäll liten fru och bad mig så enträget med det älskvärdaste småleende, så hviskade jag till slut undergifvet:

»Näväl! jag skall försöka.»

»Åh, så snällt! Men tag ett riktigt roligt stycke.»

»Har kanske Fru X. något att föreslå, ty sjelf känner jag för tillfället icke någon omedelbar ingivelse?»

»Låt mig se! — ack ja, sjung »Den gamle vals», den är så rolig och skulle passa så bra just nu» — och dermed gick hon bort och stälde sig afvaktande på sin förra plats.

Och utan vidare förberedelser och utan några föregående preludier uppstämde jag nu med ens från mitt hörn med hög röst midt i denna högtidliga dödstynad:

»Ak ja! det kjære første Bal
Det staaer endnu for Tanken» . . .

Mer hann jag icke, då Fru X. skyndade fram till mig och sade brådskande:

»Förlåt mej, snälla kandidaten, men skulle inte kandidaten vilja gå ut i salen, så få alla höra på. Der är större utrymme och bättre musikrum.»

»Jo, mycket gerna», svarade jag matt och reste mig.

Emellertid hade det lilla korta och öfverraskande utbrottet af högljudd sång från en enslig vrå midt i stillheten väckt stor sensation; en gammal mamsell bredvid mig, spratt häftigt till vid första tonen och såg fortfarande alldeles förskrämd ut, och de öfriga stirrade vildt på mig, och i dörren till salen hade skockat sig en mängd förvånade ansigten, alla liksom spörjande och undrande, hvarifrån ljudet kom, och hvad som egentligen var å färde.

Jag kastade en nödstäld blick på värdinnan, hon förstod mig och förklarade nu högtidligt för sina gäster, att hon bedt kandidaten sjunga en liten glad visa af Bögh för att roa dem, och uppmanade dem nu att gå ut i salen allesamman, så skulle kandidaten der börja om igen.

Nu blef alltså en allmän folkvandring till salen, men tyst och högtidlig, som om man just sagt till, att »processionen skulle sätta sig i rörelse.» När alla skockat sig dit, bad hon »herrsskapet vara go'a å ta plats» och kandidaten »vara go' å ställa sej i hörnet vid pianot, för der ä' den bästa resonnansen.»

Jag gick alltså bort och stälde mig i hörnet vid pianot, och under tiden var det ett kankande med stolar och ett frasande af sidenklädningar i alla riktningar. Man tog plats rundt kring väggarna, och den döfva gumman fick en hedersplats i en länstol, der hon slog sig ned med luren för örat.

Och så blef allt åter så tyst, att man kunde höra en fluga surra, men just som jag var färdig att börja igen, kom fru X. hastigt öfver golvet fram till den döfva gumman och ropade högt i hennes öra:

»Tant skall flytta sig närmare och *se på mimiken*, den ska' vara så bra» och dermed flyttades gumman ut midt på golvet alldeles ensam, knappa tre alnar ifrån mig för att »se på mimiken.»

Och jag sjelf — ja jag lemnar åt hvar och en att föreställa sig både mina känslor och min mimik, då jag nu midt för den lilla gumman, som med vidöppna ögon och luren för örat förväntansfullt stirrade på mig, och för öfrigt inför hela detta allvarligt samlade auditorium, började för andra gången:

»Ak ja! det kjære første Bal
Det staaer endnu for Tanken
Med Herrligheder uden Tal
Og Angst og Hjertebanken» etc.

Emellertid hade jag nu beslutat att, hända hvad som ville, sjunga min glada visa till slut och det gjorde jag ock; men så tror jag aldrig, att Bøghs lilla älskliga »gamle Vals» blifvit sjungen förr, och ett sådant »tralala» vid slutet af hvar vers har väl heller aldrig blifvit hört. Gumman tyckte förmodligen, att hon ej såg till den omtalade mimiken, ty hon makade sig ännu närmare för att se den bättre, men jag är viss, att den blef densamma alltigenom, ungefär som i »Ack hvad vårt lif är eländigt»; och när allt var slut, tyckte jag mig höra, att den suck af lättnad, som den trötte matsångaren sjelf drog, besvarades med ett eko utefter alla stolraderna.

Fru X. kom fram och tackade mig, men hon bad mig inte vidare att lifva hennes gäster med någon glad visa den aftonen. Med tålig résignation väntade man i stället stilla på maten. Och den var förträfflig. Fru X. hade alltid goda supéer.

* * *

Och nu till slut blott ännu ett matsångareminne, ett som inte får glömmas, ty det sätter så att säga *kronan* på alltsammans. Det var, när jag sjöng — med *kungen*.

Hvem af mina samtida i Upsala minnes ej de festliga novemberdagarne 1861, då Carl XV kom till Upsala och firades med sådan hänförelse af staden och universitetet och icke minst af studenterna? Han hade nyss blifvit krönt i Stockholm och skulle nu krönas på sitt sätt också i Upsala. Han anlände dit dagen före Gustaf-Adolfsdagen och helsades på qvällen med stort fackeltåg af studenterna. Ännu står oförgätligt för mig det ögonblick, då vi på planen utanför erkebiskopsgården bildat en stor fyrkant med fackelbärarne i täta rader längs lederna och sångarne i midten, och den folkkäre kungen med de manliga dragen utträdde med blottadt hufvud midt i ungdomskretsen belyst af fackelskenet, och hela snöfältet af hvita mössor sänkte sig i en blink och folksången »Ur svenska hjertans djup» uppstämdes och sjöngs såsom aldrig förr och hurraropen dånade med ungdomlig hänförelse — och så till slut på återvägen från kungahelsningen det stora fackelbålet på Erikstorget.

Och vidare presentationen af hela studentkåren följande dag på stora Gustavianum, då kungen stod vid katedern och studenterna defilerade raskt förbi nationsvis i stor gåsmarsch, och hvarje nations kurator presenterade sina landsmän en och en, så fort han hann, och härvid i häpenheten och hastigheten stundom gaf dem de besynnerligaste namn, så att t. ex. i en nation, efter fälfånga försök å kuratorns sida att i blinken träffa rätta namnet, hvarannan till slut

med full resignation kallades Pettersson och hvarannan Lundberg, tills kungen brast i skratt.

Och samma dag den stora s. k. »kröningsmiddagen» på Gillet, gifven till kungens ära af staden och universitetet, då stämningen var så hög och fosterländsk, så ljus och hoppfull, då Sveriges nykrönte konung helsades vid festskålen med högt jubel och säkert alla instämde i tanken i de verser hvarmed han då i klingande sång helsades, och hvaraf jag här vill citera några strofer:

— — — — —
 Ditt svenska sinne känna vi,
 Din själ är öppen, manlig, fri
 Och hatar prål och flärd.
 Vårt gamla dyra fosterland
 Det älskar du, dess kära strand
 Du skulle gladt med väpnad hand
 Försvara mot en verld.

Och aldrig i ditt land du såg
 En koja som var bygd för låg
 För Sveriges höge drott:
 Bland berg och dalar, som man vet
 Du sökt ditt folk i enkelhet
 Och därför ock du känner det
 Och du dess kärlek fått.

En kärlek ock du vunnit här
 Som sedan länge rotfäst är
 Just här vid Fyris strand.
 På gammalt vis har ljusets makt
 Här ännu kvar sin svurna vakt,
 Som än baneret ned ej lagt
 För Gud och Kung och Land.

Tag då emot vår enkla sång,
 Ur varma bröst den har sin gång
 Och vill till hjertat gå,
 Ty Sveriges folk har ännu kvar
 Den vackra tron från forna dar,
 Att kungen under purpurn har
 Ett hjerta han också.

Dessa verser sjöngos då under gamle Arpis anförande af åtta studenter, som ade sin plats i ett aflägsset hörn af det stora bordet och för tillfället tjenstgjorde som matsångare, men denna gång gjorde det med nöje, ja, både sjöngo och åto med fosterländsk hänförelse.

Och ej heller få vi glömma studentkårens sång vidobeliken samma qväll den 6 November till Gustaf Adolfs ära — då basarne fingo en så oväntad hjälp i Carl XV sjelf, som trädde incognito in i deras led och sjöng med i »Hjeltar som bedjen.»

Men allt det här var bara inledningen, och en inledning som på sätt och vis var onödig; och nu kommer jag till sjelfva ämnet.

På qvällen den 7 november, den tredje och sista dagen af kung Carls besök i Upsala var stor supé hos erkebiskop Reuterdahl, och hit blef nu åter den förut nämnda dubbelkvartetten inbjuden.

Under aftonens lopp sjöngo vi i ett hörn af den stora salen den ena kvartetten efter den andra under Arpis ledning — ty han var också med — och då och då kom kungen och sällade sig till oss med sin kraftiga rullbas, och han tycktes för hvar gång göra det med allt större nöje, så att han för sången med oss glömde både erkebiskopen och landshöfdingen och rector magnificus.

När han mot slutet af supén på detta sätt ånyo deltagit i en af våra sånger, sade han halfhögt:

»Nu kan ni komma upp till mej en trappa upp, när supén är slut och alla ha gått, så få vi fortsätta en stund för oss sjelfva.»

Vi bockade oss, dröjde tills de talrika gästerna tagit godnatt, aflägsnade oss då med de allra sista, men i stället att följa med dem trappan utföre, vandrade vi med en tjenstgörande kammarherre i têtten trappan uppföre. Han visade oss vägen till kungens rum och aflägsnade sig. I tamburen utanför det kungliga rummet hängde vi våra öfver-

rockar, en kammartjenare öppnade dörren till en starkt upplyst salong, och vi inträdde. Här fanns ingen människa, och vi undrade hvad som komma skulle. Jag såg på min klocka, hon var nu öfver tolf. Om ett ögonblick öppnades en dörr midt emot, och en kammartjenare inträdde med stor bricka — med dryckesvaror menar ni? — nej, med cigarrer och ingenting annat än cigarrer. Han stälde den från sig på divanbordet framför soffan och gick sin väg. Jag påminner mig, att en och annan af kamraterna kände sig en smula besvikna på den der brickan. De hade minst väntat sig champagne. En kort paus följde ännu, och derpå öppnades dörren åter, och in trädde *kungen*.

Hans hållning var hög och kunglig, och han såg inte alls ut, som han skulle komma för att sjunga med oss, utan snarare som om han hade trädt in i statsrådet för att afgöra några viktiga riksärenden. Emellertid helsade han oss nedlåtande, sporde om våra namn och gaf oss derpå ett tecken att slå oss ned på stolarna kring det stora divanbordet. Sjelf satte han sig i ett hörn af soffan, tog en cigarr från brickan och tände den, bad oss göra detsamma — en vink som vi med nöje åtlydde — och yttrade derpå några inledande ord om sin kärlek sedan gammalt för studentsången, hvarpå han bad oss stämma upp en sång, som han sjelf föreslog — jag vill minnas det var en af Wennerbergs — och han sjöng sjelf kraftigt med i basen. Och när denna sång var slut, var med ens all stelhet borta. Den friska studentsången tycktes elektrisera honom: han föreslog genast ännu en och ännu en och sjöng nu redan med samma ungdomliga abandon och värme som vi.

Om det var denna värme eller värmen i rummet som nu blef honom för stark, vet jag icke, allt nog efter de första tre eller fyra köreerna tog han af sig rocken och uppmanade oss att göra detsamma, och vi voro ej sena att lyda den kungliga befallningen — i vårt tycke mycket treflig — och så slog vi oss ner kring bordet igen, nu alla i

skjortärmarna. Stämningen blef nu med ens mera gemytlig och »studentikos», och då kungen ville ha oss mera tillsammans under sången och särskildt önskade ha Arpi och basarne hos sig, så fingo dessa en vink att slå sig ner bredvid honom i soffan; och så började sången ta riktig fart. Det ena stycket följde på det andra i ständig vexling, och kungen syntes outtröttlig. Stundom gjordes dock längre eller kortare uppehåll, och under dessa språkades om hvarje-handa, d. v. s. han var den som egentligen förde ordet. Han berättade gamla Upsalaminnen, han talade om sin bror Prins Gustaf och han förtäljde till slut äfven något om sin sista resa till Paris — den bekanta färden, då han gästade Napoleon III och hade sina drabanter med sig. Några reseminnen från denna färd berättade han med rätt mycken humor. Särskildt påminner jag mig, att han omtalade, hur han på ett hotell i Tyskland öfverraskat Gunnar Wennerberg, jag tror det var i Köln. Han hade helt oväntadt inträdt i hans rum på morgonen och tagit honom på sängen.

Under en annan paus mellan körsångerna uppläste han för oss några af sina nyaste, då ännu ej tryckta, poem, och han gjorde det enkelt och flärdlöst och med en ynglings svärmande uttryck i sina mörka ögon. Ett af dessa stycken handlade om Mälarens skönhet och förekommer i den följande året tryckta diktsamlingen af C.

Hur han bland denna lilla studentflock kunde bli så fullkomligt fri och glad, är mig ännu en gåta. Det var som om han stoppat undan sin krona i den der rocken han lagt af sig, och på en gång blifvit student som vi. Med lif och lust både sjöng och deklamerade han och berättade sina historier, och han ville äfven, att vi skulle berätta och deklamera och sjunga våra visor, och det gjorde vi till slut nästan så ogeneradt, som om han varit en af oss eller åtminstone någon treflig och musikälskande mæcenat, som händelsevis kommit på Upsalabesök och samlat sångare kring sig. Bara med den skilnaden, att här bjöds ej en droppe

punsch eller vin, endast cigarrer och friskt vatten — och detta skall jag för min del alltid hålla kung Carl räkning för.

Så förgick natten under kvartettsång, deklamation och historier och en och annan visa, ända till tretiden, då konungen, efter att ha sett på sin klocka, som han hittills alldeles tycktes ha glömt, med ens reste sig, tog på sig rocken och dermed såsom genom ett trollslag hela sin kungliga hållning. Han hade en stund lekt student, och jag tror, att han hade trifts godt med att för några ögonblick utbyta sina hofmäns fina sällskap mot några unga, glada studenter, att med sitt poetiska sinne få bland dem sjunga ut och tala ut sina känslor som en vanlig människa — men nu var leken slut, och det var sällsamt att se denna plötsliga återförvandling från den glade sällskapsmannen till den krönte konungen. Ja, nu var han åter kung, hvart enda tum, och den, som rätt mins honom, vet hur ståtlig han då kunde se ut. Vi hade hastigt rest oss på samma gång som han och tagit på våra rockar och stodo nu åter så allvarliga och undersåtliga inför honom, som om vi varit en deputation från landsorten, som fått audiens och vore färdiga att afträda.

Och vi afträdde naturligtvis under en djup bugning, som med konungslig värdighet och nedlåtenhet besvarades. En kammartjenare höll dörren öppen för oss, och snart voro vi efter denna kungliga audiens hvar och en på sin tarfliga vindskammare, der mjölkglaset och skorporna väntade oss på bordet som vanligt.

* * *

Någon tid derefter läste vi med öfverraskning och harm i en af Stockholms skämttidningar en antydning, att kungen efter bjudningen hos erkebiskopen rumlat och supit hela natten med en hop studenter uppe på sitt rum — och mot denna osanning må nu min lilla berättelse, om den ej tje- nar till annat, få stå som en bestämd, ehuru *sen*, protest.

En angenämare öfverraskning fingo vi några dagar senare, då hvar och en af oss erhöll från kung Carl genom en af hans kammarherrar hans fotografiporträtt. Det som kom på min lott har jag ännu kvar och gömmer det som det dyrbaraste minnet från den gamla matsångartiden.

1887.

INNEHÅLL.

Från skoltiden.

	Sid.
I. I en skolkasern på 40-talet	3
Vadmalskläder med »skinnboter». — När man var sprät- tig. — Maja Stina och pojkarne. — Lek och idrott. — Österländsk vistelse på taken. — Om nyttan af blåsväder. — En ung affärsgenius. — Ungdomlig aptit. — Kappätning — en sport. — »Skön konst». — »Tragiskt». — Ett »rättigt» spektakel. — Ridån går ned.	
II. Skola och gymnasium	30
Gymnaselektorer på den tiden. — Skolklasser och lästim- mar. — »Historiska» anekdoter. — En dansmästare på väg- gen. — Den snälle gubben A. — Gubben H*man. — Några dugtiga lärare. — Hvar låg skulden? — Penalism på gamla gymnasium. — »De sturske». — Ett nymodigt gymnasi- förbund. — Pojkarnes stärkande lekar och nöjen. — Nöjen, som icke voro stärkande. — Botaniska utfärder med magister L. — »Långfredagsris». — »Påskbref». — Skjutning af troll- packor.	
III. »Platsgång»	66
»Uppställning!» och »framåt marsch!» — Skarorna spridde sig, och lekarne började. — Återtåg och högtidlig avslutning.	
IV. Den stränge rektorn	73
Torr och sträf. — Vår stolta promenad. — En oväntad räddare. — Vi skämdes.	

En resa till Pyrenéerna.

En liten inledning, börjad på stället	85
I. Reskamraten	87
II. Genom Paris — på väg söder ut	91

	Sid.
III. Från Paris till Pau. — Första skymten af Pyrenéerna.	95
Resentryck i kupéfönstret. — Glada hågkomster i trakten af Orléans. — Vår ankomst till Bordeaux. — En qväll på torget i Bordeaux. — Genom talskogarne i »Les Landes». — Pyrenéerna i sigte.	
IV. I Pau	105
En »poetisk» vandring. — Hos en hårfrisör i Pau. — Vid balustraden på torget i Pau. — Historiska minnen. — Besök i »La Maison de Bernadotte». — Vidare genom bergsbygden söderut.	
V. Från Pau genom bergsbygden till Bagnères de Bigorre	117
En öfverraskande syn. — Om vallfärderna till Lourdes. — Vallfärdande allmoge vid Lourdes. — I bergsstaden Bigorre. — En dusch på 65 grader Celsius.	
VI. En landsvägsfärd	127
Små trasvargar. — »Banditer!» — I Bergspasset »Col d'Aspin». — Sex tusen fot öfver hafvet. — I traf mot ett bräddjup. — På det lilla världshuset i Arreau. — Framme vid resans mål.	
VII. Luchon	142
På restauranten. — Stadens natursköna läge. — En intressant bekantskap. — Svenska pannkakor i Pyrenéerna.	
VIII. En morgon i fjellen och en qväll i »Casino»	150
I parisiskt fruntimmersällskap. — Min första berggridt. — Vid Lac d'Oo. — Fransysk konversation. — Guidernas fackeltåg och kapplöpning.	
IX. Paris i Pyrenéerna eller — »medaljens frånsida»	160
Ett förföriskt eldorado. — »Mariages de Bohême». — Leken med det frivola. — Franska äktenskap. — Hvar är saltet mot förruttnelsen?	
X. Till »Rue d'Enfer»	176
En klyfta och — ett kors. — I »helveteshålan». — En svindlande syn. — Ett kritiskt ögonblick. — Framme vid målet.	
XI. På »Pic de l'Entécade»	186
I Spanien. — »Höga berg och djupa dalar». — En hemlighetsfull musik. —	

Studentminnen.

	Sid.
I. En afton hos Böttiger	195
En ljusglimt i »Inferno». — Entrée hos skalden. — Björck deklamerar Snoilsky för Böttiger. — En katastrof och en explosion. — »När slutet är godt» etc.	
II. Ur en »matsångares» anteckningar	206
Den första bjudningen. — I full verksamhet. — På middag. — På Upsala slott. — Fru X. ber mig roa hennes gäster. — Gumman som skulle »se på mimiken». — Vid midnatten för kungen. — Hos kungen, i skjortärmarne. — När leken var slut.	
-

